

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
 Inc. 134 Q°
INKUNABURY

I
70.

T. Y. a.

~~*F. I. 10 230*~~

T. Y. a.

In hoc uolumine infra scripta, M. Tullii
Ciceronis opera continentur
una eū cōmētariis suis
uidelicet. Orator.
de fato. Topica
& de uniuersitate.

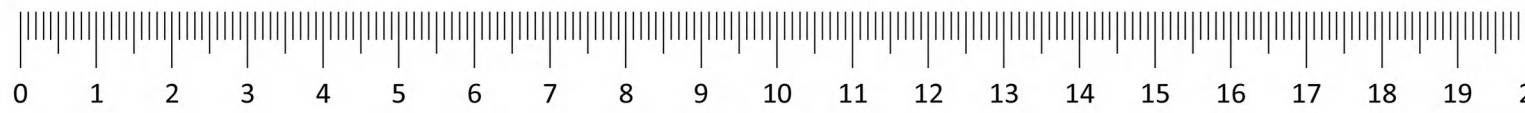
T. Y. a.

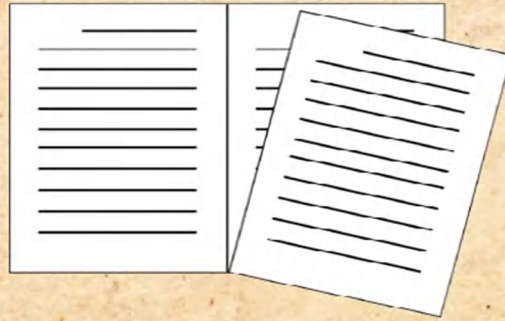
~~*Sic ut videtur...*~~

Paulus Vindobonus est Possessor

Venet 505.

Inscriptus Catat. Coll. Posnamur Societ. Jesu,
L.

W woluminie kolejno współprawne sygnatury:

Inc. 134

SD 8709 III

SD 8710 III

Dar Kuratorjum Okr. Szk. Poznańskiego.
Z księgozbioru Gimn. im. Marji Magdaleny w Poznaniu.
1930.

GKW 6756

30

~~Handwritten scribble~~

~~Handwritten scribble~~

~~H. 16.~~

1492

GKW 6756

VICTOR PISANVS PRAECELLENTI OMNIBVS LIBERALIBVS DISCIPLINIS VIRO ANTONIO PICIAMANO EXIMIO VENETO PATRITIO SALVTEM PLVRIMAM DICIT.

B affinitatem nostram: qua iam pridem maiores nostri summum amorē inter se inuicem iucundissimumq; conciliauerunt: ac ob uirtutem tuā excellentem: scientiamq; illustrem: Antoni mi Piciamane dilectissime cogor: uelim nollimue te impensissime diligere: quā quidem affinitas nobis integerrimū: ac indissolubilem iniuisse amorem uidetur. Tua porrho scientia non solum meum erga te amorem auxit: uer; etiam in maximam tui admirationem me compulit. Is enim uir es: ut non solum theologia te delectet ac mathematica: ars differendi: & tota denique philosophia: in quibus omnibus plurimum polles: quemadmodum in hac urbe pariter: & ubiq; fidem maximam tibi facis. Sed etiam eloquentiae studia amplecteris. Cū igitur hoc ipso anno bonam temporis partem eximio: ac omnium scientiarū thesauro Georgio Vallæ i eloquentiae studiis operam enauassem. cūq; excepissem quā in oratore Ciceronis interpretabatur: ita certe mihi peridoneum uisum est aliqua annotare. tum exercendi ingenii gratia: tū ut cō pluribus cōferre: qui huius opusculi icuria hominū corrupti: & re; cognitioe par; itellecti laborarēt suppetas occurrerēt: sūt nāq; cōplures q; uā hemēter aliq; annotatiōes cōcupiscūt: & quia est Ciceronis: hoc est praecipui eloquentiae luminis & q; i eloquentiae studiis ipsius sententia Tullii iā in seniu uergentis: oīum oper; ab ipso editor; lōge praestantissimū. quin etiā ipse Cicero ait: oēm suā studio; eloquentiae cognitionē in hoc longe clarissimo libro cōclusisse. Cūq; omnia huius obscura loca pro uiribus annotarim. quod sane opus ut antea a nullis professoribus interpretari cōsueuerat: ut magis accurate a nostro omnium doctissimo praepceptore Georgio Valla interpretatum fuit: ac ad unguem exaratum. ita quaedam cognitu dignissima collegi: & exercitatiōis causa huc cōgeffi. Quare ob beniuolentiam iter nos iam diu contractam: obque tuā eximiam doctrinam: ut ceteris: ita mihi dilectus. par mihi uisum est: te utpote iustissimum pariter & prudentissimum iudicē huic operi adhibere. quo a tua autoritate in manus perueniens alio; plus sibi assequatur: ac tua gratia in maiori existimatiōe sit: quum quidem artium liberalium nihil potest: nisi summo opere comprobatum iri: quod tuum subiuit iudicium: qui nomine: & te ipsa in omnibus prorsus liberalibus disciplinis superiorem habes neminem. ac per paucos pares. Proinde non parum mihi uidebor adeptus gloriae: si hanc modo nostrā approbaueris lucubratiunculā: nec ut probes modo uer; ut dūtaxat legendā putes. Vale.

13894/13 (N)

1934. 452

Victoris Pisani, Patricii Veneti. In M. Tullii Ciceronis, Oratorem commentarium feliciter Incipit.

Bruto rogatus Cicero: ut quenam perfecti oratoris esset forma: perfectissimum dicendi genus oratione complecteretur. non uisus est idcirco posse tergiuersari, quod difficile maximeque arduum esse uideretur. plaris tamē se Bruti fecisse testatur amicitiam: ac in prima libri fronte: ut attentū lectorem facit: beniuolum: & docilem, ita imprimis Bruti sibi conciliat amicitiam dum ait, Utque difficilius ac maius esset negare tibi sapius roganti: & quæ sequuntur, Sapius idē roganti: ideo minus negare potuit: & quæ sapius: & quia

M. Tullii. C. Orator Incipit feliciter.

TR VMDifficilius ac maius esset negare tibi sapius idem rogāti: an efficere id quod rogares: diu multūque: Brute dubitauit. Nā & negare ei: quē unice diligeret: cuique me carissimū esse sentire: præfer-

tim & iusta petenti: & præclara cupienti: durū admodum mihi uidebatur: & suscipere tantam rem: quantam non modo facultate consequi difficile esset: sed etiā cogitatione cōplecti: uix arbitrabar esse eius: qui ueretur repræhensionem doctorum: atque prudentum. Quid enim est maius quā quum tanta sit inter oratores bonos dissimilitudo: iudicare quæ sit optima species: & quasi figura dicendi? Quod quoniā me sapius rogas: aggrediar: non tam perficiendi spe: quā experiūdi uoluntate. Malo enim quum studio tuo sim obscutus: desiderari a te prudentiam meā: quā si id non fecerim: beniuolentiam. Quæris igitur id quod iam sapius: quod eloquētiæ genus præbē maxime: & quale mihi uideatur illud quo nihil addi possit: quod ego summū & perfectissimum iudicē. In quo uereor ne si id quod uis effecero: eūque oratorem quem quæris expressero: tardem studia multorum: qui desperatione debilitati experiri id nolēt: quod se assequi posse diffidant. Sed par est omnino omnia experiri: qui res magnas & magnopere expetendas concupiuerunt. Quod si quem aut natura sua: aut illa præstātis ingenii uis forte deficiet: aut minus instructus erit magnarū artium disciplinis: teneat tamē eū cursum quē poterit. prima enim sequentem honestum est in secundis tertiisque consistere: An in poetis Homero soli locus est (ut de græcis loquar) aut Archilochi: aut Sophocli: aut Pindaro: sed horum uel secundis uel etiā in

rogabat Brutus Ciceronis amicissimus. Diu. quæ diu turno tempore in eodem perstitit proposito. Nam id etiā diu significat: est enim perseverantis intentio: Quæ non est in pridem aduerbio. nam sicut pridem duxi uxore recte dixeris: ita non recte diu. Multumque ideo magis cogitur quod rogat Brutus Cicero efficere: quia rogabat: & quia amicus. Sed cum maxime arduum sit non iniuria diu: ac multum se dubitasse ait. Brute dubitauit. hæc clausula sicut a numero cæpit: ita iure in numerum concluditur: Ciceronianusque numerus est: frequentissimè siquidem trochæo antepæana tertium in fine utitur clausulæ. Nam & negare est recusare: inficiari: uel inficias ire: est non factum esse asserere. Quæ unice: id est quæ unum præter alios. Diligerem: cuique me carissimum esse sentirem. ideo inquit cogebatur non abnuere quæ mihi in amore respondeas: quæ mutuus: & reciprocus inter nos amor intercedat. Præsertim: & iusta petenti. ideo minus recusari potest: quia iustum: ne iniqui uideamur: & quia præclarum: quoniam labor ipse sumptus a nobis non uilescit. Et suscipere tantam rem. quāta ea sit: mox explicabitur. Quātam non modo facultate consequi difficile esset. facultas appellatur qua aliquid facilius fit: unde & non scientiæ: atque artes modo: uerum etiam opes sunt appellatæ facultates. facultate igitur id est dicendi potestate. Sed etiam cogitatione cōplecti. quoniam quæ nusquam est: quæ nemo unquam quātuscūque esset in dicendo consequi potuit: ut tam cum mulatus foret orator: atque cōsumatus: ut multa ei addi non possent. Qui ueretur reprehensionem doctorum: atque prudentium. doctorum quidem: qui putarēt tam multiplicem doctrinam: quāta in oratore desideratur a nemine comprehendi posse. prudentium uero: qui putarent honus maius: quā quod humeris sustinere nostris possimus subeundum non esse. Tanta sit inter oratores dissimilitudo. quādo alii in humilitati in grandi loquo: alii in temperato dicendi genere excelluerunt.

Et quasi figura dicendi. id est character de quo mox diceretur. Desiderari a te prudentiam meam: desideramus siquidem absentia: cupimus præsentia. Tardem studia multorum. quoniam rei proposita immensa difficultate a proposito dicendi se ad alia reuocabūt. Sed par est. id est expedit: conuenit. Præstantis ingenii uis. ad inuenienda noua: & inuenta iudicanda. Magnarum artium disciplinis. artes ipse per sese sunt: disciplinæ cum discuntur appellatæ: quæ cuiusmodi sint deinceps indicabitur. In secundis tertiisque consistere. hoc dicit honestum est: ut qui primus in capeffenda aliqua disciplina esse non potest: contentus secundo: aut tertio loco esse uelit. exemploque docet. nam cum Homerus iter poetas primum sibi uendicauerit locum: non tamen famam suā reliquis eripuit. Non Archilochi: iam bographo: non Sophocli tragico: non Pindaro lyrico: quem & Quintilianus: & ceteri decem lyricorum facile principem esse uolunt spiritus magnificentia: sententiis: figuris: beatissima rerum: uerborumque copia: quodam eloquentiæ flumine: propter quæ merito credit Horatius

A ii

In. 134

I 134 a.

Negare:
Inficiari
Arant

Desiderari
absentia
Hentz

nemini imitabilem inquiēs: Pindarum quisquis studeat æmulari Nititur pennis ille cæratīs uitreo daturus nomina ponto monte decurrens uelut amnis imbres: quem super notas aluere ripas seruet immensusq; ruit profundo pindarus ore laurea donandus apollinari.

Nec uero aristotelē hoc dicit. tæsi Plato uberrimus fuit in dicēdo multipliciq; sciētia amplissimus: ob id tamen se Aristoteles a scribendo non abdicauit. Neque ipse Aristoteles. ut cūq; admirabili quadam præditus fuerit scientia: tamē multos alios: qui ipsum secuti sunt deterruit. Qui aut hyalisi: quem rhodi uidimus. huius meminit Strabo libro quartodecimo inquiēs. sunt & ptogenis picturæ hyalifus: & satyrus colūnæ ad hærens supra quem perdix refidet: ad quam quidem tabulam cum exposita est adeo inhiantes spectant homines: ut perdicem admirantes obstupeant. Aut coæ ueneris. quæ in co insula fuit depicta. Nec simulacro iouis olympii. quod phydias pinxit admiranda quadam effigie: qui interrogatus: quemadmodum Valerius maximus tradit: quo nam mentem dirigeret suam Iouem depingens adiecit homericos uersus illos. *ἢ καὶ κλυτὰ τε σὶν ἐπὶ φρουσίενυσε κρονίων. αὐβροσίου δαρά χαι τοῖ ἐπερωσαν το ἀνακτοσ. κρατὸσ ἀπαθαν τοιο με γαν Δελλίξεν Ὀλυμπίων.* Aut doryphori statua. doryphorus deductum nomen est a dory quod significat lanceam: & sero: sed ponitur pro ualido satelite: unde & Quintilianus. an uero statuarum artifices inquit: pictoresque clarissimi cum corpora quæ speciosissima fingēdo: uel pingendo facere cuperent nunquā in hunc ceciderūt errorem: ut bagoam aut negabusum: aliquem in exemplum operis sumerēt sibi. sed doryphoron illum aptum uel militiæ: uel palæstræ. Quare non est argumentationem cōcludit quā multis exemplis illustrauit ut doceret neminē debere expauescere rei proposita magnitudine: q; oratoriæ facultatis apicē se contingere posse non confideret: & perinde relinqueret intactam. Neq; illud ipsum quod est optimum desperandum est. quoniam in humanis rebus: non in diuinis est collocatum.

3 cap 7

In perpetuitate dicendi. id est perpetua habeat oratio: aut certe tempore perpetuo. Sed ego sic statuo. sensus est. arbitror autem in nullo dicendi genere nihil tam speciosum quo non sit id speciosius: unde quis loquitur: q; quod loquitur: id est integrius sit unde sumit exemplū: q; quod in oratione continetur. Cogitatione tantum: & mente complectitur: quoniam species ipsæ artiū: quæ cogitatione sola continetur: omnibus in eis facultatibus præceptis instructæ sunt: figurisq; consumatæ: in hominibus autem ipsis mutilæ: ac truncæ. Nec uero ille artifex. subaudi phidias. Iouis formā: aut mineruæ. nam quemadmodum Aristoteles in libro: quem de mundo scripsit phidiam ait statuarium mineruam in arce atheniensium ita construxisse: & in medio eius scuto suum ita os formasse. ut qui uellet auferre: totā esset statuā dissoluturus. Insidebat species. id est imago pingēdi quæ eius animo adhæserat. Ut igitur in formis: & in figuris est. figuræ ianimatoris: formæ animatis attribuantur: figuras enim tunc designamus cum trigonū: uel tetragonum: uel conum: uel cylindrum: uel spheram dicimus: formas autem uel formosos asserimus aliquos: uel deformes. Cuius ad excogitaram speciē. id est non eam quam oculis intuemur: sed animo metimur. Perfectæ eloquentiæ speciē animo uidemus.

fra secūdos. Nec uero Aristotelem in phia deterruit a scribēdo amplitudo Platonis: nec ipse aristoteles admirabili quadam scientia & copia cæterorum studia restrinxit: nec solum ab optimis studiis excellentes uiri deterriti nō sūt: sed ne opifices quidem se artibus suis remouerunt: qui aut Hyalisi (quem Rhodi uidimus) non potuerunt: aut Coæ Veneris pulchritudinem imitari: nec simulacro Iouis olympii: aut Dotyphori statua deterriti: reliqui minus expecti sunt quid efficere aut quo progredi possent: Quorū tanta multitudo fuit: tanta in suo cuiusq; genere laus: & quum summa miraremur inferiora tamen probaremus. In oratoribus uero græcis quidē admirabile est: quantum inter omnis unus excellat: attamē quum esset Demosthenes: multi oratores magni & clari fuerunt: & antea fuerāt: nec postea defecerunt. Quare non est cur eorum qui se studio eloquentiæ dederunt: spes infringatur: aut languescat industria. Nam neq; illud ipsū quod est optimum desperandum est: & in præsentibus rebus magna sunt ea quæ sunt optimis proxia. Atq; ego in summo oratore fingendo talem informabo: qualis fortasse nemo fuit. Non enim quæro quis fuerit: sed quid sit illud quo nihil possit eē præstantius: quod in perpetuitate dicēdi nō sæpe atq; haud scio: an unquam ī aliqua autē parte eluceat aliquādo. Idē apud alios densius: apud alios fortasse rarius. Sed ego sic statuo: nihil esse in ullo genere tam pulchrum: quo non pulchrius id sit unde illud ex ore aliquo quasi potest. & imago exprimat quod neq; oculis neque auribus: neq; ullo sensu percipi potest cogitatione tantū & mente complectitur. Itaq; & Phidiæ simulacris: quibus nihil in illo genere perfectius uidimus: & his picturis (quas nominauī) cogitare tamē possumus pulchriora. Nec uero ille artifex quum faceret Iouis formā aut Mineruæ: cōtēplabat aliquē e quo similitudinē duceret. sed ipsius ī mēte insidebat spēs pulchritudis eximia qdā quā itūēs: ī eaq; defixus: ad illius similitudinē artē & manū dirigebat. Ut igitur ī formis & ī figuris ē aliqd pfectū & excellentes: cuius ad excogitā spēm imitādo referunt ea que sub oculis ipsa nō cadūt: sic pfectæ

eloquentiæ speciem animo uidemus. Effigiem auribus quærimus. Has rerû formas appellat ideas ille non intelligendi solum: sed etiam dicendi grauiſſimus auctor & magister plato: easq; gigni negat: & ait semper esse: ac ratioe & intelligentia contineri: cætera nasci: occidere: fluere: labi: nec diutius esse uno & eodem statu.

Quicquid est igitur de quo ratioe & uia disputetur. id est ad ultimam sui generis formam speciemque redigendum. Ac uideo hanc primam ingressionem meam: non ex oratoris disputationibus ductam: sed e media philosophia repetitam: & eam quidem: cum antiquam: tum subobscuram: aut repræhensionis aliquid: aut certæ admirationis habituram. Nam aut mirantur: quid hæc pertineant ad ea quæ quærimus: quibus satisfaciēt res ipsa cognita: ut non sine causa alte repetita uideatur: aut repræhendet q̄ inusitas uias indagemus: tritas reliquamus. Ego autem & me sæpe noua uideri dicere intelligo: quom peruetera dicam: sed inaudita plarisque: & fateor me oratorem si modo sim: aut etiam quicumque sim: non ex rhetorû officinis: sed ex academiæ spatiis extitisse. Illa enim sunt curricula multipliciū uariorūq; sermonū in quibus Platonis primum sunt impressa uestigia: sed huius & aliorū philosophorum disputationibus & exagitatus maxime orator est & adiutus. Ois enim ubertas & quasi sylua dicendi ducta ab illis est: nec tamē latis instructa ad foreſes causas: q̄s ut illi ipsi dicere solebant agrestioribus musis reliquerunt: sic eloquentia hæc foreſis spreta a philosophis & repudiata: multis q̄dē illa adiuuētis magnisq; caruit: sed tamē ornata uerbis atque sententiis iactationem habuit in populo: nec paucorū iudicium reprehensionemque pertimuit. Ita & doctis eloquentia popularis & disertis elegans doctrina defuit. Positum sit igitur imprimis quod post magis intelligetur sine philosophia non posse effici quem quærimus eloquentem. Non ut in ea tamē oia sint: sed ut sic adiuuet ut palæstra histrionē. Parua enim magnis sæpe rectissime cōferuntur.

Nā nec latius nec copiosius de magnis uariisq;

id est contemplamur mente absolutam illam eloquentiam: ad cuius similitudinem facta hæc est quam perspicimus. Effigiem auribus quærimus. sensus est: illius perfectæ eloquentiæ cuius imaginem solo animo comprehendimus: auribus cupimus cognoscere similitudinem. Has rerum formas appellat ideas. sensus est. fontes illos unde omnium rerum demanant scaturigines. Plato ideas uocat: quasi mētis quædam simulacra perfecta: ad quæ omnia referunt: quæ sint ne in diuino conceptu: atque prouidentia collocata: an in nudis: purisq; intellectibus: an certe in indiuiduis uaria philosophorū platonicoꝝ: peripateticorumque contentio est. Easq; gigni negat. uelut in timæo Plato: & Cicero ipse Platonē secutus in libro de uniuersitate ostendit. Quicquid est igitur. sensus est. omnia quæ ratione: & uia aliqua in disputationem ueniunt sunt ad ultimū sui generis principium redigenda. ut cui generi id est categoriæ siue prædicamento subiiciantur cognosci possint. E media philosophia repetitam: quoniam si philosophia rerum metitur primordia facilius inde a qua unaquæq; res initium ducat dinosci potest. Cum antiquam tum subobscuram. cum id est partim: tum id est maxime. Inusitas uias. a nullo rhetore tactas. Tritas relinquamus. id est quæ sunt in usu omnium. Noua. quia incognita rhetoribus. Peruetera. quoniam iā pridem tractata. Nō ex rhetorum officinis. qui rhetores a græcis dicuntur: a nostris oratores: qui in foro: & in omni causarum genere uersantur. Rhetores autem latine intelliguntur qui rhetoricam docent: quos græci sophistas uocant. officina dicitur locus in quo officium aliquod administratur quod ad corpus pertineat ut tonstrina: sutrina: hoc loco igitur officina ad mentem translata est. Sed ex academiæ spatiis extitisse. id est ex disputationibus philosophorū. fuit autem academia uillula nō lōge ab athenis distans: ab academo heroe illic sepulto uocata: ubi philosophari Plato consueuit. Spatiis. quoniam spatari ibi solebant philosophi. Illa enim sunt curricula multiplicium uariorumque sermonum. currus curriculum facit. curriculum autem est a cursu deductū. unde curriculum ad uerbum pro cito. Sensus autem est. cursus multiplices: & uarii sermonū ab ipsa peruntur philosophia.

In quibus Platonis sunt impressa uestigia. id est in quibus sermonibus multum uersatur Plato. impressa autem uestigia dicendo translatio sumpta est ab his qui in aliquo loco obnixissime se firmarunt. Et quasi sylua dicendi. sylua aliquando dicitur arborum: ut glandaria sylua: & cædua sylua: aliquando sylua dicitur materia unde aliquid gignitur: uelut philosophi materia milla uocant: unde quatuor sunt elementa: inde Statius syluas suas appellauit: q̄ illis tanquam materia uteretur. i. principio ad cætera exactius scribenda opera: ideo Cicero etiam syluam dicendi philosophiā uocat: q̄ sine philosophiæ adminiculo rhetorica consistere non possit.

Ad forenses causas. id est ad genus iudiciale. Agrestioribus musis. icultioribus disciplinis: Doctis eloquentia popularis: & disertis elegans doctrina defuit: sensus est. eloquentia qua oblectatur populus doctis defuit hominibus. id est philosophis: & elegans doctrina. id est philosophia defuit oratoribus. Non ut in ea tamen oia sint. sensus est. nolo tamen oratorem: qui omnes philo-

sophiæ nodos perscrutari contendat: sed ut a philosophia ita adiuuetur: ut a palæstra histrio. In phædro Platonis, idest i dialogo quem scripsit Plato phædrum a suo discipulo appellans: in quo de pulchro agitur.

Anaxagoræ physici, qui fuit clazomenius, physici: qui de rerum natura disputauit: nam physis natura uocatur: unde physicus. Gnarumq; idest doctum: instructūque præceptis philosophiæ. Quam frequens fuerit Platonis auditor, idest quam frequenter Platoni in philosophia operam dedit demosthenes. Nec uero sine philosophorum disciplina genus, & speciem cuiusque rei cernere, non potest inquit orator cognoscere genus & speciem sine philosophiæ cognitione, hoc autem dicit iuxta stoicorum sententiā, philosophi si quidem stoici philosophiam diuiserunt in physicam, idest naturalem: ethicam, idest moralem: & logicam, idest sermocinalem: logica uero ut multa alia cōpræhēdit: ita quinque uocum hoc est: ut nunc loquuntur multi: prædicationem cognitionem tradit. Sunt autem uoces quæque genus: species: differentia: proprium: & accidens: quæ ad unam quæque rem: siue diuidendam: siue diffiniendam per opportuna sunt, id est quod ait sine philosophia cerni non posse genus: & speciem nec diffiniri nec distribui in partes: a quibus ad demonstrationem ascenditur.

Nec iudicare quæ uera: quæ falsa sint, nam cum dialecticus nouerit prædicabilia: atque prædicamenta tantamquam omnium argumentorum sēmina: atq; elementa nosse oportet quomodo omnis texatur argumentatio: quæ siue sit inductio: siue syllogismus: siue similitudo: siue exemplum: siue enthymema: siue epichirema oratione constat: quoniam sola indicatiua uerum uel falsum significat: indicatiua sit necesse est: quæ nomine & uerbo substantiuo constat: siue sit uniuersalis: siue particularis: siue indefinita: siue singularis: affirmatiua aut negatiua: una uel multiplex: categorica: uel hypothetica alii comparata: contraria: subcontraria: subalterna cōtradictoria: æquipollens: uel nō æquipollens: conuersa: uel non conuersa: quæ modo caret: uel quæ modo aliquo ex tribus definitur: unde syllogismi ad aliquid demonstrandum texuntur: quorum ut alii sunt categorici alii hypothetici: ita categoricorum tria sunt genera: & multæ singulorum species: hypotheticorum septem. Quæ igitur uera quæq; falsa sint iudicari possunt facile ex contradictoriis. Neq; cernere consequentia: quæ sequantur: quæ antecesserint: an argumentum stet nec ne. Repugnantia uidere, quæ i contraria: & cōtradictoria diuidunt. Ambigua distinguere: quæ in dubium sensum trahi possint: ut taurus est mons: si intelligat de terrestri uerum: si autem de cælesti falsum: & aiāx fuit infans: si de oleo falsum: si de telamonio uerum, distinguendum igitur. Quid dicat de natura rerum, idest de naturali philosophia. De uita, subaudi quid dicatur. De officiis: de uirtute, quæ omnia moralis sunt philosophiæ. Quod alia intelligendi, quæ est philosophia. Ab his, subaudi: quæ ad philosophiā tendunt. Cui uel primas eloquentiæ, idest primum in eloquentia locū. Multa in his: & in aliis desiderās: &

rebus sine philosophia potest quisquā dicere: siquidem etiam in Phædro Platonis hoc Pericle præstitisse cæteris dicat oratoribus Socrates: quæ is Anaxagoræ physici fuerit auditor: a quo censet eum quum alia præclara quædam & magnifica didicisset: uberē & facudum fuisse: gnarūq;: quod est eloquentiæ maximū: quibus orationis modis quæq; animorum partes pellerentur, quod idem de Demosthene existimari potest: cuius ex epistolis intelligi licet: quam frequēs fuerit Platonis auditor. Nec uero sine philosophorum disciplina genus & spēm cuiusque rei cernere neq; diffiniēdo explicare: nec distribuere in ptes possumus: nec iudicare quæ uera: quæ falsa sint: neq; cernere cōsequētia: repugnantia uidere: ambigua distinguere. Quid dicam de natura rerum: cuius cognitio magnam orationis suppeditat copiam: de uita: de officiis: de uirtute: de moribus sine multa earū ipsarū rerū disciplina: aut dici: aut intelligi posse. Ad has totātasq; res adhibēda sūt ornāmēta innumerabilia: quæ sola tum quidem tradebātur ab his qui numerabant magistri: Quo sit ut uerā illam & absolutam eloquentiam nemo cōsequatur: q; alia intelligendi: alia dicendi disciplina est: & ab his rerum: ab aliis uerborum doctrina quæritur. Itaq; M. Antonius cui uel primas eloquentiæ patrū nostrorū tribuebat ætas: uir natura peracutus: & prudens in eo libro quem unū reliquit: disertos ait se uidisse multos: eloquentē omnino neminē. Inuidebat uidelicet i eius mēte species æloquentiæ: quam cernebat animo: re ipsa non uidebat. Vir autem acerrimo ingenio: sic enim fuit: multa & in se & in aliis desiderās neminem plane qui recte appellari eloquens posset uidebat. Quod si ille nec se: nec L. Crassū eloquentē putauit: habuit profecto cōpræhēsam animo quandam formam eloquentiæ: cui quoniam nihil deerat eos quibus aliquid aut plura deerant in eam formam nō poterat icludere. Inuestigemus hunc igitur Brute si possumus: quē nunq; uidit Antōius: aut qui omnino nullus unquam fuit: quem si imitari: atque exprimere non possumus: quod idem ille uix deo

concessum esse dicebat: attamen qualis esse debeat poterimus fortasse dicere: Tria sunt omnino genera dicendi quibus singulis quidam floruerunt: peræque autem id quod uolumus per pauci in omnibus: Nam & grandiloqui (ut ita dicam) fuerunt cum ampla: & sententiarum grauitate: & maiestate uerborum uehementes: uarii: copiosi: graues ad permouendos & conuertendos animos instructi & parati, quod ipsum alii aspera: tristi: horrida oratione: neque perfecta neque conclusa. Alii leni & instructa: & terminata. Et contra tenues: acuti omnia docentes: & dilucidiora non ampliora facientes: subtili quadam & pressa ratione limati. In eodemque genere alii callidi sed impoliti: & consulto rudium similes & imperitorum. Alii in eadem ieiunitate concinniores, idest faceti: florentes etiam & leniter ornati. Est autem quidam interiectus inter hos medius: & quasi temperandus: nec acumine posteriorum: nec fulmine utens superiorum: uicinus amborum: in neutro excellens: utriusque participes: uel utriusque (si uerum querimus) potius expers. Illique uno tenore (ut aiunt) in dicendo fluit nihil afferens præter facultatem & æqualitatem: aut addit aliquos: ut in corona toros: omnemque orationem ornamentis modicis uerborum sententiarumque distiguit. Horum singulorum generum quicumque uim singulis consecuti sunt magnum in oratoribus nomen habuerunt. Sed querendum est satis ne id quod uolumus effecerint. Videmus enim fuisse quosdam qui idem ornate ac grauitate: idem uersute & subtiliter dicerent: Atque utinam in latinis talis oratoris simulacrum reperire possemus: esset egregium non querere externa: domesticis esse contentos. Sed ego idem qui in illo sermone nostro qui est expositus in Bruto: multum tribuerem latinis: uel ut hortarer alios: uel quæ amarem meos: recordor longe omnibus unum anteferre Demosthenem: quem uim accommodare ad eam quam sentiam eloquentiam: non ad eam quam in aliquo ipse cognouerim. Hoc nec grauior extitit quisquam: nec callidior: nec temperatior. Itaque nobis monendi sunt ii quorum sermo imperitus increbruit: qui aut dici se desiderant antiquos atticos: aut ipsi attice uolunt dicere: ut mirentur hunc maxime: quo athenas quidem ipsas magis credo fuisse atticas: quid enim sit atticum discant: eloquentiamque ipsius uiribus non imbecillitate sua metiantur. Nunc enim tantum quisque laudat quantum se posse sperat imitari: sed tamen eos studio optimo iudicium minus firmo præditos docere quæ sit propria laus

peride nullum perfectum oratorem itues. Tria sunt omnino genera dicendi. Demetrius phalereus simplices inquit characteres sunt quatuor: tenuis: Magnificus: ornatus: grauis: ueruntamen ornatum Cicero ipse medio inserit: quare & tres sunt dicendi et characteres: de quibus singulis: ut multi alii autores tradiderunt: sicut alibi: ita hic nobis præcepta reliquit. Et præsertim ratione limati, arguti inquit: & elegantes in humili genere dicendi, translatio sumpta est a lima: qua ferramenta terguntur. Sed impoliti, idest innitidi: est autem politum: tersum: & candicans, a uocabulo græco polion quod significat canum: Nonii marcelli de idagine doctorum uirorum auctoritate. Et consulto, idest dedita opera. In eadem ieiunitate concinniores, idest congruentiores: aptiores. Idem faceti, facetum Quintiliani testimonio aliquando urbanum: aliquando elegans: & disertum. Nec fulmine utens superiorum, idest magnifici dicendi generis: uicinus amborum, idest demosthenes. Vicinus amborum, proximus humili: & grandiloquo. Nihil afferens præter facultatem, idest nihil molitus nisi quantum potest. Ut in corona toros, idest tortiles illas eminentias quibus corona exornatur. Verborum: sententiarumque: de quibus diceretur posterius. Non querere externa, idest non labi in græcos: sed latinorum testimoniis esse contentos. Qui est expositus in Bruto, nam in eo libro qui Brutus inscribitur: claros tam græcos: quam latinos recensuit oratores: in quo cum uideatur latinos plus quam conueniat laudasse: cur id fecerit hic reddit rationem: ait enim. Velut hortarer alios uel quæ amarem meos. Hoc nec grauior extitit quisquam, quod grandiloquo conuenit generi. Nec callidior, quod conuenit humili. Nec temperatior, quod conuenit mediocri. Qui autem dici se desiderant atticos, quoniam erant qui existimarēt esse genus atticum unum tantum: & id esse humile in quo lo-

ge falsos esse offendit. Magis credo fuisse
atticas idest genere dicendi elimatiores exi/
stimatas tamen si atticum dicatur ab attica.

Moderatrix fuit auditoris prudētia, quo/
niam præstantes dicendi facultate uiri sem/
per se auditoribus accommodarunt: talis/
que fuit eorum oratio: ut auribus audientium
congrueret. Itaque caria: & phrygia & my/
sia. quæ asiæ regiones tument: ac inflato di/
cendi genere usæ sunt. Et tanquam adipa/
tæ dictionis genus. adipatum ueteres inquit
Nonius marcellus honeste pro pingui: & suc/
culento: & opimo posuerunt. Dictionis,
elocutionis: non ut grammatici accipiunt di/
ctiōem pro uocabulo. Eorum religioni
cum seruiret orator. religionem atheniensi/
um uocat prudentiam in dicendo: atque au/
diendo: ut nec plus: nec minus: nec aliter quā cō/
ueniat audire uelint. Nullum uerbum in/
solens. idest a quotidiano usu dicendi remo/
rum. Itaque hic quem præstitisse diximus,
idest demosthenes quem alios oratores græ/
cos diximus antecedere facundia. In illa p/
ctesiphonte oratione. quæ de corona inscri/
bitur: in qua ctesiphontem defendit aduer/
sus æschynem. Summissus a primo ut deos.
deasque precatur ut sibi ita adsint sicut ipse
semper reipublicæ commodis fuit. In re/
liquis exultauit audacius ubi iam in sua pote/
state uisus est habere auditorem. Facile. n.
est aliquod uerbum ardens. idest per iram
expressum. sicut etiam Quintilianus arden/
tem Lucanum dicit: nec ad elegantiam atti/
net splendoremque uerborum: quæ in ipso
prorsus non sunt. In eum. subaudi æschy/
nem. Ut putidus. idest corruptus. Incli/
nata hululanti que uoce. qua asiani utuntur.

Aures teretes. idest rotundas: atque consu/
matas. Hi unum modo. hi subaudi latini
qui existimant unum attice dicendi genus.

Horride inculteque. sine numeris sine fi/
guris. Eleganter enucleateque faciat. idest
modo: proprietate utatur uerborum presse/
que & acute dicat. Cui primæ sine contro/
uersa deferebantur. idest qui primum sibi lo/
cum uendicarat. fuit enim per id tempus pe/
ricles oratorum facile princeps: & omni ut
ipse alibi ait uirtutis genere floruit. Abari/
stophane: qui ueteris comœdiæ scriptor fu/
it. Dicat igitur attice uenustissimus ille scri/
ptor: ac politissimus Lysias. Nam ut ipse quo/
que in Bruto inquit fuit Lysias ipse quidem
in causis forensibus non uersatus: sed egregie
subtilis scriptor: atque elegans: quem iam
prope audeas oratorem perfectum dicere. ita
Quintilianus subtilis: atque elegans Lysias. Et
quo si oratori satis est docere nihil: quæras
perfectius nihil enim est inane: nihil accersi/
tum puro tamen fonti: quam magno flu/
mini propior. Aeschines. Qui aduer/

atticorum non alienum puto: Sæper oratorum eloquentiæ
moderatrix fuit auditoris prudentia. Omnes enim qui
pbari uolunt uoluntatem eorum qui audiunt intuent:
ad eamque & ad eorum arbitrium & nutum totos se fin/
gunt & accommodant. Itaque Caria & Phrygia & Mysia:
quæ minime politæ minimeque elegantes sunt asciuerunt
aptum suis auribus opimum quoddam & tanquam adipa/
tæ dictionis genus: quæ eorum uicini non ita lato interie/
cto mari Rhodii nunquam probauerunt. Græci autem
multo minus: Athenienses uero funditus repudiauerunt
quorum semper fuit prudens sincerumque iudicium nihil:
ut possent nisi incorruptum audire & elegans. Eorum re/
ligioni quum seruiret orator nullum uerbum insolens:
nullum odiosum ponere audebat. Itaque hic quem præsti/
tisse diximus: cæteris in illa pro Ctesiphonte oratione lo/
ge optima summissus a primo: deinde dum de legibus
disputat pressius: post sensim incedens: iudices ut uidit
ardentis: in reliquis exultauit audacius. Ac tamen in hoc
ipso diligenter examinante uerborum omnium ponde/
ra reprehendit Aeschines quædam: & exagitat: illudens
que dura odiosa: intolerabilia esse dicit. Quin etiam
quærit ab ipso: quum quidam eum beluam appellet: utrum
illa uerba: an portenta sint: ut Aeschini: ne Demosthenes
quidem uideatur attice dicere. Facile est enim uerbum
aliquod ardens (ut ita dicam) notare: idque restinctis
iam animorum incendiis irridere. Itaque se purgans ioca/
tur Demosthenes: negat uero politas fortunas græciæ: in
hoc: in eum: huc an illuc manum porrexerit: Quoniam
igitur modo audiretur mysias: aut phryx Athenis: cum
etiam Demosthenes exagitetur ut putidus. Quum ue/
ro inclinata hululanti que uoce more asiatico canere cœ/
pisset: quis eum ferret: aut potius quàm non iuberet auferri: ad
atticorum igitur aures teretes: & religiosas qui se accommodant
ii sunt existimandi attice dicere. Quorum genera plura
sunt: hi unum modo quale sit suspicantur. Putant enim
qui horride inculteque dicat: modo id eleganter enuclea/
teque faciat: eum solum attice dicere. Errant quæ solum: quæ
attice non falluntur. Istorum enim iudicio: si solum illud
est atticum: ne Pericles quidem dixit attice: cui primæ
sine controuersia deferebantur. Qui si tenui genere ute/
retur: nunquam ab aristophane poeta fulgere: & tonare pmi/
scere græciam dictus esset. Dicat igitur attice uenustissimus
ille scriptor: ac politissimus Lysias. Quis. n. id possit ne/
gare: dum intelligamus hoc esse atticum in Lysia: non quæ tenuis

fit atq; iornatus:q; nihil habeat isolés:aut ieptū: Orna-
te uero & graui ter & copiose dicere aut atticorū sit:aut
ne sit Aeschines neue Demosthenes atticus. Ecce autem
aliqui se thucididios esse profitent: nouū quoddā iperi-
torum & iauditum genus. Nam qui Lysiam sequūtur
causidicum quendam sequuntur. non illum quidē am-
plum atq; grandem. subtilem & elegantem tamen. nec
qui in forensibus causis possit præclare cōsistere. Thuci-
dides autem res gestas: & bella narrat: & prælia graui-
ter sane & probe. sed nihil ab eo trāfferri potest ad fore-
sem usum & publicum. Ipse ille contioēs ita multas ha-
bent obscuras abditasq; sentētiās uix ut itelligant: quod
est in oratione ciuili uitium uel maximū. Quæ est au-
tē tāta peruersitas: ut inuētis frugibus: glāde uescātur:
an uictus hominū atheniensium beneficio excoli potu-
it: oratio nō potuit: Quis porro unquam græcorū rhe-
torū a Thucidide quicquam duxit: At laudatus est ab
omnibus fateor: sed ita ut rerum explicator prudens: se-
uerus: grauis: non ut in iudiciis uersaret causas: sed ut i
historiis bella narraret. Itaq; nūquam ē numeratus ora-
tor. Nec uero si historiā non scripsisset: nomen eius exta-
ret: quum præsertim fuisset honoratus & nobilis: huius
tamen nemo neq; uerborum: neq; sentētiarū grauitatē
imitatur: sed quum utilia quædam: & ii antea locuti sunt:
quæ uel sine magistro facere potuerūt: germanos se pu-
tāt esse Thucididis. Nactus sum etiam qui Xenophō-
tis similes esse se cuperēt: cuius sermo ē ille quidē melle
dulci or: sed a forensi strepitu remotissimus. Referamus
nos igitur ad eum quem uolumus inchoandum & eadē
eloquētia iformandū: quē in nullo cognouit Antonius.

Agnum opus omnino: & arduum Bru-
te conamur: sed nihil difficile amanti pu-
to. Amo autem: & semper amaui ingeni-
um: studia: mores tuos. Incendor porro
quottidie magis nō desiderio solum: quo
quidem conficior congressus nostros: consuetudinem
uictus. doctissimos sermones requirēs tuos: sed admira-
bili fama uirtutum admirabilium: quæ specie dispare
prudentiæ cōiungunt. Quid enim tam distans: quam
a seueritate comitas: Quis tam unquā te: aut sanctior
est habitus: aut dulci or: Quid tam difficile quam in
plurimorum controuersis diiudicandis ab omnibus
diligē: consequeris tamen ut eos ipsos: quos contra sta-
tuas æquos placatosq; dimittas. Itaque efficis: ut quum
gratiæ causa nihil facias: oia tamen sint grata quæ facis.

fatus est demostheni. is autem: ut Quintilia-
nus inquit: demosthene magis fufus: & gran-
diori similis quo minus strictus est: carnis
tamen plus habet: minus lacertorum. De-
mosthenes atticus. qui: ut ait Quintilianus:
oium decem oratorum: quos simul athenis
una ætas tulit longe princeps fuit: ac pene lex
orandi: tanta uis in eo: tam densa omnia: ita
quibusdam neruis intenta sunt: tamen nihil
ociosum: is dicendi modus: ut nec quid desit
in eo: nec quid redundet inuenias. ipse quoq;
Cicero in Bruto: nam plane quidem perfe-
ctum: & quoi nihil admodū desit demosthe-
nem facile duxeris: nihil acutæ iueniri potuit
in eis causis: quas scripsit. nihil: ut ita dicam:
subdole: nihil uersute: q; ille non uiderit ni-
hil subtiliter dici: nihil presse: nihil enucleate
quo fieri possit aliquid limatius: nihil contra-
grande: nihil incitatum: nihil ornatū: uel uer-
borum grauitate: uel sententiarum quo qui-
dem esset electius. Qui se thucididios esse
profitentur. id est imitatores thucydidis: fuit
enim thucydides historicus densus & breuis
in dicendo: & semper instans sibi concitatus
contionibus magnus uique multum potens

Ad forensē usum. id est ad iudiciale genus

Et publicum. ubi quid cum populo agat.

Vt inuentis frugibus glāde uescātur: id est
cū possint meliora deligant deteriora. Athe-
niensium beneficiū excoli potuit. apud quos
primū fruges inuentæ. Athucydide quic-
quam duxit. id est imitatus thucydidē quicq;
ab eo sumpsit. Germanos se putāt esse thu-
cydidis. id est genus dicendi habere q; plane
habuit thucydides. Qui xenophontis si-
miles. Xenophon socraticus iucunditate ias-
fectata præcellens adeo fuit: ut nulla eam con-
sequi affectatio possit: ut sermonem gratiæ
finxisse uideatur: ut merito hic dicat Cicero
eius sermonē melle fuisse dulciorem. Re-
feramus igitur nos. sensus est: sed iam perfe-
ctum oratorem incipiamus exponere: ita elo-
quentia instructum: ut talem nunq; cognou-
erit Antonius.

Agnum opus omnino. sum-
ma arte attentum lectorem
facit: beniuolentiam que Bru-
ti sibi cōciliat miris ipsum lau-
dibus efferendo. Doctissi-
mos sermones requirēs tuos.
dedit enim Brutus operam non modo elo-
quentiæ studiis uerum etiam philosophiæ.
Quæ specie dispare prudētiæ. quoniam
res bellicas tu: ego res urbanas procuro: &
tu seuerus in ea tua philosophia: ego comis.
fuit enim ad reprehensionem usque faceris:
urbanusque Cicero: ut aliquando dicax habi-
tus sit. Sanctior. inuiolabilior: incorrupti-
or: unde & sancta urbis moenia dicimus: &
sanctos legatos a sagminibus herbis: quas ge-
stabant: ut Vlpianus inquit iuriconsultus.

Ut cum gratiæ causa nihil facias, probat incorruptum esse: ideo quod gratia nullius commoueatur ad iudicandum secus quàm ipsa exoptulet iustitia. Vna gallia, quam tu administras. Communi non ardet incendio, id est bello non mouetur. Frueris ipse te, tuis uirtutibus oblectaris, nam id demum frui dicimus, uti uero: ut equo: ut curru: cum uehimur in uilam qua nobis fruendū sit. Studia doctrinæ, quoniam studium est animi ad aliquid agendum pertinet: aut perseverantia. Catone absoluto, quem de senectute aliqui inscribunt. Inimica uirtuti, cum omnia bellis ardeant. Tantam quæstionem quæ est quisnam optimus dici orator possit: uel quid sit quod consumatam possit efficere eloquentiam.

Formam qui character, relatiuum consequenti coniunxit: ut si dicas ciues boni: quæ sunt uiscera ciuitatis: tale illud: est locus in carcere quod tullianum appellatur. Ennio delectatur ait quispiam, ita Horatius, Denique non omnes eadem mirantur amantque. Carmine tu gaudes: hic delectatur iambis: ille bonis sermonibus: & sale nigro. Apud alterum, subaudi ennium. Fac alium actio, id est dic alium actio delectari tragico poeta. Abdita, quæ a conspectu recedere uideatur: & obtutu. Collustrata, undique lumine expressa: a cō: & lustro: nam collustrata quæ ex lacte fit concreto a colluendo nascitur. Quid est quod, præscripta dicebantur quæ magistri imitando discipulis dabat inde præscribere: præcipere: mādareque significat. Hæc ego religione, religionē seruius sulpicius esse dictam tradit: quæ propter sanctitatem aliquā remota: ac seposita a nobis sit: quasi a relinquendo dicta: ut a carendo cærimonia: Cicero in libro de natura deorum religionem a religendo tanquam ex legendo legentes: & diligendo diligentes: his enim omnibus uerbis inest uis legēdi eadē: quæ in religioso. Lactantius autem libro quarto diuinarum institutionum a religando putat: cuius contrarium uitiumque est superstitio: religionem igitur obseruantiam quandam par est accipere. Qui eius reigarius esset, id est qui nosset. Laudationum, ut panagirici sunt: & huiusmodi aliud ubi quicquam laudatur. Scriptionum, ubi quid componas doctrinæ causa qualem Isocrates fecit panegyricū: Quæ oratio tota in laudatione consumitur. Qui iuncti nominati sophistæ, quos latini rhetores uocant cum græci suo uerbo id significet rhetorē, quem nos rotorem appellamus, dicitur ergo sophista: qui discipulos in dicendi facultate instituit. A forensi concione, id est a iudiciali genere. Græce epidicticon: id autem latine demonstratiuum nominamus: sicut encomiasticon laudatiuum: nam επιδεικτικόν demonstratio nominatur quam tamen aliter mathematici accipiunt.

Quem isomare uolumus, munire: & eius quasi formam referre: cum nusquam compertus sit. Mollimur, temptamus. Constructio: & numerus, de quibus mox abunde dicitur. Et arguti, acute instituti. Circumscripti, collecti: minimeque fluentes ambitus: qui a græcis periodi nominantur. De industria, unum uerbum est: ac aduerbium quod dedita opera consultoque significat. Quæ non ea insidiis, ut in iudiciali genere quo iudicium mens in nostram uerti possit sententiam.

Ergo omnibus terris: una Gallia communi non ardet incendio: in qua frueris ipse te: quum Italia luce cognosceris: uersarisque in optimorum ciuium: uel flore uel robore. Iam quantum illud est: quod in maximis occupationibus nunquam intermittis studia doctrinæ: semper aut ipse scribis aliquid: aut me uocas ad scribendum. Itaque hoc sum aggressus statim Catone absoluto: quem nunquam ipsum attigissem: tempora timens inimica uirtuti: nisi tibi hortanti: & illius memoriā mihi coram excitanti non parere nefas esse duxissem: sed testificor me a te rogatum & recusandum hæc scribere esse ausum.

Volo enim mihi tecum commune esse crimen: ut si sustinere tantam quæstionem non potuero: iniusti oneris impositi tua culpa sit: mea recepti. In quo tamen iudicii nostri errorē: laus tibi dati muneris compensabit. Sed in omni re difficillimum est formam: qui character græce dicitur: exponere optimi: quod aliud aliis uidetur optimum. Ennio delectatur quispiam ait: quod non discedit: a cōmuni more uerborum: Pacuuius inquit alius omnes apud hunc ornati: elaboratique sunt uersus: multa apud alterum negligentius: fac alium Actio: Varia enim sunt indicia ut in græcis, nec facilis explicatio: quæ forma maxime excellat. In pictura alius horrida inculca: abdita: & opaca: contra alius nitida, læta: collustrata delectatur. Quid est quo præscriptum aliquod, aut formulam exprimas: quum in suo quodque genere præstet: & genera plura sint? Hæc ego religione non sum ab hoc conatu repulsus: existimauique omnibus rebus esse aliquid optimum etiam si lateret. Idque ab eo posse, qui eius reigarius esset iudicari. Sed quoniam plura sunt orationum genera eaque diuersa, neque in unam formam cadunt omnia laudationum scriptionum & historiarum, & talium suasionum qualem Isocrates fecit Panegyricum: multique alii: qui sunt nominati sophistæ, reliquarumque rerum formam quæ absunt a forensi contentione, eiusque totius generis, quod græce epidicticon nominatur, qua quasi ad inspicendum delectationis causa comparatum est non completar hoc tempore: non quod negligenda sit. Est enim illa quasi nutrix eius oratoris: quem isomare uolumus: & de quo mollimur aliquid exquisitius dicere. Ab hac & uerborum copia aliter, & eorum constructio & numerus liberiore quadam fruitur licentia. Datur etiam uenia concinitati sententiarum & arguti certique

& circūscripti uerborum ambitus concedunt de industria: quæ non ea insidiis: sed aperte ac palam elaboratur: ut uerba uerbis quasi demensa & paria respondeant: ut crebro cōferat pugnātia: cōparentq; cōtraria: & aut pariter extrema terminentur. eundemque referant in cadendo sonum: quæ i ueritate causarum: & rarius multo facimus: & certe occultius. in panathenaeico autem Isocrates ea studiose confectatum fatef. Non enim ad iudiciorū certamē: sed uoluptatē auriū scripserat hęc tractasse Thrasimachū calchedoniū primum: & Leontinū ferūt Gorgiam: Theodorum inde byzantium: multosq; alios quos logodædalos appellat i Pædro Socrates: quorū satis arguta multa: sed ut modo primumque nascētia minuta: & uersiculorū similia quædam nimiumq; depicta quo magis sūt Herodotus Thucididesq; mirabiles: quorum ætas quum i eorum tempora: quos nominauit incidisset: longissime tamen ipsi a talibus delictis uel potius ineptiis abfuerunt: Alter enim sine ullis salebris: quasi sedatus amnis fluit: alter icitator fertur: & de bellicis rebus canit etiam quodāmodo bellicum: primisq; ab his (ut ait Theophrastus) historia cōmota ē. ut auderet huberius quam superiores & ornatius dicere. Horum ætati successit Isocrates qui preter cæteros eiusdem generis laudatur semper a nobis: nonnūquam Brute leuiter & erudite repugnante te. Sed credas mihi siquid in eo laudū cognoueris. Nam quum cōcissus ei Thrasimachus minutis numeris uideretur: & Gorgias. qui tamen primi traduntur arte quadā uerba iunxisse: Thucidides autē præfractor: nec satis (ut ita dicā) rotundus primus instituit dilatare uerbis: & mollioribus numeris explere sententias. In quo cum doceret eos qui partim in dicēdo: partim in scribendo principes extiterunt: domus eius officina habita eloquētiæ ē: Itaque ut ego cū a nostro Catone laudabar: uel reprehendi me a cæteris facile patiebar. sic Isocrates uidetur testimonio Platonis aliorum iudicio debere contemnere. Est enī (ut scis) quasi i extrema pagina Phædri his ipsis uerbis loquens Isocrates. adolescēs: etiā nunc o Phædre Isocrates est. Sed quid de illo augurer lubet dicere.

Verba uerbis quasi demensa: & paria paribus respondēant. nā ideo etiā a græcis paria nominant: q; cæsim: aut membratim loquentes: ut abunde paulo post dicitur. paribus syllabis colligamus: & periodos terminemus. Conferant pugnātia. quæ in topicis repugnātia: uel quæ antitheta uocare grammatici solent. Pariter extrema terminentur. quæ tum homœoptota: tum homœoteleuta dici solent. idest similibus casibus: aut simili sono terminata. Quæ in ueritate causarum rarius multo facimus. ne dicendi lenocinium appareat.

In panathenaeico Isocrates. oratione: quæ ita inscribit de laudibus mineruæ: quæ athenis præsidebat. Studio confectatū fatef. iquiens: ἐπὶ τὰ γράμματα τὸ μὴ τὸν περὶ τῶν σὺ μφεροντῶν τῆ πόλει καὶ τοῖς ἄλλοις ἑλλησὶ συμβούλευοντάς καὶ πολλῶν μὲν ἐνομιματῶν γεμῶντάς οὐκόλιγῶν. Δαντιθεσῶν καὶ παρισσοσῶν καὶ τῶν ἄλλων ἰδεῶν τῶν ἐνταῖς ρητορείαις. Διὰ ἄλλα μὲν τῶν σῶν καὶ τοῦσ ἀκουοντάς ἐσισημαίνεσθαι καὶ ἐδρυβεῖν ἀναγκασῶν. γινδουδοσσομιτούσ τοῖουτούσ ἡγούσ καὶ οὐχαροστέιν τετοῖσ ἐτέσι τοῖσ ἐνενηκοντά καὶ τεσσαρσίον ἐνεγῶ τυγχανῶ γωγονῶσ. Non. n. ad iudiciorū certamē. sed uoluptatem auriū scripserat quod certe ipse quoq; confiteretur dicēs. καὶ νουθετονῶτάς τῶν προσηδονην καὶ χαρῖν λεγόμενων. Quos logodædalos. idest uarietate sermonis distinctos a logos: quæ oratio dicitur: & dædalo quod est uario. Vel potius ineptiis. ineptū siquidem est in his nimium inhære. Alter enim sine ullis salebris. herodotum dicit amœnissimum. Sine ullis salebris. idest sine scabro: duroque ullo dicendi genere. Alter icitator fertur. subaudi thucydides. Canit quodam modo bellicū. quia celsa: ac sublimi quadā uerborū utitur compositione. Successit Isocrates. ex decē: qui uno tempore fuerunt athenis oratoribus unus: quasi rhetor potius q̄ orator dicēdus uideatur. laudatur quia omnes dicendi ueneres confectatus est. Thucydides autem præfractor. quod nimia breuitas facere compulit. Nec satis: ut ita dicam: rotundus. quia ut rotunda figura capacissima omnium est. ita absoluta undiq; cui nihil deest: ita oratio cui nihil deest: nihilq; superfluit rotunda nuncupatur. Primus instituit dilatare uerbis. de Isocrate loquitur. Et mollioribus numeris. quia sunt & asperiores: sicut & uoces. Domus eius officina habita eloquētiæ. itaq; & in Bruto inquit. extitit igit iam senibus illis: quos paulo ante diximus Isocrates: cuius domus cunctæ græciæ quasi ludus quidam patuit: atq; officina dicēdi magnus orator: & pfectus magister q̄ forensi luce caruit: itraq; parietes aluit eam gloriam: quam nemo in eo quidē iudicio est postea consecutus. is & ipse scripsit multa præclare: & docuit alios: & cum cætera melius q̄ superiores: tum primus intellexit etiam in soluta oratione: dum uersum effugeres: modū tamē & numez quēdā oportere seruari. ante hūc. n. uerborū quasi structura: & quædam ad numerum cōclusio nulla erat: aut si quādo erat non apparebat eam ded ita opera eē quæ sita. Quil. porho Isocrates inq; i diuerso genere dicēdi nitidus: & cōptus: & palæstræ quam pugnæ magis accōmodatus oēs dicēdi ueneres sectatus ē: nec i merito. auditoriis. n. senō iudiciis cōparat iuentiōe facili: honesti studiosus: in cōpositiōe adeo diligēs: ut cura eius rephēdat. In extrema pagina phædri. q; dialogus de pulchro iscribit. phædrū a suo appellauit discipulo.

Socrates auguratur, id est prædicitur: ac coniectatur

In illo epideictico genere, ut supra diximus demonstratio. Proprium sophistarum, qui se ad laudandum: uituperandumque solum exercere. Gymnasiis, quæ nuda in palæstra essent corpora: perfusaque oleo:

Palæstræ: unde & palæstricæ: qui colluctantur in palæstra dicuntur. Huius nutrimentis, uenustatibus: & dicendi leporibus demonstratiui generis. Colorat, si guris distinguit uariantibus orationem. Et roborat, sententiis. De oratoris quasi incunabilis, de primordiis: unde ipsa alieloquentia consuevit. In aciem dimicationem que ueniamus, id est iudiciali genus: in quo cum aduersariis nobis colluctamur: & quodammodo manus conferimus. Quoniam tria uidenda sunt oratori, quid dicat, quod inuentionis est. Et quo quicque loco, quod dispositionis est. Et quo modo dicendum omnino est, quod ad elocutionem pertinet.

Quid sit optimum in singulis: ut decor ubique seruetur: ne quid ineptiarum a nobis emanet. Atque in tradenda arte, quæ in rhetoricis præceptis exponendis memorauimus. Neque enim id suscepimus, subaudi ut præcepta traderemus. Ac duo breuiter prima, id est inuentionem: & dispositionem. Tanquam animi instar in corpore, quia sicut animus corpus regit: & mouet: & ut uiuat facit: ita inuentionis ac iudicium totam orationem complectuntur uimque habere: & quasi sensus faciunt. Sed propria magis prudentiæ: quam eloquentiæ, quoniam uel infantissimus quisque potest prudenter inuenire: ac de inuentis iudicare. Quæ enim causa est uacua prudentiæ, quæ inquit controuersia est: quæ aliqua non admittitur prudentiæ? Alioqui non oratio: sed inanum uerborum compositio. Argumentorum: & rationum locos, locus argumentorum sedes est. Et, pro id est, nã nihil aliud est argumentum quam ratio eius quod in quaestione positum est: de locis autem argumentorum: & qui sint: & quomodo tractentur in topicis a Cicerone traditum interprete elegantissimo præceptore nostro Georgio Valla. Nam quoniam, controuersiarum nunc genera tangit quæ tum status: tum constitutiones appellantur. Quicquid in controuersia, id est quicquid cum aliquo controuertatur. Aut in contentione, id est siue id contentionem malis appellare. In eo autem sit ne, cum enim quaeritur factum sit nec ne constitutio coniecturalis: & pariter inficialis appellatur. Aut quid sit, ac tum finitiuus siue definitio status nominatur. Aut quale sit quaeritur, qui status qualitatis: siue de summo genere nuncupatur: is in negocialem: & iudiciali diuisus est. Sit ne signis, quibus coniectura excutitur: ut pro milone contra clodium uter utri fecerit infidias.

Quid sit definitionibus, ut cum quis lesæ maiestatis crimine accusetur definiendum est quid sit ledere maiestatem. Quale sit recti, prauis partibus, tum enim oratori inspiciendum quid rectum: quid prauum: & utriusque species tractandæ: ut cum quaeritur iure ne offences matrem occiderit nec a propriis personis, temporibus semper si potest auocat controuersiam, nunquam enim Cicero probauerit prius miloni licuisse clodium occidere: quod constet in uniuersum licere omnibus insidiatorem suum occidere: ubi personarum temporum: & locorum nulla complexio est. A propriis, id est a personis de quibus in infinita quaestione nulla sit mentio. Et temporibus, nam si personæ reticentur: tempora quoque recitè

Quid tandem inquit ille? Maiore mihi ingenio uidetur esse: quam ut cum orationibus Lyfiæ comparatur. Præterea ad uirtutem maior iuvenes: ut minime mirum futurum sit: si cum ætate præcesserit: aut in hoc orationum genere: cui nunc studet tantum quantum pueris reliquis præstet omnibus: qui unquam orationes attigerunt: aut si contentus his non fuerit: diuino aliquo animi motu maiora concupiscat. Inest enim natura philosophia in huius uiri mente quædam, hæc de adoloscete Isocrate Socrates augurat. At ea de seniore scribit Plato: & scribit æqualis: & quidem exagitor omnium rhetorum hunc miratur unum: me autem qui socratem non diligunt una cum Socrate: & Platone errare patiantur. Dulce igitur orationis genus & solutum: & effluens sententiis: argutum: uerbis sonans est in illo epideictico genere: quod diximus proprium sophistarum pompæ: quam pugna aptius gymnasiis & palæstræ dicatur: sprete & pulsum foro. Sed quæ educata huius nutrimenti eloquentia est ipsa se postea colorat & roborat: non alienum fuit de oratoris quasi incunabilis dicere. Verum hæc ludorum atque pompæ: nos autem iam in aciem dimicationemque ueniamus. Quoniam tria uidenda sunt oratori: quid dicat: & quo quodque loco: & quo modo dicendum omnino est: & quid sit optimum in singulis: sed aliquanto secus: atque in tradenda arte dici solet: nulla præcepta ponemus, neque enim id suscepimus: sed excellentis eloquentiæ speciem: & formam adumbrabimus: nec quibus rebus ea pariter exponemus: sed qualis nobis esse uideatur. Ac duo breuiter prima: sunt enim non tam insignia ad maximam laudem quam necessaria: & tamen cum multis pene communia. Nam & inuenire & iudicare quid dicas: magna quidem illa sunt: & tanquam animi instar in corpore: sed propria magis prudentiæ quam eloquentiæ, quæ enim causa est uacua prudentiæ? Nouerit igitur hic quidem orator: quem summum esse uolumus: argumentorum & orationum locos, nam quicquid quoniam in controuersia: aut in contentione uerteretur: in eo aut sit ne, aut quid sit: aut quale sit quaeritur, sit ne signis: qui sit: definitionibus, quæle sit: recti prauis partibus: quibus ut uti possit orator non ille uulgaris: sed hic excellens a propriis personis: & temporibus semper si potest a

antur necesse est. Ad uniuersū generis orationē .i. ad quæstionē infinitam. Appellatur thesis .i. infinita quæstio: siue. ut cicero alibi: ppositū. Tenuiter differendi. i. acute disputandi. In utrāq; partem. nā cum oīs quæstio partē habeat negādi unā: alterā affirmādi: ut sit ne mūdus infinitus nec ne: liceat ne infidiatorē occidere an nō exercitationis causa i utrāq; partem aristoteles discipulis suis suggerebat argumenta nō anguste & pressē disputādi: ut solent philosophi: sed copiose: ut oratores. Idemq; locos. idemq; i topicis. Vnde oīs. siue ad affirmandū: siue ad negandum. Hic noster. quē instituimus declamatorem. qui facta & umbratili utitur eloquentia themate pposito cū se in ludo. i. schola. apud rhetorem exercet. Rabulā de foro .i. aduocatum: patronūq; causæ. Certi loci. cau

uocat controuersiam. Latius. n. de genere quam de parte discæptare licet: ut quod in uniuerso sit probatum: id in parte sit pbari necesse. Hæc igitur quæstio a propriis: & temporibus ad uniuersū generis orationem traducta appellatur thesis. In hac Aristoteles adolescentis: non ad philosophorum morem tenuiter differendi: sed ad copiam rhetorū in utrāq; partē ut ornatus: & uberius dici possit exercuit. Idemq; locos: sic enim appellat: quasi argumentorū notas tradidit: unde omnis in utrāq; partem traheretur oratio. Facile igitur hic noster: non enim declamatorem aliquem de ludo: aut rabulam de foro: sed doctissimum & perfectissimum quærimus: ut quoniam loci certi traduntur. percurrat omnis: utatur apertis: generatim dicat ex quo emanent etiam qui communes appellantur loci: nec uero utetur imprudenter hac copia. sed omnia expēdet: & selet. Non enim semper nec in omnibus causis: ex hisdem argumentorum momenta sunt: iudicium igitur adhibebit: nec iueniet solum quid dicat: sed etiam expendet. Nihil enim est feracius ingeniis his præsertim quæ disciplinis exculsa sunt. Sed ut segetes fœcundæ & uberes non solum fruges: uerum etiam herbas effundunt inimicissimas frugibus: sic iterdum ex illis locis: aut leuia quædam. aut causis aliena: aut non utilia gignuntur: quorum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebit. Quoniam modo uir bonus ille hærebit & habebit in suis: ut molliat dura: aut occultabit quæ dilui non poterunt: atque omnino opprimet si licebit: aut abducet animos: aut aliud afferet: quod ppositum probabilius sit: q̄ illud quod ostabit. Iam uero ea quæ inuenerit: qua diligentia collocabit: quoniam id secundum erat de tribus. Vestibula nimirum honesta: aditusq; ad causam faciet illustres. Quūq; aīos prima aggressione occupauerit: infirmabit: excludetq; cōtraria. De firmissimis alia prima ponet: alia postrema inculcabitq; leuiora. Atq; i primis duabus dicēdi partibus: qua-

dicēdo pōt. Sed ut segetes fœcundæ. elegans & faceta similitudo feracibus & doctis collata ingeniis. Ex illis locis. assumptis de uariis disciplinis. Leuia quædam. i. friuola: frigidaq; aut parui momenti. Delectus abhibebitur. subaudi: qui quibus conueniant locis. Vt molliat dura. fugienda siquidem dura locutio est. i. ubi rem uerba non consequuntur. Aut occultabit quæ dilui non poterunt. hoc est argumenta aduersariorum quæ confutari non poterunt in nostra argumenta obuoluentur: ut pariter cum aliis responsum uideatur: cum tamen id non fecerimus. Aut abducet animos. i. in aliam reuocabit mentes audientium sententiā. Aut aliud afferet. si modo id resellere non poterit proferet aliud. Quod probabilius sit. q̄ quod proposuerit. Iam uero ea quæ inuenerit qua diligentia collocabit. non satis est. n. optima inuenisse nisi ea diligenter collocemus. nam nisi digeramus ea suis: opportunisq; locis erit quæadmodum qui supellectilem habet pulcherrimam: & eam suo tempore: ac loco promere nescit: aut in acruum congestam profert: ut speciem nullam præferat nobilem. Quoniam id secundum erat de tribus. dictum siquidem supra est: tria potissimum considerari oportere inuentionem: secundo loco dispositionem. tertio elocutionem. Vestibula. i. primos ad causam accessus. Honesti. honorem ac copiam præferentia. Prima aggressione occupauerit. ideo prima argumenta ualidiora probabilioraq; esse oportet. Infirmabit excludetq; cōtraria. quæ ab aduersariis illata fuerint. Alia prima ponet. alia postrema. nam debiliora in medio collocabit: quoniam prima oppugnat: ultima in auribus audientium relinquuntur: media uero utrinq; conclusa non apparent: ut in acie instructa fieri solet in prima fronte acres bello: in ultima subsidiarii milites collocantur: in media autē acie cohortes: in quibus

spes aut nulla: aut perpauca est. Inculcabitur leuiora. in medio loco ifarriet. In primis dicendi partibus. in uentione & dispositione. Videre quo nam modo. i. qua nam præditum eloquentia esse conueniat. Chlitolomachus ea dicere. id est quæ causa exigeret. Carneadem eodem etiam modo. quo res ipsa dicenda fuerit.

Quod si in philosophia tantum interest. nam philosophi fuere ambo chlitolomachus iquam: & carneades.

Vbi res spectatur. sententia consideratur. Quibus totis moderatur oratio. moderor huic rei dicimus: ut hic: & hanc rem ut ipse pro flacco: ut omnia uerba moderatur. Rem difficilem dii immortales. quoniam non de inuentione & dispositione tradi tibi præcepta exoptulas: quæ peruulgata: sed quæ remotissimū est: longeque difficillimum: ut optimi

oratoris tibi famam uerbis depingam. Qui ponunt in orationis electione eloquentiam distinctam. i. qui putant facundiam esse in delectu orationis.

Alios interpuncta: interualla moræ respiratio nesque delectant. ut cæsim: membratimque loqui qui simplici modo malint. Quid potest esse tam diuersum: quæ flumen uolubilitatemque uerborum amare? & interpuncta interualla moras? Tamen est in utroque aliquid excellens. in suo iquit genere est aliquid etiam quod emineat. Alii temperati uellent uideri: inter graues: & tenues mediū.

Quot oratorum genera. quæ tria esse diximus grande: tenue: medium.

De actionis. subaudi modo. hoc est quæ admodum pronuntiare conueniat. Quo modo autem dicatur. qua ratione facundi loquamur. Atque mortuorum quidē corporis. Totidē sunt: quot animorum. miserabilium miserabiles. fictorum fictæ: iratorum iratæ: & id genus alia. Cum quo iunctus est uultus. qui faciei forma quædam: & hypocrisis est rei qua de agitur accommodata. Nam & infantes actionis dignitate. infantē aliquid quando ad inanimata referimus: ut cum ait orator infantes findit statuas: aliquid quando ad animata: sed bruta: ut apud plinium est iquit in. xxix. naturalis historiae uermiculus in lingua canis: quæ uocat a grecis litera: quo exempto infantibus

lis esset summam breuiterque descripsimus. Sed ut ante dictum est: in his partibus: & si graues atque magnæ sunt: minus: & artis est & laboris.

Quum autem quid & quo loco dicat inuenerit: illud est longe maximū. uidete quoniam modo. Scitum est enim quæ Carneades noster dicere solebat chlitolomachū ea dicere: Carneadem autem eodem etiam modo dicere.

Quod si in philosophia tantum interest quæ admodum dicas: ubi res spectatur: non uerba penduntur. Quid tandem in causis existimandum est: quibus totis moderatur oratio? Quod quidem ego Brute & tuis litteris sentiebam: non a te id sciscitari: qualem ego inueniendo & in collocando sumum esse oratorem uellem. Sed id mihi quærere uidebare: quod genus ipsius orationis optimum iudicarem: rem difficilem dii immortales atque omnium difficillimam. Nam quum est oratio mollis & tenera & ita flexibilis ut sequatur quocumque torqueas: tum & naturæ uariæ & uoluntates multum inter se distantia effecerunt genera dicendi. Flumen

aliis uerborum uolubilitasque cordi est: qui ponunt in orationis electione eloquentiam distinctam: alios interpuncta: interualla: moræ: respiratio nesque delectant. Quid potest esse tam diuersum: tamen est utroque aliquid excellens. Elaborant alii leuitate & æquabilitate & puro: quasi quodam & candido genere dicendi. Ecce autem alii duritatem: & leuitatem quædam uerbis & orationis quasi moesticiam sequuntur: quodque paulo ante diuisimus: ut alii graues: alii tenues: alii temperati uellent uideri: quot orationum genera esse diximus: tot idem oratorum reperiuntur. Et quoniam cæpi iam cumulatius hoc munus augere quæ a te postulatum est. tibi enim tantum de orationis genere quærenti respondi etiam breuiter de inueniendo & collocando: ne nunc quidem solum de orationis modo dicam: sed etiam de actionis. Ita prætermissa pars nulla erit quando quidē de memoria nihil est hoc loco dicendum: quæ cōis est multarum artium. Quo modo autem dicatur id est in duobus: si agendo: & in loquendo. Est enim actio quasi corporis quædam eloquentia: quum consistet e uoce atque motu. Vocis mutationes totidem sunt quot animorum: quæ maxime uoce commouentur. Itaque ille perfectus: quem iadudum nostra indicat oratio. Vt cum se affectum uideri: & animum audientis moueri uolet. Ita certum uocis admouebit sonum: de quo plura dicerem: si hoc præcipiendi tempus esset: aut si tu hoc quæreres: dicerem etiam de gestu cum quo iunctus est uultus: quibus omnibus dici uix potest: quantum intersit: quem admodum uratur orator. Nam & infantes actionis dignitate eloquentiæ sæpe fructum tulerunt: & diserti deformitate agendi multi infantes putati sunt. Vt iam non sine causa Demosthenes tribuerit: ut primas & secundas

catulis: nec grauidi fiunt: nec fastidium sentiunt: aliquando infantē puerque dicimus quæ dari nesciat. i. uerba: quæ intelligi possint explicare: idque propter nimium adhuc teneram ætatem: denique infantem minime faciendum sicut hic cicero. Vt iam non sine causa Demosthenes tribuerit. et primas: & secundas: & tertias actioni. nam rogatus iterum ac ter

rio quid in oratore potissimum esset: respondit pronūciatio: nam ea actio etiā dicitur: nā quēadmodum quintilianus inquit demosthenes quid esset in toto dicendi opere primū interrogatus pronūciationi palmam dedit: eidemq; secūdum: ac tertium locum donec ab eo quāri desineret: ut eam uideri posset non prācipuā: sed solā iudicasse. Contenta uoce, quasi compressa: nā ita sit trulentior. E tribus omnino sonis inflexo, qui sit ex acuto: & graui: ideo etiā inflexus uocatur. Acuto graui, nam tot sunt accentuū genera: & tot apud musicos uetustissimos fuere toni phrygius: dorius: lydius: qui has uoces exprimebant: inde ad tresdecim usq; secūdū aristoxenum: secundum uero ptolemæum: qui aristoxenum carpit: octo. Non hic phrygia: & caria,

quem græci ut hululantem ita barbarum dixerūt: & caras barophonos homerus appellauit. In omni uerbo posuit acutam uocē. non equidē oē uerbū acutam habet uocē: sed hoc dicit in omni genere uerborū acuta inuenitur uox in monosyllabo ut est nux: in disyllabo ut bonus: in trissyllabo ut tullius: in tetrasyllabo ut tulliolus: ac ita deinceps. Nec una plus, nā si dictio unā habet acutam uocem plures acutas habere nō potest: & ne quidem flexam ullā idem de flexa itelligendum: at de graui nō idē dicere possumus, ubi cūq; n. acuta: aut flexa nō est: ibi sit grauis necesse est. In una tātū syllaba est arsis: in reliquis ē thesis omnibus. Nec a postrema syllaba citra tertiam, nā raro uultimū tenet locū tā flexa q̄ acuta uox, penultimū aut flexa semp. acuta aut & penultimū: & ante penultimū: ante uero nūq; sed grauis tantum. Non est in nobis, potius optare q̄ uedicare nobis bonā uocē possumus. Sed tractatio, subaudi in nobis ē, nā tractando ipsam possumus efficere meliorē. Omnis sonorū tū intendens, i. exacuens. Tum remittēs, grauans: uel inflectēs: Nihil ut supersit in gestu, ne qd in motu corporis sit nimium: ac redūdet. Rarus incessus, pedum ante cōmotio. Excursio, pedum celeris cōmotio. Nulla mollicia ceruicū, ne ceruix molliter proclinetur. Nulla argutia digitorum, euationes sursum: ac deorsum: ante: & pone. Non ad numerum articulus cadens, ne digitorum quidē articuli ad numerandum infle-

ctantur. Trunco magis toto seipse moderans, quod & quintilianus de pronūciatione ipse quoq; cōmonet. Ut totius corporis uirilis motus sit. Brachii proiectione, ubi quid cōcitatus pronūciatur. Qui secundum uocē, i. secundo loco, post uocem uultus prācellit. Aut uultuosum, i. uultus nimia expressione, moderatū, n. uultus motū esse decet. Ut imago est animi uultus, nam inde enim nomē habet a uoluntate si quidē ē appellatus. Sic indices oculi, i. ita mētē ostēdūt tū sedatā: tū perturbatā: aut moderatis affectibus cōmotā. Res ipse de quibus agetur temperabunt. Sed iam illius perfecti oratoris: & summæ eloquentiæ species exprimenda est: quem hoc uno excellere, i. oratione: cætera in eo latere indicat nomen ipsum. Non enim inuētor aut compositor: aut actor hæc complexus ē omnia: sed & græce ab eloquēdo rhetor: & latine eloquēs dictus ē. Cæte-

stantur. Trunco magis toto seipse moderans, quod & quintilianus de pronūciatione ipse quoq; cōmonet. Ut totius corporis uirilis motus sit. Brachii proiectione, ubi quid cōcitatus pronūciatur. Qui secundum uocē, i. secundo loco, post uocem uultus prācellit. Aut uultuosum, i. uultus nimia expressione, moderatū, n. uultus motū esse decet. Ut imago est animi uultus, nam inde enim nomē habet a uoluntate si quidē ē appellatus. Sic indices oculi, i. ita mētē ostēdūt tū sedatā: tū perturbatā: aut moderatis affectibus cōmotā. Res ipse de quibus agetur temperabunt. Sed iam illius perfecti oratoris: & summæ eloquentiæ species exprimenda est: quem hoc uno excellere, i. oratione: cætera in eo latere indicat nomen ipsum. Non enim inuētor aut compositor: aut actor hæc complexus ē omnia: sed & græce ab eloquēdo rhetor: & latine eloquēs dictus ē. Cæte-

rhetor: nam a tertia persona præteriti passiu: quæ est *ῥητορ*, dictum cū faciētia ē sit rhetor, latine inq̄ cice ro eloquens ualet: tamen si rhetora nos dicamus: qui rhetoricam docet. *Κατεράρων*. n. rerum. inuentionis: di spositionis: memoriæ: prononciationis. Si quidē: & theophrastus diuinitate loquēdi: si quidem *θεός* deus: & *ῥητορ* locutio latine dicitur. Et aristoteles isocratem ipsum laceffiuit, philosophus oratorem prouoca uit. Quorum sedare animos malūt. i. argumētis: & ratiōe mitigare. Quā incitare fide, fidē faciendo. Di cendi causa, non mouendi: ut oratores. Plus non nullis q̄ necesse sit facere uideantur. i. non tā docendi cā dicere uideantur quam fallendi. Ab hoc genere, subaudi philosophico. Nec iuncta numeris, non numero

rarum enim rerū quæ sunt in oratore partem aliquam sibi quisq̄ uendicat: Dicendi autem. i. eloquendi maxima uis soli huic conce ditur. Quamq̄. n. & philosophi quidē ornate locuti sunt: si quidem & Theophrastus diuinitate loquendi nomen inuenit: & Aristote les Isocratem ipsum laceffiuit: & Xenofontis uoce musas quasi locutas ferunt: & longe omnium quicumq̄ scripserunt: aut locuti sunt extitit & grauitate princeps Plato: tamē horū orō neq̄ neruos neq̄ aculeos oratoris: ac forenses habet. Loquuntur cum doctis: quorum sedare animos malunt: q̄ incitare fide rebus placatis ac minime turbulētis docendi causa: nō capiendi loquuntur: ut in eo ipso q̄ delectationē aliquā dicendo aucupent: plus nōnullis q̄ ne cesse sit facere uideant. Ergo ab hoc genere non difficile ē hāc elo quentiam, de qua nūc agitur secernere. Mollis est enī oratio phi losophorū & umbratilis: nec sentētis: nec uerbis istructa: popu laris: nec iūcta numeris: sed soluta liberius. Nihil iracūdū habet: nihil inuidum: nihil atrox: nihil mirabile: nihil astutum. Casta: uerecūda: uirgo quodāmodo icorrupta: itaq̄ sermo potius q̄ ora tio dicit: Quauquam omnis locutio oratio ē: tamē unius oratio nis locutio: hoc proprio signata nomine est. Sophistarū (de qui bus supra dixi) magis distinguenda similitudo uidetur: q̄ omnes eosdē uolunt flores: quos adhibet orator i causis psequi. Sed hoc differūt: q̄ quum sit his propositū nō perturbare animos: sed pla care potius: nec tam psuadere q̄ delectari: & aptius id faciūt q̄ nos: & crebrius concinnas magis sentētias exquirūt q̄ pbabiles: & a re sæpe discedunt: intexunt fabulas: uerba apertius transferunt: eaq̄ ita disponunt: ut pictores uarietatem colorum: paria paribus refe runt: aduersa contrariis. Similiter sæpissimeq̄ extrema definiunt. Huic generi historia finitima est: in qua & narratur ornate: regio sæpe aut pugna describitur. Interponūtur etiam contiones & hor tationes: sed i his tracta quædam & fluens expetitur non hāc cō torta: & acris oratio. Ab his non multo secus a poetis hāc eloquē tia quam quærimus seuocanda est. Nam & poetæ quæstionem at tulerunt: quidnam esset illud quod ipsi differrēt ab oratoribus: nu mero maxie uidebātur antea & uersu: nunc apud oratores iā ipse numerus increbuit. Quicquid est enim quod sub aurium mesu ram aliquam cadit: etiam si abest a uersu. Nam id quidem oratio nis est uitium: numerus uocatur qui græce rhythmus dicitur. Itaq̄

Nō perturbare animos: sed pla care. Intexunt fabulas delectadi causa: ut de laudibus helenæ fe cit isocrates. Paria paribus re ferunt, utuntur eis figuris: quæ parasia appellatur de quibus mox dicitur. Aduersa contrariis. q̄ antitheta uocant. Similiterq̄ sæpissime extrema definiunt: q̄ dicunt homœoteleuta. Tria spa ciose percurrēs, nā & tractus re gio spaciūq̄ nominatur. Non hāc contorta. i. uibrata: & inflā mata quæ pprie oratorū ē. Ab his non multo secus q̄ a poetis. hoc dicit, nō magis oratori uitā da poetæ eloquentia in dicēdo: q̄ historici est, si quidē historio rū eloquentia pxime ad poetas accedit. Apud oratores iā ipse numerus increbuit, nā non pe dū modo cōpositiōe duoḡ: aut triū clausulæ claudūtur: sed in tegri aliquādo uersus iambici i soluta oratiōe inueniūtur: quā uis id minime laudabile sit: ideo subiungit. Etiā si abest a uer su. Numerus uocatur q̄ græ cæ rhythmus dicit. diffinit aut a græcis hoc modo. *ῥυθμὸς ἀεὶ ἔστι χρόνου καὶ τὰ μετρησίου ἀνυσσέου τινὸς μετρησίου ποίῳσ τινὸς* Augustinus i tertio de arte mu sica latine inq̄ numerus græce rhythmus noīatur, qd̄ uero ab illis metrū a latinis mensio: uel mensura dici pōt, sed quoniam hāc apud nos nomīa late patēt: & cauedū est ne ambigue loqua mur cōmodius utimur græcis: q̄ illud pedibus certis prouolui tur: peccaturq̄ in eo si pedes dissoni misceantur recte appellatus est rhythmus. i. numerus: sed q̄ ipsa prouolu tio nō hēt modū: & neq̄ statutū est i quo pede finis aliq̄s emineat ppter nullā mēsurā cōtinationis nō debuit metrū uocari: hoc aut utrūq̄ hēt: nā & certis pedibus currit: & certo terminat modo, itaq̄ nō solū metrū pp i signē finē: sed rhythmus ēt metrū ē, rhythmū. n. nomē i musica usq̄ adeo late patet: ut hāc tota pars eius: quæ

Orator

ad diu: & ad non diu pertinet: rhythmus nominata sit. cū igitur & longitudinū: & breuitatū multitudinē in fine in primis clausulaz attendit orator. id numerū appellauit. Nisi quod uersiculi sunt. subaudi iambici: uersiculos autē ideo per diminutiōem uocauit q̄ mutua responsa breuissima aliquādo esse necesse sit. Quod uirtutes oratoris prosequitur. quoniā exprimit sermōes: ut orator quotidianos: cū autē alstrictior sit oratorē quatenus uersu comicus utitur: orator autē minime. Licentiam maiorē eē. q̄ uoniā poetæ translationibus: reliq̄ figuris: nouatione q̄ uerborū: & antiquitate Liberior utitur: quā faciat orator. Vocibus magis: q̄ rebus in seruiant. quoniā magis ad uoluptatē aucupandā iuentū poema est: q̄ res explicandas. Nec uero si quid est. hoc

uideo uisum esse nōnullis Platonis & Democriti locutionem: & si abest a uersu: tamen q̄ incitatus feratur & clarissimis uerborum luminibus utatur: potius poema putandum q̄ comicorum poetarum: apud quos nisi q̄ uersiculi sunt: nihil ē aliud quotidiani dissimile sermonis: nec tamen id est poetæ maximū: & si est eo laudabilior: q̄ uirtutes oratoris persequitur: quum uersu sit alstrictior. Ego autem etiam si quorundam grandis & ornata uox est poetarum: tamen in ea cum licentiam statuo maiorem esse q̄ in nobis faciēdo rum iungēdorūq̄ uerborū: tū etiā nōnullorū uolūtati uocibus magis q̄ rebus in seruiant. Nec uero si quid est unum inter eos simile: id autem est iudicium electioq̄ uerborū. Propterea cæterarum rerum similitudo intelligi non potest: sed id nec dubium est: & si quid habet quæstionis: hoc tamen ipsum quod propositum est non: ut necessarium. Seiunctus igitur orator a philosophorū eloquentia: a sophistarū: ab historicorū: a poetarū explicandus est nobis: qualis futurus sit. Erit eloquens: hunc enim autorem Antonio quærimus: is in foro causisq̄ ciuilibus ita dicet: ut p̄bet: ut delectet: ut flectat. probare necessitatis est: delectare suauitatis: flectere uictoriæ. Nā id unum ex oibus ad obtinendas causas pot̄ plurimū: sed quot officia orationis: quot sunt genera dicendi. Subtile in probando modicū in delectādo: uehemens in flectēdo. In quo uno uis oīs oratoris est. Magni igit̄ iudicii summæ etiā facultatis eē debet moderator ille & quasi temperator huius tripartitæ uarietatis. Nā & iudicabit quid cuiq̄ opus sit: & poterit quocūq̄ modo postulabit cā dicere: sed est eloquentiæ: sicut reliquarū rerū fundamentū sapientia. Ut enī in uita: sic in oratione nihil ē difficilius q̄ quid deceat uideri: præpon appellat hoc græci: Nos dicamus sane decorū: de quo præclare & multa præcipiuntur: & res est cognitione dignissima. Huius ignoratiōe nō modo in uita: sed sæpissime & in poematis & in oratiōe peccatur. Est autē qd deceat oratori uideūdū: nō in sentētiis solū: sed etiā in uerbis. Nō enim oīs fortuna: nō omnis honos: non oīs auctoritas: nō oīs ætas: nec uero locus: aut tempus: aut auditor oīs eodē: aut uerborū genere tractādus ē: aut sentētiarū: semperq̄ in oī parte orationis: ut uitæ quid deceat est considerandū: quod & in re de qua agit̄ positū: & in psonis & in eorū qui dicuntur: & eorū q̄ audiūt. Itaq̄ hūc locū longe & late parētē philosophi solēt in officiis tractare: nō quū de recto ipso disputant. Nam id quidē unum est

riuntur: quicq̄ dicat priscianus. Philosophi solent in officiis tractare. ad ipos. n. ptinet: qd in tota uita facer: ac loqui deceat differere: quod oratores quoq̄ tractare cōsueuerūt: sicut ad demoniū isocrates. Vnū est grāmatici in poetis. grāmatici certe critici prius dicti: quod eorū munus adhiberetur in poetis historicisq̄ iudicandis: Eloquentis. in omni genere: & parte causarū: ita inquit eloquentis uiri decorū est inspicere: & in omni

dict: nec si modo iter poetam: & oratorem similitudo est aliqua: id erit iudiciū: & delectus uerborum si quidem aliter iudicat: ac aliter uteris deligit uerba: q̄ alter. Seiunctus igit̄ alia est ergo qua utitur tū philosophus: tū sophista: tū historicus: tū poeta: & alia qua orator utitur eloquentia. Qui in foro causisq̄ ciuilibus ita dicet: ut p̄bet: ut delectet: ut flectat orator iquit erit qui in iudiciis forensibusq̄ controuersis uersabitur: ita ut q̄ dicat p̄bet. i. doceat: ut oblectet: ut flectat. i. moueat: docere debitū est: delectare honorariū: flectere uero necessariū: alioqui psuadere nō poterit: ideo subiungit.

Nā id unū ex oibus ad obtinēdas cās plurimū ualet. Subtile in probando. tenui. n. filo: ac subtili argumētationibus utimur.

Modicū in delectādo. tēperato iquit: & illo mediocri characterē utimur: dū uolumus oblectare.

Uehemēs in flectēdo. cū mouere uolumus gradiloquo utimur. In quo uno uis oīs oratoris ē. quoniā in eo orator uires dicēdi suas imprimis ostēdit. Si q̄ dē hic character solius oratoris esse facile cōprobatur: cū cæteri étatorū possint esse scriptorū.

Sed ē eloquentiæ sicut: & reliquarū rerū fundamentū sapientia. oīum. n. scientiarū: atq̄ artium fundamentū est sapere: itaq̄ & horatius scribendi recte sapere est: & principū: & oīns. alioqui uerborū ille tinnitus p̄strepētis aui culæ sonus: potius q̄ oratio humana esse uideatur necesse est.

Præpon appellant hoc græci qd. n. latini decorū: græci p̄pon uocat. Sed sæpissime: & in poematis. hæc est latina terminatio nominū in a terminatiū græcorū tertie declinatiōis autorem foeca: & diomedes: ac ueteres elegantes autores oēs ita locuti compe

genere causarum: partemque causarum quod deceat: & quid non deceat. Quam in indecorum: exemplo docet ubi orator indecorum fuerit. De stillicidiis, ac caeteris humilibus: ut stillicidia: sicut sunt de manianis: pectus: parietibus: communibus aquis pluuiis reliquisque id genus magnifice: ac copiose dicere. De maiestate uero populi romani summissius: & pressius, subtiliter ut generi infimo conuenit. Persona peccant, cum non seruent personae decorem.

Videndum quatenus, id est inspiciendum quicquid agas quousque agendum: quia qui: ut decet: agit is probatur: im probatur autem contrarius. In quo appelles: qui pictor insignis de pictoribus ferre potuit sententiam. Usque quaque quantum sit, id est omnifariam quantum. Etiam cum probam orationem affingit improbo, ideo inquit horatius Intererit multum dauus

ne loquitur an heros, Marturus ne senex: an adhuc floreta iuuenta Feruidus: an matrona potens: an sedula nutrix: mercator ne uagus: cultor ue uireris agelli, colchus an assyrius: thebis nutritus: an argis. Pencillo non posset imitari, quo picturae lineamenta explicatur.

Sed nihil est experientii minus, quam longe id difficilius est acumen in quam illud in dicendo assequi: quam arbitremur.

Integra ualetudine, tralatio a corporibus sumpta sanis. E uinculis numerorum eximamus, non debet inquit humilis stilus numeris uinciri aliquibus. In alio genere orationis, id est quo autem dicitur posterius. Non ut licenter uideatur errare, id est labi: & nullo teneri uiculo oratio uideatur.

Verba etiam uerbis quasi coagmentare negligat, coagmentata, id est uidetur uerba uerbis cum uocalium concursu sequens uerbum praecedens uideatur excipere: ut heri iuit, nam cum in acumine sensuum propria sit oratio non magnopere cura est compositionis modo sit sana: minimeque inculta oratio. Circuitus, id est periodus: quae a latinis clausula nominatur.

Conglutinatioque uerborum, id est idonea compositio: est si quidem glutin unde glutio quae cola graece dicitur: quod uero a graecis commi: latine gumi. Omnis istis ornatus quasi margaritarum, quae graece margaritis: & margarita margaritae di-

grammatici in poetis eloquentis in omni & genere & parte causarum: Quam uero enim indecorum est de stillicidiis: quum apud unum iudicem dicas amplissimis uerbis: & locis uel coibus de maiestate populi romani: summissis: & subtiliter hic genere toto. At persona alii peccant: aut sua aut iudicium aut etiam aduersariorum: nec re solum: sed saepe uerbo: & si sine re nulla uis uerbi est: tamen eadem res aut probatur aut reicitur: alio atque alio relata uerbo. In omnibusque rebus uidentum est quatenus: & si enim suus cuique modus est: tam magis offendit nimium quam parum: in quo Appelles pictores quoque eos peccare dicebat: qui non sentirent quid esset satis. Magnus esset locus hic Brute: quod te non fugit: & magnum uolumen aliud desiderat. Sed ad id quod agitur: illud satis quam hoc decere: quod semper usurpamus in omnibus dictis & factis minimis & maximis: quum hoc inquit decere dicimus illud non decere: & id usque quaque quantum sit appareat: in alioque ponatur: aliudque totum sit: utrum decere an oportere dicas. Oportere enim perfectio ne declarat officii: quo & semper utendum est: & oibus decere: quasi aptum esse consentaneumque: tempori & personae. Quod quum in factis sapissime: tum in dictis ualenti uultu denique: in gestu & incessu: contraque idem dedecet. Quod si poeta fugit: ut maximum uitiu: qui peccat etiam quam probam orationem affingit improbo: stultoue sapientis. Si denique pictor ille uidit: quam imolanda Iphigenia tristis calchas esset: moestior Vlysses: moereret Menelaus. ob uoluendum caput Agamemnonis esse: quonia summum illum luctum pencillo non posset imitari. Si denique histrio quod deceat quaerit: quod faciendum oratori putemus: sed quam hoc tantum sit: quid in causis earumque quasi membrum faciat orator uiderit. Illud quod de perspicuum est non modo partis orationis sed etiam casus totas alias alia forma dicendi esse tractandas. Sequitur ut cuiusque generis nota quaerat & formula: magnum opus & arduum (ut saepe iam diximus) sed ingrediensibus considerandum fuit quod ageremus. Nunc quidem iam quocumque ferremur: data nimirum uela sunt: ac primum informandus est ille nobis: quem quidam uocant atticum. Summissus est & humilis consuetudine imitans ab indiseretis re plusque opinione differens. Itaque eum qui audiunt quamuis ipsi infantes sint tamen illo modo considerant se posse dicere. Nam orationis subtilitas imitabilis illa quidem uidetur esse existimanti: sed nihil est experienti minus. Et si enim non plurimi sanguinis est: habeat tamen succum aliquem oportet: ut et si illis maximis uiribus careat sit (ut ita dicam) integra ualetudine. Primum igitur eum tanquam e uinculis numerorum eximamus. Sunt enim quaedam (ut scis) oratori numeri: de quibus mox agemus obseruandi ratione quadam. Sed alio in genere orationis in hoc omnino relinquendi: solum quaedam sit: nec uagum tamen: ut ingredi liberis: non ut licenter uideatur errare. Verba etiam uerbis quasi coagmentare negligat. Habet enim ille tanquam hiatus concursu uocalium molle quiddam: & quod indicet: non ingratam negligentiam de re hominis: magis quam de uerbis laborantis: sed erit uidentum dereliquis: quum haec duo ei liberiora fuerint circui-

Orator

citur penultima correpta: latine tū bacca: tū unio nominatur. Nec calamistri quidē adhibebūtur. calamistrus ferrū incuruū: quo capilli inflectūtur: & cincini fiunt. Fucati uero, phucus quæ græce phycos herba ē cuius succo pristinus lanæ color reparatur. Ergo fucati medicati. Medicamēta cādoris: & ruboris oīa repellent. i. ce ruffa: & purpurissus. Dilucide, ut itelligat. Plane, ut bene rē cōplectatur: ne qd desit: ne qd supersit. Af fluens, copiosū. Et nescio unde ex abdito erutæ, unde etiam acutæ dicūtur. Verēcūsus erit usus supellecti lis oratoriæ. parce inquit utetur figuratis sermonibus: unde oratoriæ facultas præcipuū nomē sibi uendicauit.

tus: cōglutinatioq; uerborū. Illa enim ipsa cōtracta & minuta nō negligēter tractanda sunt: sed quedā etiam negligētia ē diligens. Nam ut mulieres esse dicūtur nōnullæ inornatæ: quasi id ipsum deceat: sic hæc subtilis oratio etiam incōpta delectat. Fit enī quid dā in utroq; quo sit uenustius: sed nō ut appareat: tū remouebitur omnis insignis ornatus quasi margaritarum: ne calamistri quidē adhibebuntur. Phucati uero medicamenta candoris & ruboris: omnia repellētur: elegantia modo & mūdicia remanebit. Sermo purus erit & latinus: dilucide planeq; dicetur: quid deceat circūspicietur. Vnum aberit quod quartum numerat Theophrastus in orationis laudibus ornamentum illud suaue & affluens: acutæ crebræq; sententiæ ponentur: & nescio unde ex abdito erutæ: atq; in hoc oratore dominatur. Verēcūsus erit usus oratoriæ quasi supellectilis. Supellex est enim quodāmodo nostra: quæ est i ornamētis: alia rerū: alia uerborū. Ornatus aut duplex: unus simplicium: alter collocatorum. Simplex probatur in propriis usitatiscq; uerbis: quod aut optime sonat: aut rem maximē explanat. In alienis: aut translatis: aut factū aliunde: ut mutuo: aut factū ab ipso aut nouum: aut priscū & usitatum. Sed etiā usitata ac prisca sunt i ppriis: nisi quod raro utimur. Collata autē uerba habēt ornatū si aliqd cōcinitatis efficiūt: q; uerbis mutatis nō maneat manēte sentētia. Nā sniæ ornamēta: quæ pmanēt ēt si uerba mutaueris: sūt illa qdē pmulta: sed quæ emineāt pauciora. Ergo ille tenuis orator modo sit elegans: nec in faciendis uerbis erit audax & in transferendis uerēcūsus & parcus: & in priscis reliquisque ornamentis: & uerborum & sentētiarū demissior: translatione fortasse crebrior q̄ frequentissime sermo oīs utitur: nō mō urbanorū: sed etiā rusticorū. Si qdē ē eorū gēmar uites, sitire agros: lætas eē segetes: luxuriosa frumēta. Nihil horū parē audacter: sed aut simile ē illi unde

tius ac rē tibiā ānibalemq; durū: ex epithetis quoq; sit pprietas: ut cū dicimus dulce mustū: & cū dētibus albis. Itē quæ sunt i quo p̄cipua pprii locū accipiūt: ut fabius iter plures iperatorias uirtutes cunctator ē appellatus: qd aut optie sonat ut si ductorē dicas q̄ ducē. Aut trāslatū, ut cū dicis hoc mihi excidit p̄ oblitus sū. Aut factum aliūde, in aliā assumptū significationē: ut se isti mutuo diligūt: cū sit res mutua: quæ numero: pōdere: uel mēsurā cōstat. Aut factū ab ipso, ut lucretius tuditare a sono mali formauit: & p̄sius cornicaris a cornice fecit. Aut nouū, uel id p̄ deriuationē: ut a beato cicero beatitatē: & beatitudinē iuenit: uel p̄ cōpositionē: ut a solo: & uagor soliuagas feras: & thuricremas maētatur ad aras: & infinita huiusmodi alia: quæ quintilianus etiā tradidit: quæ elegatiā in oratione faciunt: ut iure dicat in arte poetica horatius. Dixeris egregie notū si callida uerbū Reddiderit iūctura nouū. Aut priscū, & usitatū ne sit ab ultimis repetitū tenebris: ne cum romulo Iog uideamur: aut adhuc supra cū euādro, nā sicut ne antigerio: & toper: q̄ nimīū ex usu excesserūt p̄ ualde: & cito nemo dicit ita facile exhāclare pro p̄peti dixit cicero: & rebar pro putabā: & psapia pro progenie frequenter legas. Sed ēt usitata: ac prisca sunt i ppriis. nā & i his pprie dici multa iueniūtur. Collata autē uerba, in quo primū ē: ut augeamus: minuamus concitate dicamus: moderate: læte: seuerē: abūdanter: presse: aspere: leniter: magnifice: subtiliter: grauiter: urbane. Ergo ille tenuis, qui i tenui figura eminet. Gemmare uites, cum i gēmar modū tū primū p̄pinum: uel racemū edunt. Sitire agros, cum exaruerūt lōgo tēpore sublatis pluuiis. Lætas eē segetes, unde & uirgilius, qd faciat lætas segetes, Luxuriosa frumēta, cū nimīū herbescit solū.

In ornamentis alia uerborū: alia rez, ideo figuræ dicuntur dianœas, i. intellectus: ac sentētiæ: & lexeos, i. dictiōis. Simplex probatur in propriis, proprietatis: ut quintilianus inquit nō ad nomē: sed ad uim significandi refertur: nec auditu: sed intellectu perpendenda est. Ac multis modis ppriū dicit: nam ppriū inter plura: q̄ sunt eiusdē nominis: & unde cætera dicta sunt: ut uertex ē cōtorta i se aq; uel qcquid aliud similiter uertitur: inde pp̄ter flexū capillorū pars summa capitis: ex hoc in quā i mōtibus eminētissimum recte dixeris hæc oīa uertices pprie tamē: unde initiū ē sicut solea: & turdi: & pisces. Tertius est huic diuersus modus cū res cōmunis pluribus i uno aliquo habet nomen eximiū: ut carmē funebre pprie nœnia: & tabernaculū ducis augustale. Itē qd cōmune ē aliis nomē intellectu alicui rei peculiariter attribuit: ut urbē romā accipimus: & uænales nouicios: corinthia æra: cū sint urbes aliæ quoq; & uenalia multa: & tā aurū: & argentū quā æs corynthiū: sed ne his qdē uirtus oratoris i spicitur: at illud iā nō mediocriter pbādū quod ēt hoc modo laudari solet: ut proprie dictū, i. quo nihil possit iueniri significātius: ut cato dixit. C. Cæsarem ad euerēdā rēp. sobriū accessisse: ut Virgilius deductū carmē: & hora

Non ludendi, quoniam translatio lusus quidam uidetur: quod aliud i uocē prætetendat: & aliud significet. In alia, in alterius generis oratione, Schemata, aliqui habitus interpretantur. In sententiā ornamenta, quoniam sunt figuræ sententiarum quæ dicuntur dianœas. Nisi quod solū quoniā omnia tria genera attica dicuntur: nihilq; aliud est attice dicere nisi munde: & minime sordide. Paria paribus relata, quæ parisa diximus nominari. Similiter quæ conclusa, dicuntur homœoteleuta. Eodemq; pacto cadētia, homœoptota nominatur. Et in imutatione litteræ, quæ agnominatio dicitur: ut beneficium: ueneficium, Verborū iterationes ubi idem uerbum sæpius repetimus, Cōtinuatiōe uerborū, i. clausula simplici. Modo relaxet: & diuidat, subaudi i mēbra: & cæsa. Sententiæ luminæ, figuras sententiæ, Nō faciet rempublicā loquentem, i. proso popœis non utatur: nec idolo, pœis: nec ethopœis. Nec aceruatim multa frequentans: ut cū mēbratim: aut cæsim locutus sit clausulam quādam uerborū crepidine concludat. Suppressor summisior. Huic tenuitati, i. quæ maximo characteri conueniunt: eorum multa etiā humili conueniēt. Vtē horridius, non illo uerborum splendore: ac apparatus: quo magnificus. Actio tragica, i. sublimis elata: qualis in tragœdiis induci solet. Vultu multa conficiēs, ut uultuose admodum pronunciet, i. multis uultus inclinationibus utatur. Os ducere, faciem ipsam nimum torquēdo. Aspergentur etiam sales, cuiusmodi ipse in libro de oratore tradidit: & quintilianus de mouēdis in conclusionibus affectibus docet. Vnum facietiarum: alterū dicacitatis, factum elegās & urbanum: dicacē scurrā dicimus: ideo ipse pro celio aliud est maledicere iquit: aliud accusare: ac cusatio crimē desiderat rem ut definiat hominem: ut notet argumento probet: teste confirmet, maledictio huius nihil habet propositi præter contumeliam: quæ si petulantius iactat conuicium: si facetiū urbanitas nominatur. Quintilianus in narrando autem inquit cicero consistere facietias putat dicacitatē in faciēdo: sicut hic statim commemorat. Sed nūc aliud agimus, ideo dicef supersedit: quoniam i libro de oratore hæc tradidit. Vt ne nimis frequentine scurrile, quoniam scurræ nimum ēt dicaces sunt. Nec i calamitatē, i. calamitosos, nec pauper transferas: aut si res suū nullū habet nomen docēdi causa sumptū: nō ludēdi uidet: Hoc ornamento liberius paulo q̄ cæteris utetur, hic summisior nec tam licēter: tamē q̄ si genere dicēdi uteret amplissimo. Itaq; illud indecorū: quod quale sit ex decoro debet intelligi. Hic quoq; apparet: quum uerbū aliquod altius trāsfertur: idque in oratione humili ponitur: quod idem i alia deceret. Illā autē concinnitatem quæ uerborum collocationē illuminat: his luminibus q̄ græci quasi aliquos gestus orationis schemata appellant: quod idem uerbum ab his etiam in sententiarum ornamenta transfertur: adhibet quidem hic subtilis: quē nisi q̄ solum cæterū recte quidā uocant atticum sed paulo parcius. Nam si ut in epularum apparatus a magnificentia recedens: non se parcū solū: sed etiam elegantem uideri solet: eliget quibus utatur. Sunt enī plæraq; aptæ huius ipsius oratoris: de quo loquor: parsimōiæ. Nam illa de quibus ante dixi huic acuto fugienda sunt paria paribus relata: & similiter conclusa: eodemq; pacto cadētia: & imutatione litteræ: quasi quæ sitæ uenustates: ne elaborata cōcinitas: & quoddam aucupium delectationis manifesto deprehensum appareat. Itemq; siq; uerborum iterationes cōtentionem aliquam: & clamorem requirent: erunt ab hac summisior orationis alienæ: cæteris promiscue poterit uti: continuationem uerborum modo relaxet & diuidat: utaturque uerbis q̄ usitatissimis: translationibus q̄ mollissimis: etiam illa sententiarum lumina assumat: quæ nō erūt uehementer illustria. Non faciet rempublicā loquentem: nec ab inferis mortuos excitabit: nec aceruatim multa frequentans: una complexione deuinciet. Valentiorum hæc laterū sunt: nec ab hoc quē informamus: aut expectanda: aut postulanda. Erit enim ut uoce sic etiam oratione etiam suppressior: sed plæraq; ex illis conueniēt etiam huic tenuitati: quāquam hisdem ornamentis utetur horridius: talem enim inducimur. Accedit actio: nō tragica: nec scænæ: sed modica iactatione corporis: uultu tamen multa conficiens: nō hoc quo dicuntur os ducere: sed illo quo significant ingenue: quo sensu quidq; pronuncient, huic generi orationis aspergētur etiam sales: qui in dicendo nimirum quantum ualent: quorum duo genera sunt: unum facietiarum: alterum dicacitatis: utroq; utetur: sed altero in narrando aliquid uenuste: altero in iaciendo mittendoq; ridiculo aliquid uenuste: cuius genera plura sunt: sed nunc aliud agimus. Illud admonemus tamē ridiculo sic usurū oratorē: ut nec nimis frequentine: nec scurrile sit: nec sub obscæno: nec inimicū: nec petulātine: nec improbū: nec in calamitatē: nec inhumanū: nec in fa-

Orator

res inhumanum sit petulans loqui. Nec in facinus, ut si quid flagitiose dictum: uel factum i risum uelimus conuertere: cum carpendum potius: & incessendū fuerit. Vitabit etiā quæ sita, nam ridicula extemporariā esse conuenit. Nece tempore ficta, uitabit inquit: quæ nō sunt e tempore ficta: hoc est: quæ nō sunt tum inuenta: quia quæ e tempore inuenta sunt ea speciosiora. Quæ plerūq; sunt frigida, si quidem excogitata plerūq; secus eueniunt quam opinati fuerimus. Vitabit insanabiles contumelias, ne dum excitat risum in talē calūniam adducat: ut pœna dignus ille uideatur in quem ridiculum iactatū sit. Ex istis nouis atticis illos cicerō semper incessit sui temporis quosdam: qui dum attice loqui uideri uolebant ineptissimi inueniebantur.

Et germani atticis, i. qui proprie atticus dicendus sit cuiusmodi ferme sunt comoediæ omnes præsertim aristophanis: hyperides: quem quintilianus dulcem & acutum ait. Demosthenes minus habet, ita quintilianus de risu locutus quanta aut sit: inquit in ea difficultas: uel duo maximi oratores: alter græcæ: alter latinæ eloquentiæ principes dicit, nam plerūq; demostheni facultatem defuisse huius rei credunt, ciceroni modū nec uideri potest noluisse demosthenes: cuius pauca admodum dicta: nec sane cæteris eius uirtutibus respondentia palam ostendunt: nec displicuisse illi iocos: sed non contigisse: noster uero non solū extra iudicia: sed in ipsis etiā orationibus habitus est nimis risus affectator. Quo quidem nihil mihi uidetur urbanus, secus ergo ac quintilianus dicit sentit cicerō, uerum quid per urbanum intelligat exponit: cū inquit. Sed nō tā dicax fuit, oblectatus risum commouere. Quā factus, i. comptus: & mulcens audientis animū, Acrioris ingenii, tam repete comparata genera habere ridiculorum. Hoc maioris artis, oblectare posse animū nō risum excitare: sed exhilarare mentem. Huberius est aliud. Exposuit formā: & quasi ideā cicerō humilis characteris: nūc mediocris: & temperati faciem docere incipit. Quam enucleatum. Hoc humile dicit: de

quo iam dictū est, plurimūq; est in hac oratoris forma suauitatis ideo homerus cū menelao argutū illud genus: & minime errans attribuisse: suaue ut melli compararet nestori attribuit. Sed phalereus demetrius: meo iudicio: præstitit cæteris, in hoc inquit dicendi mediocri characterē demetrius phalereus excelluit: de quo quintilianus quando etiā inquit phalereum illum demetrium quāq; is primus inclinasse eloquentiam dicitur multū ingenii habuisse: & facundiæ fateor: & uel ob hoc memoria dignū quod ultimus est fere ex atticis qui dici possit orator: quem tamen in illo medio genere dicendi præfert omnibus cicerō. Translata: ea dico, i. totum inquit quintilianus metaphora breuior est similitudo eorum distat quod illa comparatur rei quam uolumus exprimere: hec pro ipsa re dicitur, comparatio est cum dicitur fecisse quid hominem: ut leonem, translatio cū dico de homine leonem: item quid, n. diceret aliud sitire segetes: & frutices laborare necessitate nos durū hominem: aut asperum, nō, n. proprium erat quod daremus his affectibus nomen, nā incensum ira: & inflāmatum cupiditate: & lapsus errore significandi gratia illa ad ornatū lumē oratiōis: & generis claritatem cōcionū procellas: & eloquentiæ flumina: ut cicerō ipse pro milone clodiū fontem gloriæ eius uocat: & segetē: ac materiē, i. quod cicerō inquit p similitudinē translationē fieri ait: aut suauitatis: aut inopiæ causa. Arcem: & urbē orbas, quæ orbi homines dicuntur. Si p patria arcē dixisset, quæ partē pro toto ponēs fuit synecdoche: & tamē translatio.

Hanchypallagē rhetores. metonymia inquit quintilianus: qui est nois tropus nomine posito: cuius uis ē p
eo quod dicit causam propter quā dicit ponere: sed ut ait cicero hypallagen esse rhetores dicunt. hæc iuenta ab
inuentore: & subiecta ab obiectantibus significat: ut cererem corruptam undis: & receptus terra neptūnus. clas
ses aquilonibus arcer. refert autē in quantum dictus tropus oratorem sequatur: nam ut uulcanū pro igne uul
go audimus: & uario Marte pugnatum eruditus est sermo: & uenerem q̄ coitū dixisse magis decet: ita & libere:
& cererem: pro uino: & pane licentius q̄ ut fori ueritas ferat: sicut ex eo quod cōtinetur usus recipit: bene mora
tas urbes: & poculum epotum: & sæculum foelix: hominē deuorari. cuius patrimoniū consumatur: poetæ pal
lida mors: æquo pulsāt pede:
pauperum tabernas: regumq̄
turres pallentes habitant mor
bi: tristisq̄ senectus: orator præ
cipitem iram hilarem adolescē
tiam segne ocium dicit. Quā
catachresis uocat. nā catachro
me abutor significat. Genus
hoc græci appellant allegoriā.
quali allo. i. aliud. agoreuō. i. di
cens: allegoriam inquit quinti
ilianus: quam iuerfionem uo
camus: ut aliud uerbis: aliud sē
su ostendat: ut o nauis referent
in mare te noui fluctus: & auia
peridū peragro loca: & sed nos
immesum spacio confecimus
æquor: & iam tempus æquum
spumantia soluere colla. Cice
ro. equidem cæteras tempesta
tes: & procellas in illis dūtaxat
fluctibus cōtionū semper milo
ni putauimus esse subeundas.
Et nisi coram. hoc dicit. nisi ma
gnificum illud dicēdi genus: &
character ille sublimis confera
tur hic mediocris amplius uide
bit. Est. n. quoddā insigne: ac
florens & expositū genus: hoc
genus quartū multi faciunt: q̄
antherinon uocat alii: alii uero
glaphyron: cicero autem tem
perato ipsi annectit. Esophi
starum fontibus: qui a latinis
rhetores nominantur. Spre
tum a subtilibus. ab eis qui i hu
mili genere uersantur. Repul
sū a grauibus. i. a grandiloquis.
Tertius ille amplius. nunc for
mam grauis generis exprime
re cicero molitur. Quā admi
rarentur: quam se assequi posse
diffiderent. hanc homerus uyls
si potissimū attribuit: de quo
quintilianus. at ille q̄ saxa deuol
uat: & pontē idignetur: & ripas
sibi faciat multas torrens. iu
dicem: uel nitentem contra fe
ret: cogetq̄ ire: q̄ rapit. ide sub
iungit: sed ad summam regres
sus ē homerus dicēs i uylsē faciūdiā: & magnitudine illū uicisse: cū oratorē simlē nimbis hibernis: & copiā uer
borum: atq̄ impetum parem attribuit: cū hoc igit nemo mortaliū cōtendet hūc ut deum homines intuebun
tur. hanc uim: & celeritatem in pericle miratur eupolis. hanc fulminibus aristophanes comparat. Magnus
orator est qui in illo humili excellens. minimeque in lubrico uersabitur. quia humilis labi planeq̄ cadere non

Orator

potest. Etiam si quādo periculū nō adibit, i. se magis non attollet q̄ pati possit. Hic noster, i. grandis: & magnificus. Si ad hoc unum est natus, ut sit magnificus. Aut huic generi studet, uni quod facere nō debet: ne rumidus semper uideatur: quia aliquando sūmittēda: aliquādo temperanda est oratio. Ille, n. sūmissus, i. humilis. Et ueteratorie, i. uasre: ut uersute, ueteratores enim callidi dicti a multa rerum agenda: uetustate. Gracchus mulieri non astutæ facile ueterator persuasit. Si nihil est aliud, i. si semp̄ sublimis: & excelsus in dicendo.

Nihil partite, q̄a iter partiendū genus cōtrouersia: sūmittit oratio, similiter ubi quid definias: ubi distinguas: & excipias. Præsertim cū causæ, præcipue inquit cū causæ oēs in aliqua parte

periculum non adibit. Aliter enim cadere non potest. At uero hic noster: quem principem ponimus grauis: acer: ardēs: si ad hoc unum est natus: aut i hoc solo se exercuit: aut huic generi studet uni: nec suam copiam cum illis duobus generibus temperauit: maxime est contemnendus. Ille enim sūmissus: q̄ acute: & ueteratorie dicit sapiens iam: mediū: suauis: hic autem copiosissimus: si nihil est aliud uix satis sanus uideri solet. Qui enim nihil potest tranquille: nihil leniter: nihil partite: diffinite: distinte: facere: dicere: præsertim quum causæ: partim totæ sint eo modo: partim aliqua ex parte tractandæ: si is non præparatis auribus inflammare rem cœpit: furere apud sanos: & quasi iter sobrios bacchari uinolētus uidetur. Tenemus igitur Brute quem querimus: sed animo: non manu. Si præhendissem: ne ipse quidem sua tanta eloquētia mihi persuasisset: ut se dimitterem. Sed inuentus profecto est ille eloquēs quem nunquam uidit Antōius. Quid est igitur: sed complectar breuiter differam pluribus. Is est enim eloquēs: qui humilia subtiliter: & magna grauitate: & mediocriter temperate potest dicere. Nemo is iniquus unquā fuit: nec fuerit. Ego enim quid desiderem: nō quid uiderim disputo. Redeoq̄ ad illam Platonis (de qua dixeram) rei formam & speciem: quā & si nō cernimus: tamen animo tenere possumus. Nō enim eloquētē q̄ro: neq̄ quicquam mortale & caducum: sed illud ipsum cuius: qui sit compos: sit eloquens: quod nihil est aliud nisi eloquētia ipsa: quam nullis nisi mentis oculis uidere possumus. Is erit igitur eloquens: ut idē iteremus: qui poterit parua sūmisse: modica temperate: magna grauitate dicere. Tota mihi causa pro Cæcinnia de uerbis interdicti fuit: res inuolutas de finiēdo explicauimus: ius ciuile laudauimus: uerba ambigua distinguimus. Fuit ornandus in manilia lege Pompeius temperata oratione: ornandi copiam persecuti sumus. Ius omne retinendæ maiestatis Rabirii causa continebatur. Ergo in omni genere amplificationis exarsimus. At hæc interdum temperanda & uarianda sunt. Quod igitur in accusationis septem libris non reperitur genus: quod in habitu: quod in Cornelii: quod in pluribus nostris defensionibus: quæ exempla selegisse: nisi uel nota esse arbitraret: uel posse eligere qui quæreret. Nulla ē enim ullo i genere laus oratoris: cuius in nostris orationibus nō sit aliqua: si nō perfectio: at conatus tamē: atq̄ adūbratio: nō assequimur: at qd sit: quod deceat uidemus. Nec enim nunc de uobis: sed de re dicimus: in quo tantum abest: ut nostra miremur ut usq̄ eo difficiles ac morosi simus: ut nobis non satisfaciatur ipse Demosthenes: qui quanquā unus eminet iter oēs in omni genere dicendi: tamen non semper implet auris meas. Ita sunt

moderetur: arrogantiaq̄ fugiat inuidiam. Morosi, qui affectati moris sunt: & inde semper queru-

si non tota ita tractanda sint: ut sit quod partiare: aut quod definias: aut qd distinguas ubi tranquille enterq̄ agendū sit oratori. Non præparatis auribus, i. attentis: docilibus: & beniuolis effectis.

Inflamare, quod ē grādis generis. Si præhendisse, facete cicero iocatur cum bruto. Inuentus, quia a me dicēdo expressus ē. Ad illā platonis, ideā dicit de qua supra ut locus exigebat dictum ē abūde. Parua sūmisse, i. qui i oī dicēdi caractere proprius: & copiosus fuerit. Tota mihi cāp cæcinnia, ibi acutus: & humilis cicero: & perinde stilo oīa humilia humili cōsecutus. In manilia lege, quā manilius rogauerat: ut cū scisceret populus i quo genere mediocritate dicēdi se cōsecutū ait.

Ius oē retinendæ maiestatis, qd magnifici fuit characteris. In oī genere amplificationis exarsimus, speciose dictū: exarsimus ne dicat se cōpotem uoti fuisse eius quod tēptauerat ait uerementi mentis intentione conati sumus. In accusationis septem libris, i uerrem quem reperundarum accusauimus defendente hortensio.

Quod in habitu, in ea quam pro posthumo habito habuimus. Quod in cornelio, cum defendimus cornelium. Quod in pluribus nostris defensionibus, quoniam fere semper defendit: rarissime autem accusauit cicero. Si non perfectio, licet intueri: quam sibi

li. Illū. demosthenem.
Quo cōtēdimus. subaudi: ut primi effemus romæ. sed id reticēdo: ut euitet arrogantiā reliquit nobis pferendū. Nunq̄ cotta. nūq̄ sulphitius: quos facit cicero in li. de oratore studiosissimos audiēdi crassum: & antoniū de arte dicendi differentes.
Ad oē genus. i oī charactere. Easq̄. subaudi auris detiebamus. Quæ neq̄q̄ deseruisse. quia similia plura alia protulimus: ponitq̄ egregiā sententiæ similitudinē. Et quæ sequuntur. subaudi illum locū: quæ postea diximus. Ab hac indole iam illa. subaudietia protulimus superioribus similia. Sed matura pro scio. nā ferunt eam primā ciceronis causam fuisse: cuius patrociniū suscepit. Iuuenilis redundantia. quam ipse in bruto ait castigatā rhodi a molone cui operam aliquādiu dedit. Ut ne omnibus locis eadē cōtentione uterent. hoc dicit an cōcedemus: ut poetæ uario utantur dicēdi caractere: & nō poetis hoc idē dederimus. Diuino ingenio pfero. quoniā ut plato: ut democritus inquebat nasci poeta. ita cicero etiā de oratore: & pro archia: cæteri autē fiunt itaq̄ affari quodam spiritu quasi diuino ad dicēdū solos poetas multis rationibus cōprobarunt.
Sed & comœdū. q̄ comœdias recitat comœdus: q̄ tragœdias tragœdus appellatur. Iapridē effectū ē. q̄ cās agere desiuimus. Ut contra leptinē. quā habuit demosthenes ipsum leptinē accusans. Falsæ legatiois. subaudi ad philippum.
Pro causa ctesiphōtis. quæ oratio de corona inscribitur: quoniā ctesiphōteam demostheni attribuerat nō iure: ut æs-

uidæ & capaces: & sæpe aliqd̄ immēsu ifinitūq̄ desiderāt. sed tamen quoniā & hūc tu oratorē cū eius studiosissimo priamene quū esses Athenis totū diligētissime cognouisti. Neq̄ enī dimittis e māibus: & tamen nostra etiā lectitas. Vides pfecto illū multa pficere: nos multa conari: illum posse: nos uelle quocunq̄ modo causa postulet dicere: sed ille magnus. nam & successit ille magnis: & maximos oratores habuit æquales: Nos magnū fecissemus: si q̄dem potuissemus: quo contendimus puenire in ea urbe in qua (ut ait Antonius) auditus eloquēs nemo erat. Atqui si Antonio Crassus eloquēs uisus non est: aut sibi ipse tibi nunq̄ cōtra uisus esset: nunq̄ Sulpitius: nunq̄ Hortensius: nunq̄ ample Cotta: nihil leniter Sulpitius: non multa grauer Hortensius. Superiores magis ad omne genus apti: Crassum dico & Antonium. lenitas igitur huius multiplicis & æqualiter in omnia genera fusæ orationis auris ciuitatis accēpimus: easq̄ nos primi quicūq̄ eramus: & quantuluncūq̄ dicebamus ad huius generis dicendi: audiēdi: incredibilia studia cōuertimus. Quantis illa clamoribus adolescentuli diximus de supplicio parricidarū: quæ nequaquā deseruisse post aliquāto sentire cœpimus. Quid enim tam cōmune: q̄ spiritus uiuis: terra mortuis: mare fluctibus: littus eiectis: Ita uiuunt dum possunt: ut ducere animam de cælo non queant. ita moriuntur: ut eorum ossa terra non tangat: ita iactantur fluctibus ut nunq̄ abluantur: ita postremo eiiciuntur ut ne ad saxa quidem mortui coquiescant: & quæ sequuntur. Sunt enim omnia sicut adolescentis: non tam re & maturitate: quam spe & expectatione laudati: ab hac idole iam illa matura uxor generi: nouerca filii: filia pelex. Nec uero hic unus erat ardor in nobis: ut hoc modo omnia diceremus. Ipsa enim illa pro Roscio iuuenilis redundantia multa habet attenuata: quædam etiā paulo hilariora. At pro habito: pro Cornelio: compluresque aliæ: Nemo enim tam multa orator: ne in græco quidē ocio scripsit: quam multa sunt nostra ea quæ hanc ipsam habent quam probo uarietatem. An ego Homero: Ennio: reliquis poetis maximis tragicis concederem: ut ne omnibus locis eadem contentione uterentur: crebroq̄ mutarent: Nonnunquam etiam ad quotidianum genus sermonis accederent. Ipse nunquā ab illa acerrima contentione discederem: Sed quid poetas diuino ingenio profero: Histrones eos uidemus: quibus nihil posset in suo genere esse præstantius: quam non solū in dissimillimis personis satisfaciebant quum tamen in suis uersarentur: sed & comœdum in tragœdiis: & tragœdum in comœdiis admodum placere uidimus. Ego non elaborarē quum dico me: te Brute dico. Nam in me quidē iapridē effectū ē quod futurum fuit. Tu autē eodē modo oīs causas ages: aut aliquod causæ genus repudiabis: aut in iisdē causis perpetuū: & eundē spiritū sine ulla cōmutatione obtinebis: Demosthenes q̄dem cuius nuper inter imagines tuas actorū: q̄ eum credo amares: quum ad te in tusculanū uenissē: imaginem ex ære uidi: nihil Lysia subtilitate cedit: nihil argutiis: & acuminis Hyperidis: nihil leuitate Aeschini: & splendore uerborū. Multæ sunt eius totæ orationes subtiles: ut contra Leptinē: multæ sunt: & totæ graues: ut quædā philippicæ. multæ uariæ: ut cōtra Aeschinē falsæ legatiois: ut contra eundem pro causa Ctesiphōtis. Iam illud medium quotiens uult ari-

chynes arbitrabat. Illud mediū subaudi dicendi genus. Sed ēt uicinā eius sensus ē nō modo. debet orator uim dicēdi copiose: ac fusim: sed ēt anguste: enucleate: presse quod artis differēdi ppriū est: quā dialecticē grāci uocat. Atq; ēt ante hūc. subaudi zenonem cyticum. nā octo fuere zenones. Dicit illā arte quāsi ex altera parte respondere dialecticā. i. esse antistrophon: ita, n. iquit. ρΗ ΤΟΡΙΚΗ ΕΣΙ ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΟΣ ΤΗ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΑΜΦΟΤΕΡΟΙ

pit: & a grauissima discedens eo potissimū delabitur: clamores tamen cū mouet: & tū in dicendo plurimū efficit: quum grauitatis locis utitur: sed ab hoc parū per abeamus quādo quidē de genere non de homine quærimus rei potius id est eloquentiæ uim & naturam explicemus. Illud tamen quod iam ante diximus meminimus: nihil nos præcipiēdi causa esse dicturos: atq; ita potius acturos: ut existimatores uideamur loqui: non magistrū: i quo tamē longius progrediemur: quod uidemus hoc te non hæc solum esse lecturum: qui ea multo q̄ nos: qui quasi docere uideamur: habes notiora. Sed hunc librū etiā si minus nostra cōmēdatione tuo tamen nomine diuulgari necesse est. Esse igitur perfecte eloquētis puto: non eam solum facultatē habere: quæ sit eius ppria fusa: lateq; dicēdi: sed etiā uicinā eius: atq; finitimā dialecticorū scientiā assumere q̄q̄ aliud uidetur oratio esse: aliud disputatio: nec idē loqui esse quod dicere. Attamen utrūq; in differendo est disputandi ratio: & loquendi: & dialecticorū sit oratorū aut dicendi: & ornandi. zeno quidem ille a quo disciplina stoicorum est manu demōstrare solebat: quid inter has artis interesset. Nam quum cōpresserat digitos pugnumq; fecerat: dialecticam aiebat eiusmodi esse. Quum autē diduxerat: & manū dilatauerat palmæ illius: similē eloquētiam esse dicebat. Atq; etiā ante hunc Aristoteles p̄cipio artis theto ricæ dicit illā artem quasi ex altera parte respondere dialecticā: ut hoc uidelicet differant iter se: q; hæc ratio dicendi latior sit illa loquendi contractior. Volo igitur huic summo omnē: quæ ad dicendum tradi posset: loquendi rationē eē notam: quæ quidem res: quod te his artibus eruditū minime fallit: duplicē habuit dicendi uiam. Nam & ipse aristoteles tradidit præcepta plurima differendi: & postea qui dialectici dicuntur spinosiora multa pepererunt. Ergo eum censeo qui eloquentiæ laude ducatur non esse earum omnino rudem: sed uel illa antiqua: uel hac Chrylippi disciplina institutum. Nouerit primū uim: naturā, genera uerborū: & simpliciu: & copulatoꝝ. Deinde quot modis quicq; dicatur qua ratione uerū falsum ne sic iudicet: quid efficiatur: eo quoque quod cuiq; cōsequēs sit quodq; cōtrariū. Quūq; ambigue multa dicentur: quomodo quicq; eorū diuidi: explanariq; oporteat: hæc tenenda sunt oratori. Sæpe enī occurrunt: sed quo sua spōte squalidiora sunt adhibendus erit in his explicandis quidā orationis nitōr. Et quoniam in omnibus quæ ratione docentur & uia: primū cōstituendū ē: quid quoq; quid sit: nisi enim iter eos qui disceptet

γὰρ περὶ τοιούτων τινὸν εἰὼν ἀκοίγᾳ τῶν πόνων τινὰ ἀπαντῶν ἐσι γινώριζειν καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐπιστάμῳ ἀφορισμῆναι Διὸ καὶ πάντες Τρόπον τινὰ μετεχούσιν ἀπφοίον. Qui enī psuadere dicendo uult arguat necesse ē sicut plato persuasio nem in rhetorices diffinitione posuit cū igit. πειθοῖς Δημιούργον. Et aristoteles qualiter cū ait. Διναμίη Τεχνικῆν Του πειθοῖς ἐκαστον ἐνδεχόμενον πειθῆναι λέγειν. Ita hermagoras. Διναμίη περὶ λόγον Τέλος ἔχουσα Το πειθεῖν ὅσον ἐφ᾽ ἑαυτῆ. Diony. quoq; halicarnaseus inq̄. Διναμίη Τεχνικῆν λογον πειθανου ἐν πρᾶκματι πολιτικῶ Τέλος ἔχουσα Το κάλως εἰπειν κατὰ το ἐνδεχόμενον. hoc potius q̄ ut quidam. Διναμίη σκευα σικη Δικαίωv καὶ ἀδικῶv πραγμάτων. uel ut alii. ἐπίσημη ἐν λέγειν. tamen si in idem recidit. Ratio dicendi: quæ oratoris est: illa loquendi: quæ dialectice est. Spinofiora multa pepererunt nō ut magis aristoteles: ipam aperiat: sed ut rem redderet obscuriorē ingeniosioresq; ipi uiderētur: ut chrisippus qui in dicēdo: ut cū multi: tū uel in primis galenus medicus arguit fuit omnīū philosophorū infantissimus: quē sæpe artis grammatices imperitiæ coarguit. Vim naturā genera uerborum. i. quicq; uoces: & categorias: quæ iuniores p̄dicabilia: & prædicamēta nominarūt. Simpliciu. cū p se itelligūtur: Copulatoꝝ. cū ex eis fiunt oratiōes. Deinde quot modis quicq; dicat. quæ oratiōes a iunioribus æquipollentiæ nominantur. Qua ratiōe uege falsum ne sit iudicet. ex cōtrariis: cōtradictoriisq; subcōtrariis: & subalternis. Quid efficiat: eo quoq; qd q; cōsequēs sit. ita. n. ois struitur argumētatio: ut ex p̄missis quibūdā: unde sequat ali quid necessario: uel pbabiliter

ut in syllogismis: & iductionibus. Quodq; cōtrariū. nā plerūq; ita ad id quod impossibile ē aduersariū adducimus: ut mathematici: & aliquādo ēt physici. Cūq; ambigue multa dicentur. imo ēt distinguendū: ut aristoteles docet in elenchis. Diuidi: explanariq; oporteat. ut totū in partes: genus in spēs: quod sæpe faciūt in dicēda

ea oratores. Cōstituendū quid sit. i. diffinitione utendū: qua quid sit aliquid explicatur: ac cū decē: & octo se
re sint diffinitionū genera unū longe præstantissimū est quod p genus: & differentiā: uel aliquid differentiæ lo
co explicatur. Si quidē est diffinitio oratio: quæ quid sit id de quo agitur ostēdit quā breuissime. hac ē diffini
tionis platonica diffinitio. inquit siquidē plato. ορισμος εστι λογος σιν τομος δηλοτικός της φύσεως του
υποκειμενου πραγματος. nā
aristoteles in topicis licet aliter
diffinire uideatur idē tamē pro
p modū dicit cū iqr. ορισμος
εστι λογος ο τοτινη εινα ση
μαιων. Eius generis siue for
mæ. quæ & species appellātur.

Siue partes. cum totum diui
ditur. Omnis oratio. i. tota di
uidendi ratio fiat. Quā in il
lis eruditissimis disputatiōibus
subaudi philosophoz. Neq̄
prætermittat: neq̄ redundet.
quod diuisionis pprium est si
cut diffinitionis per genus suū:
& suā differentiā fieri: ut hō est
aīal ratiōale: ut aliis placet si ad
dere uolueris ppter dæmonas
mortale: & ppter nymphas sci
entiæ et intelligētīæ capax. quā
do aut aut quo modo id facias
nihil ad hoc tēpus: quoniā lo
cus fuit in topicis: & hoc tēpore
īqu itostēdimus: ac circūscribi
mus oratorē pfectum nō doce
mus q̄cquā. Ois philosophiæ
notos: & tractatos locos. tota si
quidē philosophiā: ut aristote
les tradit: ut ēt ptolemæus ī pri
cipio magnæ cōstructionis ma
thematicæ: ut eius quoq̄ inter
pres theon: in agēdi: & inspiciē
di spēs diuisa ē: agēdi oīs uis ad
mores relegata est: inspiciendi
aut diuidit ī theologiā: & phy
sicā: & mathematicas scientias:
mathematicæ uero sunt arith
metrica: geometria: musica: &
astrologia: nā optica: catopetri
ca: geodesia: canonica: & pror
sus istrumētalis oīs illæ sunt
spēs. Sed ieiunius agunt. ar
gutus siquidem hæc a philoso
phis tractātur q̄ ab oratoribus.

De materia loquor oratiōis.
quoniā de dicēdi mō mox dif
ferā. Ne physicoz qdē igna
rū eē uolo. i. naturalis ēt gnarū
eē philosophiæ: siqdē physis na
tura dicitur: unde physicus: &
physicoz neutro genere: phy
lica: & rhetorica: & biblia dici
mus: quæ res physicas: rhetori
cas: & libros plures continent.

A cælestibus rebus: quoniā res physica nō mō intelligūtur in humanis rebus: sed ēt diuinis: ut paulo ante
diximus. Cū sis legū: & ciuilis iuris ignarus: lex est inquit papinianus cōmune præceptū uirorum prudētū
consultū: delictorū: q̄ & sponte: uel ignorantia contrahūtur coertio: communis rei publicæ sponso: lex porri ho
minis aut tribuit. aut adimit: aut punit: aut iubet: aut uetat: aut pmittit. ius ciuile autē est: ut papinianus in

conuenit: quid sit illud de quo ambigitur: nec recte differit: nec un
quā ad exitū pueniri potest. Explicanda est sæpe uerbis mens no
stra de quaq̄ re: atq̄ inuolutæ rei noticia diffiniendo aperienda ē.
Siquidem est definitio: oratio: quæ quid sit id de quo agitur osten
dit quā breuissime. Tū ut scis explicato genere cuiusq̄ rei. uiden
dum est quæ sint eius generis siue formæ: siue partes in eas tribua
tur omnis oratio. Erit igitur hæc facultas in eo quem uolumus eē
eloquentē: ut definire rem possit: neq̄ id faciat tā presse: & angu
ste: quā in illis eruditissimis disputationibus fieri solet: sed quum
explanatus: tū etiam huberius: & ad cōe iudiciū popularēq̄ itelli
gētīā accōmodatius. Idēq̄ etiā quum res postulabit genus uniuersum
spēs certas: ut nulla neq̄ prætermittat: neq̄ redundet: partie
tur ac diuidet. Quādo aut: aut quomodo id facias: nihil ad hoc tē
pus: quoniā (ut supra dixi) indicē me esse nō doctorē uolo. Nec
uero dialecticis modo sit istructus: sed habeat oīs philosophiæ no
tos & tractatos locos. Nihil enim de religiōe: nihil de morte: nihil
de pietate: nihil de charitate patriæ: nihil de bonis rebus: aut ma
lis: nihil de uirtutibus aut uitis: nihil de officio: nihil de dolore: ni
hil de uoluptate: nihil de perturbationibus aī & erroribus: quæ sæ
pe cadunt ī causas: sed ieiunius agunt: nihil inq̄ sine ea sciētīa: quā
dixi grauiter. ample: copiose dici: & explicari potest. De materia
loquor orationis etiam nunc: non de genere ipso dicendi. Volo. n.
prius habeat orator rem de qua dicat dignā auribus eruditis: quā
cogitet. quibus uerbis quicq̄ dicat: aut quomodo: quem etiā quo
grādiōr sit & quodam modo excelsior: ut de Pericle dixi supra: ne
physicorū quidem esse ignarum uolo. Omnia pfecto quum se a
cælestibus rebus refert ad humanas excelsius magnificentiusq̄ &
dicet & sentiet. Cūq̄ illa diuīa cognouerit: nolo ne ignoret: ne hæc
quidem humana ius ciuile teneat: quo egent causæ forenses quot
tidie. Quid est enim turpius q̄ legitimarum & ciuiliū contro
uersiarum patrocinia suscipere: quum sis legū & ciuilis iuris igna
rus: Cognoscat etiam rerum gestarum: & memoriæ ueteris ordi
nem maxime scilicet nostræ ciuitatis: sed & imperiosiorum popu
lorum & rerum illustrium: quem laborem nobis attici nostri leua
uit labor: qui conseruatis notatisq̄ temporibus nihil quū illustre
prætermitteret annorum septingentorū memoriā uno libro colli
gauit. Nescire autem quid antea q̄ natus sit acciderit: id est semp
esse puerum. Quid enim ætas hominis nisi memoria rerum uete
rum: quum superiorum ætate contextitur: Cōmemoratio autem

quit: quod ex legibus plebescitis senatusconsultis: decretis: placitis principū: autoritate prudentiū uenit: ut aut ulpianus inquit: ius ciuile est: quod neq; in totū a naturali: uel gentiū recedit: nec per oīa ei seruit: itaq; cū aliqd addimus: uel detrahimus iuri cōmuni: ius ppriū. i. ciuile effcimus. Autoritatē orationi affert: quia uetera autoritatē semp p̄ferunt. Et fidē. quia facilius adducimur: ut credamus priscis: q̄ nouis. Habebit genera primū ipsa cognita. demonstratiuū: deliberatiuū: & iudiciale. Res aut de uero. ut sit quod arguat uerz nec ne unde cōiecturalis & inficialis status. Aut de recto. i. de q̄litate unde negocialis: & iurisdicialis: & inde multæ ex iurisdiciali species: q̄ ipsæ in rhetoricis cōplexus est. Aut de nomine. indefinito: siue finitiuus status.

antiquitatis: exēplorūq; probatio sūma cum delectatione: & auctoritatem orationi affert: & fidem. Sic igit̄ instructus ueniet ad causas: quarum habebit genera primum ipsa cognita. Erit enim ei perspectum: nihil ambigi posse: in quo non aut res cōtrouersiam faciat aut uerba. Res aut de uero aut de recto: aut de nōine. Verba aut de ambiguo aut de contrario. Nā si quando aliud i sentētia uidetur esse: aliud in uerbis genus ē quoddam ambigui: quod ex p̄terito uerbo fieri solet. In quo quod ē ambiguum propriū res duas significari uidemus. Quum tam pauca sint genera causarum & argumentorū p̄cepta pauca sunt: traditi sunt e quibus ea ducantur duplices loci: uni ex rebus ipsis: alteri assūpti. Tractatio igitur rerum efficit admirabiliore orationem: nam ipse quidē res in p̄facili cognitione uersantur. Quid enī iam sequitur quod quidem artis sit: nisi ordiri orationem: in quo aut concilietur auditor: aut erigatur aut paret se ad dicēdum. Rem breuiter exponere & p̄babiliter & aperte ut quid agat̄ itelligi possit sua cōfirmare: aduersaria euertere: eaq; efficere nō perturbate sed singulis argumentationibus ita concludēdis: ut efficiat̄ quod sit consequēs his quæ sumentur ad quāq; rem confirmandam: post omnia perorationē inflammantem restringētēue cōcludere. has partis quēadmodū tractet singulas: difficile dictū ē hoc loco: nec enim semp tractantur uno modo. Quoniā aut̄ non quem doceam quæro: sed quem probem. Probabo primum eū qui quid deceat uidebit. Hæc enim sapientia maxime adhibenda eloquenti est: ut sit temporum personarūq; moderator. Nā nec semper nec apud oīs: nec contra oīs nec pro omnibus: nec omnibus eodē modo dicēdum arbitror. Is erit ergo eloquens: qui ad id quodcūq; decebit poterit accommodare orationem. Quod quum statuerit: tum ut quidq; erit dicendū: ita dicet: nec satura ieiune: nec grandia minute: nec itē cōtra: sed erit rebus ipsis par & æqualis oratio. Principia uerecunda non elatis intensa uerbis: sed acuta sententiis: uel ad offensionē aduersarii: uel ad cōmendationē sui. Narratiōes credibiles nec historico: sed prope quotidiano sermone explicatæ dilucide: Deinde si tenues causæ: tum etiā argumentandi tenue filum: & in dicendo & in refellendo: idq; ita tenebitur ut quanta ad rem tanta ad orationem fiat accessio. Quum uero causa ea inciderit: i qua uis eloquentiæ possit exprimi: tum se latius fundet orator: tū reget & flectet aīos:

Verba aut de ambiguo. inde ambigū siue amphibologia status. Aut de cōtrario. iō de contrariis legibus appellatur.

Nā si quādo aliud in snia uideatur esse: aliud in uerbis. iō de scripto: & snia nominat. Res aut̄ tota ita habet: q̄ lex aut lit̄e habet p̄pter seipsam: aut p̄pter alterā quæstionē: aut i scripto: aut in uoluntate: in scripto aut apertū ē: aut obscurum: aut ambigū: quod de legibus dicimus idē accipiendū de testamētis pactis: stipulationibus: oī de nīq; scripto. Et argumentoz p̄cepta pauca. quæ cui q̄stioni accommodētur in secūdo rhetoricoz expositū ē. Traditi sūt e quibus ea ducantur duplices loci. i. duo genera diuisi. Vni ex rebus ipsis. qui artificiales dicuntur. Alteri assumpti. i. extrinsecus ad cām adhibiti: q̄ artis expertes dicuntur de quibus in topicis amplissime ipse cicero locutus est. Tractatio igitur rerū. quæ ē in oratiōis cōpositione. Nisi ordiri orationē. i. exordiū oratiōis texere. In quo aut conciliet̄ auditor. i. capet beniuolentiā. Aut erigat̄. i. fiat attētus. Aut paret se ad dicēdū. i. docilē faciat. Rem breuiter exponere. post exordiū sequit̄ narratio: in qua tria custodienda sunt: ut breuibus rem cōplectamur. Ut p̄babiliter. i. ut credat̄ quod dicamus: & perinde fidē faciat oratio. Et aperte. i. ut dilucide.

Quicqd agat̄ possit itelligi. Sua confirmare. qd̄ post narrationē seq̄ cōfirmatio. Ad uersarii euertere: ut cū nostra cōfirmauerimus aliena refellamus. Non pturba te. nō fidē causæ auferamus. Post oīa poratione. quā græci epilogon uocat. Inflammantem. si accusamus restringentemue cōcludere. si defendamus. Diffici-

le dictū hoc loco. quoniā oīa paucis cōprehēdēda: & paucis hæc tradi nō possunt. Probabo primū eū qd̄ deceat uidebit. i. q̄ custodiet το πρῆτον. Nec satura ieiune: nec grādia minute: nec itē cōtra. qd̄ oīum uiciū longe pessimū ē a græcis cacozelia appellatū. Principia. i. exordia. totius orōnis. Nec historico. ubi historici dele-

Etandi lectorē causa ueneres di
cēdi oēs cōfētari solent. Te
nue filiū, stilus sit inqt pressus.

Quāta ad rē tāta ad orōnem
faciat accessio: ut q̄lis fuerit sn̄ia
talis sit orō. Cā ea iciderit, sub/
audi sublimis magnifica. Tū
se latius fundet orator, illo am/
plo: & grādi dicēdi generē utef:
ut tamē oīa: q̄ ad cām accedūt
expostulari uidebunt. Qui cō/
munes appellati: quibus utitur
orator anteq̄ cōcludat statū cū
sua cōfirmarit: & aliena cōfuta
rit. Eo q̄ uident multaz iudē
eē causaz, subaudi i eodē gene
re: ide etiam cōmunes loci sunt
appellati: ut cōtra parricidā: cō/
tra sacrilegū: cōtra furē. Sed
pprii, subaudi loci: q̄ ad unāq̄q̄
p̄tinēt q̄stionē de q̄ agat q̄ hy/
pothēos sunt. Quod grāce
crinomenon, latine iudicatio:
q̄ i oibus sepata iuenit cōstitu/
tiōibus: p̄terq̄ i cōiecturali: i ea
enī idē ē cōstitutio ip̄a cōiectu/
ralis: & rō: & iudicatio: & firma
mētū: iō subiungit. Nisi cū de
uero abigit: q̄ q̄ri coniectura
solet. Dicet aut nō peripateti
coḡ more, quoniā obscurius:
ut neruosius loquūtur p̄pate/
tici: q̄ oratores. Augendis ue
ro rebus, accusando. Et con/
tra abiiciendis, cū defendimus,
& pene infinite i perorādo, q̄ tū
āplificatiōe maxie opus i cōclu/
siōe, si mō mouere affectus nō
enumeratiōe uti studebimus.

Quod grāci ethicō uocāt, i,
morale: q̄ uix cicero dicere au
det: ita i p̄ncipio disputationis
de fato: morata sigdē sn̄ia mul
tū capi humanū genus consue/
uit. Alteze q̄ iudē patheticō,
q̄ neoterici tū passibile: tū pas/
siuū uocāt. Quo pturbant aī,
i affectus uocati ad odiū: ad mi
sericordiā: ad iuidiā: ad irā: & id
genus alia. Illud supius subau/
di morale. Come & iucundū
eē expedit. Quo causā eripiū
tur, quoniā audiēdo tā uehemē
ter afficiūtur: ut cōtra dicet: ac
sentiri possit nemo. Familiari
reo, subaudi uerri. Nō respon
dit hortēsius, ip̄m nāq̄ defēde/
bat. Catillina i senatu accusa
tus obmutuit: ut ex ip̄ius inue/
ctiuis apparet. Nobis priuata
i cā magna & graui cū cepisset
curio pater, q̄ fuit & filius: qui

& sic afficiet ut uolet, i, ut causa & natura & ratio temporis postu
labit. Sed erit duplex omnis eius ornatus ille admirabilis: p̄pter
quē ascendit in tantū honorē eloquētia. Nam quum omnis pars
orationis eē debet laudabilis: sic ut uerbū nullū nisi aut graue aut
elegans excidat: tū sunt maxime luminosæ: & quasi actuosæ par
tes duæ. Quarum alterā i uniuersi generis quæstionē pono: quā
(ut supra dixi) grāci appellāt thesim. Alterā in augēdis amplifi
candisq̄ rebus: quæ ab eisdē hypothesis ē nominata. Quæ & si
æqualiter toto corpore orationis fusa esse debet: tamē i omnibus
locis maxime excellit: qui cōmunes appellati: eo q̄ uidētur mul
tarum iudem esse causarū: sed pprii singularū esse debebunt. Ac
uero illa pars orationis: quæ ē de genere uniuerso totas causas sæ
pe continet. Quicquid est enim illud in quo quasi certamen est
controuersia: quod grāce crinomenon dicitur: id ita dici placet
ut traducat ad perpetuā quæstionem: atq̄ ut de uniuerso genere
dicatur: nisi quū de uero ambiget: quod quæri coniectura solet.
dicetur autē nō peripateticorum more: est enim illorum exercita
tio elegans: iam inde ab Aristotele cōstitutata: sed aliquanto neruo
sius: & ita de re cōmunia dicētur: ut & pro reis multa leniter dicā
tur: & in aduersos aspera. Augendis uero rebus: & contra abiiciē
dis nihil est quod non proficere possit oratio. Quod & inter me
dia argumenta faciendū est quotienscūq̄ dabitur uel amplificā
di: uel minuendi locus: & pene infinite in porādo. Duo sunt quæ
bene tractata ab oratore admirabilem eloquentiā faciant. Quo
rum alterum est (quod grāci æthicon uocant) ad naturam & ad
mores & ad omnem uitæ consuetudinem accōmodatum. Alterū
(quod iudem patheticon nominant) quo pturbantur animi & cō
citantur: id quo uno regnat oratio. Illud superius come iucundū:
ad beniuolentiam conciliandam paratum: hoc uehemens incen
sum incitatum: quo causā eripiuntur: quod quum rapide fertur:
sustieri nullo pacto potest: Quo genere nos mediocres: aut mul
to etiā minus: sed magno semp usi ipetu: sæpe aduersarios de sta
tu omni deiecimus. Nobisq̄ familiari reo summus orator non re
spondit Hortensius. A nobis homo audacissimus Catilina in sena
tu accusatus obmutuit. Nobis priuata in causa magna & graui
quum cœpisset Curio pater respondere subito assedit: quum sibi
uenenis ereptam memoriam diceret. Quod ego de miserationi
bus loquar: quibus eo sum usus pluribus: q̄ etiam si plures dice
bamus per orationem mihi tamen omnes relinquebāt: in quo ut
uiderer excellere: non ingenio sed dolore assequebar. Quæ qua
liacunq̄ in me sunt: me enim ipsum non pœnitet quanta sint: sed
apparent in orationibus. Etsi carent libri spiritu illo: propter quē
maiora eadem illa quum aguntur: q̄ quum leguntur uideri so
lent. Nec miseratiōe solum mens iudicum permouenda est: qua
nos ita dolenter uti solemus: ut puerum infantem in manibus pe
rorantem tenuerimus: ut alia in causa excitato: reo nobili sublato

cæsar's partes secutus est. Subito affedit cū sibi uenenis memoriā ereptā diceret: ut ipse cicero in bruto meminuit: nā cū de ipso cæpisset loqui paulopost subiungit, memoria aut̄ ita fuit nulla: aliquoties tria cū proposuisset: aut quartū adderet: aut tertium queret: qui i iudicio priuato: uel maxio cū ego p̄ titinia cottæ perorauissem ille contra me pro seruiuo næuio diceret subito tantā cām oblitus est: idq̄ ueneficiis: & cationibus titiniæ factū esse dicebat.

etiā filio paruo plangore & lamentatione compleremus forum. Sed etiā est faciendū ut irascatur iudex: mitiget: inuideat: faueat: contēnat: admiret: oderit: diligat: cupiat: fatietate afficiat: speret: metuat: lætetur: doleat. In qua uarietate duriorū accusatio supeditabit exēpla mitiorū defensionis meæ. Nullo enī modo animus audiētis aut incitari: aut leniri potest: qui modus a me nō tētatus sit: dicerē perfectū si ita iudicārē: nec in ueritate crimē arrogantiæ extimescerē. Sed ut supra dixi nulla me ingenii sed magna uis animi inflāmat: ut me ipse non teneā: nec unq̄ is qui audiret i cenderet nisi ardēs ad eū perueniret oratio. Vterer exēplis domesticis nisi ea legissem. Vterer aliēis uel latinis si ulla reperirem: uel græcis si deceret: sed Crassi per pauca sunt nec ea iudiciorū: nihil Antonii: nihil Cottæ: nihil Sulpitii: dicebat melius q̄ scripsit Hortēsius. Verū hæc uis quā querimus: quāta sit suspicemur: quoniā exēplū nō habemus: ut si exēpla sequimur: a Demosthene sumāus: & quidē perpetuæ dictionis ex eo loco: unde in Ctesiphōtis iudicio de suis factis cōsiliis: meritis in repu. aggressus est dicere. Ea p̄fecto oratio i eā formā quæ est insita in mentibus nostris includi sic potest. ut maior eloquētia nō requiratur. Sed iā forma ipsa restat: & character ille qui dicit: q̄ qualis debeat esse ex ipsis quæ supra dicta sūt intelligi potest. Nā & singulorū uerborū & collatorū lumina attigimus: quibus sic abūdabit uerbū ex ore nullū nisi aut elegās: aut graue exeat ex oīq̄ generē frequentissimæ trāslationes erunt: quod eas propter similitudinē transferunt animos: & referūt ac mouent huc & illuc. Qui motus cogitationis celeriter agitatus per se ipse delectat: & reliqua ex collatione uerborū: quæ sumūtur quasi lumina afferūt ornatū orationi. Sunt enī similia illis quæ in amplo ornatu scænæ aut fori appellantur insignia: non quod sola ornent: sed q̄ excellent. Eadē ratio est horū q̄ sunt orationis lumina: & quodāmodo insignia: quū aut duplicantur iteranturq̄ uerba: aut breuiter cōmutata ponūtur: aut ab eodem uerbo ducitur sapius oratio: aut i idē conicitur: aut utrūq̄: aut adiungitur idē iteratū: aut idem ad extremū refertur: aut continenter unū uerbū non in eadem sententia ponitur: aut quū similiter: uel cadunt uerba uel desinunt: aut multis modis contrariis relata cōtraria: aut quū gradatim sursum uersus reddūt: aut quū demptis cōiunctionibus dissolute plura dicūtur: aut quū aliquid prætereuntes cur id faciamus ostēdimus: aut quū corrigimus nosmetipsos quasi reprehēdētes: aut si ē aliqua explanatio: uel admirationis: uel quæstionis: aut cum eiisdē nominis casus sapius cōmutātur: sed sententiæ ornamēta maiora sunt. Quibus quia frequentissime Demosthenes utitur: sunt qui putant iccirco eius eloquentiam maxime esse laudabilē. Et uere nullus locus fere ab

bat. Faciendū ut irascatur iudex. subaudi aduersario: & deniq̄: ut causa tulerit oēs mouēdi sunt affectus. Duriorū ubi duræ res occurrerunt accusandæ. Mitiorū ubi defēdimus.

Nec i ueritate crimē arrogantiæ extimescerē: quoniā qd̄ fuissem assecutus si memorem nō putauero arrogātis esse. Ut me ipse nō teneā: ut affectū cohibere nō possim. Orationis lumina. schemata & tropos dicit.

Cū aut duplicatur figura: duplicationes multis modis sūt. unde illud quītiliani. uerba geminātur: uel aplificandi gratia: ut occidi: occidi: nō spurū meliū. Alterū est. n. quod indicat: alterū quod affirmat. uel miserradi: ut ha corydon: corydon: & bona miser me. confumptis. n. lachrymis tamen isixus aio hæret dolor: bona inquā gnei pōpetii acerbissimæ uoci subiecta p̄conis uiuis: sed uiuis non ad deponēdā: sed ad confirmādam audaciā: & ab hisdem uerbis plura acriter: & istāter inciipiūt: Nihil ne te nocturnū præfidiū palatii: nihil urbis uigiliæ: nihil timor populi: nihil cōsensu bonorū oīum: nihil hic munificentissimus habendi senatus locus: nihil horū ora uultusq̄ mouerunt. Et quis eos postulauit apius: quis p̄duxit apius. Aut breuiter cōmutata ponūtur: ut abiit: excessit: euasit: erupit. Aut ab eodē uerbo: ut ostendimus.

Aut i idē conicitur. i. ad id uerbū deuoluitur: ut ultimo patu it exemplo. Aut utrūq̄. cū & incipimus: & desinimus. Aut adiūgit idē iteratū. multæ ē sint: uariæq̄ repetitiōes: nā primorū uerborū alterna repetitio: ut uigilas tu de nocte: ut tu is consultoribus respondeas: ille: ut eo quo itendit mature cū exercitibus pueniat. te gallog: illū buccias: cātus exuscitat. tu actionē istituis: ille aciē istruit. Tu caues ne cōsultores: ille ne urbes: aut castra capiātur. post sūt media quoq̄ respōdere: uel primis: ut te nemus anguitiæ uitrea te fucinus unda: uel ulti

mis: ut hæc nauis honusta præda siciliensi. cū & ipsa quoq; esset ex præda: respōdent & primis ultima. Multi: & graues dolores inuēti parētibus: & propinquis multi. est & illud repetēdi genus quod semel proposita iterat: & diuidit: ut iphitus: & pelias mecū: quorū iphitus æuo iā grauior: pelias: & uulnere tardus ulyssi: epano: dos græce dicit. nostri regressionē uocant: ut Forte sub arguta confederat ilice daphnis: Compuleratq; greges corydon: & daphnis in unū Daphnis oues corydon distictas lacte capellas: & generibus fit iteratio: magnus ē labor dicēdi: magna ē res. Aut cū similiter uel cadunt uerba i similes desinūt casus: quæ figura homocoptotos nominat: ut inuestigata: cōperta: patefacta: sublata: detecta: extincta: uel desinunt ut abiit: excessit: euasit: erupit. aut multis modis cōtrariis

relata cōtraria antitheton dicitur: latine ab aliis contrapositū: ab aliis cōtentio nō fit uno modo: nam & fit si singula singulis opponūtur: ut uicit pudorē libido: timorē audacia: ut bina binis nō nostri ingenii est: uestri auxilii est: & sentētiæ sentētis determinētur: in cōtionibus iaceat: in iudiciis subiungitur cōmodissime ea species: quā distictionem dicimus: odit portho priuatā luxuriam: publicā magnificentiā diligit: & sunt similibi casu: dissimili sententia in ultimo locati: ut quod in tempore male fuit nihil obsit quin quid in causā boni fuit proficit. Aut cū gradatim sursum uersus reditur. hæc climax a græcis nominat: hæc priorē habet artē: & magis affectatā: ideōq; rarior esse debet. fit ut africano uirtutem industria: uirtus gloriā: gloria æmulos cōpauit: & calui illud nō ergo magis pecuniæ rerū petundæ: q̄ maiestatis nec maiestatis magis q̄ plāciæ legis nec plāciæ legis magis q̄ ābitus: neq; magis ābitus q̄ si oīum legū iudicia pierūt. Aut cū dēptis cōiūctiōibus: quæ figura alyn detos dicit: ut inuestigata: cōperta: patefacta: sublata: deleta: extincta. Aut cū aliquid ptereūtes cur id faciamus ostēdimus: ut ipse quod uero nup cū morte superiores uxoris nouis nuptiis domū uacua fecisses: nō ne ēt alio scelere incredibili hoc scelus

cumulaſti: qđ ego p̄termitto. & facile patior filerine i hac ciuitate tati facinoris imanitas: aut extitisse: aut nō iudicata eē uideat. Aut cū corrigimus nosmetipsos q̄ si rephēdētes: ut ipse una sedēt ex accusatoꝝ subſeliis surgūt: nō dissimulāt: nō uerētur: de subſeliis q̄ror una ex domo p̄deūt. aut si ē aliq̄ explanatio: uel admirationis: uel q̄stionis: quoꝝ exēpla frequētiora sunt: ac manifestiora: q̄ ut sit aliqđ p̄ferre. similiter cū idē nomē per casus uariat. sæpe ēt ut extenuet aliqđ hoc figur genus: & q̄ sequūtur pōt apud ciceronē q̄sq; sibi iuenit: sūt siqđ eius refertæ his figuris orōnes. ut hoīum sermones: moresq; describit: q̄ æthopœia ē. ut muta qđā eloquētia inducat: ut i catillina patria loquēs iducit: q̄ idolopœia. abæ ar̄ psopopœie spēs. Oratorē coerceat. subaudi aduersantē cā suæ. Sæpe ēt rē dicēdo subiiciet oculis: ut marci cæli i ātoniū. illud nāq; ipm ostēderūt temulēto sopore p̄fligatū: totis p̄cordiis stertētē ructuosos spūs gemiare p̄claratq; cōtubernales ab oībus spōdis trāsuerſas icubare: & reliq; circuniacere passim: q̄ tamē exanimatæ terroꝝ hostiū aduētū p̄cepto: excitat ātoniū conabant nomē iclamabāt: frustra ceruicibus tollebat. blādus alia ad aurē iuocabat: uehēmētius ēt nō nulla feriebat: q̄z oīum cū uoce tactuq; oscitaret: pxime cuiusq; collū āplexu petebat: neq; dormiꝝ excitatus: neq; euigilat ebrius poterat: sed semisōno sopore iter manus cēturonū cōcubinarūq; iactabat. Sæpe supra feret. i. utē hypbole: ut cū cicerō charybdim: & scyllā marcū antoniū uocat. Significatio sæpe erit maior: q̄ orō. hæc ē phalis dicit.

Quin siluā uideas. i. totius facultatis oratorię materiā. nā sicut corporatoꝝ rez oīum i formis illa materia sil

eo sine quadam conformatione sententiæ edicitur: nec quicq; est aliud dicere nisi aut oēs aut certe plærasq; aliqua specie illuminare sententias: quas quum tu optime Brute teneas: quid attinet nominibus uti: aut exemplis tantum notetur locus. Sic igitur dicit ille quem expetimus: ut uerset sæpe multis modis eadem: ut unā in rē hæreat: & in eandem cōmoretur sententiā. Sæpe etiā ut extenuet aliquid: sæpe ut irrideat: ut declinet a p̄posito: deflectatq; sententiā: ut p̄ponat quid dicturus sit: ut quum transegerit aliqd definiat: ut se ipse reuocet: ut quod dixit iteret: ut argumentū ratione concludat: ut interrogando urgeat: ut rursus quasi ad interrogata respondeat sibi ipse: ut contra ac dicat accipiet sentire uelit: ut ad dubitet: quid potius: aut quomodo dicat: ut diuidat i partes: ut aliquid relinquat: ac negligat: ut ante præmuniat: ut in eo ipso i quo reprehendatur: culpā in aduersarium conferat: ut sæpe cum his qui audiunt: nōnunquā etiam cum aduersario quasi deliberet: ut hominum sermones: moresq; describat: ut muta quædam eloquētia inducat: ut ab eo quod agitur auertat animos: ut sæpe in hilaritatem risūue cōuertat ut ante occupet quod uideat opponi: ut cōparet similitudines: utatur exēplis: ut aliud alii tribuēs dispriat ut iterpelleat oratorē coerceat: ut aliquid reticere se dicat & denūciat: quid caueat: ut irascatur etiā: ut obiurget aliquādo: ut deprecet ut supplicet: ut medeatur: ut a proposito declinet aliquantulum: ut optet: ut excretur: ut fiat iis apud quos dicet familiaris: atq; i alias etiam dicendi quasi uirtutes sequatur breuitatem si res petet. Sæpe etiā rem dicēdo subiiciet oculis: sæpe supra feret quā fieri possit significatio: sæpe erit maior q̄ oratio: sæpe hylaritas: sæpe uitæ naturarūq; imitatio. Hoc in genere: nā quasi siluam uideas: omnis eluceat oportet eloquentiæ magnitudo: sed hæc nisi collocata: & quasi structa & nexa uerbis: ad eam laudē quā uolumus aspirare

nō possunt. De quo quū nihil dēiceps uiderē eē dicēdū: & si nō mouebant iam me illa quæ supra dixerā: tamē his quæ sequuntur pturbabar magis. Occurrebat enim posse repiri: nō inuidos solū: quibus referta sūt omnia: sed fautores etiā mearū laudū: qui nō censerent eius uiri esse: de cuius meritis tāta senatus iudicia fecisset cōprobate populo romāo: quāta de nullo: de artificio dicēdi litteris tā multa mādare. Quibus si nihil aliud respōderē: nisi me. M. Bruto negat rogāti noluisse: iusta eēt excusatio: quū & amicissimo & prætatiissimo uiro: & recta & honesta petēti: satisfacere uoluissē. Sed si p̄fitear: quod utinā possem: me studiosis dicendi prætcepta: & quasi uias quæ ad eloquētiā ferrent traditurū: q̄s tan dē id iustus rex æstimator reprehēderet? Nā quis unq̄ dubitauit: quin in repu. nostra primas eloquētia tenuerit: semp urbāis: pacatisq; rebus: secūdas iuris sciētia: quum i altera gratiæ: gloriæ: præsidiū plurimū eēt: in altera persecutionū cautionūq; prætcepto: quæ quidē ipsa auxiliū ab eloquētia sæpe peteret: ea uero repugnāte uix suas regiones finesq; defēderet. Cur igitur ius ciuile docere semp pulchrū fuit: hominūq; clarissimoz discipulis floruerūt domus? Ad dicēdū si quis acuat: aut adiuuet i eo iuuentutem uituperet? Nam si uiciosum ē dicere ornate pellatur oīno e ciuitate eloquētia. Si ea nō modo eos ornatur: penes quos est: sed etiā uniuersam rempu. cur aut discere turpe est quod scire honestum est: aut quod noscere pulcherrimum est: id non gloriosum docere? At alterum factitatum est: alterū nouū fateor: sed utriusq; rei causa ē. Alteros enī respondentes audire sat erat: ut hi qui docerēt. nullū sibi ad eā rem tēpus ipsi seponerent: sed eodē tēpore discētibz: & satisfacerēt & consulentibus. Alteri quum domesticū tēpus i cognoscēdis: cōponēdisq; cāis forense i agēdis: reliquum i seipsis reficiēdis oē consumerent: quē habebant instituendi aut docendi locum? Atq; haud scio: an pleriq; nostrū oratorū cōtra atq; nos i genio ualuerint: q̄ doctrina. Itaq; illi dicere melius q̄ præticipere. nos cōtra fortasse melius possumus docere. ac dignitatem docere. Non habet certe se quasi in ludo: sed si mouēdo: si cohortando: percunctādo: si cōmorando: si iterdū etiā una legendo: audiendo: nescio cur nō a dicendo etiam aliquid aliquando si posses melius facere: cur nolis? An quibus uerbis sacrorum alienatio fiat: docere: honestum est: ut est quibus ipsa sacra retineri defendiq; possit: non honestū est? At ius profitentē etiā qui nesciūt: eloquētiā aut illi ipsi q̄ consecuti sunt: tamen se ualere dissimulāt: p̄pterea q̄ prudentia hoibus grata est: lingua suspecta. Nō igitur: aut latere eloquentia pōt: aut id quod dissimulat effugit: aut est piculū ne q̄s putet i magna arte: & gloriosa turpe esse docerē alios: id q̄ ipsi fuerit honestissimū discerē? At fortasse ceteri fictiores: ego semp me didicisse prætmetuli. Quid. n. possem quū & abfuisse adolescēs: & horz studiosz cā mare trāsisse: & doctissimis hoibus referta domus esset: & aliq; fortasse iessent i sermōe nro doctriaz notā? Quūq; uulgo scripta nra legerentur: dissimularē me didicisse? Quid erat cur probarem? nisi quod parum fortasse profeceram. Quod quū ita sit: tamen ea quæ supra dicta sunt: plus in disputando q̄ ea de quibus dicendum est dignitatis habuerunt. De uerbis enim cōponēdis: & de syllabis p̄pmodū dinumerādis & demetiēdis loquemur: quæ etiā

ua: uocatur: ita rudis: & indigesta qlibet rez prima materia silua noiā: unde & Statius cū materia ad maiora scribēda sibi mēbris informē suis cōparasset librū siluarū iscripsit. Sed hæc nisi collocata. suo loco digesta: & numeris struēta.

Aspirare nō possunt. Quasi spiritu peruenit. nā aliter dicimus: ut ovidius cōceptis aspirate meis. ē. n. fauete. Occurrebat. n. posse. p̄munit hic cicero aduersū maledicos defēsiōe se: q̄ cū ad grāmaticā multa p̄tinetia dicturus sit: aliquibus forte uideri possit rātus orator nimiū uilescere: cū i tā humilē descēdat locum. rōnibus cur id facturus uideat ostendit acutissimis. Sed si p̄fitear. i. palam p̄feram: ac p̄meferā. Primas eloquētia tenuerit. i. primū sibi locū defēderit. Secūdas iuris sciētia. i. secūdū locū. Cū in altera gratiæ. eloquentiā dicit.

Ea uero repugnāte: si eloquētia iuri iqt ciuili obstiterit nihil poterit p̄ficere. Alteros. n. respōdētēs uiriscōsultos dicit.

Nos cōtra fortasse melius possumus docere. q̄re minus accusādus accedo q̄ doceā. Sed q̄ si i ludo. si doceas iquit q̄ si i ludo tū dignitate caret.

Sacroz alienatio fiat. Quod nosse iuriscōsul tū oportet. At ius p̄fiteat ē q̄ nesciūt. quoniā totū ē i prudētia positū.

Se ualeat dissimulant. cur ita dicit ipse q̄ i ngt.

Ligua suspecta. Prætmetuli. Professus sum.

Cū abfuisse adolescēs. ut i bruto de se ait rho dū ad molonē se cōtulisse. De syllabis p̄pmodū dinumerādis. q̄ de pedibus: qui numero sam reddunt oratiōem dicturus sum.

Sicut arborū altitudo, aptissima usus similitudine est cicero. Esse illa, subaudi altitudo sine radicibus nō potest: ita magna eloquētia sine grāmatics cognitiōe non potest. Qui uel ad artē pudere proloqui, ita horatius in arte poetica: cur nescire pudens prauus: q̄ discere malo. Ut quum meæ forenses artes: & actiones publicæ concidissent: quando cæsaris dictatoris mandato administrabantur omnia. Ut aut inter se quam aptissime cohæreant: ne asper consonantiū concursus sit: ne uocalium hiatus intolerabilis. Extrema cū primis, extremæ antecedentis uerbi syllabæ: cū primis sequentis uerbi syllabis. Conficiat orbē suū, i. clausulā, Cōprehensio, i. periodus siue clausula. Numerose cadat, i. numero cōcludatur. Nec id tamē fiet operose, i. cū magna sollicitudine. Nā esset cū infinitus, si quidem in omnibus clausulis id obseruādum. Tū puerilis labor, quia de sententiis potius: q̄ de uerbis debemus esse solliciti. In albutio, contra albutium: ut lucillius in dicit: ipsiusq̄ lucillii uerba apponit. Lexis cōpositæ, i. cōiunctæ dictiones: est, n. nomiatius pluralis lexis. Ut tesserrulæ, a tesserris diminutiū: qui bus luditur in alea. Pauimento, ita uariate: ut in pauimento ubi multæ impressiones inde quoq̄ dictū, nam pauire ferire: unde pauicula qua sæpius aræ feriuntur. Emblemate, i. impressione: nam εὐβαλλῶ ἰπριμο, Vermiculato, i. minuto: ita, n. nonius ueteres dixisse minutum ostendit. Sed tamen stilus, qui dicendi artifex est: ut inquit alibi cicero oīa hæc facilia reddet. Quoniā sicut oculus ostendit animo quæ cogitanda: ita animus uoluit: quæ dicenda sunt: pulcherrima comparatio est: ita in gyrum nostra uoluitur cognitio mens a sensibus capit: & sensus a mēte promūt sibi q̄ uelint. Aut hiulcas uoces efficiet, quod tū euenit cum uocalis uocalem excipit. Aut asperas, cū consona consonatē admittit. Quæq̄ iudiciū ē superbissimū: quia nihil magis ad intelligentiam faciendā accommodatur: q̄ aurium sensus: quare nisi auribus: quod dicimus bladiatur: plerūq̄ etiā grauissima collabūtur. Latina lingua sic obseruat, ideo latina lingua inquit: quoniam nō ita græci ut paulopost ipse refert. Quin uocalis nollit cōiungere, i. uitare hiatum. In quo quidam theopompum repræhendunt, subaudi græci, nam id latini probant. De industria id faciendum fuit, ne tam eloquentiæ: q̄ disputationi deseruire uideretur. Qua mos est athenis, iō: & demosthenis: & hypidis: & lyfiæ tales nobilissimæ adhuc extāt orōnes, Vos accolitis uersus ē neuii multimodis ubi, i. lra subtrahitur.

si sunt sicut mihi uidetur necessaria: tamē fiunt magnificētius: q̄ docentur. Est id omnino uerum: sed proprie in hoc dicitur, nam omnium magnarum artiū: sicut arborum altitudo nos delectat: radices stirpesq̄ non item: sed esse illa sine his non potest. Me autem sicut peruagatissimus ille uersus: qui uel ad artē pudere proloqui: quā factites dissimulare non sinit qui delectet: siue tuū studium hoc a me uolumen expressit: tamen eis quos aliquid repræhensuros suspicabat respondendum fuit. Quod si ea quæ dixi non ita essent: quis tamē se tam durum agrestemq̄ præberet: qui hanc mihi nō daret ueniam: ut quum meæ forenses artes: & actiones publicæ concidissent non me aut desidia: quod facere nō possum: aut mæsticiæ cui resisto potius: q̄ litteris dederem: quæ quidem antea in iudicia atq̄ in curiam deducebant: nunc oblectant domi. Nec uero talibus modo rebus: qualis hic liber continet: sed multo etiam grauioribus & maioribus: quæ si erunt perfectæ perfecto forensibus nostris rebus & domesticæ litteræ respondebūt. Sed ad institutam disputationem reuertamur. Collocabunt igitur uerba: ut aut inter se quā aptissime cohæreant extrema cum primis ea quæ sint q̄ suauissimis uocibus: aut ut forma ipsa cōiuncta q̄ uerborum conficiat orbem suum: aut ut cōprehensio numerose & apte cadat. Atq̄ illum primū uideamus quale sit quod uel maxime desiderat diligētiam. Est enim quasi structura quædam: nec id tamen fiet operose, nam esset quum infinitus tum puerilis labor: quod apud Lucilium scite exagitat i Albutio Scæuola: q̄ lepide lexis cōpositæ: ut tesserrulæ omnes arte pauimento: atq̄ emblemate uermiculato. Nolo tam minuta hæc cōstructio appareat: sed tamen stilus exercitatus efficiet facile hanc uia componendi. Nam ut intelligendo oculus: sic animus in dicendo prospiciet: quid sequatur: nec extremorum uerborum: quum i sequentibus primis cōcursum: aut hiulcas uoces efficiet: aut aspas. Quauis enim suaues: grauesue sententiæ: tamen si in conditis uerbis effertur offendent aures: quarum est iudicium superbissimum. Quod quidem latina lingua sic obseruat: nemo ut tam rusticus sit: quin uocalis nollit cōiungere. In quo q̄dē Theopompū et repræhēdūt: q̄ eas lras tātope fugerit: & si id magister eius Isocrates: at nō Thucidides: ne ille quidē: ut paulo maior scriptor Plato: nec solū in his sermonibus: qui dialogi dicuntur: ubi etiam de industria id faciendū fuit: sed in populari: qua mos est Athenis: laudarii cōtiōe eos q̄ sint i præliis interfecti, quæ sic probata ē: ut ea quotānis: ut scis

Duellū bellū. ide perduelles hostes uocitarunt. Cū superiores appellati essent semp duellii, ita quitilianus i primo eadē fecit ex duello bellū: unde duellios quidā dixere bellosos. Nō usus cā: sed auriū. nō qā iquit ita cōsuetudine inoleuerit: sed mulcendaz auriū cā. Vester axilla alla factus est, q primus ab axilla brachii nomen acceperat ide per concionē alla factus est publius seruilus alla appet ergo ut a multis aspiratur aspirari non debere. Iam in uno capsis tria uerba sunt. nā cōpositū a cape: & si uis ē uerbū. Quid illud nō olet elegāter trāstulit quod p priū ē olfactus ad animū: sicut audio: & uideo usitatius ē pro itelligo positū. Obscœnius, turpius. Concurrerēt litteræ. Subaudi, m. cum. n. Ut etiam modo nisi autem interposuissē. Si inquit dixissē cū nobis: nō cū aut nobis. Ut esset simile illis uobis cū atq; nobis cū. i. ut similis esset cōpositio i plurali: q̄ in singulari: si mō cōposita sūt: nā p anastrophē oēs sere grāmatici p nūciari oportere aiunt: licet sub uno accētū. q̄ hęc repræhēdunt nescientes cur ueteres ita loqui maluerint. Nō proh deū. deū p deoz factū est. Ita credo. pulchra ironia. recte iqt isti corrigūt: qā iscitia qdā hoc ueteres factitauer. Patris mei meū factū pudet: p meoz factoz. p cōcisionē. Sed ut isti uolūt. qui se antigtatē correcturos arbitrātur i periti. Aliter i chryse. i fabula quæ ita i scripta est a chryse patre agamēnonis amicæ: quæ chryseis dicta. unde inter achillem: & agamēnonē grauissima orta cōtētio: unde & homeri tota ilias emanauit. Maiorū meum. pro meorum. Consilium socii. pro cōsiliorum. Auguriū: atq; exitum. pro auguriorum: & exitorum. Prodigium horriferrum portentum. pro prodigiorum horriferrorum portentorum. Armum iudicium. pro armorum. Quā. pro quantū. Centuriæ. quæ a cēturiis cōditæ tabulæ: tāq; a cētoribus. Dico nunq̄. quoniā sincopis potius utor: utpote concinuis ita me loqratus. Dua duorū corporum. ita q̄ntiliāus recte dici duapōdo: & trepundo putat.

illa die recitari necesse sit: in ea est crebra ista uocum concursio: quā magna ex parte: ut uitiosā fugit Demosthenes: sed græci uiderint: nobis ne si cupiamus quidem distrahere uoces conceditur. Indicant orationes illæ ipsæ horridulæ Catonis: indicant omnes poetæ præter eos: qui ut uersum facerent: sæpe hiabant: ut Neuius. Vos accollitis histrum fluuiū: atq; algidam. & ibidem. quam nunq̄ nobis grai atq; barbari. At Ennius semel Scipio inuicte: & quidem nos hic motu radiātī se teste in uada ponti. Hoc idem nostri sæpius nō tulissent: quod græci laudare etiā solent. Sed quid ergo uocalis sine uocalibus: sæpe breuitatis causa cōtrahebant: ut ita dicerent multis modis uiuas argēteis palma: & crinibus rectifRACTIS. Quid quæro licētius: q̄ q̄ hominum etiā nomina cōtrahebant quo essent aptiora: & nam ut duellum bellum: & diuis diis: sic duillū eum qui pœnos classe deuicit: ut bellicum nomina uerūt: quum superiores appellati essent semper duelli. Quin etiam uerba sæpe cōtrahūtur: nō usus causa sed auriū. Quomodo enī uester Axilla alla factus est: nisi fugæ litteræ uastioris: Quā litteram etiā e maxillis & axillis: & uexillo: & pauillo cōsuetudo elegans latini sermonis euellit. Libenter etiam copulando uerba iungebant. ut sodes pro si audes: sis pro si uis. Iam in uno capsis tria uerba sunt. Ain pro ais ne: nequire p nō quire: malle pro magis uelle: nolle pro non uelle. Deinde etiā sæpe & exin pro exinde: & proin p proinde dicimus. Quid illud nō olet unde sit: quod dicit cum illis. cum aut nobis non dicitur: sed nobiscū: quia si ita diceret: obscœnius cōcurrerent litteræ: ut etiam modo: nisi autē interposuissē concurrissent. Ex eo est mecū: & tecū: nō cū me & cū te: ut esset simile illis uobiscū atq; nobiscū. Atq; etiā a quibusdā sero iā emendat antiquitas: q̄ hęc repræhēdūt: nā proh deū atq; hominū fidē deoz aiunt. Ita credo hoc illi nesciebāt: an dabat hanc licētiā cōsuetudo. Itaq; idē poeta qui inusitatius cōtraxerat patris mei meū factū pudet: pro meorū factoz: & textit exitium examen capit pro exitiorū: nō dicit liberū: ut pleriq; loqmur: quū cupidos liberū: aut in liberū locū dicimus. Sed ut isti uolunt: neq; tu unq̄ i gremiū extollas liberorū ex te genus: & idē nāq; Aesculapii liberorū ex te genus: & idem nāq; æsculapii liberorū. At ille aliter in Chryse: non solū ciues: antiqui amici maiorū meum: quod erat usitatū: sed durius etiam consilium socii augurium: atq; exitū iterpreses. Idemq; pergit postq̄ pdigiū horriferrum portentū pauor: quæ non sanē sunt in omnibus neutris usitata. Nec enim dixerim tā libenter armum iudicium: & si est apud eundem. Nil ne ad te de iudicio armum accidit: quā centuriæ: ut censoriæ tabulæ loquuntur: fabrum & procum audio dicere non fabrorū & procorum. Planeq; duorum uirorum iudicium: aut triū uiorū capitoliū: aut decē uiroz litibus iudicādis dico nūq̄. Atq; dixit accius uideo sepulchra dua duū corporū. Idēq; mulier una duum

Duū uirum, pro duoz uirorū. Quid uerum sit intelligo, i. noui equidē: quid recte dicatur: ut ipsa me loq
iubet analogia: sed malo sermonis leporē sequi. Quid quod sic loqui nosse, iudicasse uetant, ideo uetant: quā
cōcisa sunt: nō itēgra. Nec uero repræhēderim scripsere, hæc uerba dualis eē numeri: more græcorū olim cō
derūt: quos ipse quoq; inscitæ
coarguit quintilianus iquiens:
Quāquā fuerūt q nobis ad iice
rēt dualē scripsēr legerē qd̄ deui
tādæ aspiratis gratia mollitū ē:
ut apd̄ ueteres p male mereri:
male merere: ideoq; qd̄ illi uo/
cant dualē, in illo solo genere
cōsistit: cū apud græcos: & i to
ta uerbi fere ratione: & i nomi
nibus depræhēdat: & sic quo/
q; rarissimus eius sit usus, apd̄
nostroz uero neminē hæc ob
seruatio reperiā: quin e con/
trario deuenere locos: & conti
cuere oēs: & confedere duces
apte nos doceāt nihil horū ad
uos p̄tinere dixerē quoq; quā/
quā id antonius rufus ex diuer
so pōit exēplū de pluribus pa
tronis præco p̄nūciere: qd̄ ue/
ro liuius circa initia stati primi
libri tenuere iquit arcē sabini:
& mox i aduersū romāi subier
sed quē potius ego q̄ marcū tul
liū sequar: q̄ i oratore nō repræ
hendo iquit scripsēr scripsērūt
eē uerius sentio. Isdē erat ue
rius, nā componitur ab is: & de
mū prisciani testimonio. Cur
nō medidiē, cū a medio: & die
factū sit. Preter hæc duo uerba
nā a p̄positio nūq; in au murā:
p̄ter q̄ i aufero: & aufugio. No
tierant: & nauis: nauus prudēs
est unde nauiter prudenter.

Ex usu dicūt, quod significat
fere utile. In altero, si dicas ex
republica esset asperitas. Ex
quo quidam percisum. uult
ergo percisum dici. Indo/
ctus dicimus breui prima litte
ra, non quin positione produ
catur: sed uoce breuis indica
tur. Quattuor enim modis syl
laba breuis: uel longa dicitur:
cum breuis: uel longa est i uer/
su accipimus cum natura qua
le est cum seruius inquit tro
iam primitiuum corripit: deri
uatum produci cum uocem
non modo flexam: sed etiam
acutam: quæ plerunq; sit i bre
ui habet syllaba: ut sæpe uete
res loquunt grāmatici: & cū in
p̄nūciatiōe uocis morā attri
buimus: uel celeriter procurri

uirum: quid uerum sit intelligo: sed alias ita loquor: ut concessum
est: ut hoc uel pro deum dico: uel pro deorum. Alias ut necesse
est quum trium uirum non uirorum: quum sextertium: nūmum:
nō sextertioz: nō nūmorum: quid in his consuetudo uaria non ē.
Quid q; sic loqui nosse iudicasse uetant: nouisse iubent & iudica
uisse: quasi uero nesciamus in hoc genere: & plenum uerbum re
cte dici: & iminutum usitate. Itaq; utrunq; Terentius: eo tu cogna
tum tuū non noras: post idem stilionem inq; est noueras, sic & ple
num est sicut iminuto licet utare: utroq; ergo ibidem quā curæ
sint quæ post carendo intelligunt: quā quem attinendi magni do
minatus sient. Nec uero repræhenderim scripsere alii item: & scri
pserunt esse uerius sentio: sed cōsuetudini auribus indulgenti libē
ter obsequor. Isdem campus habet iquit Ennius & in templis idē
p̄bāuit: ac isdem erat uerius: nec tamen idem ut optimus male
sonabat isdē ipse tractum ē a consuetudine: ut peccare suauitatis
causa liceret: & pomeridianas quadrigas: quā postmeridianas li
bentius dixerim: & mehercule: quā mehercules: nō scire quidem
barbaram iam uidetur nescire dulcius, ipsum meridiem: cur non
medidiem. Credo q; erat insuauius. Vna præpositio ē: eaq; nunc
tantum in accēptis tabulis manet: ne eam quidē oīum in reliquo
sermone mutata ē. Nā amouit dicimus: & abegit & abstulit: ut iā
nescias: an ne uerum sit: an abs. Quid si etiam affugit: turpe ui
sum est: & affer noluerunt: aufer maluerunt. Quæ præpositio
præter hæc duo uerba: nullo alio in uerbo reperietur. Noti erant
& nauis & nari: quibus quum i præponi oporteret dulcius uisum
est: ignoti ignauis: ignari dicere quā ut ueritas postulabat. Ex usu
dicunt: & e rep. quod in altero uocalis excipiebat: in altero esset
asperitas: nisi litteram sustulisses ut exegit edixit refert retulit: red
didit: adiuncti uerbi i primā litterā præpositio cōmutauit: ut suf
fugit: sum mouit: sustulit. Quid in uerbis iunctis: quā scite insi
pientem non insipientem: iniquum nō inæquum, tricapitem non
tricapitem: concisum non cōcæsum. Ex quo quidā percisum etiā
uolunt: quod eadem consuetudo non probauit. Quid uero hoc
elegantius: quod non fit natura: sed quodam iustituto: indoctus di
cimus breui prima littera: i sanus p̄ducta: i humanus breui: infce
lix lōga: & ne multis qbus i uerbis: ea priæ līæ sūt q̄ i sapiēte q; q;
fœlice producte dicit: i cæteris omnibus breuiter. Itemq; compo
suit: consueuit: concrepuit: confecit: consule ueritatem reprehen
det. Refer ad auris probabunt. Quare cur ita se dicent iuuari: uo
luptati autem aurium morigerari debet oratio. Quin ego ipse
quū scire ita maiores locutos eē: ut nusquā nisi i uocali aspiratiōe
uterētur: loq; bar sicut pulchros & cæthegos: triūphos: Carthagi
nē dicerē aliquādo: idq; sero cōuitio auriū: quū mihi extorta ueri

tas esset usū loquēdi populo cōcessi: sciētiā mihi referuauī. Orchinios tamē: & mathōes & othones: Chæpiōes sepulchra: choroas: lachrymas dicimus: quia per auriū iudiciū semper licet, purgē semper Bonius nūq̄ pyrriū uī patefecerūt phruges nō phryges ipsius antiqui declarant libri: nec enim græcam litteram adhibebant. Nunc autem etiam duas: & quum phrygum & quum phrygibus dicendum esset absurdum erat: ut tamē barbaris casibus græcam litterā adhibere: aut recto casu solū græce loqui: tamē & phryges & Pyrriū auriū causa dicimus. Quinetiā quod iam subruiti cū uidetur: olim autē politius eorū uerborū quorū eadem erant postremæ duæ litteræ quæ sunt in optimus postremā litteram detrahebant nisi uocalis insequeretur. Ita non erat ea offensio in uersibus: quā nunc fugiunt poetæ noui. Ita enī loquebamur: qui ē oību princeps non oībus princeps: & uita illa dignu locoq̄: non dignus. Quod si indocta cōsuetudo tā ē artifex suauitatis: quid ab ipsa tandē arte: & doctrina postulari putamus? Hec dixi breuius q̄ si hac de re una disputarē: est enim hic locus late patens de natura usq̄ uerborū: longius autē q̄ instituta ratio postulabat. Sed quæ rerū uerborūq̄ iudiciū prudentiæ est: uocū autē & numerorum aures sunt iudices: & q̄ illa ad intelligētiā referuntur: hæc ad uoluptatē: i illis ratio iuenit: in his sensus artē: aut enim negligenda nobis fuit uoluptas eorum quibus p̄bari uolebamus: aut ars eius conciliandæ repetenda. Duæ sunt igitur res quæ permulceant aures: sonus & numerus: De numero mox: De sono nunc quærimus. Verba (ut supra diximus) legenda sūt potissimum bene sonantia: sed ea non ut poetæ exquisita ad sonum: sed sumpta de medio qua potius helles superat tmolum. At tauricos locorum splendidis nominibus illuminatus est uersus. Sed proximus inquinatus in suauissima littera finit frugifera & ferta Alias arua tenet. Quare bonitate potius nostrorū uerborū utamur q̄ splendore græcorū: nisi forte sic loqui p̄cenerit: qua tempestate paris Helenā: & quæ sequuntur: Immo uero ista sequamur asperitatēq̄ fugiamus. Habeo istā ego per terricrepā: idemq̄ uersutiloquas malitias. Nec solum componentur uerba ratione: sed etiam finiētur: quoniā id iudiciū eē alterum auriū diximus: sed finiūtur: aut cōpositiōe ipsa & quasi sua sponte: ut quædam genera uerborum: in quibus ipsis concinnitas inest quæ siue casus habent in exitu similes: siue paribus paria redduntur: siue opponuntur contraria suapte natura numerosa sunt: etiam si nihil est factum de industria. In huius concinnitatis cōsecutione Gorgiā fuisse principē accepimus: quo de genere illa nostra sunt in miloniana. Est enim iudices hæc non scripta: sed nata lex: quā non didicimus: sed accepimus: non legimus: uerū natura ipsa arripuimus: hausimus: expressimus: ad quā nō docti sed facti non instituti: sed ibuti sumus. Hæc enī talia sunt: ut quæ referunt ad ea q̄ debēt referri. Intelligamus nō q̄ sitū eē numerū sed secutum: quod fit idem in referendis contrariis: ut illa sunt quibus non mo-

mus: ut hic: cuius rei aulus gelius: quitilianus: seruius: diomedesq̄ meminerunt: ubi & ciceronis testimonium afferunt.

Purum semp ennius. nā nō y. græca littera ueteres utebantur. sed p̄ ea: u ponebāt. Quod ex plautina fabula: quæ amphitryo inscribitur: licet etiā itueri. nā cū nomē fabulæ ex argumēti primis uersuū litteris lignificare plautus consueuit: i hac dictione pro y. græca littera. u. posuit: cū inquit. uterq̄ deludunt dolis mirum imodū. Phruges: quia phrux: nō phryx dicebāt. Nunc & duas: quoniā ipsa aspiratio græca est: post consonantes: ubi græce litteræ aspiratæ correspondent. In barbaris casibus. est siquidē phryx barbarum. Postremā litterā detrahebant. s. i. lucretianis uersibus adhuc iuenias frequētissime factū. Qui ē oību princeps: nō oībus ut nūc. Quid ab ipsa tandē arte: & doctrina postulari putamus. hoc dicit cū iperita multitudo hanc auribus suauem iueniret p̄nunciationē quod nos facere par est: q̄ ab ipsa doctrina exculti: & politi debemus ita longe melius sicut possumus hæc adhibere. In his sensus artē. sensus exterior: qui auriū est. Voluptas eorū. qui nos audiunt a quibus probari desideramus. Sonus: & numerus. sonus quidem: qui i singulorū delectu est uerborum: numerus qui est in copula uerborum.

Superat tmolum mōtē ciliā: qui & tinolus ut ait plinius: prius dicebatur. Alias arua tenet. genitiuus ē alias: quæ siue casus habent in exitu similes. quæ homœoptota paulo ante diximus appellari. Siue paribus paria redduntur. q̄ statim memorabuntur. Est. n. iudices hæc non scripta: sed nata lex: scripta: & nata similes casus: & paria paribus correspondent. Quā nō didicimus. sed accepimus: & quæ sequuntur.

Sed et uersus efficit eā: quā nihil accusas damnas. dimeter est iambicus scæzon eam pro una syllaba ponitur: ut sæpe eo modo loquuntur poetæ.

Condēnas diceret: qui uer-
sum effugere uellet, quoniam
una syllaba superat: sed tamen
tales apud tragicos: & lyricos
præcipue pindarum uersus in
uenias. nā dimeter macrocatale
ctus uersus: sane hæc ipsa exem-
pla: & entymemata a loco: qui
dicit a cōtrariis ipse uolens ostē-
dere i topicis posuit. Bene q̄ me-
ritā eē autimas dicit male me-
reri: & hic trimeter est scazon
ubi facta est cōcilio uerbi auti-
mas pro eo dictum q̄ autimas.
suntq̄ oia hæc interrogatiue le-
genda: ut entymema fiat a cō-
trariis. Id qd̄ scis pdest nihil:
id quod nescis obest. similiter
iābicus est uersus trimeter non
quo comici: tragiciq̄ utant: sed
iambographi: siquē apud comi-
cos iambus: & ad iambi traden-
dā uelocitatē spōdeus adhibet
ita ut nō de sede secūda cederet
aut quarta iābus: & ultimus se-
per sit iābus cū resolutiōe alio-
rū pedū. ppter idifferentē. n. ul-
timā ēt pyrrhichius in sine po-
nitur: & ppter resolutiōne iābi
ubi q̄ tribrachus: ac p resolutio-
ne ipōdei ubi spōdeus: ibidem
dactylus: anapæstus: & proce-
leusmaticus. Quod scis nihil
pdest: qd̄ nescis multū obest.
trimeter quoq̄ hic iābicus est.

Numerū oratoriū necessitate
ipsa efficiūt. iō nō mirū dicit in
arte poetica aristoteles: q̄ ait iā-
bicū iō metrū uideri priō iuen-
tū q̄ plerūq̄ ita loqmur: ut ne
sciēter: iprudēterq̄ i ipm icida-
mus. In q̄rto accūlatiōis, sub-
audi i uerrē. Quod q̄ nō sen-
tiūt. q̄ fere sunt cū clausula mi-
nor ē q̄ ut uno possit spiritu p-
nunciari: aut plane ad syllabas
ipās rettulit. Nō erat hoc apd̄
antiquos, hoc ex uerbis refert il-
logē cicero quos semp carpit.

Illa nobis sint credo repeten-
da. quæ nulla coloz uarietate
distineta: qd̄ quā turpe uisu tā
ridiculū auditu fuerit. Nec
ego qd̄ deest antiquitati flagito.
hoc dicit sunt aliq̄ ueterū: q̄ ue-
lim ut exēpla desunt eis aliq̄: q̄
i nobis pfectiora sūt: q̄ qdē nō
posco. Potius q̄ laudo, quia
sunt alia pluris faciēda: q̄ qdē
sūt. In uerbis: & serētis, subaudi grauibus ipsoz. Quāi cōclusiōe sni agz, quā ut sniæ q̄busdā numeris teneāt:
uinciatur: cōcludant. Quā nō hēt, nō. n. numeros ullos norūt. Inuēta cōclusio. inuētus numerus. Atq̄
usurpata. i. in uū uenissent. Sed hēt nomē iuidiā, odiosus hoibus numerus ubi i iudiciis hæc q̄ri uideantur:

do numerosa oratio: sed etiam uersus efficitur: Eam quam nihil
accusas: damna: cōdēnas diceret qui uersum effugere uellet: be-
ne quam meritam eē autimas pro autimas: dicit male mererit: id
quod scis prodest: nihil id quod nescis obest. Uersum efficit ipsa
ratio contrariorū. id esset in oratiōe numerosum: quod scis nihil
prodest: quod nescis multum obest. Semper hæc quæ græci anti-
theta nomināt: quum contrariis opponūtur contraria: numerū
oratoriū necessitate ipsa efficiunt: & eum sine industria. hoc gene-
re antiqui iam ante Isocratem delectabātur: & maxime Gorgias:
cuius in oratione plærūq̄ efficit numerū ipsa cōcinnitas. Nos ēt
in hoc genere frequentes ut illa sunt in quarto accusatiōis. Con-
ferte hæc pacē cū illius bello: huius prætoris aduētū cū illius ipe-
ratoris uictoria: huius cohortem impurā cū illius exercitu iucto
huius libidines cū illius cōtinnētia: ab illo qui cæpit cōditas: ab hoc
qui cōstitutas accepit: captas dicitis Syracusas. Ergo & hi nume-
ri sunt cogniti: etiā a latinis. Genus illud tertiū explicet: quale sit
numerosæ & aptæ orationis. Quod qui non sentiunt quas auris
habeant: aut quid in his hominibus simile sit nescio. Meæ quidē
& pfecto: cōpletoq̄ uerborū ambitu gaudent: & curta sentiūt: nec
amant redundantia: quod dico meas contiones sæpe ex clamore
uidi: cū apte sæpe uerba cōcidissent. Id enī expectāt aures: ut uer-
bis colligentur sententiæ. Non erat hoc apud antiquos: & quidē
nihil aliud fere non erat. Nam & uerba eligebāt & sententias gra-
uis: & suauis reperiebant. Sed eas aut uinciebant: aut explebant:
parum hoc me ipsum delectat inquit. Quid si antiquissima
illa pictura paucorum colorum magis q̄ hæc iam perfecta dele-
ctet: illa nobis sint credo repetenda: hæc. s. repudiāda: nominibus
ueterum gloriantur. Habet aut ut in ætatibus auctoritatem sene-
ctus: sic in exemplis antiquitas: quæ quidem apud me ipsum ua-
let plurimum. Nec ego id quod deest antiquitati flagito potius q̄
laudo: quod ē præsertim: quum ea maiora iudicem quæ sunt q̄ il-
la quæ desunt. Plus est enim in uerbis: & in sententiis bonis: q̄bus
illi excellunt: q̄ in cōclusiōe sententiæ: quā nō habent. post autē
inuēta cōclusio ē: qua credo usuros ueteris illos fuisse: si iam nota
atq̄ usurpata res esset: qua inuenta oīs usos magnos oratores uide-
mus: sed habet nomē iuidiā: quum i oratiōe iudiciali: & forēsi nu-
merus latine: græce rhytmos inesse dicitur. Nimis enī isidiarū ad
capiendas auris adhiberi uidetur. si etiam in dicendo ab oratore
quærūtur hoc fræti isti: & ipsi i fracta: & amputata loquuntur: &
eos uituperant qui apta: & finita pronunciant: si inanibus uerbis
leuibusq̄ sententiis iunctæ sint probæ res lecta uerba. Quid est
cur claudere: aut insistere orationem malint: q̄ cum sententia pari-
ter excurrere? Hic enim inuidiosus numerus nihil affert aliud: ni-

si ut sit apte uerbis cōprehensa sentētia: quod fit etiā ab antiquis: sed plærūq; casu: sæpe natura. Et quæ ualde laudātur apud illos: ea fere: q̄a sunt cōclusa laudant: & apud græcos quidem iam āni p̄pe quadringenti sunt: quū hoc probat nos nuper agnouimus. Ergo Ennio licuit uetera contemnendi dicere uersibus: quos olim Fauni uatesq; canebāt. mihi de antiquis eodem modo non licebit: præsertim cū dicturus nō sim ante hunc: ut ille: nec quæ sequūtur nos ausi referare. Legi enī: audiuiq; nōnullos: quorū propemodū absolute concluderetur oratio. Quod qui non possunt nō est eis satis non contēni: laudari etiam uolunt. Ego autē illos ipsos laudo idq; merito: quorū se isti imitatores esse dicunt. Et si in his aliquid desidero hos uero minime: qui nihil illorū nisi uitiū sequūtur: quū a bonis absint longissime. Quod si aures tam inhumanas: tamq; agrestes habent: ne doctissimorum quidē uirorum eos mouebit auctoritas. Omitto Isocratē discipulosq; eius Ephorū: & Naucratem: quāquā orationis faciendæ & ornandæ auctores locupletissimi summiq; ipsi oratores esse debeant. Sed quis omnium doctior: quis acutior: quis in rebus uel inueniendis: uel iudicandis acrior Aristotele fuit: quis porro Isocrati est aduersatus isensius? Is igitur uersum in oratiōe uetat eē: numerum iubet eius auditor Theodotes imprimis (ut Aristoteles sæpe significat) politus scriptor atq; artifex: hoc idē & sentit & præcipit. Theophaustus uero & hisdem de rebus etiam accuratius. Quis ergo istos ferat: qui hos auctores nō probent: nisi oīno hæc eē ab his præcepta nesciāt. Quod si ita ē: nec uero aliter existimo: quia ipsi suis sensibus nō mouētur: nihil ne eis inane uideretur. Nihil inconditū: nihil curtū: nihil claudicās: nihil redundās: In uersu quidē theatra tota exclaimant: si fuit una syllaba aut breuior: aut longior. Nec uero multitudo pedes nouit: nec ullos nūeros tenet: nec illud quod offendit: aut cur: aut ī quo offēdit itelligit: & tamen omniū longitudinē & breuitatē ī sonis. sicut acutarū grauiūq; uocū iudiciū ipsa natura in auribus nostris collocauit. Vis ne igit̄ Brute totum hunc locū accuratius etiā explicemus: q̄ illi ipsi qui & hæc & illa nobis traderunt: An his cōtenti esse quæ ab illis dicta sunt possumus? Sed quid quæro uelis ne quū litteris tuis eruditissime scriptis te id uel maxime uelle perspexerim? Primū ergo origo: deinde causa: post natura: tum ad extremum usus ipse explicetur oratiōis aptæ atq; enumerosæ. Nam qui Isocratē maxime mirantur: hoc ī eius summis laudibus ferunt: quod uerbis solutis numeros adiunxerit. Quum enim uideret oratores cum seueritate audiri: poetas autē cum uoluptate tum dicitur numeros secutus: quibus etiam ī oratione uteremur cum iucunditatis causa: tum ut uarietas occurreret satietati. Quod ab his uere quadam ex parte non totum dicitur. Nam neminem in eo genere scientius uersatum Isocrate confitendum est. Sed princeps inueniendi fuit Thrasimachus: cuius oīa nimis etiam extant scripta numerosa. Nam (ut paulo ante di-

Hoc freti isti. hoc solatio sublati: qui numeris uti nesciunt.

Quā cū snia pariter excurrere. subaudi donec suo nūero reuiciat: ac potius ipsā malimus īterfcindere sentētiā. Sed plærūq; casu p̄pe: q̄ nesciūt se illis uti sæpe natura: q̄a ut eorū natura ac dicendi cōcinitate delectat: ita sæpe in numerū iprudēter delabatur. Vetera cōtēnenti. nam si horatio credimus tradēti Liuii andronici ridet ennius poemata: & faunos illos: atq; ab origines. Ante hūc. subaudi numerū: & ennius: q̄ ueteres īcessēbat: sed ut nunc eruditi loquuntur oratores. Nō est eis satis nō cōtēni. ignaui profusus: & ridiculi inquit hoies cum ad hanc dicendi uirtutem aspirare nō potuerint non est satis eis quod nō cōtēnunt quēadmodū fieri oportuit: sed etiā laudari quod nesciant uolunt. qui nihil illorum quos se imitari dicūt: cum uitā quidem imitētur: uirtutes uero relinquunt. mirā cicero īcrepationē adhibet aduersum istos: quos non inscitiā mō qd̄ numeris uti nesciāt: sed etiā insanīa: qui uitia a uirtutibus discernere nō queant.

Tā inhumanas. incultas doctrina: nā humanitas doctrina appellat: ut tā aulus gelius: quā nonius marcellus pbant ueterū autoritate: quibus dicēdi est attributa autoritas. Ephorū: & naucratem. historicos isocratis discipulos. Quis porro isocrati est aduersatus isensius. & p̄inde si qd̄ ī numeris aristoteles uidisset iprobādū cū inimicus eius isocrates numerorum fuisset studiosissimus: an id tacuisset: inquit: uel potius asperime nō fuisset insectatus. Is igitur subaudi aristoteles: atq; artifex: q̄a de arte dicēdi libros reliquit. Quis ergo istos ferat. subaudi in calūniā numeros adducentes. Nisi omnino hæc esse ab eis præcepta nesciāt. iucunde cicero maxime eos coarguit ignorantīa quod nesciāt: qui etiā de numeris scripserint.

Nec uero aliter existimo: q̄ ab inscitiā proficisci. Nec uero multitudo pedes nouit. īperitū uulgus inquit haud quāquā nouit pedes. Cū. n. uideret ora

tor, numeroꝝ iā originem
aggreditur. Quod ab his
uere, eatenus uere aiūt: q̄te/
nus dicunt numeris delecta
tū Isocratem, quatenus ipsū
autē primum numeris usū
ferūt: fallūtur, si quidem alii
ante Isocratem uli sunt nu/
meris. Princeps inuenien/
di, Thrasimachus, primus
inuenit numerosam inquit
orationem thrasimachus,
huius meminit plato in dia/
logis. Similiter definita,
quæ homœoteleuta dixi/
mus appellari. Sed is est
usus intemperantius, quod
nimius in eis fuerit festiui/
tatibus dicendi: ueneres fe/
stiuitates cicero appellat,
Prope. n. centū cōfecit an/
nos. panathenaicū. n. scri/
bens nonagesimū: & quar/
tum agebat annum: uelut
ipse de se locutus inquit,
ἠγούμαι γὰρ οὐχαρμοτ
τεῖν οὐτε τοῖς ἐτεσὶ τοῖς
εὐενηκόντα καὶ τετρακ
σίων ἐγὼ τυγχάνω γε
γονῶσ οὐθολῶσ τοῖς ἡ
δὴ ᾠολίσσ ἐχουσὶν ἐκεῖ
νοῦ τοῦτροπὸν ἐτιλεγεῖν.

Relaxat a necessitate nu/
merorū, quoniā ut ipse ait ta/
lis orō seni nō cōgruat. Ipi/
sibi imitādī, i. sequendū fuit
eis eā cōcinitatē: quā semel
usurpassent. Aures. n. uel
animus: alii. n. cōcētū musi/
cū auribus rātū iudicari cen/
suerūt: alii sola ratione: alii
porro melius tum sensu: tū
ratiōe: q̄ aīo insedit putauē/
rūt. An dispares numeri
i. dissimiles i his oibus iue/
niant. Numerus interual/
lis longax: & breuiū ut in
musicis diastemata. Quæ
græci uocāt schemata, de q/
bus supra abūde dictum ē.

Finitimū ē numero: tā. n.
figurata q̄ numerosa oratio
splēdidā reddunt orationē.

Per se plerūq; pfectū est,
nā luminibus orō. i. tropis:
& schematis p se elegans
& ornata satis apparet ora/
tio. Iniquum est quod ac/
cidit nō cognoscere, admo/
dū inquit alienum est non
cognoscere: quo maxie sen/
sus noster afficitur. Neq;

xi) paria paribus adiūcta: & similiter definita. Itemq; cōtrariis relata
contraria: quæ sua sponte etiam si id non agas cadunt plerūq; nume/
rose. Gorgias primus inuenit: sed id is est usus intēperantius. Idē autē
est genus (ut ante dictum est) ex tribus partibus collocatiōis. Alterū
horū uterq; Isocratē ætate præcurrit: ut eos illos moderatione nō in/
uentione uicerit. Est enim ut in transferendis trāquillior: sic in ipsis
numeris sedatior. Gorgias autē auditor est eius generis: & his festiui/
tatibus: sic enim ipse censet: isolentius abutit: quas Isocrates: quum
tamē audiuisset in thessalia adolescens senē iam Gorgiā moderatius
etiā tēperauit. Quin etiā se ipse tantū quantū ætate præcedebat: p
pe enī centū confecit annos: relaxarat a nimia necessitate numerorū:
quod declarat in eo libro quem ad Philippum Macedonem scripsit:
quū iam admodum esset senex. In quo dicit sese minus: iam seruire
numeris q̄ solitus eēt: ita non modo superiores: sed se ipse correxerat.
Quoniam igitur habemus aptæ orationis eos principes: auctoresq;
quos dicimus: & origo inuenta est causa quærat: quæ sic aperta est:
ut mirer ueteres non esse cōmotos: præsertim quū: ut sit: fortuito sæ/
pe aliquid cōcluse aperteq; dicerent: Quod quum aīos hominū: au/
risq; ppulisset: ut itelligi posset id quod casus effudisset: accidisse iocū/
de: notandū certe genus: atq; ipsi sibi imitādī fuerūt. Aures enim uel
animus auriū nūcio naturalē quandā in se continet uocū omnium
mēsionē. Itaq; & longiora & breuiora iudicat & pfecta ac moderata
semp expectat. Inutilia sentit quædā & quasi decurtata: quibus tāq;
debito fraudet offendit. Productiora alia & quasi imoderatius ex/
currētia quæ magis etiā aspernant aures: quod quū in plerisq; tum
in hoc genere nimium: quod ē offendit uehementius q̄ id quod uidet/
parū. Vt igit poetica: & uersus inuentus ē terminatione auriū obser/
uatione prudentiū: sic in orationē aiaduersum ē: multo illud quidē
serius: sed eadem natura admonēte: quosdam esse certos cursus: con/
clusionesq; uerborū. Quoniā igit cām quoq; ostendimus naturam
nunci: id enī erat tertiū: si placet explicemus quæ disputatio nō huius
instituti sermonis ē: sed artis itimæ. Quæri enī pōt qui sit orationis
nūerus: & ubi sit natus & positus: e quo & is unus ne sit: an duo: an
plures: quaq; ratione cōponat: & ad quam rē: & quādo & quo loco
& quēadmodum adhibitus aliquid uoluptatis afferat. Sed ut i plæ/
risq; rebus: sic i hac duplex ē considerādī uia quarū altera est lōgior:
breuior altera: eadē etiā planior. Est autē lōgioris prima illa quæstio:
sit ne omnino ulla numerosa oratio? Quibusdā enī nō uidet: quia
nihil insit in ea certi ut i uersibus: & q̄ ipsi q̄ affirmant eēt esse nume/
ros rationē: cur sint: nō queāt reddere. Deinde si sit nūerus in oratione
qualis sit: aut quales & e poeticis ne numeris an ex alio genere quo/
dā & si e poeticis quis eorū sit: aut qui? Nāq; aliis unus modo: aliis
plures: aliis omnes idē uidet. Deinde quicūque sūt: siue unus siue
plures: cōmūes ne sint oī generi orōnis: quoniā aliud genus ē narrā/
di: aliud psuadēdi: aliud docēdi: an dispares numeri cuiq; orōnis ge/
neri accōmodētur: si oēs: q̄ sint: si dispares: qd iter sit: & cur nō æque i
orōne atq; uersum numerus appareat? Deinde quod dicit i orōne nu

merosum: id utrū numero solum efficiat: an etiā uel compositione quadam: uel genere uerborū: an ē suum cuiusq;: ut numerus interual-
lis: cōpositio uocibus: genus ipsum uerborū: quasi quædam forma: &
lumen orationis appareat: sitq; omnium fons compositio ex eaq; &
numerus efficiatur: & ea quæ orationis quasi formæ: & lumina quæ
(ut dixi) græci uocant schemata. At nō est unū: nec idem quod uoce
iucundū est: quod moderatiōe absolutū: & quod illuminatū genere
uerborū q̄q; id quidē finitimū est numero: quia p se plærūque pfectū
est. Cōpositio autē ab utroque differt: q̄ tota seruit grauitati uocū aut
suauitati. Hæc igit fere sunt: in quibus rei natura quærenda sit. Esse
igit in oratione numerū quendam nō ē difficile cognoscere. Iudicat
enī sensus in quo iniquū est quod accidit nō cognoscere: si cur id acci-
dit reperire nequeamus. Neque enim ipse uersus ratione ē cognitus
sed natura atque sensu quem dimēsa ratio docuit: quid acciderit: ita
notatio naturæ & aduersio pepit artē. Sed in uersibus res est aptior
q̄q; etiā a modis quibusdam cantu remota soluta esse uideat oratio:
maximeq; id i optimo quoq; eorum poetarū: qui lyrici a græcis no-
minatur: quos quum cantu spoliaueris: nuda pene remanet oratio.
Quorum similia sunt quædā etiam apud nostros: uelut in thyeste.
Quenam te esse dicam: quin tarda i senectute: & quæ sequuntur:
quæ nisi quū tibicē accessitoratio ni sunt solutæ simillima. At comi-
corū senarii ppter similitudinē sermones sic sæpe sunt abiecti: ut nō
nunq; uix in his numerus & uersus intelligi possit: quo ē ad inueni-
endū difficilior in oratione numerus q̄ in uersibus. Oīno duo sunt
quæ cōdit orationē: uerborū: numerorūq; iucūditas. In uerbis inest
quasi materia quædā: in numero expolitio: sed ut cæteris i rebus ne-
cessitatis inuēta antiquiora q̄ uoluptatis. Ita i hac re accidit ut multis
sæculis ante oratio nuda: ac rudis ad solos animorum sēsus exprimē-
dos fuerit repta q̄ ratio numerorū cā delectationis aurium excogita-
ta. Itaq; & Herodotus & eadem superior quæ ætas numero caruit:
nisi quādo temere ac fortuito: & scriptores perueteres: de numero ni-
hil omnino: de oratione præcepta multa nobis reliquerūt. Nā quod
facilius est & magis necessarium id semp ante cognoscitur. Itaq; trās-
lata: aut facta: aut iuncta uerba facile sunt cognita: quia sumebantur
e consuetudine quotidianoq; sermone. Numerus autē non modo de-
promebatur neq; habebat aliquā necessitudinē: aut cognationē cū
oratione. Itaq; serius aliquāto notatus & cognitus quasi quandā pa-
lestrā & extrema liniamēta orationi attulit: quo & si angusta quædā
atq; concisa: & alia collocata & diffusa oratio: necesse ē id non littera-
rum accidere naturæ: sed interualloꝝ longorū: & breuiū uarietate.
Quibus implicata atq; permixta oratio: quoniā tū stabilis est: tū uo-
lubilis: necesse est eiusmodi naturā numeris contineri. Nā circuitus
quē sæpe iam diximus incitator numero ipso fertur & labit quoad
perueniat ad finē & insistat. Perspicuū ē igit numeris astrictā orati-
onē eē debere carere uersibus: sed ei numeri poetici ne sint: an ex alio
genere quodā deinceps ē uidendū. Nullus ē igit numerus extra poe-

enī ipse uersus ratio ē cog-
nitus: at ut lucretius putat ex
auitū concentu homines cæ-
perunt primo ipsiq; modū
late aliquid pferre. Nota
tio naturæ: q̄ fuit in sensu.

Et animaduersio ratioē
cōprehensa. Peperit artē.
ita ars ortū habuit. Qui
lyrici a græcis nominatur.
nā in his maxie cātilenæ di-
uersa harmonia est. Lyrici
quod ad lyram uersus cane-
rēt: sicut et a modulatu me-
lici sunt noiati. In thyeste
tragedia ueteres latini: uel
enī: uel pacuuit: uel actii al-
teriusue fabula. Cū tibicē
accessit cū ad tibias canūtur
uersus: ut et cātu teneat au-
ditor. Quo ē ad inuenien-
dū difficilior i oratiōe nume-
rus. quoniā numero comœ-
diæ adhuc obscurior. Ita
q; trās-lata: aut facta. quoniā
hæc admodum necessaria
erāt: q̄ i oī oratiōe erāt usur-
panda. Quādā palestrā. q̄
exercendi corporis cā inuē-
ta ē. Et extrema liniamē-
ta orationi attulit. a pictori-
bus sumpta trās-latio: hoc ē
absoluit ita orationē ut i ea
polianda nihil amplius desi-
deraret. Tū stabilis. q̄ ex
lōgis: ut ex spōdeis: uel mo-
lohis. Tū uolubilis. quæ ex
breuibus: & pæanibus q̄t-
tuor: uel iābis aut trochæis.

Nā circuitus. quē græci
periodon: cicero multis ap-
pellat nominibus: modo. n.
clausulā: modo circuitum:
modo compræhensionem:
ut aliter etiam uocare solet.

Nullus est igitur nume-
rus extra poeticos. i. q̄ pedi-
bus eiusmodi constet: atq;
conficiatur: q̄bus etiam ipsi
utuntur poetæ in uersibus.

Nam omnis talis est. sub-
audi numerus. nā sicut hæc
pedes: quā ipse aperit habet
sectionem: ita numeri: q̄ ex
pedibus cōstant habeat ne-
cessē ē. Partem pedis: aut
æqualē esse ut in pyrrichio
spondeoq;. Aut altero tā-
to. ut in trochæo: & iambo:
aut sesqui esse maiore est: ut
pæanes quattuor: est & tri-
pla proportio: ut in amphi-

bracho: & sesquitertia: & i quattuor epitritis unde etiā nomē habuerunt epitriti. Aequalis dactylus: quia una duorū temporū cū duobus temporibus comparata æqualem proportionē facit. Duplex iambus: quia duo tempora cū uno comparatur. Sesqui pæan, quoniā tria tempora cū duobus conferuntur. Qui pedes in orationem cadere qui possunt: ac si dicat nullo modo accidere poterit, hoc dicit nō quī alii quoq; cadant: sed satis habuit aliquos ostendere, ideo etiā subiungit, incidere uero omnes in orationē etiā ex hoc itelligi potest.

Quod uerē uerē est uitiosum, quoniam dum soluta esse debet oratio uitiose uersus pangitur. Neq; exaudimus nosmetipsos, nō suspicimus quid dicamus. Senarios uero, i. trimetros iambicos: Et hippona

ctæos effugere uix possumus. hipponactæū ab hipponacte iā bographo carmē appellatum. Est autē metrū iambicū hipponactæū ut manlius iquit theodorius quod reperit pedes ex lege in aliis cōprehensa: & additur ei i sine pes bacchius, ibis liburnis inter alta nauū recurrens: ē etiam alterum iambicū hipponactæū quod a nobis cōprobat in quo sextus pes spōdeus ponitur, huius exēplū hic nō iambum reddidit pedem sexrum. Sed tamen uersus uitiosum genus, uerū tamen inquit uitiose uersibus utimur. Sed etiam anapæsta, subaudi carmina: sane i anapæstico metro: ut idem manlius theodorius inquit nullum pedem ita congruere ut spōdeum uidemus: nam quāuis dactylum i hoc metro a quibusdam græcis positū inuenimus eo tamē adhibito cōfragosius quiddam resonat: & durius itaq; tametsi dactylus: atq; anapæstus sūt tēporibus pares: id tamē auriū sensus cui est maxime parendum efflagitat: ut quemadmodū itromitti in metrū dactylicū ne eius suauitate corrumpat non potest: ita metrū anapæsticū ne eius genera minuatur dactylo in hospitalis erit, accommodatissimus uero spondeus in hoc metro locus prius: cæteri: atq; oēs pedes anapæsti, ita tamen ut pro ultimo pede: sicut i trochaico metro una tamē syllaba cōstituatur, priō autē metrū anapæsticū: aut dactylicū ab hexametro metro ordimur, huius exēplū alte superemicat æna poloq; ppinquat. Hæc mālius nō me fugit hic de hoc metro posse alia plura dici: sed quod ad hunc locū attinet pluribus dicēdū non fuit. Anapæsticus

is: qui aristophanius nominat, aristophanius cōstat monometro: uel dimetro: ut optima calliope. Sed tamē hic corrector, ironicos hic corrector: quoniā dum alios corrigit in eo: i quo corrigit uitio ipse repræhendēdus. Sunt, n. q. iābum putēt, ut aristoteles. Quod ille dactylicus numerus hexametrorū magniloquentiæ sit accommodatior, sicut demetrius phalereus putat. Profectus ex optima disciplina, subaudi isocrateā. Et choreū, choreus aliquādo trochæus: aliquādo tribrachus appellat. Alterā nimis icitata: quæ ex choreis, i. tribrachis

icos: ppter ea q; definita sunt genera numerorū, nam ois talis ē: ut unus sit e tribus. Pes, n. qui adhibetur ad numeros partit i tria: ut necesse sit ptē pedis: aut æqualē eē alteri partit: aut altero tāto: aut sesq; eē maiorē. Ita fit æqualis dactylus: duplex iābus sesqui pæan q; pedes i orōnē nō cadere q; possunt: qbus ordine locatis qd effici tur numerosū sit necesse ē. Sed quærit quo nūero: aut qbus potissimū sit urēdū. Incidēt uero ois i orōnē et ex hoc itelligi pot q; uersus sæpe i orōne p i prudētiā dicimus: qd uehemētē ē uitiosū: sed nō attēdimus: neq; exaudimus nosmetipsos. Senarios uero & hipponacteos effugere uix possumus. Magnā, n. partem ex iābis nra cōstat orōs: sed tamē eos uersus facile agnoscit auditor: sunt, n. usitatissimi. Inculcamus autē p i prudētiā: sæpe et minus usitatos: sed tamē uersus uitiosum genus: & lōga ai puiliōe fugiēdū. Elegit ex multis isocratis libris triginta fortasse uersus Hieronymus p ipate ticus i primis nobilis: plærosq; senarios: sed et anapæsta: quo quid pot eē turpius: & si i eligēdo fecit maliciose. Priā, n. syllaba depta i priō uerbo sentētiæ: postremū ad uerbū primā rursus syllabam adiūxit in sequētis. Itaq; factus ē anapæsticus is q Aristophaneus nominat: qd ne accidat obseruari nec pot: nec necesse ē. Sed tamē hic corrector i eo ipso loco quo repræhendit: ut a me ai aduersū ē studiose inqrenti: i eū imittit i prudens ipse senariū. Sic igit hoc cognitū i solutis etiā uerbis iesse numeros: eosdemq; esse oratorios: q sint poetici. Sequitur ergo: ut q maxie cadāt i orōnem aptā numeri uidendū sit, sunt eni q iambū putent: q sit oratiōi simillimus: q de cā fieri ut is potissimū ppter similitudinem ueritatis adhibeat in fabulis: q ille dactylicus numerus exametrorū magniloquentiæ sit accommodatior. Ephorus at lenis ipse orator sed pfectus ex optima disciplina pæana sequitur: aut dactylū: fugit autē spōdeū & choreū. Quod eni pæan habeat tris breuis: dactylus autē duas breuitate & celeritate syllabarū labi putat uerba pchuius: cōtraq; accidere i spōdeo & choreo q alter e lōgis cōstaret: alter e breuibus fieret: alterā nimis icitata: alterā nimis tardā: neutrā tempatā. Sed & illi priores errāt & Ephorus i culpa est. Nā & q pæana prætereūt nō uident mollissimū a sese numez: eūdemq; amplissimū præteriri. Quod lōge Aristoteli uidet secus q iudicat Heroum numerū grādiorē q desideret soluta orō: iambū autē nimis e uulgari esse

sermōe. Ita nec humilē nec abiectā orōnē: nec nimis altā & exag-
geratā probat, plenā tamen eā vult esse grauitatis, ut eos q̄ audi-
ent ad maiorē admirationē possit traducere: trocheū aut̄ qui ē eo-
dem spatio quo choreus cordacē appellat. q̄a cōtractio & breui-
tas dignitatē nō habeat. Ita p̄æana p̄bat: eoq̄ ait uti oēs: sed ipsos
nō sent: re quū utant̄. Esse aut̄ tertiū ac mediū inter illos: sed ita fa-
ctos eos pedes esse: ut in eis singulis modus insit: aut sexq̄ plus: aut
duplex: aut par. Itaq̄ illi de quibus ante dixi tantūmodo cōmo-
ditatis habuerūt rationē: nullā dignitatis. Iābus enī & dactylus ī
uersū cadūt maxime. Itaq̄ ut uersum fugimus sic hi sunt ī oratiōe
euitandi continuati pedes. Aliud enī quiddā ē oratio: nec qcq̄ ini-
micus q̄ illa uersibus. P̄æan aut̄ minime est aptus ad uersū: quo li-
bētius eū recipit orō. Ephorus uero ne spōdeū quidē quē fugit ī
telligit eē æqualē dactylo quē p̄bat. Syllabis enī metiēdos pedes
nō interuallis existimat: quod idē facit in trocheo: q̄ ip̄ibus & in-
teruallis par ē iambo: sed eo uitiosius in orōne si ponat̄ extremus:
q̄ uerba melius in syllabas longiores cadūt. Atq̄ hæc q̄ sūt apud
Aristotelē eadē a Theophrasto Theodecteq̄ de p̄æane dicunt̄.
Ego aut̄ sentio oīs in orōne eē q̄ si p̄mixtos & cōfustos pedes. Nec
enī effugere possemus aiaduersionē si semp̄ hisdē uteremur: quia
nec numerosa esse: ut poema: neq̄ extra numerū: ut sermo uulgi
debet oratio. Alterq̄ nimis ē iunctū: ut de industria factū appareat.
Alterq̄ nimis dissolutū: ut puulgatū atq̄ uulgare uideat̄: ut ab al-
tero nō delectere: alterq̄ oderis. Sit igit̄ (ut supra dixi) p̄mixta & tē-
perata numeris: nec dissoluta: nec tota numerosa p̄æane maxime:
quoniā optimus auctor ita censet: sed reliquis etiā nūeris: quos ille
p̄æterit tēperata: Quos aut̄ numeros: cū quibus tanquā purpu-
rā misceri oporteat nūc dicēdū ē: atq̄ ēt quibus orōnis generibus
sint quicq̄ accōmodatissimi. Iābus enī frequentissimus ē in his quæ
demisso atq̄ humili sermōe dicūtur: p̄æan at̄ ī āplioribus: ī utroq̄
dactylus: ita ī uaria & p̄petua orōne: hi sūt iter se miscēdi & tēpe-
randi: sic minime aiō aduerreret̄ delectatiōis aucupiū: & q̄drādæ
orōnis industria. Quæ latebit eo magis: & uerborū & sniari pōderi
bus utemur. Nā q̄ audiūt hæc duo aiaduertūt & iocūda sibi cēsēt:
uerba dico & sniari: eaq̄ dū ais attētis admirātes excipiūt: fugit eos
& p̄æteruolat numerus: q̄ tamē si abesset illa ipsa delectaret̄: nec
uero minus his cursus ē numerorū: orōnis dico. Nā ē lōge aliter in
uersibus nihil ut fiat extra modū. Nā id q̄dē eēt poema: sed oīs nec
claudicās: nec q̄ si fluctuās: & æqliter cōstāterq̄ ingrediēs numero-
sa habet̄ orō. Atq̄ ī dicēdo nūerosū putat̄: nō q̄ totū cōstat e nu-
meris: sed q̄ ad nūeros p̄xie accedit: quod etiā difficilius ē orōne q̄
uersibus: quod ī illis certa q̄dā & definita lex ē: quā seq̄ sit necesse.
In dicēdo at̄ nihil p̄positū: nisi aut ne imoderata: aut angusta: aut
dissoluta: aut fluens sit orō. Itaq̄ nō sunt ī ea tanquā tibicini p̄cus-
sionū modi: sed uniuersa cōp̄æhensio: & spēs orōnis clausa & ter-
tabit̄, si pōdus erit ī uerbis: atq̄ sentētis. Qui tamē si abesset, si nullus foret numerus p̄pter grauitatē tamē
uerborū: & sentētiaz̄ aures ad audiēdū intētæ essent. Ad numeros p̄xie accedit, si q̄dē exp̄dibus constant

Alterā nimis tardā. q̄ ex spō-
deis. Priores errant, ideo non
mirandū si numeri nōdū eis sa-
tis noti. Heroū numerū: qui
ex dactylis cōstet: uel sponteis.
Trochæū aut̄: q̄ ē eodē spatio:
quo choreus, uterq̄ enī tribus
constat temporibus. Corda-
cem appellat, i. lassiuā: & proca-
cem exultationē: quod in bre-
uitate grauitas nulla sit. Ita
p̄æana probat p̄p̄ dictionis lō-
gitudinē. Aut sesquplus: qui
ab aliis sesqualter etiā dicit̄ lati-
nis: græce aut̄ hemiolios ut tria
ad duo, trigita ad uiginti: in qui-
bus totum & dimidia alterius
pars continetur numeri super-
particularis, quis aut̄ hic in pe-
dibus metiēdus sit: sicut & du-
plus: & triplus: & sesquitercius
aut par iam dictū. Iambus, n.
& dactylus in uersum cadunt
maxime, hoc nō dicit quin reli-
qui quoq̄ uersum faciant: sed
quia hi coniuncti facile uersū
facere dinoscantur: multi iābi:
multiq̄ dactyli. P̄æan autem
minime est aptus ad uersū: atq̄
p̄æanicū etiam metrū dicimus
intelligendū ergo uersum: qui
sonitū aliquem poeticū habeat:
& eo metro rarissime quoque
utuntur poetæ. Aequalem
dactylo, subaudi temporibus:
nam et æqualis ē etiā sectio.
Nec enī possemus effugere ani-
maduersionem: quia cū simili-
bus oēs clausule pedibus termi-
narēt̄: dephēderet̄ dicēdi aucu-
piū: & p̄inde ubi uere diceat̄ ui-
deri uelles ludet̄ uiderere. Al-
terū nimis ē iūctū, poema. Al-
terq̄ nimis dissolutū, q̄d ad ser-
monē ptinet: iō neutro genere
ptulit: q̄a ad rē: nō ad sermonē
dirigit cogitatū. Ab altero nō
delectere, sermōe. Alterū ode-
ris, cū similes uideas poemati.

Optimus autor, subaudi ari-
stoteles. Hi sunt iter se miscēdi
iābus: dactylus: p̄æan. Et qua-
drādæ orōnis industria, sicut enī
q̄drata forma maxie stabilis ē:
unde & eā plato terræ a scriben-
dā eē cēsuit: q̄a quaq̄ iactes: &
uoluas firmat̄: ita idē q̄drat̄ cō-
uenit̄ dixerūt ueteres. Quæ
latebit eo magis: hoc dicit, au-
riū q̄d q̄rimus aucupiū oculū

numeri: nec pars ulla uacat pedibus. clausula uero satis habet: si primordia pedibus cōstent: atq; adeo uersuū primordii fines pedibus cōcludant uersum nō terminantibus. Tāquā tibicini percussionū modi, ubi percussioe digitorū breuitas: & lōgitudō syllabæ ostēdat. Est enim ille ābitus nō abiiciendus qđ fieri uidebit si sola ultima sint numerosa.

Nō erit difficillimū, id uere, nā quoquo mō se quispiā exercuerit: ita dicit uel adeo uerū ē ut nobis frequētissime scribētibz uersus: extēporalis qđā uersū dicēdi facultas emanet. uerba cōcurrūt ad illā afferēdā sētētiā ita ut mēs ipā: qđ nihil celerius dici potest.

Spectat debēt ad ultimū, quoniā pars ultima potissimū mouet audiētē. Incitator si ex breuius cōstet. In reliqs ornamētis, qđ sunt in solo uerboz: & figuris.

Ternæ ptes uerborū .i. i tria genera uerborū distribuitur ornatus: ut sint trāsata: ut nouata: ut prisca: addūt ēt alii: ut alibi ipemet cicero propria: sed subiūgit. Nā de ppriis nihil hoc loco dicimus. quoniā ea magis humili cōueniūt characteri. Cōcinnitate, ut supra ostēdūt cōmode copulāt. Aut cōstructione uerboz, ut hēnt cōtraria. Si quādo semp in gradiloquo. subaudi ne sibi sit ipse cicero contrarius: supra, n. humilem characterē ait lōge abesse a numero oportet. In tota cōtinuatiōe uerborū. i. piodo. Quoz, subaudi uersuū iparibus: an æq̄libus: qbus periodus cōstat. Deq; eoz paritulis. i. cæsis: ac mēbris

Remotis igit̄ reliqs generibus. demōstratio: siue panagrico: & deli-

minata ē: quod uoluptate auriū iudicat. Solet aut̄ quæri toto ne in ambitu uerboz numeri tenendi sint: an i primis partibus atq; in extremis. Plæriq; enī censent cadere tantū numerosē oportere terminariq; sententiā. Est aut̄ ut id maxie deceat nō id solū, ē enī ille ambitus non abiiciendus. Quare quū aures extremū semp expectēt: in eoq; acquiescant: id uacare numero nō oportet: sed ad hūc exitū tā a principio ferri debet uerboz illa cōprehēsiō: & tota a capite ita fluēt: ut ad extremū ueniēs ipsa cōsistat. Id aut̄ bona disciplina exercitatis qđ & multa scripserūt: & qđcūq; sine scripto dicerēt similia scriptoz effecerint nō erit difficillimū. Ante enī circūscribit̄ mēte snia: cōfestimq; uerba cōcurrunt: quæ mēs eadē qđ nihil ē celerius statim dimittit: ut suo quodq; loco respondeat: quoz de scriptus ordo alias alia terminatiōe cōcludit: atq; oīa illa: & priā & media uerba spectare debēt ad ultimū. Interdū enī cursus ē in orōne incitator: interdū moderata īgressio: ut iā a principio uidēdū sit quēadmodū uelis uenire ad extremū: nec i numeris magis qđ in reliqs ornamētis orōnis: eadē quū faciamus qđ poetæ: effugimus tamē i orōne poematis similitudinē. Est. n. i utroq; & materia & tractatio: materia in uerbis: tractatio i collocatiōe uerboz. Ternæ aut̄ sunt utriusq; partes uerboz: trāslatū: nouū: priscū. nā de ppriis nihil hoc loco dicimus. Collocatiōesq; aut̄ eæ qđ diximus: cōpositio: cōcinnitas: numerus: sed i utroq; frequētiores sūt: & liberiores poetæ. Nā & trāsferūt uerba quū crebrius. tū ēt audacius: & priscis libētius utūtur: & liberius nouis: qđ idē fit i nūeris: i qbus qđsi necessitati parere cogūtur: sed tamē hęc nec nimis eē diuersa: neq; ullo mō coniūcta itelligi licet. Ita fit ut nō itē in orōne: ut i uersu numerus extet: idq; qđ numerosū i orōne dicit̄ nō semp numero fiat: sed nōnunq; aut cōcinnitate aut cōstructione uerboz. Ita si numerus orōnis qđrit̄: qđ sit: oīs est: sed alius alio melior atq; aptior. Si locus i oī pte uerboz: si unde ortus sit ex auriū uoluptate: si cōponēdorū: ratio dicit̄ alio loco: qđ p̄tinet ad usū: qđ pars q̄rta & extrema nobis i diuidēdo fuit: si ad quā rē adhibeat̄ ad delectationē: si quādo semp: si quo loco i tota cōtinuatiōe uerborū: siq; res efficiat uoluptatē eadēq; i uersibus: quoz modū notat ars: sed aures ipsæ tacito: quū sēsū sine arte definiūt. Satis multa de natura: seq̄t̄ usus de quo ē accuratius disputādū. In quo qđsitū ē: i toto ne circuitu illo orōnis quē græci piodū appellāt: nos tū ambitū tū circuitū tū cōprehēsiōne aut cōtinuationē aut circūscriptionē dicimus: an i p̄cipiis solum an i extremis: an i utraq; parte numerus tenēdus sit: Deide quū aliud uideat̄ esse numerus: aliud numerosū qđ iter sit: tū autē i oībus ne nūeris æqualiter particulas deceat icidere: an facere alias breuiiores: alias lōgiōres: idq; quādo: aut cur: qbusq; partibus: pluribus ne: an singulis: i partibus: an æq̄libz: & q̄ndo: aut istis aut illis sit utēdū: queq; iter se aptissime collocēt: & quō: an oīno nulla sit i eo genere distinctio: qđq; ad rē maxie p̄tineat: qđ rōne numerosa fiat oratio. Explicādū ēt ē unde orta sit forma uerborū: dicēdūq; quātos circuitus facere deceat. Deq; eorū particulis & rāq; icisionibus differēdū est. Quærēdūq; utrū una species & lōgitudō earū: an ne plures: & si plures quo loco: aut quādo: quoz genere uti oporteat. Postreō totius generis utilitas explicāda ē: qđ qđē patet latius

Orator

nō ad unā. n. rē aliquā: sed ad plures accōmodat. Ac licet nō ad singulas res respōdētē de uniuerso generē sic dicerē: ut ēt singulis satis respōsū eē uideat. Remotū igrē reliqs generib; unū selegimus: hoc qdē i cās foroq; uersat: de quo dicemus. Ergo i aliis. i. i historia & i eo qd appellamus epidicticō. placet oīa dici socrateo Theopompeoq; mor: illa circūscriptiōe ambituq; ut tāq; i orbe iclusa currat oīo quoad i sistant i singulis pfectis absolutisq; sētētis. Itaq; postea q̄ ē nata hęc: uel circūscriptō uel cōprāhēsio uel cōtiuatio uel ābitus: si ita licet dicerē nemo q aliquo eēt i nūero scripsit oīonē generis: qd eēt ad delectationē cōparatū: remotūq; a iudiciis foreliq; certamie: qn redigeret oīs fere i qdrū numerūq; snias. Nā quū is ē auditor q nō uereat: ne cōpositæ oīonis insidiis sua fides attēret: graciā quoq; habet oratori uoluptati auriū seruienti. Genus autē hoc oīonis: neq; totū assumēdū est ad cās forenses neq; oīno repudiandū. Si enī semp utare quū satietatē affert: tū quale sit etiā ab iperitis agnoscitur. Detrahit præterea actiōis dolorem: aufert humanū sensum actoris: tollit funditus ueritatē & fidē. Sed quoniā adhibēda nōnūq; ē primū uidēdū est quo loco: deinde quādiu retinenda sit: tum quot modis cōmutanda. Adhibenda est igitur numerosa oratio si aut laudandū est aliqd ornatius: ut nos in accusationis secūdo de Siciliae laude diximus: aut in senatu de consula tu meo: aut exponenda narratio: quæ plus dignitatis desiderat q̄ doloris: ut i quarto accusationis de ætensi cerere: de segestena diana: de syracusarū situ diximus. Sæpe etiā in amplificanda re cōcessu oīum funditur: numerose: & uolubiliter oīo. Id nos fortasse nō pfcimus: conati quidē sæpissime sumus: quod plurimis locis porationes nostræ uoluisse nos atq; aīo cōtendisse declarant. Id aut tū ualet quū is qui audit ab oratore iam obsessus est ac tenetur. Nō enī id agit ut insidietur & obseruet: sed etiam fauet pcessumq; uult: dicendiq; uim admirās: nō anquirīt qd prāhendat. Hęc aut forma retinenda non diu est: nec dico in poratione quā ipse includit: sed in orationis reliquis partibus. Nā quum sis his locis usus: quibus ostendi liceret transferenda tota dictio est ad illa quæ nescio: cur quum graci comata: & cola nominent: nos non recte incisa & mēbra dicamus? Neq; enim esse possunt ut rebus ignotis nota nomina: sed quum uerba: aut suauitatis: aut inopiæ causa transferre soleamus: in omnibus hoc fit artibus: ut quū appellādū sit: q; ppter rerū ignorationē ipsarū nullū habuerit ante nomen necessitas cogit: aut nouū facerē uerbum: aut a simili mutuari. Quo aut pacto deceat icise mēbratimue dici iā uidebimus: nunc quot modis mutetur cōprāhēsioes cōclusionesq; dicēdū ē. Fluit oīno numerus a priō: tū icitatus breuitate pedū: tū pperitate tardius: cursū cōtētiones magis requirūt: expositiones rez; tarditatē. Insistit aut ābitus modis plurib;: & qb; unū ē secuta alia maxie q dichoreus uocat: quū duo extremi chorei sunt. i. e singulis lōgis & breuibus. Explanan-

beratiuo. uel ēt aliis generibus: ut dialogoz; & id genus disputationū de iudiciali dūtaxat genere loqmur. Appellamus epidicticō. i. demōstratiuū: quod alii ēt laudatiuū: q; graci enco-miasticō uocat. In qdrū. i. aptū et cōcīnū: ut supra exposuimus

Genus autē hoc oīonis. subaudi uoluptariæ. Detrahit pte-rea actiōis dolorem. qd ludere in cōpositiōe uideare: dolorem autē q; seu accusēs: seu defendas dolor exuscitat. Aufert humanū sensū. i. sēsus affectū: q; fere i humano generē excitari solet. Si aut laudādū ē aliqd ornatius: q; ea pars demōstratiuū ē generis: cui numerus potissimū accomodat. Ut nos i accusationis secūdo. subaudi i uerrē. In apli ficanda re. q̄ q̄tuor fere modis fieri solet: aut icremēto: aut cōgerie: aut cōparatiōe: aut rōcinatione. Ab oratore iā obsessus ē. hoc ē: nō i exordiis: cū attētio docilitas: & beniuolētia q̄rēda sed cū iā factus auditor i oratoris uidet potestate. ut insidietur oratori: & obseruetne qd dicat: qd minie cāe cōuenire arbitretur. Nō anquirīt qd phēdat. i. nō circūspiciēs intētus ad singula q̄rit quid sibi psuadeat. Hęc aut forma. subaudi i cās numerose loquēdi. Trāsferenda tota dictio: totus is loquēdi modus. Cū graci comata uocant. αρο τοῦ κομῆειν. i. ab incidendo: & cola mēbra a nris dicūt. In oībus hoc fit artibus. ut uerba nouē: trāsferāturq;: ut geometres rhōbū figurā illā q̄dratā uocat a rhōbi pifcis similitudine: arithmeticus dociclas numeros q; lateris gerat effigiem musicus a numeris cōsonātiis appellauit sescuplā: sescq;tertiā: sescquioctauā: duplā: triplā: quadruplā ob illoz; mēsurā numeros. Astronomus argumentū qd ex eo i quo loco sol sit arguatur a dialecticis: uel oratorib; sūpta similitudie: & ita i reliqs ne sim iā i enumerādis locis nimius. Fluit oīno nūerus a priō. quō aut fluat ostēdit. Breuitate iquit pedū icitatus sicut pperitate. i. longis syllabis tardius. Cursū cōtētiones magis requirūt cōfirmatio inquit: & cō-

futatio magis exigūt: ut pcurrat oīo. Expositiones rez; tarditatē: quia grauiter: ac sine affectu efferri debent. Qui dichoreus uocat. i. bini trochæi cōiūgūtur qd ipse expōit cū inqt. Id est e singulis lōgis: & breuibus. nā

ut supra quod choreus est tribrachus appellat. Sed in orationis numero si trochaicum feceris metrum. Cadit autem per se ille ipse preclare, dichoreus inquam si clausula concluderit. Me stante, iam ponit eius quod dixit exemplum carbonis: quod in bruto factum fuisse memorat: cuius pericula: & membra structa numerose clausula metitur. Poenas persolutas, duos trochaeos concludit spodeo antecedente: & quoniam persolutas ultima syllaba longa est: ut spodeus potius uideatur subiugit.

Nihil, nam ad rem extrema illa longa sit an breuis: quoniam ita est in uersu liber ponitur, secundus autem quantiliano uidetur: qui ait si longa sit quiddam uideri sibi huberius sonare: quod si breuis: quod accedat aristotelice uidetur eatenus sententia: quatenus praean quod tribus perbat aristoteles in ultima clausula parte collocari, nobis uero cicero ipse prudenter dixisse uisus est: si quod est in breuis per longa haberi et a musicis solet: quod mora quod sit donec alia exordium sibi sumat clausula: quod re est breue uideri longa facit. Deinde patris dictum sapiens temeritas filii comprobauit: quod carbōis clausulae pars extrema dichoreo terminata: tantum clamore inquit cicero excitauit: ut admirabile esset. Ordinem imuta, ne sit in postrema clausula dichoreus: sed sit praean quod tribus comprobauit filii temeritas. Iam nihil erit, subaudi quod perbes. Sed id crebrius fieri non oportet, ne similitudo fatiet. Et eius aequalis praean, quia totidem temporum: non tamen syllabarum. Qui numerus in primo uiget, prius inquit praean in principio clausulae: ut est incipite desinite. Totidem breuibus: & longa, ut est temeritas: facilitas: agilitas. Cessent ueteres, ut aristoteles. Hebetior uidetur & tardior, inquit est in iambico admissus unde horatius. Tardior ut paulo grauior quod ueniret ad aures spodeos stabiles in iura paterna recepit. Et non ex parte dignitatis gradum, est si quod de in spodeo grauitas, paucitate, nam pedum, quia cum sit duarum syllabarum bis tantum positus facit numerum propter longarum tarditatem. Ne iambus quod de, re est iambus ante dactylum collocat: ut pro marco marcello ipse sine hodiernus dies attulit. Par choreo, inquit, tribracho. Sed spatio, inquit, temporibus. Si est proximus a postremo, quia tunc uersus uidetur heroicus. Nunc

quod non interest uter eorum sit in pede extremo, propter indifferentem: ut diximus syllabam ultimam: non interest sit ne ultimus spodeus: an trochaeus. Qui praean dixit aptiore: praean inquit quod tribus: quod dicit in extremo collocatum propter indifferentem ultimam.

dum est enim ab illis eadem pedes aliis nominant uocabulis. Dichoreus non est ille quod de sua sponte uitiosus in clausulis: sed in orationis numero. Nihil est tantum uitiosum quod si semper idem. Cadit autem per se ille ipse preclare: quo etiam satietas formidanda est magis me stante. C. Carbo. C. F. tr. pla. in cōtione dixit his uerbis. O. M. Druse patrem appello. Haec quod de duo binis pedibus incipit deinde membratim tu dicere solebas sacra esse reperi. hoc item membra ternis post abitum: quicquid eam uiolauisset ab omnibus esse ei poenas persolutas. Dichoreus, nihil, nam ad rem extrema illa longa sit an breuis, deinde patris dictum sapiens temeritas filii comprobauit: hoc Dichoreo tantus clamor contionis excitatus est ut admirabile esset. Quod uero nunc id numerus effecerit, uerborum ordinem imuta: fac sic: comprobauit filii temeritas, iam nihil erit: & si temeritas ex tribus breuibus & longa est: quem Aristoteles ut optimum perbat: a quo dissentio. At eadem uerba: eadem sententia aio istuc satis est: auribus non satis: sed id crebrius fieri non oportet. Primum enim numerus agnoscitur: deinde satiat: postea cognita facilitate contentus. Sed clausulae plures: quod numerose & iucunde cadant. Nam & Creticus quod est e longa & breui & longa: & eius aequalis praean quod spatio par est syllaba longior, quod commodissime putatur in soluta orationem illigari quum sit duplex. Nam aut e longa: est tribus breuibus: quod numerus in primo uiget: iacet in extremo: aut totidem breuibus & longa: inquit quod optime cadere cessent ueteres. Ego non plane reicio: sed alios antepono: ne spodeus quod de funditus est repudiandus: et si quod est e longis duabus hebetior uidetur & tardior: habet tamen stabilem quoddam: & non ex parte dignitatis gradum. In incisionibus uero multo magis & in membris. Paucitatem enim pedum grauitatis suae tarditate compensat: sed quum in clausulis pedes nouo non loquor de uno pede extremo: adiungo quod minimum sit proximum superiorum: saepe est tertium: ne iambus quod de quod est e breui & longa: aut par choreo quod habet tres breues: sed spatio par non syllabis: aut est dactylus quod est e longa & duabus breuibus: si est proximus a postremo parum uolubiliter peruenit ad extremum: si est extremus choreus: aut spodeus. Nunc quod enim interest uter sit eorum in pede extremo, sed iudicium hi tres pedes male concludunt: si quis eorum in extremo locatus est: nisi quum pro Cretico postremus est & dactylus. Nihil, nam interest dactylus sit extremus: an Creticus quia postrema syllaba breuis: an longa sit ne in uersu quod de refert. Quare est praean quod dixit aptiore in quo esset longa postrema uidit par: quoniam nihil ad rem est postrema quod longa sit. Iam praean quod plures habeat syllabas: quod tris numerus a quibusdam non pes habet. Est quod de: ut inter omnes constat antiquos aristoteles: Theophrastus: Theodectes: Ephorus unus aptissimus orationi uel oriendi uel mediae: putant illi est cadenti: quo loco mihi uidetur aptior Creticus. Dochimus autem e quibus syllabis: breui: duabus longis: breui: longa: ut est hoc amicos tenes: quouis loco aptus est dum semel potatur iteratus: aut continuatus numerus aptum & nimis insignem facit. His

igitur tot commutationibus tamque uariis si utemur: nec deprehendetur manifeste quod a nobis de industria fiat: & occurret fatietati. Et quia nunc numerosa oratio: sed & compositio fit & generis: quod aut dictum est concinnitatis compositio potest intelligi quod ita structa uerba sunt: ut numerus non quaesitus: sed ipse securus esse uideatur: ut apud Crassum. Nam ubi libido domiat in occientiae leue praesidium est. Ordo enim uerborum efficit numerum sine ulla apta oratoris industria: itaque si quae ueteres illi: Herodotum dico & Thucydidem totamque eam aetate apte numerosaque dixerunt: ea si non numero quaesita: sed uerborum collocatione ceciderunt. Formae uero quaedam sunt orationis in quibus ea concinnitas est: ut sequatur numerus necessario. Nam quum aut par pari refert: aut contrarium contrario opponitur: aut quae similiter cadunt: uerba uerbis comparantur. Quid quod ita concluditur: plerumque sicut: ut numerose cadat: quo de genere quum de exemplis supra diximus: ut haec quoque copia facultate asserat: non semper eodem modo desinendi: nec tamen haec ita sunt arcta & astricta: ut ea quum uelimus laxare nequeamus. Multum interest utrum numerosa sit. id est similis numerorum: an plane e numeris constet oratio: alterum si sit intolerabile uitium est: alterum nisi sit dissipata & iculta: & affluens est oratio. Sed quoniam non modo non frequenter: uerum etiam raro in ueris causis aut forisibus circumscripse numerosaque dicendum est: sequi uideatur ut uideamus quod sint illa quae supra dixi incisaeque membra. Haec enim in causis ueris: maximam partem orationis obtinet. Costat enim ille ambitus & plena comprehensio e fere quattuor partibus quod membra dicimus: ut & aures impleat: & ne breuior sit quam satis sit: neque longior: quam quum utrumque non nunquam uel potius saepe accidit: ut aut citius insistendum sit aut longius procedendum: ne breuitas defraudasse auris uideatur: neue longitudo obtudisse: sed habeo mediocritatis rationem. Nec enim loquor de uersu: & est liberior aliquanto oratio. Est quattuor igitur quasi extrametrorum istat uersuum: quod sit constat fere plena comprehensio. His igitur singulis uersibus quasi nodi apparerent continuationis: quos in habitu coniungimus. Sin membrati uolumus dicere insistimus: idque quum opus est ab isto cursu iuidioso facile nos & saepe disiuugimus. Sed nihil tam debet esse numerosum: quam hoc quod minime appetit: & ualet plurimum. Ex hoc genere illud est Crassi: missos faciant patronos: ipsi prodeant: nisi interuallo dixisset: ipsi prodeant: sensisset perfectos non effugisse senarium: oino melius caderet prodeant ipsi: sed de genere nunc disputo: cur clandestinis consiliis nos oppugnant: cur de profugis nostris copias comparant contra nos? Prae sunt illa duo quod comata graeci uocant: nos incisa dicimus. deinde tertium colorem illi nos membrum: sequitur non longa. Ex duobus enim uersibus. id est membris perfecta comprehensio est: & in spondaeos cadit: & Crassus quidem sic plerumque dicebat: idque ipse genus dicendi maxime probo. Sed quae incisum aut membrati offeruntur: ea uel aptissime cadere debent: ut est apud me domus tibi deerat: at habebas: pecunia superabat: at egebas: haec incisa dicta sunt quattuor. At membrati quae sequuntur duo. Incurristi amens in colonas: in alienos isanus isanisti. Deinde omnia tanquam crepidie. quadam comprehensio longiore sustinetur: depressam: caecam: iacentem domum pluris quam te: & quam fortunas tuas aestimasti: dichoreo finitur. At spondaeus maximum illud: nam in his: quibus ut propugnaculis uti oportet: breuitas facit ipsa liberiores pedes. Saepe enim singulis utendum est plerumque

Vidit parum. hoc aristoteles ait: cui quintilianus astipulatur: ut iam supra diximus.

Numerus a quibusdam non pes habetur. & proinde existimatur solum huc esse ponendum.

Occurrit fatietati. cuius mater est similitudo. Quod autem dictum est concinnitatis compositio. quia apta diximus igitur structuram compositio concinnitatis. id ita intelligendum quod tamen si numerus a nobis fit at non is tamen quaesitus: sed dum uerba struimus sponte se numerus obtulit. Leue praesidium est. pyrrhichius ante praena primum propter ultimam in differentem: quod a monosyllabo excepta parte dictionis facit.

Apte numerosaque dixerunt sicut dionysius halicarnasus eos locutos uideri plerumque uult. Alterum si sit. ut e numeris constet: ut iam diximus fuerit uiciosum. Alterum nisi sit. ut sit numerosa e quat tuor fere partibus aliquando simplex est piodos: & dicitur monocolor: ut demetrius phalereus scribit: aliquando duobus membris: & dixit color: si tribus tricolor: si quattuor tetracolor: ultra non progreditur. Quam satis sit. quod uno possimus pronuciare spiritu: idem longissimi spiritus fuisse demosthenem arguit: quod perio dis utatur longissimis: ergo erit fere in quattuor hexametris. Membrati uolumus dicere. ubi urgendum & contentiosius dicendum sit. Nisi interuallo dixisset ipsi prodeant: quoniam dicendo missos faciant patronos aliquantulum conqueiuit: inde itulit: ipsi prodeant: quod si continuus pronuciatione fuisset spiritus trimeter erat iambicus: sed numerosus inquit erat prodeant ipsi creticus ut sit ante spondeum.

Cur clandestinis consiliis. ex crasso sumpta sunt exemplum. Non longa. ab inferiore pede. est enim ordo uerborum: non longa comprehensio est. Et crassus quidem sic plerumque dicebat. grauior enim ex longis ut diximus fit oratio. Domus tibi deerat: at habebas. similiter desinens.

Tanq̄ crepidine. tanq̄ fornicato opere: ut rotunda fiat cōstructio: quæ cōclusa est gemino trochæo iābo ante cedēte fortunas tuas æstimasti: At spōdeus pximū illud: quod mēbratim enunciatur est id dispōdeo terminatur: insanus insanisti. Nā i his quibus ut ppugnaculis. recte translatio facta a ppugnaculis ut incisa: ut mēbra tanq̄ propugnacula antecedāt: inde maior uis ifertur ex uocū igeminatio ne p̄ quādā: ut ipse ait: crepidinē. Sæpe enī singulis. subaudi pedibus. Vtēdū. Et utrisq̄. hoc est: singulis: & binis pōt addi: pes medius: q̄ in metris fieri solet macrocatalectis. Nō fere ternis amplius. nō excedūt tres inq̄ pedes. Cum aut arguas: aut refellas. i. in argumentatiōibus: q̄ nō pōt eē breuior q̄ ut sit dicolos: nō simplex mēbrum habere putat cicero: De metrius inde phalereus ipsam monocolon appellauit. Interponit sese raro numerosa compræhētio. raro inq̄ ubi mēbratim dicas iterponitur clausula numerosa. q̄ fructū oratori ferat: q̄ palmā patrono cōparet. Nō qui iidē sint numeri: cadūt enī numeri sub tactum: sub uisum: sub auditū: ut arteriæ: saltatio: & sonitus siue ore siue instrumēto fiat. Ne infinite feratur ut flumē oratio. sed decorum numeri tāq̄ habēis retineāt.

Interductu librari. iactari q̄ si singultu. Vt. n. athletas. i. pugiles. Habeat palæstrā quādā. q̄ ludēdi: nō feriendi cā adhibet: sed iurandi: subducēdiq̄ p̄ se se q̄dā dexteritas ē. Nec plagā grauē facit. argumētis iaculando. Nisi petitio. i. uasio & cū ad uersarium incessimus apte faciamus. Nec satis tecta. ab aduersarii argumētis. Declinat. subterfugit. Apalestros græci uocant. i. palæstricæ agilitati minime idoneos. Tātūq̄ abest ne. sensus ē. Tātū abest. ut eorū nō eneruet orō: q̄ aut inopia magistrorū: aut ingenii becillitate: aut laboris fuga asseq̄ nō potuerūt ut nūeris uterēt: ut ēt eorū nullus ipetus sit i orōne: nec uis uel la i dicēdo eē possit. Sed magnā exercitationē res flagitat: ut oīa certe humana: q̄ ad laudē mō aliquā aspirat posse uideantur. Traiciamus. apte ne poetarū. mō uerba trāfferamus: ut numerum faciamus quem solent facere poetæ: ut uersum concludant. Et asiaticos ma-

binis & utrisq̄ addi pedis pars pōt nō fere ternis amplius. Incisim aut & mēbratim tractata oratio i ueris causis plurimū ualet maximeq̄ his locis quum aut arguas aut refellas: ut nostra in cornelia- na secūda. O callidos homines: o rē excogitatam: o igenia metuēda. Membratim adhuc deinde cæsim diximus. Rursus membratim testis dare uolumus: extrema sequitur compræhētio: sed ex duobus mēbris q̄ non pōt esse breuior: quæ quasi nostrū fefellit: ita uos eē facturos. Nec ullū genus ē dicēdi aut melius aut fortius binis aut ternis finire uerbis nōnūq̄ singulis: paulo alias pluribus: inter quæ uariis clausulis iterponit se raro numerosa compræhētio: quæ peruersè fugiēs Egēstias: dū ille quoq̄ imitari Lysiam uult: alterū pene Demosthenē saltat incidens particulas: & is quidē nō minus sententiis peccat q̄ uerbis: ut nō quærat quem appellet ineptū qui illū cognouerit. Sed ego illa Crassii: & nostra posui: ut qui uellet auribus ipsis quid numerosū etiā in minimis particulis orationis esset iudicaret. Et quoniam plura de numerosa orōne diximus: q̄ quisquam ante nos: nūc de eius generis utilitate dicemus. Nihil enī ē aliud Brute quod quidē tu minime oīum ignoras pulchre & oratorie dicere: nisi optimis sententiis uerbisq̄ lectissime dicere. Et nec sententia est quæ fructum oratori ferat: nisi apte exposita atq̄ absolute: nec uerborū lumen apparet nisi diligēter collocatorū: & horū utrūq̄ numerus illustret. Numerus aut: sæpe. n. hoc testandum est: non modo non poetice iunctus: uerū etiā fugiens illum: eiq̄ oīum dissimillimus: non quin idem sint numeri: nō modo oratorū & poetarū: uerū oīno loquentiū: deniq̄ etiā sonantiū oīum quæ metiri auribus possumus: sed ordo pedum facit: ut id quod pnūciat aut orationis aut poematis simile uideat. Hæc igit̄ cōpositionem: siue p̄fectionem: siue numerū uocari placet: & adhibere necesse est si ornate uelis dicere: nō solū quod ait Aristoteles & Theophrastus: ne infinite feratur ut flumen oratio: quæ non aut spū pnūciatis: aut iterductu librari: sed numero coacta debet insistere: uerū etiā quod multo maiorem habent apta uim q̄ soluta. Vt enim athletas: nec multo secus gladiatores uidemus nihil ne uitādo facere caute: nec petēdo uehemēter: i quo nō motus hic habeat palæstrā quādā: ut quicquid i his rebus fiat utiliter ad pugnā: id ad aspectū ēt sit uenustū: sic orō nec plagā grauē facit nisi petitio fiat apta nec satis tecta declinat ipetum: nisi ēt icedēdo q̄d deceat itelligit. Itaq̄ qlis eorū motus: quos apalestros græci uocāt. talis horū mihi uidetur oratio qui non claudunt numeris sententias: tantūq̄ abest: ne quod hi qui hoc: aut magistrorum inopia: aut ingenii tarditate: aut laboris fuga non sunt assecuti solent dicere: eneruet oratio cōpositiōe uerborū ut aliter i ea: nec ipetus ullus: nec uis eē possit. Sed magnā exercitationem res flagitat: ne quod eorū q̄ genus hoc secuti nō tenuerūt simile faciamus: ne aut uerba traiciamus apte quo melius aut cadat aut uoluat oratio.

Quod se. L. Cælius antipater i proemio belli punici: nisi necessa-
rio facturū negat. O uirum simplicē qui nos nihil cælat: sapiente
qui seruiendū necessitati putet: sed hic oīno rudis. Nobis in scri-
bendo atq; i dicendo necessitatis excusatio nō putat. Nihil est enī
neceffe: & siquid esset: id neceffe tamen nō erat cōfiteri. Et hic qui
dē qui hanc a Lælio ad quē scripsit cui se purgat ueniā petit & uti-
tur ea traiectione uerborum: & nihilo tamen aptius explet: cōclu-
ditq; snias. Apud alios aut & asiaticos maxime numero seruietes
inculcata reperias inania quædam uerba quasi cōplemēta nume-
rorū. Sūt etiā qui illo uitio qd ab Egesia maxime fluxit infringē/
dis cōcidēdi s; numeris in quoddā gēus abiectū incidā siculorū
simillimū. Tertiū ē in quo fuerūt fratres illi asiaticorū rhetor; pri-
cipes Hierocles & menocles: minime mea snia cōtēnendi. Et si enī
a forma ueritatis & ab atticor; regula absunt: tamen hoc uitium cō-
pēsāt: uel facultate uel copia: sed apd̄ eos uarietas nō erat: q; oīa fe-
re cōcludebāt uno mō: q; uitia q; fugerit: ut neq; ita traiciat: ut id
de idūstria factū itelligat: neq; ifarciēs uerba q; si rimas expleat:
nec minutos numeros sequēs cōcidat: delūbetq; snias: nec sine ul-
la cōmutatiōe i eodē se per uersec̄ gener̄ numeror; is oīa fere uitia
uitauerit: nā de laudibus multa diximus qbus ut alia pspicue ui-
tia cōtraria. Quātū aut sit apte dicere expiri licet: si aut cōpositio
oratoris bene structā collocationē dissoluat pmutatione uerbor;.
Corrūpat enī tota res: ut & hæc nra i Corneliana & deinceps oīa:
neq; me diuitiæ mouent qbus oīs Aphricanos & Lælios multi ue-
nalicii mercatoresq; superūt. Immuta paulū ut sic multi superūt
mercatores uenaliciiq; pierit tota res & q; sequūt: neq; uestis aut
celatū aurū & argētū: quo nros ueteres Marcellos: maxiosq; mul-
ti eunuchi e Syria ægyptoq; uicerūt. uerba pmuta sic ut sit uicerūt
eunuchi e Syria ægyptoq;. Adde tertiū. Neq; uero ornāmēta ista
uillaz; q; b; L. paulū: & L. Mumiū q; rebus his urbē Italiāq; oēm
refererūt: ab aliquo uideo pfacile Delyaco: aut syro potuisse supra-
ri. Fac ita potuisse supari ab aliquo syro aut Delyaco. Vides ne ut
ordie uerbor; paulū cōmutato hisdē uerbis stāte snia ad nihilum
oīa recidāt: quū sint ex aptis dissoluta: aut si alicuius icōditi arripi-
as dissipatā sniam licet: eaq; ordie uerbor; paulū cōmutato i drū
redigas: efficiat aptū illud qd fuerit ātea defluēs ac solutū. Age su-
me de Gracchi apud cēsores illud abesse nō pōt: qn eiusdē hoīs sit
pbos iprobar q; iprobos pbet. Quāto aptius: si ita dixisset: quin
eiusdē hoīs sit q; iprobos pbet pbos iprobar: hoc mō. dicer̄ nemo
unq; noluit: nemoq; potuit qn dixerit. Qui at aliter dixerit hoc af-
seq nō potuerit: ita facti sūt repēte attic; q; si uero Trallianus fuerit
Demosthenes: cuius nō tā uibrarēt fulmīa illa nisi num eris cōtor-
ta ferrent. Sed si quos magis delectāt soluta sequant̄ ea. Sane mo-

xime quos supius diximus can-
tū: & tumore quēdam i oratio-
ne secutos prorsus atticis con-
trarios oratoribus. Quasi cō-
plementa numerorū. quod cū
poetis: q; necessitate cogunt eo
modo explere uersum: ut nec
desit: nec redundet puerile sit:
multo id magis erit oratoribus
quos nulla ducit necessitas. Si
culog; simillimū. qui ut dorica
lingua utebantur: ita rustica: ut
apparet adhuc ex archimede
eutotio: & timæo qui eadē lin-
gua usi sunt. Hierocles. qui
uersus pythagoræ quos aure-
os uocat̄ iterpretatus ē. Neq;
infarciens uerba. quæ momēti
nullius sint: sicut aduerbia ali-
quando poetæ iterferūt. Mul-
ti uenalicii. qui seruus mercan-
tur: enūciādūq;: qui & uenali-
ciarū dicuntur ulpianus in. xxi.
pleriq; solēt mācipia: q; nouicia
nō sunt: q; si nouicia distrahere
ad hoc. s. ut pluris uendāt. præ-
sumptū. n. ē ea mācipia: quæ ru-
dia sunt simpliciora eē: & ad mi-
nisteria aptiora: & dociliora eē.
& ad oē ministeriū habilia. Tri-
ta uero mācipia: & ueterana dif-
ficile ē reformar: & ad suos mo-
res formare: q; ergo uenalicia
rii sciūt facile decurri ad noui-
ciog; emptionē idcirco iterpol-
lāt ueteratores: & pro nouiciis
uendūt. Dicimus et̄ uenaliciū:
qd̄ ē ad uedēdū expositū: de ho-
minibus locuti: ut pōponius q;
uir cibaria uxoris familiæ iu-
mētisue pstititit: quæ i usu cō-
muni erāt nō cōdicent. q; si fa-
miliā uxoris domesticā: aut ue-
nalicia pauerit contra puto ob-
seruari debere. Verba pmuta-
tū uidemus clausulā sordidā:
q; deest numerus. Adde terti-
um. q; duo ptulimus. Ad ni-
hilū oīa recidant. i. quā nullius
momēti eē oīa uideant. In q;
drū redigas. i. i aptissimā: & cō-
gruētissimā sensibus clausulā.
Idq; gracchi minie numeris
utēdū docet exēplo. Hoc mō.
subaudi numerosē nemo inqt
ita iēptus ē: & delirus: q; potius
cōcine nō cupiat dicer̄ si possit.
Ita facti sūt repēte attic; iro-
nicos: dū iquit numeris uti ne-

sciūt: & q; thucydides: aut herodotus atticis numeris usi nō sūt quoniā p id tēpus nōdū nūerus cognitus erat.
se putant attice loqui: & repente se factos atticos: & quia numeris nō utantur rem statim confectam putant.
Si quis modo phidiæ clypeum dissolueret. in eius medio phidiæ caput fuit: sed statua mineræ sicut supius.
estēdimus. Ut in thucidide orbem modo orationis desidero. in thucydide iquit solū desidero numerū: cæ-

tera siquidē mihi uidētur absolutissima. Isti cū dissoluunt orationē, ac si dicat homines ineptissimi: qui se at-
 ticos faciunt. Nō clypeum: sed ut i puerbio est, sensus est, thucydides: uel si quis alius thucydideo more lo-
 cutus grauissimis sententiis: electissimis: grauissimisq; uerbis: quod numero se si in ordinē ducat efferrī potuit
 nō effertur: sed dissolui, traiciq; numerus uidetur: is iure phidiæ clypeū dissoluere dici pōt, siquidē eius grauif-
 sime dicta: pulcherrimæq; sententiæ minime clypeo uidētur posse cōparari: qui aut ineptissimis uerbis ineptif-
 simas deiciūt sententiās: si quā-
 do iactatiæ causa similes thucy-
 didi q; numeris nō utantur: ui-
 deri uelint: & perinde: quæ nu-
 merose efferrī poterant dissol-
 uunt: non illi inquit mineruæ
 clypeum: sed scopas: ut in pro-
 uerbio est: dissoluere iure dici
 possunt, stolidissimi: q; hoc uno
 quo illi deliquerunt uideri uo-
 lunt similes eis: qui nullam eo-
 rum uirtutem: in quibus maxi-
 me probari solent æmulentur:
 aut cernere etiā possint nō inu-
 ria dissoluere scopas dicuntur:
 quoniā eorum dicta non clype-
 us mineruæ sunt: tanq; lōge ab
 eo absunt: ut iam quæ loquan-
 tur scopæ dici possint. Et si
 humiliter dictū, quoniā nihil
 uidetur abiectius scopis. Atq;
 ut plane genus hoc, sensus est:
 quod si genus hoc dicendi non
 probant scribant igitur socra-
 tis more aliquid: & quantūuis
 dissoluant: tunc credemus pos-
 se: & hæc: & alia quæuis factita-
 re. Quo æschynes, subaudi
 socraticus: uel etiā q; demosthe-
 nis inimicus: uel quo scripsit
 ipse demosthenes modo. Fa-
 cilis est, n. apta dissolue: quia
 facilis est deliquere: q; bene ui-
 uere: facilis a circuli cetro ab-
 scedere: q; ipsum centrum inue-
 nire. Res autem sic habet,
 suam, nunc cicero de scribendi
 iudicio effert sententiam. Etiā
 plerūq; prudentes possibile si-
 quidem est: ut multi sensus ma-
 gnæq; prudentiæ: eximiq; iudi-
 cii sis: & tamē dicēdi genus nul-
 lū habeas. Si liceat, quoniam
 nō semper opus. Habes me-
 um de oratore brute iudiciū,
 mos ciceronis ita libros conclu-
 dens, habes: uel hæc fuerūt. Si
 aliud quoddā est tuū, quod tu solus tibi inueneris, pōt enim nō solū aliud mihi: quoniā mutari hominis pru-
 dentiæ consuevit: ut aliud alio tēpore uideri, aliq; ne cicero quidē tot libros nobis rhetoricos reliquisset: neq; ut
 fecit emēdasset: q; ante ea multa tenenda p̄nunciarat. Quæ ad uulgi assensum pertinet, studiū, n. oratoris to-
 tū ad multitudinis ipeitæ iudiciū relegat. Sed ne i maximis qdē rebus, q; altissimo regūtur cōsilio. Quicq;
 iueniri firmiter, qd minus posset imitari. Quā simillimū ueri uideret, i. pbabile: nā q; nā q; lo disciplina iā ē: q;
 maxie hoc nō sequat: p̄ter mathematicas disciplinas: i qbus ēt iuenias aliq; aliquādo: q; & ipa quoq; ueri simili-
 tudinē: atq; umbrā sequant: q; certe p̄ferrē nec ullus ēt labor si mihi id mō p̄positū ēt. Maius opus institutū
 putes: q; qd nūquā fuit: aut dubiū sit eē ne possit nos aggressi fuerimus ostēdere: q; certe q; magna sint uix etiā
 cogitatione potest acutissimi quilibet ingenii prospicere.

Finis cōmentarii in Ciceronis oratorē accuratissime pro rerū necessitate, expositi p
 magnificum ac generosum dominum Victorē Pisanū patritium Venetum.

do siquis Phidiæ clypeum dissoluerint collocationis uniuersam
 speciem sustulerit: nō singularum operum uenustatem: ut i Thu-
 cidide: orbem modo orationis desidero: ornamenta comparent.
 Isti autem quum dissoluunt orationem i qua nec res nec uerbū ul-
 lum est nisi abiectum non clypeum: sed ut in prouerbio est: & si
 humiliter dictum est tamen simile est: scopas (ut ita dicam) mi-
 hi uidētur dissoluere. Atq; ut plane genus hoc quod ego laudo cō-
 tēpisse uideantur: aut scribant aliquid uel socrateo more: uel quo
 Aeschynes aut Demosthenes utitur: tum illos existimabo nō de-
 speratione formidauisse genus hoc: sed iudicio refugisse: aut repe-
 riam ipsa eadem conditione qui uti uelit: ut aut dicat: aut scribat
 utra uoles lingua eo genere quo ipsi uolunt. Facilius est enim apta
 dissoluere q; dissipata connectere. Res autem sic habet: ut breuissi-
 me dicam quod sentio composite & apte: sine sententiis dicere in-
 fantia est: sententiose autem sine uerborum & ordine & modo in-
 fantia. Sed eiusmodi tamen infantia: ut ea qui utuntur non stulti
 homines haberi possint: etiam plerūq; prudentes quo qui est cō-
 tentus utatur. Eloquens uero qui non approbationes solum: sed
 admirationes: clamores, plausus si liceat mouere debet: omnibus
 oportet ita rebus excellat: ut ei turpe sit quicquā: aut expectare:
 aut audire libentius. Habes meum de oratore Brute iudicium:
 quod aut sequere si probaueris: aut tuo stabis: si aliud quoddam
 est tuum: i quo neq; pugnabo tecum: neq; hoc meum de quo tā-
 toperē hoc libro asseuerauī unq; affirmabo esse uerius q; tuum. Po-
 test enim non solum aliud mihi ac tibi: sed mihi ipsi aliud alias
 uideri. Nec in hac modo re quæ ad uulgi assensum spectet & ad
 aurium uoluptatem: quæ duo sunt ad iudicādum nouissima. Sed
 ne in maximis quidem rebus quicq; adhuc inueni firmiter quod
 tenerē: aut quo iudiciū meū dirigerē: q; id quodcūq; mihi q; simili-
 mum ueri uideretur: quum ipsum illud uerū i occulto lateret. Tū
 autem uelim si tibi ea quæ disputata sunt minus probabuntur: ut
 aut maius opus institutū putes q; effici potuerit: aut dū tibi rogātī
 uolueri obseq; uerecūdia negādī scribēdi me ipudētiā suscepisse.

Orator Finit.

Ad magnificum Virum equitem iuratum: & mysoci in rhetiis comitem. D. Ioannem Iacobum triuultium
 ducalem secretorum arbitrum: exercitus prætorem: Mediolanensem ciuem primarium. Georgii Vallæ in se-
 quentem editionem præfatio.

De fato Ciceronis opusculum sane reconditum: & argutum a me nuper interpre-
 ratum tibi Ioannes iacobe triuulti nequaquam destinandum censuissem: nisi ue-
 terum de fato philosophorum sententias acriter ingenio pensitare: & insigni iudi-
 cio definire posse cognouissem. Cui quam grata hæc omnis futura sit disputatio
 ex eo nempe mihi licet perspicere: quod mens illa sublimis tua nunquam nisi ar-
 dua excelsa: tum fama: tum re ipsa immortalia potest cogitare. Cætera uero cadu-
 ca: mortalia: & in fluminis morem dilabentia uix uno: ut aiunt: oculo inspicere: ut
 sit tui ignarus nemo: qui de te uerissime prædicata potius uera quàm ficta esse sit exi-
 stimaturus. at de fato & præstantissimorum philosophorum: & Cicerone tanto
 autore differente disputatione: potest quicquid acutius: grauius: disertius: iueniri: &
 cum eam omnem trinis potissimum singularibus constare disciplinis compertum
 habeamus: morali: naturali que philosophia: & arte differendi: quam græca appel-
 latione dialecticæ appellamus: potest ne mentem tuam quicquid pascere sublimius?

Totum præterea hunc de fato locum multo etiam iucundissimum tibi fore non dubito: quod nos ipsos exci-
 tet cognoscere quid sumus: ut persianis utar uerbis: aut quidnam uicturi gignimur: ordo quis datus: aut moe-
 ræ quàm mollis flexus: & unde: quis modus argeto: quid fas optare: quem te deus esse iussit: & humana qua parte lo-
 catus es in re. Quod si rerum alienarum: atque adeo non magni momenti nos tantopere ducit cognitio: ut ad
 extremum usque legere soleamus historias: prætermittas repetere: inchoatas persequi: nec historias modo un-
 de aliqua utilitas: sed fictas fabulas unde nulla: si homines infima fortuna: nulla spe rerum gerendarum opifices:
 in coetu & corona fabulis delectantur: si confecti senectute cum non habeant ingenuas ex doctrina oblectatio-
 nes (tanta scilicet hominum generi innata est aliquid cognoscendi cupiditas) circulos aliquos: & sessiunculas con-
 sectantur: quid a uulgo longe longeque remotos facere par est: qui aut priuati totos se ad studia doctrinæ con-
 tulerunt: curas: sollicitudines: uigilias perferunt: aut qui adhuc altiore animo sunt: & res magnas capessunt: si-
 ue domi illustribus de rebus status fouendo consiliis. siue foris bellicis in rebus: honoribus: imperiisque adipi-
 scendis optima parte hominis quæ in nobis diuina ingenii & mentis acie fruuntur: nullam uoluptatem aucu-
 pantes: nullum laborem subterfugientes: qualem te omnes iuratorum equitum peritissimum: & peritorum
 omnium acutissimum suspicimus: obseruamus: admiramur. hanc disciplinam dignam ut orator inquit præ-
 cipiis: ingenuarum artium studiosis: dignam claris uiris: dignam principibus: dignam regibus non inspicere:
 & colere uelle censebimus: quæ nobis nostra uiscera aperiat: animam ostendat. quod si aliquando ad aliena li-
 bentius: quàm nostra cognoscenda prorouamus: est etiam uideri ubi plerumque alieni casus grauius animos nostros
 laucient: atque consternentur: quod securius: quàm tutius incendentibus idem nobis euenire potuisse facile suspice-
 mur: quod ipsi plane accidit ut hæc scriberet Ciceroni. nam cum Iulius Cæsar non paucis in senatu confossus fu-
 isset uulneribus: & futuram huiusmodi cædem prodigia compluria diuinitus indicassent: idque adeo palam ut
 ne ipsum quidem Cæsarem præterierit: quippe qui ad ea respondit necessarium fore: quod necessarium esset:
 ut uis fatalis ipsum ad uitæ exitium rapuisse magisquam illexisse uisa sit: quod sane quo pacto accipiendum sit
 in tota hac de fato disputatione late patebit: Cum tanti inquam & tam longe: Lateque per orbem terrarum effu-
 si status: tam repentina: ac subitaria fuisset subuulsio credere utique liceat: etiam si ad nos eius rei nulla fama per-
 uenisset: omnium conuentus hominum tum nil aliud: quàm de tam insigni cæde fuisse locutos: quod & Cicero te-
 statur id sibi in causa fuisse ut de fato hæc scriberet: & nos pariter eadem prope: quæ Ciceronem causa commo-
 uit: ut ueterum philosophorum sententias de fato committeremus: & denique hæc ad te editionem perscribe-
 rem: quod tot pridem a multis prædictos statuum motus breuissimo temporis curriculo fuisse cernimus. p-
 inde operam dedi hoc Ciceronis opus a me nuper pro uiribus emendatum: cum antea non satis commode per-
 cipi posset: tibi liceret inspicere de re tanta: tam grauius differentis. sed quod aliquot intuebar locos non ita fo-
 re obuios: breui eos interpretatione putauit aperiendos: non equidem tibi quem multo obscuriora intellectu
 certo scio: sed eis propter te cuius causa hæc a me insumpta opera est: qui eruditione: & acumine non tantum emi-
 neant: ut eximii oratoris Paulo abstrusior sensus eos aliquando non fugiat: denique tibi soli aliorum etiam pu-
 tauit philosophorum: nec non meam de fato sententiam eodem in Ciceronem commentario aperiendam: quo-
 te lucubratiuncularum mearum præstantissimo iudice constituto ipsi libello apud cæteros impensior accedat
 autoritas. sed de re ipsa iam dicere ordiamur.

etiam angelis liberam utrolibet se flectendi dedit uoluntatem & peccandi si libeat: unde Hieronymus ad dama-
sum pontificem: nulli inquit periculosum: nulli uideat blasphemum quod & in apostolos inuidiae malum diximus
potuisse subrepere. Cum etiam de angelis hoc putemus: sidera quippe non sunt munda in conspectu eius & contra
angelos suos, peruersum quid intellexit, non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens, non iustificabitur omnis
homo sed omnis uiuens, id est non euangelista: non apostolus: non propheta: ad maiora consensendo: non troni: non domina-
tiones: Caeteraeque uirtutes, solus enim deus est in quo peccatum non cadit, Caeteri cum sint liberi arbitrii iuxta quod
& homo: qui ad imaginem & similitudinem dei factus est: in utraque parte possunt suam flectere uoluntatem, mani-
festum igitur est cur liberam uoluntatis animam uideri debeant: sed scrutemur nunquid ulla fati necessitate adigi
possint ut fati causa magis eluceat. Cum itaque aiam intelligentia sapientem: & ratione prudentem: ut Plato scribit
deus genuisset: fati legem eidem dictante conscientia porro docuit, fati autem lex fuit huiusmodi: ut deus edixerit si
hoc egeris: tum meo iussu necessario sequeris illud, diuina itaque prudentia edicit cuius edicti utramque partem
sequamur nostrae est optionis sed cum alteram admiserimus quid inde sequatur in nobis non erit: sed in fati neces-
sitate continebitur uelut cum thetis: nec enim refert si explicanda rei causa fabulosa ponamus exempla filio achilli pra-
dixit si ad Troiam pugnaturus perficeretur fore ut immatura morte raperetur: sed multa inclyta gloria nomine
habituque: sin autem domi se contineret: longae spatia uitae portendi. Vex sine ullo nomine ipsum uicturum: quod cum
utque deligeret efficere eius fuisset optionis: & maluerit ad Troianum bellum perficisci: necessaria uis est secuta ut iu-
uenis iteriret: eadem ratio est de adam eiectione & mortali effecto, duplex itaque fatum dici uetere testimonio liquet:
& quod ex naturae uiribus descendit in corpora: & quod ex diuina lege sancitum nobis ipsi contrahimus. Quid
autem fatum sit & unde fati causa descendat satis ut opinor dictum: nunc sequitur ueluti proposuimus ut fati nomine
exponamus: a graecis itaque aliquando εὐμαρμενία dicitur ut porphyrius existimat παρὰ τὸ μοῖρα quod est for-
tior: quoniam sorte quadam fata euenire dicuntur, aliquando περρωμένητι πάντας εἰς μέρος αἰοί, quod oes
ad finem suum fata perducant: nec sit quicquam infinitum, aliquando μοῖρα ἀνεπίστω, id est partior quod sua unumquemque
fata comitentur, modo nominatur κίρα πτο του κηρον, id est caera quod causae causis colli quescat ut caera, modo uer-
γισία πτο του νευσιν, id est distributione quam cuius fata secundum merita exhibere dicuntur uelut interpretatur Ari-
stoteles & Orpheus de nemese locutus inquit ἢ πάντες δελασσί βροτοὶ γυγον ἀνχενὶ θευτες ψην γὰρ αἰ-
γνώμη πάντων πέλει οὐδε εληθεὶ ψυχήν νεσπεφρονεονσα λογυ ἀδιακρίτω ορμην πάντες αἰοί: quod natu-
ra suapte fatum sit inuitabile, ab a priuatoria particula & θρανώ strago, nonnunquam αἰοί αἰοί ita dictum: ut Aristoteles
putat: quoniam αἰοί quod fatore causae semper fuerint, porphyrius uero αἰοί quasi θραῖον dici putat αἰοί, id est
seco quod in unumquemque suum partium sit fatum, est etiam uideri ubi sub triu sorore nomine appelles quare
una λαχέσς est dicta ἀλαχχανώ, id est fortior quod quae futura sunt singulos sua fortiantur & finem consequan-
tur altera κλοθω α κλοθω, id est torqueo quod fatum unicuius filium suum subigat, tertia ατροπος quod quae iam
praeteriere: aut quorum futurorum nos bonorum uel malorum fundamenta iecerimus auerti non possint quo minus pra-
miu aut poena iueniant: nisi misericordia nostrae deprecationum moueatur deus, ab a particula priuatoria &
Τρεπω, uero: solet etiam ἀγκη, id est necessitas nonnunquam appellari quod necessariis antecedentibus causis: neces-
sarius sequatur effectus: a latinis etiam parca dicitur per contrariam appellationem quod nemini parcat, id est quod
omnes fato subiecti simus: denique fatum creditur nominatum: quod ita sit inuitabile ut quod iam diximus:
quod quidem quin sit dictum fieri nullo modo potest aliis fatum placet dictum quasi ab astris significantibus
quae futura sint: aliis uidetur quod diuina prouidentia praescitum apud summum deum iam pro dicto sit: ut
ita fore necesse sit: sed de fati nomine satis multa, sequitur ut ipsum a fortuna & casu distinguamus. Quaecun-
que igitur uel rebus uita carentibus: uel sine ratione uiuentibus animalibus accidit non a natura: uel arte profecta
casu omnia fieri dicuntur: quae uero hominibus accidunt uel fauentia negociis eorum uel aduersantia fortuita
& fortunae deputantur arbitrio, Causarum tamen huiusmodi aliae sunt principales: aliae succedentes, principa-
lis est ut itineris faciendi: uel negocium gerendi: aut ruris inuisendi: uel id genus aliud faciendi, succedens ut cum
iter ingressos sol adusserit sequitur uultus nigricia, principalem ergo causam in fato esse putamus: succedentem
uero & quasi secundariam in fortuna & casu, itaque & fortuna quidem ita diffinitur, fortuna est concursus si-
mul cadentium causarum originem ex proposito trahentium: ex quo concursu eueniat aliquid praeter spem cum
admiratione, Casus uero hoc pacto, Casus est concursus simul atque una accidentium sine ratione causarum in-
uita carentibus uel mutis animalibus: uelut cum stabulis egressa armenta sponte redeunt: uel cum saxum ultro
prolapsum esse dicimus, sane docet Aristoteles fortunam neque natura: neque diuina prouidentia ortam: aut
humana arte: uel disciplina: non natura: quod cuiuscumque natura in causa fuerit id non aliud fere semper oria-
tur: fortuna uero sit incerta: temeraria: & nulla causarum ratione proueniat: a diuina multo minus prouiden-
tia inquit quod indignis bona & mala plerumque distribuat, deum autem nullam malorum habere curam credi-
par esse, non denique ipsam arte: uel disciplina posse comparari: quod quaecumque fortuita dicuntur praeter spem &
propositum nostrum eueniant, ideo quidam fortunam daemonum ludum esse diffinierunt: qui indignissimi ali-
quando res secundas obiciunt: ut eos agant praecipites, nam ut prudentissime inquit demosthenes res nimiam
secundae stultis & indignis nequiter sentiendi atque adeo faciendi occasionem praebent ut pro modum illecebris
nos fallere daemones ita uideantur ut fortunatiores reddant quos sentiant stultiores hinc licet credere dixisse
Aristotelem Διο καὶ οὐ πλείους νοῦσ καὶ λογούσεν ται, θρα ἀλαχίση τυχην οὐδε πλείω τυχην εν ται
θρα ἀλαχίσοσ νοῦσ id est quam obrem & ubi plurima est intelligentia: ac ratio illic minimam esse fortunam
constat: ubi uero fortuna plurima sit minimam ibidem esse intelligentiam: sed de casu & fortuna haecenus di-
ctum, Nunc quod reliquum est Ciceronis uerba interpretemur: qui ita quantum ad nos pertuenerit exorsus est.

Via pertinet ad mores & quæ sequuntur. Sensus est. uis & ratio indicatiuæ orationum a nobis explicabit quia pertinet ad mores. demonstrandum igitur arbitror quo pacto id ad mores pertineat: quod facere non possumus nisi prius liberam nostram esse uoluntatem intellexerimus: quod faciemus: si prius tamen ostederimus quibus in rebus uis: ac necessitas esse dicat. uis igitur ac necessitas ois in rebus animatis & inanimatis inuenit: quod cum suus sit singulis locus a natura tributus: ut igni quod sursum terræ uero deorsum. ui autem agi dicunt cum lapis quod sursum: ignis uero deorsum fert.

in rebus porro animatis ut cum currentem equum auertimus ac retinemus: ut uim ita definire conueniat. quandoque

extrinsecus causa aliqua eueniat. uel præter naturam uel præter uoluntatem eius in quem descenderit agendi quicquid tum demum uis fieri dicitur. at cum causa quod aliquid fiat intrinsecus & agentis uoluntate erumpit nulla est uis. p. inde si quando deliquerit incontinens non se excusat quod iquiat a cupiditate se coactum commisisse: quia sua ipse cupiditatis: ueluti paulo post ostendit: fuit causa. idem quoque de necessitate intelligendum est. ois enim coactio extrinsecus uenit. neque uoluptatis necessitate coactum

Via pertinet ad mores quos *ἠοδὴν* greci uocant nos eam partem philosophiæ de moribus appellare solemus.

se uirginem uiolasse quisque dixerit. manifestum est itaque nec uim nec necessitatem in nobis ullam esse: sed utramque extrinsecus in nos prouere: ueque ut ostendamus peccata nec uim nec necessitatem ulla a nobis committi: sed sponte ac uolentibus nobis: quidnam sit uoluntarium demonstramus: quandoquidem id ad uirtutem capessendam est: ut iquit Aristoteles: potestissimum: itaque ut paucis absoluam: illud proprie uoluntarium dicitur: quod agimus minime coacti: ueque tamen de ipso planius adhuc differendum est. Ut quid uis agamus aliquo nimis adducimur appetitu. appetitus autem tria sunt genera: cupiditas: ira: uoluntas: primum igitur intelligemus eam actionem quæ de cupiditate manat: nunc quid sit uoluntaria animo: quæcumque non sponte: facimus coacti: at qui quæcumque necessitudo & coactio facere impulerit sequitur incontinentia: & cupiditate aliquid agentes comitantur uoluptas. non ergo quos cupiditas egit eos coegit: quandoquidem ad uoluptatem nulla nos agit necessitudo: quia tunc sequeretur incontinentia qui uoluptatis contrarius est. spontanea igitur est cupiditas. eadem quoque ratio de ira adduci potest si quidem inimicum ultro ira comitatur: in eo adhuc furore bacchantes de ultione uoluptatem capimus. Itidem de alio quem tertium fecimus appetitu hoc est uoluntate dicendum est. ad ea si quidem incontinentes impellitur: quæ uult: ut assequatur quæ concupiscit uoluptatem: ergo sponte uult: sed quoniam pleraque sunt argumenta quæ a multis ad liberam uoluntatis inueniendum afferuntur arbitrii ea in unum colligentes proponemus: postea confutabimus. Itaque Socrates: ueluti Aristoteles scribit: non esse nostram potestatis aiebat quod boni maliue euaderemus: quoniam si quis interroget quem iustusne an iniustus esse malit: nemo futurus sit qui iusticiam iniusticiam non anteponat: & ad confirmandum argumentum adducebat ut diceret: propter quid cum ægrotamus: aut pallore uel macie confecti sumus: id nemo dat nobis uitio: ideoque ne incontinentiam quidem ullam esse: quod mala: sciens ea mala esse nemo faciat. Incontinentes uero mala quidem cognouit: sed tamen ad incontinentiam plabit. Alii ut liberam ipsi quoque uoluntatis nostræ perimant arbitrii autem cum deus cuncta ante rege principia norit: nec cælestia modo quæ perpetua beatitudine quodam fato conexa sunt: sed nostras etiam cogitationes: & uoluntates: & omnia denique præterita presentia & futura: nam apud ipsum nullum unquam fuit tempus: ut nullo modo falli possit deus: cuncta ab eodem instituta: digesta & obnixissime decreta esse uidentur: tam quæ in nostra posita potestate esse dicuntur: quam quæ casu & fortuna euenire contendamus. leges quoque & exhortationes: & obiurgationes & disciplinas & id genus alia huiusmodi esse: ut fatalibus nexibus alligentur: unde fit ut quicquid eueniat illud fati necessitate euenisse uideatur: quemadmodum si cui iter nauigandum sit euentura foelicitas non possit euenire ab alio quoque quam illo qui nauim gubernarit: uel si cui euentura sit ciuitatis: ut bonis utatur institutis: uelut solonis legibus athenienses: lycurgi lacedæmones: minois cretenses: & si cui futurus sit ut euadat iustus parentum educatione: uelut aristides id omne & quicquid est simile fato euenire: præterea artes quicquid efficiant fati lege conficere: sicut quod ab imperito aliquis æger medico salutem inuenit. alius a perito curatus necatus sit. eandem quoque rationem esse putant: laudum: uituperationum animaduersionum: præmiorum. fieri enim frequenter ut aduersante fato quæ recte gesta sunt non modo laudem nullam: sed e diuerso reprehensionem suppliciaque afferat: ac postremo diuinationem autem aperte demonstrare: rege euentus iam pridem esse decretos: nec enim nisi decretum præcedat quæ futura sunt prælagire quem potuisse: itaque animorum nostrorum motus nihil aliud esse quam decretorum fatalium ministeria: quoniam impellente fato a nobis quod futurus sit agi necesse sit: itaque in hominis uita concludi quæ prælaga mens nouerit: nec absque ea agi quicquid posse: ueluti sine loco: motus aut status esse non possunt: ita sine humana uita fatum esse non posse. Hoc patet igitur liberam nobis auferentes uoluntatis arbitrium: uirtutem & bonos mores extiterunt. aduersum quos tam pugnantiter de ipso fato disputantes argumenta opponamus. quod Socrates igitur dixerit neminem si percussus an se malus: quam bonum malum esse respondere se malus: ideo necessitate compelli ut malus sit id plane falsum complexum est. quorsum. notor leges nobis condita: quæ aut bonis præmia tribuerent: aut malis poenas infligerent. quorsum aut laus beneficiis tibus digna: aut ultio delinquentibus. quorsum consilia faciendis rebus adhibebunt: si nec mala declinare: aut bona assequi illis non possumus: uelut si ita consilium Scipio. si exercitum in aphyricam adduxero Hannibalis cladem ab Italia amouebo: sin aut minus ex Italia bellum eici non poterit: quæ ne homo quod ullus ab altero distabit cum honoratissimos ac omnium dignissimos illos demum arbitremur: quod consilio: & prudentia cæteros antecellat: quod si cuncta necessitate adducere frustra consilium est: neminem probare: laudareque conueniat: aut cessare atque uituperare: quod exhortationes: admonitiones: institutiones educationes: præceptiones: omnia in cassum erunt: quæ cuncta sunt huiusmodi: ut tam eos audiamus conticescendos quam ex diuina prudentia nobis liberam eximunt uoluntatis arbitrium: quam Socratem quod ait neminem mala commissurum potius quam bona facturum: si utique faciendi in sua habeat potestatem: ideoque neminem increpari oportere incontinentem sicut ne quod ægrotantem & morbo confectum: quod minime ueque est quando quod & tales carpinus cum ipsi

fui morbi in causa sunt: sed quoniam de libera uoluntate nostra disputatio est scrutemur paululum quidnam id sit quod libere uocamus arbitrium: ut cetera sint ide nobis apertiora. Libere certe uoluntatis arbitrium non id dicimus ut quod quis cupuerit faciat: sed quod iudicio & aestimatione comprehenderit. alioqui bruta quoque aialia liberam dici poterunt habere uoluntate: uidemus enim ea sponte & natura docente quaedam subterfugere: quibusdam inhaerere: si igitur uelle hoc uel illud: aut nolle liberi arbitrii nomine uocet: nemo dubitauerit quoniam ceterorum ita sit aialium sicut hominis liberam habere uoluntate: atqui libere arbitrium dicitur libere nobis de uoluntate cum aliqua actione iudicium: quotiens enim imaginationes de re aliqua mentem subeunt & appetitum mouent: easque ratio perpenderit: atque iudicabit discreueritque ab altero altere: tum libero dicitur uoluntatis arbitrio id effecisse: sicut uerbi causa. Cum dulcia quidem aliqua: sed noxia spernimus: amara uero quae profutura confidimus licet auersemur tamen fortiter toleramus adeo non in uoluntate sed in uoluntatis iudicio libere constat arbitrium: non in ipsa imaginatione: sed imaginationis aestimatione actioneque locatum est: quae igitur incontinens secum reputarit uideritque fugienda: nec fugit: merito deliquisse dicendus est. ideo autem quae secum reputarit dicimus: quoniam est uideri ubi potius lapsus quam peccasse: quoniam non aduerterat & ubi uenia dignus quod aduertere non potuerit morbo correptus potius quam dandus dici queat. nam si tradenti credimus Aristoteli: tria incontinentiae sunt genera: unum quidem morbosum: uelut cum morbi acerbitate correpti aliqui capillum sibi e capite couellunt: & alia agunt quae morbo uacui non fecerit. altere autem quod a natura perficitur: ut cum aliquis quae uitiosa natura suggererit repentinum quodam motu excitata ilico non potest comprimere: & peccati culpam recognoscere: ut per iram uel cupiditatem in aliqua reprehendenda plabamur: ac committamus quae mox nos commisisse poeniteat. In hoc enim neutro uix delinquimus non magis quam cum poscibus nobis librum minister sedulus nondum expresso quod nobis uelimus pennarium aut atramentarium profert. accipiendum enim ei auribus fuit prius quid posceretur: deinde perficiendum: sicut in continenti ad aduertendum iuste ne an iniuste ageret: sed ipsum prona nimium in cupiditatem: aut iram natura superauit. Tertium uero genus a consuetudine nascitur. quod cum animaduersione factum maxime reprehendi solet: quod si uolere permiserimus uix eradi & abstergi potest. Logam enim consuetudinem non minus quam naturam ipsam uincere difficile est: quod prauo magis illectu quam delectu nobis blandiente committere uideamur. id nimis est quod ad libere uoluntatis pertinet arbitrium & in quo in primis sumus reprehendendi: nam cum sint ira & cupiditas nobis cum brutis communia: hoc solum hominis est quod omnia ratione perpedit: nec ab illis affectibus fallit: sed se ipsum ipse seducit. nec peruicaciter hic insisterit quisquam aestimationem qua hoc potiusquam illud perficere deligit: ut fati dicat aliqua necessitate agris: sicut stoici: qui aiunt aiam naturalem quandam habere uoluntatem: ad quam ipsius natura uoluntatis impellit: & sicut in corporibus inanimatis quaedam naturaliter grauia feruntur ad terram. leuia uero sursum uersus meant: ita in hominibus. ceteris quoque aialibus naturalem quandam esse uoluntatem ut ea uelimus: quae prouidentiae illius necessitas imperauit: quod si uegeti pereat omnis aestimationis ratio necesse est. quod enim aestimare dicimus aliud nisi consilio: ac ratione faciendum ne aliquid an non nobiscum disputare: ea si nos ad alteram partem trahat necessitas: magisquam iudicium ratio perducatur: ratio pereat necesse est. atqui solo iudicio ac ratione a ceteris distinguimur animalibus: ergo ne hominis quidem nomen in nobis manebit: quod ratione ei auferamus quam in hominis definitione ponimus: dicimus enim. homo est animal rationale: quod si quis iudicium quidem libere esse fateatur: sed actum ipsum a necessitate descendere contendat. hic quoque nihil dicit: omnis si quidem: ut Aristotelis utar argumento: natura talis est substantiae precreatrix: qualis ipsa est: ut uegetaria: ut aialia. gignit. n. utque hoc genus: & ex suis principiis arbor quidem ex semine suo: id enim cuiusque rei in sua specie principium est: a quo idem gignitur: ira & aial nascitur. ut igitur fuerint principia ita quae de principis oriuntur: nec enim de castanea aut gladii semine nascitur prunum: aut de ficu castanea: quod ex geometriae exemplis facilius datur intelligi. uelut si triangulus habet tres angulos aequales duobus rectis: quadrangulus habebit quatuor angulos aequales quatuor rectis: quod si quadrangulus non ita habeat ut diximus: ne triangulus quidem tres angulos habebit aequales duobus rectis. hoc idem de homine licet intelligere. solus enim homo ratione duce quicquam agit: non autem dubium est quoniam ipse gignat quod agit. actio autem de aliquo principio: utpote causa sua gignit. a consilio autem & iudicio humanae originis actiones. quod si principium hoc est iudicium immutes. immutetur actio quoque necesse est: uel si actionem immutes mutari quoque iudicium necesse est: atque nemo unquam iudicio quicquam agit: ut dicat: aut cernat aliud se egisse quam captarit consilium: nec me latet immutari saepe in rebus ipsis obediunt actiones: sed tamen consilia quoque mutantur: aut euenire secus quam putauerimus: sed tamen cum in nostra potestate non fuit. nam si gladio hostem petere nostra est optionis: non tamen etiam nostri est ipsum occidere arbitrii. quis ergo non uideat actiones: quae de iudicio manent: nostrae optionis esse: ac in nobis esse: nec alium de desiderari oportere quod boni malique simus: sed de his hactenus. nunc aliud argumentum diluendum sumamus: quod fuit: quoniam esse non possit ut omnia futura non nouerit deus cuncta necessitati esse obnoxia. quid ergo dicendum? fatemur deum certe scire omnia: sed ob hoc tamen quicquam necessitati obnoxium esse negamus. si enim necessario cuncta eueniunt: necessario ea quoque euenire nouit deus: quod si uegeti sit: quae nos eadem quoque deum ligat necessitas: ut si cui bona tribuat tribuere coactus sit: si quam in mundum animam misit ea misisse addictus fuerit. quod angelum: quod hominem: quod cetera crearit creare compulsus sit: quia ita futurum praesciuit. quod si sit: ubi nam illa quae in deo esse credidit. uereque praedicat felicitas? ut ipse quoque non libera quae uult agat uoluntate omnia: sed necessario quae facit facere compellat: ne qua igitur ratio stulta tam ipsa sit sapientia quae nos aliqua deum adigi necessitate persuadeat: ne aliquid supra deum hoc est necessitate esse fateamur. quod etiam cogitatu nefandum sit: ac nos ad impossibile perducatur illud potius quod uerissimum est asseueremus: neque decretum neque imperatum quod quisquam futurus bonus aut malus sit: sed penes nos uiuendi esse optionem: & libere esse uoluntatis nostrae iudicium. quid. nam ad nos si deus praesciuit quae facturi simus non magis quam si quisquam alius quis ille sit illud idem nouerit. sunt igitur aliqua quae nobis desiderare potius quam uendicare possimus: unde & externa nominantur: ut forma: diuinitas gloria: ualerudo: fama & id genus alia: quaedam uero esse nemo etiam negauerit: quae in nostra sint potestate: ut iudicium: uoluntas consensus:

electio: ceteraq; huiusmodi: itaq; tam qui quæ nostra sunt aliena arbitratur: q̄ qui quæ sunt aliena nostra putat uehementer errat: & in ueri cognitione hallucinatur: nec ut opinor quicq; sapit: nam sicut diuitiæ: forma: gratia gloria: & in hoc genere alia in fortunæ potestate esse credi certo debent: ita iustitiæ: temperantiâ fortitudinem: reliquasq; uirtutes in nostra manu esse par est existimare. aiūt præterea illi delicta minime uideri debere uoluntaria: quod mēs nostra diuinitatis particeps sit: & naturali appetitu bonū expetere: ueq; tamen in bonoq; iudicio nos plerūq; errare: idē esse quod alii summū bonū uoluptatē: alii diuitias: alii gloriā & deniq; alii alia esse existimarūt. at huiusce erroris multiplex est causa nō sanū iudiciū ratioq; qua oīa metiri nos cōuenit: sed q; nimīū sensibus dedamur: nam ut stoici putant cum dolore & corporis aliquo cruciatu affligamur & aio minus fortes deiriāmur: sensuū aut nimia oblectatione exultamus: hic dolorē summū malū & uoluptatē summū bonū illi putauerūt. hic pernitiosa pro salubribus: flagitiosa pro honestis & appetūt & agunt: hic diuitias quod præsentissimum ad uoluptatē nobis cōparandā sit istrumentū ipensissime diligimus: gloriā falsam pro clara cōplectimur quod uirtutis præmiū: ac quasi testimoniū laus: honor: gloria existimef: sed prudētes & uere sapiētes uiri in ueri iuestigatione uersati: sciūt quā & cuiusmodi gloriā expetere non conueniat: uulgus autem iperīū pro honore ueracq; gloria populare existimationem: uanamq; gloriā colit: pro uirtutibus instituta: uoluptatibus delibutā uitam cōsectatur: faciendi quæ quis uelit: iperariq; cupiditas: aut ira ipulerit nō ratio persuaferit: regiā quandā esse eminentiam arbitratur natura si quidem suapte: homo liber esse: q̄ seruire: iperare q̄ obsequi potius affectat. at quia iperium potestas comitatur regnum ubicunq; potestas fuerit putat. Cum sit regnum ut recte diffinit Iso crates iusta alsicius erga populos suos: ut parentum erga filios tutela: atq; obseruatio. porro quod beate illū putent uiuere: qui ut ei libererit uiuat: illum credunt beatum esse qui uoluptatem omnem aucupetur: & sua consequatur desideria: Cum uiuere ut libet hōz nemo possit quem semper aliqua deserit cupiditas: uitiumq; quasi cathena aliqua uictum teneat: ille solus demum uiuit ut uult: qui iudicio & ratione omnia facere expetit: & cautionis salubritate mala deuitat. hæc igitur & similia errorem uulgo iniecerunt: ut pleriq; omnes in bonoq; delictu hallucinētur: quam obrem diuino in primis homini opus est præsidio: quod fortitudinem: & cognitionem suggerat ad animi affectum fere humanum hostem superandum qui ea de causa carni aduersus rationem datus est ingens ut de uictoria maius præmiū reportetur. sed nihil aget deus nisi uolūtas se nostra idoneam exhibuerit ad accipiendum: assuescatq; a prima ætate illas corporis i animū perturbationes cupiditatesq; extrarias contumdere: difficillime enim eradetur: quod sinetur inolescere. eadem est ad ultimum confutandum argumentum ratio: nullam si quidem ostendit diuinitatis necessitatem: non magis q̄ diuina scientia. nam plerūq; ita dicitur: si hoc fiet sequetur illud: ut perdet croesus halym trāsgressus maxima regna. des igitur croelum halym non transgredi: non sequetur ut maxima perdat regna. quod si sit: nō fuit necesse ut perderentur. ergo nō omne quod futurū est iuehit necessitas. quod cum ita habeat secus non est q̄ nos a principio facti sumus. diximus enim quædam fortuna: quædam casu: alia fato euenire: fato qdem ut quod moriamur: & item cum deliquimus ut luamus poenas: deliquere: ac non deliquere libera fuit uoluntatis præmiū an poena in nostra potestate non est ut cum antecesserit illud hoc sequi necesse sit: at qui sanctissimi plerunq; uiri supplicio ultimo affecti sunt: & pessimi honorati: cur hæc permittat: nouit ipse deus nec hæc regē causas scrutari ad nos attinet. illud enim hic quærimus sit ne libera uoluntas nostra an non: quod autem bonus ob inuidiam plerunq; mala subeat & malus bona icurrat non est quod liberam homini auferat uoluntatem. ideo in omni actione mens hominem: aut condēnat: aut absoluit. instituant igitur quid tandem hanc necessitatem quod fatum appellamus esse uelint diuinam ne prouidentiam: at malorum causa esse non potest: an malignam animam: sed a malo nihil oriri potest boni: nam fato etiam bona euenire aiunt: an bonam mentem uirtutesq; uult quidem deus: sed præstare non potest: ibecillum quiddam & sine uirtutibus erit. potest ne: sed non uult: hæc fera & imanis erit inuidia: nunquid neq; uult neq; potest: & hoc de quocunq; bono dicere flagitiosum est. an uero & potest & uult: ergo erit bonorum causa cum sit ipse optimorum omnium quæ excogitari possunt optimus: nec malorum ulla causa pertinebit ad fatum. unde ergo tot mala contra nos sese arietant: nunquid ex stellarum motu: & stellis ita iubentibus: at qui quæcunq; in celo animata sunt ea iuxta diuinum nutum mouentur: & omnia diuina sunt igitur bona: quo nā pacto igitur quod bonum est maleficum esse potest: & rursus cum sidera omnia cælesti sapiētia plena esse oporteat: manifestumq; sit omnem malitiam ex dementia nasci: quoniam modo sidera conuenit maligna contra nos esse censere. ergo si qua in cælo signa futura portendant: si qua mens præfaga futuri adeo prædicat ea de causa contendendum est ut significant quæ nobis immineant: quæ sint quæ nobis gignant mala nisi cauerimus: & ut caueamus nos admoneri credendum est: deus igitur omnium bonorum causa & iustorum bonos præmiis inuitando: malos poenis territando: & rursus bonos mundanis fluctibus roborando. non enim arbor est solida nisi quæ crebris fuerit flatibus agitata: malos præmonendo ut uitiiis suis finem aliquando inueniant. extermināda itaque hæc nimirum uana credulitas: & arguendi fallax calliditas. Quod si quis ad humores corporis: naturalemque illam compositionem respiciens deinde consuetudines contempletur hinc plerosque auaros: multos incontinentes. & in aliis alios uitiiis laborantes & exinde in morbis animi multos fluitare quippe qui sensibus nimium sint dediti: mecum: & recte ut arbitror sentit. ideo aduersum huiusmodi uitia salubris adeo homini tributa ratio est. nam auaritia: libido: crudelitas: & reliquæ huiusmodi pestes: non in tenera ætate: sed tum cum iam ætas adoleuit manifestissime erumpunt cum omnia consilio & ratione regi gubernariq; possint: quin & quo quis iam ingenio præstantior fuerit plerunq; maiore uitii tabe corrumpitur: quasi ex uno eodemque fonte nascatur utraq;: nam corporis prospera ualetudo: & membrorum uigor sensus ad illecebras omnes præcipue ad incontinentiam pronos habet: ita uigor ille sensuum regē tractandæ maiorem habet industriam: sed cupiditatem etiam uehementiorem: ut igitur pernitiosa uitent: & salubria consequantur: humanæq; oīum regē

decus honesta & liberalia studia atque disciplina in primis profunt: exhortationes: admonitiones repræhensio-
nes: aduersiões: educatiões igenuæ: cõsuetudines sanctæ: colloqa proba: naturis medent uitiosis: horum autē
cõtrariis mētis acies obtūdif: ratio desipiscit: igeniū isolescit. Inde in aīo continentis uiri semp plus cõsiliū po-
rest: intēperātis uero ibecillitas aduersum rōnē uitiosis animæ partibus suffragat: ne nris igit uitiis blādiamur:
ut nos necessitate cõpulsos ea icurrisse dicamus: sciamus ea a diuinis p̄dici solere q̄ ambigua euentura sint: nec
ne. nemo. n. astrologū unq̄ cõsuluīt moriēdū sibi sit nec ne: sed q̄ longissima uitæ suæ spacia possit p̄ducere. di-
ucs an paup: in plebeia an nobili fortuna uicturus sit: & cætera quæ obseruatione scientia artificiosaq̄ solertia

Sed decet augentem linguam latinam nominare molarem expli-
cāda uis ē ratioq; enunciationum: quæ græci αἰτιώματα uocant:
quæ de re futura cū aliquid dicūt de q; eo quod fieri possit: aut nō
possit: quā ui hēant obscura q̄stio ē: quā περὶ Δυσωτων appellāt

indagant. omnisque huiusmo-
di rō nihil aliud est q̄ cōiectura
earū rez quæ uel ad corpus p̄ti-
nēt: uel ad ea q̄ ad corpus referū-
tur uel ad aīum: q̄tenus corpori
nimiū obsequitur: nō ut ad rō-
nē se cõparat. nec sane rōni irā:
& cupiditatē quasi damnosos

& iutiles affectus sed q̄ presto eēt si rōne gubernent: deus ut ueteres ēt scriptis prodiderūt cōiūxit: quādo qdē
multa sunt: quæ per indignationē: sedatāq; irā inuita fiunt: quæ ad iustitiam uirilē quandā demōstrāt cōmotio-
nem. multa quoq; ex cupiditatis motu honesta expetimus: sicut ergo i cælo uiuentes: quod illic minime opus
sit: nulla ira: aut cupiditate agunt. ita mentibus nostris necessariae fuerunt ira & cupiditas: ut cum se ad rōnem
atq; cõsiliū cōuertisset metiret cælestia: cõsideraret im mortalia: cū uero terrena dispiceret: animi nostri obtu-
tus non esset inanis: sed ad ea gubernāda: tum iræ: tum cupiditatis partibus alliceretur: ne qd tamen ledere pos-
sent: rōnis præscriptōi suppositæ sunt: quæ si cedit affectibus: malos: sin aut iperat: bonos istituit mores: exposi-
tum tādē: ut opinor: ē q̄re Cicero dicat. sati quæstionē ad mores p̄tinere: reliquū nūc est: ut uerba interprete-
mur: inqt igitur: q̄a p̄tinet ad mores quos ἠθῆν græci uocant ἠθῶν δὲ τὸ ἄνω τοῦ ἠθῶν. aristoteles in primo
magnorū ethicorū τὸ γὰρ ἠθῶν ἄνω τοῦ ἠθῶν ἐστὶ τῆς ἐπιθυμίας ἠθῆς γὰρ καλεῖται Δία τὸ ἐπιθυμῆσαι
Nos eā partē philosophiæ: subaudi quæ græce ethica dī. Sed decet augentē linguā latinā nōiare moralem. Hic
nobis licet intueri moralē ante ciceronē dictū nō fuisse: & ab eo nouatū esse uerbū. Explicāda uis est ratioq; enū-
ciationum. quē sensum: & quam ueritatē habeāt enunciatōes de qua ui mox differemus: nunc quid sit enūcia-
tio: & quot enunciationū sint genera explicemus: ofonis igitur partes Aristoteles cæteriq; dialectici duas omni-
no esse uoluerūt: nomē & uerbū quod ex his uerū uel falsum possit iudicari. orationū uero aliæ imperfectæ: ut
At regina graui iam dudum saucia cura. aliæ perfectæ. ut At regina graui iādudum saucia cura. Vulnus alit ue-
nis. aliæ deprecariuæ: ut Adsit letitiæ bacchus dator. aliæ imperatiuæ: ut Cape robora pastor: Tollentēque mi-
nas & sibi colla mouentē deice. aliæ interrogatiuæ: ut Tu ne ille æneas quem dardanio anchisæ Alma uenus
phrygiū genuit simcentis ad undam: aliæ uocatiuæ: ut O qui res hominūq; deūq; æternis regis imperiis: & hu-
iusmodi. aliæ etiam sunt ad oratores & poetas pertinētes: ad dialecticum uero: & philosophū solæ indicatiuæ:
has itaq; oratiōes enunciatōes dialectici uocāt: ut plato disputat. enunciationū porro aliæ sunt negatiuæ: aliæ af-
firmatiuæ. itē aliæ sunt unæ: aliæ multiplices. oratio una dicitur quæ unam significat substantiā: unde & theo-
phrastus in libro de affirmatione: & negatione diffinitionē unam semp esse orationem ait. ut homo est animal
rōnale mortale. multiplex uero quæ nō unū sed plura significat: ut aiā sibi mortem consciuit. hæc oratio nō
est una: q̄ duo fuerint aiaces: si de telamōnio intelligas: uera est: sin de oileo: falsa. aliæ enunciationses sunt sim-
plices: aliæ cõpositæ. simplices ut dies est. hæc a græcis cathēgoricæ a nostris prædicatiuæ dicuntur. Cõpositæ
autem quæ a græcis nominantur hypotheticæ sunt: ut si dies est lux est: rursum aliæ enūciationes dicunt uniu-
uersales: ut omnis uirtus est bona: aliæ particulares: ut hic homo est bonus: singulares aliæ: ut. M. Var. omniū
romanorū fuit doctissimus. aliæ indefinitæ ut uirtus est uitæ humanæ regula. Cæterum oēs enunciatōes sūt:
aut possibiles aut impossibiles. possibilium uero aliæ sunt necessaria. aliæ cōtingentes: de quarum ui atq; rōne
mox dicetur. Quæ græci αἰτιώματα uocāt. notanda locutio: ratioq; enūciationū quæ græci αἰτιώματα uo-
cant: huic dissimilis illa: q̄a pertinet ad mores quos ἠθῆν græci uocant. axioma græci: nostri uero tū enūciatio-
nem tum effatum nomināt. cicero ipse in hortensio. nempe fundamentū dialecticæ est: quo quid enūcietur. id
autem appellatur axioma quod est quasi effatum: aut uerum esse aut falsum. Obscura quæstio est. quā περὶ
Δυσωτων philosophi appellant. id est ut ipse interpretatus est: de eo quod fieri possit: aut non possit sane quæ fi-
unt omnia in partes tris ueteres diuiserunt: possibile: necessarium contingens. quod non nulli dixerunt ambi-
guum: ut sit quidem possibile ut genus: necessarium uero & contingens: ut species. ergo omne possibile uel ne-
cessarium uel ambiguum est. philo autem ait possibile esse: quod propria enunciationis natura uerum signifi-
cet: ut si dico me cras librum de fato expositurum. hoc nisi extrinsecus aliquid prohibeat uere enunciatum: eo
demque pacto ipse philo necessariū definit: quod cū uerū sit quātū in ipso est mēdaciūm admittere nō possit: &
possibile idē porro definit: ut quātū i ipso sit falsū possit admittere. Impossibile at qd̄ suapte natura uerum nunq̄
possit admittere. idē ille tamē cōtingēs: & possibile unū eē asserit. Diodorus uero possibile eē definit quod aut ē
aut erit. Impossibile qd̄ falsū sit nec unq̄ erit uerū. necessariū quod cū uerū sit nunq̄ erit falsū: nō necessariū quod
aut ē est: aut erit falsū. Stoici uero possibile qd̄dem uoluerūt quod rem exprimeret uerā si modo nihil extrinse-
cus sectis facere prohiberet: quod cū eo tamē fieri cōtingat. Impossibile at quod nūq̄ admittat uerū. Ita aliis ex-
tra ipsius euentum phibentibus. necessariū porro quod cū uerū sit falsā uim nulla rōne admittat: sed si cuncta
a necessitate eueniāt i diodori non satis p̄batā perueniemus sententiam. Ille si qd̄dem censuit si quis in mari mo-
tē eū i terra mortē obisse nō potuisse: quod nec philo nec stoici probant. Aristoteles autem ea ait necessaria:

quæ nullam cum contrario habeant cognationem: ut nix quod semper frigida sit nunq̄ calori possit esse coniu-
cta, itidem ignis cū nunq̄ frigori cognatus sit semp̄ in frigoris cōtrario iacet: quæcūq̄ igit̄ sunt necessaria nullā
cū cōtrariis unquā habet cognationē: quæ uero habet nō sunt necessaria: quæ cū ad utrāq̄ partē flecti possunt
tum possibilis utriusq̄ dicit̄ euentus ut calamū hunc frangi: & nō frangi, possibilium igitur aliud ē huiusmodi: ut
ei obstari quo minus eueniat non possit: cuius cōtrariū impossibile: ut est omnia orta occidere: & aucta senescere:
nec est eius cōtrario locus: ut quod natum sit nō occidere, aliud tale est ut phiberi declinariq̄ possit sicut omne
quod in uoluntatis nostræ arbitrio positum est. Cōtingens uel dubium est possibile: Cuius etiam contrariū

possibile natura p̄duxit: ut ho-
die post solis occasum futuram
pluuiā: quod certe ita possibile
est: ut æque eius cōtrarium sit
possibile, itaq̄ certū nescientibz
oratio enūciabit̄ abigua, quæ/
cunq̄ igitur ab humana actiōe:
cum aliqua fiūt animaduersio
ne eorū penes nos optio ē. nam
euenit plerūq̄ ut imprudēt̄ ali
quid agamus, unde & dicere so-
lemus: nō equidē hoc præuide-
rā: non aiaduertē q̄ quid agerē,
sed nulla est fere in nobis culpa:
si mō eius imprudēt̄ia ipsi nō si-
mus in causa, ac tū demum cul-
pam effugere non possumus cū
sensus atq̄ appetitus non est si-
ne phantasia: quā: ut cenfeo: no-
stri imaginationē uocāt: ac sine
idolo: quod nri spectrū appella-
runt: rei efficiendæ ad itima pe-
netrans: hoc est ad rationē atq̄
consiliū: ut id animæ assensum
admisit, Illud tamē nō nega-
uerim animæ nostræ assensum
multis de causis in uitiosa defle-
cti: aut enim im̄perantium in
consultando rusticitas: & quæ/
dam barbara cōsiliū subuer-
tit: uel iscitia illecebris nimium
dedita mens: & laboris ipatiēs:
uel falsæ opinōis persuasio: uel

maxime cū magni auctoris habet exēplū: uel improba cōsuetudo: & uitii alicuius q̄si tyrānica dominatio: p̄pter
quæ uolentis q̄busdā delinimētis: potius quā uolūtate peccare existimamur: quæ omnia quādo cautiones pru-
dentia auerti queūt in optione nostra esse iure duci debēt: sed de ui: ac ratione possibilium enunciationum ha-
ctenus, merito igit̄ cicero subiungit. Totaq̄ est logica, nā cū in partē iueniēdi: & partē iudicādi omnis a uete-
ribus logica diuisa sit incognita ui: ac rōne enūciationū iudicare, certe nemo poterit: nemo argumentationē cō-
cludere: argumēta astruere uel destruere quæ uelit: in horū nāq̄ disputatione ois dialectici necesse est uersetur
oīo. Logica, n. ππο του λογου. i. aut rōcinādi siue sermocinādi: uel potius differēdi dicta. Ut in utrāq̄ partē. i.
dialogi ritū: ut cōfirmaret unus quod alter aut tertius cōfutaret. Maxime pbabile, ui argumētōz cōiūctum.

Nam cū cēm i puteolano: urbs cāpaniæ puteoli colonia dicæarchia dicti: q̄ ea ciuitas olim iustissime regere
tur: unde puteolanus ager dictus. Consul designatus, i. isigni noie cōsulatus clarior factus, ē ēt uideri ubi desi-
gnare sit ignominia cū aliquid facere Hora, dū ficus prima calorq̄: designatorē decorat littoribz atris. Terenti-
us in adelphis, illa quæ ante acta sunt omitto modo qd designauit. Et magis uacuo ab iteruentōibus die, quo
minus iteruenirēt alii ad nos quo liberius nō possemus quæ uellemus iter nos loq̄. Illa quæ erāt quotidiana,
deest referēbamus: est enī nō sine orōnis grā elipticos dictum. Quibus acceptis, admittis. Incēdi, & ut audi
res flagrantissimū acceperā. Hoc genere philosophiæ dialectica: & morali philosophia: aut certe morali tantū.

Subtilitatē. n. ab academia mutuatur, i. a philosophoz & platonicoz subtilitate: nō enī lōge ab athenis plato-
nis fuit uilla i academia ubi ad studia cū discipulis suis icūbebat philosophiæ: ab academo heroe locus sic appel-
latus sicut eupolis i astra teutis mem̄it iges umbrosus i cursibz acadēi dei: sed timō principē platonē fuisse ait sua-
uitate orōnis & copia oīum q̄ acadēiæ rus ai colerēt florētia ubi ēt sepultus dī a quo academici phi postea dicti
sūt, hīc & Ci. uillā suā academiā & quē edidit libz acadēicoz appellauit, & quoniam res ut igt Pli. digna memora-
tū ē: ipius Pli. uerba apponā. uilla igt ē ab auerno lacu puteolos tēdētibz iposita littori celebrata porticu: ac nō
re: quā & uocabat, M. C. academiā ab exēplo athēaz: ibi cōpositis uolumibz eisdē noibz. In q̄ & monumētū sibi

instituerat: ceu uero nō & in toto terrarum orbe fecisset. Huius in parte prima exiguo post obitum ipsius: an-
 tistio uetere possidente eruperūt fontes calidi perq̄ salubres oculis celebrati carmē laureæ tullii qui fuit e liber-
 tis eius ut protinus noscat etiā ministeriū eius haustus ex illa maiestate: ponam enim ipsum carmē dignū ubi-
 q; & non ibi tantum legi. Quod tua romanæ uindex clarissime liguæ Silua loco melius surgere iussit uiret.
 Atq; academiæ celebratam nomine uillam. Nunc reparat cultu sub potiore uetus. Hic etiā apparent lym-
 phæ nō ante reptæ: Languida quæ infuso lumina rore leuant: Nimirū locus ipse sui ciceronis honori Hoc
 dedit: hac fontes cum patefecit ope. Vt quoniam totum legitur sine sine per orbem. Sint plures oculis quæ
 medeantur aquæ.

Et ei uicissim reddit hubertatem orationis & ornamenta dicendi.
 quamobrem inquam quoniam utriusq; studii nostra possessio ē.
 Vtro frui malis: optio sit tua. Tum hircius gratissimum inquit: &
 tuorum omnium simile: nihil enim unquam abnuuit uoluntas tua
 meo studio: sed quoniam rethorica nostra mihi sunt nota: teq; in
 his & audiuius sæpe & audietus: atq; hanc academicorum con-
 tra propositum disputandi consuetudinem indicat te suscepisse tu-
 sculanæ disputationes: proponere aliquid ad quod audiam si tibi
 non est molestum uolo. At mihi inquam potest quicquam eē mo-
 lestum quod tibi gratum futurum sit: sed ita audies: ut romanum
 hominem: ut timide ingredientem ad hoc genus disputandi: ut lō-
 go interuallo hæc studia repetentem. Ita inquit audiam te dispu-
 tantem ut ea lego quæ scripsisti proinde ordire: Cōsideramus hir-
 ci: quorū i aliis. Vt in antipatro poeta: ut i brumali die natis: ut i si-
 mul ægrotātib; fratrib;: ut i urina: ut i unguibus: ut i reliqs eiusmodi

Proposito egre-
 di passus ut ab il-
 la cicerōis dispu-
 tandi seueritate
 te aliquando lo-
 annes iacobe tri-
 uulti in angulū aliq̄ amoenū
 deducerē quo reliquæ lōge ma-
 gis tibi eēt uiliorū cōparatio-
 ne placitura. Et ei subaudi phi-
 losophiæ uicissim: ut ab ipsa acu-
 men accepit: ita reddit: subaudi
 orator. Hubertatē orationis.
 eloquiū copiam: quæ i ipso am-
 plissima eē debet. Et ornāmē-
 ta dicendi: ea uero aut in senten-
 tiis: aut in uerbis spectantur. In
 sentētiis quidē: ne qd absurdū:
 sed nescio unde erutum: & no-
 uū uideatur materiæ accomo-
 datum: acutū: aliquando graue:

aliquando humile: & aliquādo tēperatum dicendi genus. in uerbis uero aut singulis: aut cōiunctis singulis: ut
 propria: ut nouata: ut antiqua: ut translata sint: ut lautissima eligamus: q̄q; & alius etiā suus utendi est locus. i cō-
 iunctis autē ordo spectandus: ut structura numero & lenitate proficiat: troporum & schematon perpetua lu-
 minibus exornetur oratio. hoc sane expressi breuius q̄ res ipsa deposcebat: sed ad id quod nunc agimus nō fu-
 it dicendū pluribus: p̄sertim cū de hac oī materia alibi abūde scripserimus. Vtro frui malis. i. uoluptatem ca-
 pere: distat autē a uerbo utor: utar autē augustini uerbis: qui frui inq̄t est amore ihærere alicui rei. p̄ter ipsam. uti
 autē. quod in usum uenerit ad id quod amaf̄ obrinendū: si tamen amandū est. nam usus illicitus abusus potius
 uel abusus noīanda est. quo modo ergo si effemus peregrini qui beate uiuere nisi in patria non possemus: eaq;
 peregrinatione utiq; miseri: & miseriam uitare cupientes in patriam redire uelimus: opus esset uel terrestribus
 uel marinis uehiculis quibus utendum esset ut ad patriā qua fruendum erat peruenire ualeremus. Optio sit
 tua: tu inquit deligas. est enī optare deligere. Rhetorica nra: quæ tu latina fecisti. rhetorica institutiōes rhetori-
 cæ: generis neutri: numeri tātum pluralis: nam rhetorica generis scēminini facultatē ipsam & artem significat.

Cōtra propositum disputandi consuetudinem: quemadmodum plato in dialogis facit: ut quod unus con-
 firmet alius refellat. Consideramus hirci quorum in aliis: ordo est. consideramus hirci in aliis: ut in antipa-
 tro poeta: & que sequuntur: quorum naturæ contagio ualeret. Vt in antipatro poeta. antipater poeta sido-
 nius omnibus annis eo tantum die: quo erat genitus febris corripiebatur: cumq; ad ultimam ætatem perue-
 nisset die natali suo certo illo circūitu morbi cōsumptus est. Vt i brumali die natis. Cuius modi hoc sit exem-
 plū mihi nō liquet: nec usq; me legisse recolo: sed nihil refert quādoquidem: & huiusmodi quotidie possumus
 exēpla spectare si mentē adhibeamus. Vt i simul ægrotātibus fratribus. polystratus & hippoclydes iquit Val-
 lerius maximus: philosophi eodē die nati eiusdē præceptoris epicuri sectā secuti: p̄simonii etiā possidendi alen-
 dæq; scholæ cōmunionē cōiuncti: eodēq; momento t̄pis ultima senectute extincti tam æqualē fortunæ pari-
 ter: atq; amicitia societate q̄s nō ipsius cælesti cōcordiæ sinu genitā: nutritā: & finitā putet: quod si hos forte ci-
 cero etiam non dicit: qui simul ægrotantes: qui fratres fuisse scribit nō dubiū qn his simile philosophis profer-
 re uoluerit exemplum: sed hic nō est curandū quod nā exemplum sit: sed ad quod referatur inspiciendum: fa-
 ti enim necessitate nūc quærimus: quam in huiusmodi rebus nullam esse cicero arguit: quod fatum id esse pu-
 tet quod longissima causarum serie diuina & eterna prouidentia ad ultimum peruenit effectum: sed longe ma-
 gis illis accesserim: qui ut supra ostendimus: omnem rei futuræ necessitatem fatū dixerūt: siue id a natura i cor-
 pora nostra descenderit: siue nostris flagitiis irritatus deus nobis inflixerit cuiusmodi iam abūde a nobis dictū:
 præterea qui scire quisquam potest: nisi sit deus: an etiā hæc ipsa quæ a naturæ uiribus ait euenire a causis æter-
 nis non emanarint: id est cursibus cælestibus: quæ illam corporum molem atq; materiem stolidam: ac sine sen-
 su ita affecerint atq; commouerint: ut nos utpote perq̄ratos demiremur effectus. Vt in urina. ut in ungui-
 bus: ut in reliquis eiusmodi. subaudi. quæ in toto corpore spectantur multis esse inter se similia: quod ab una
 aut non admodum ab simili causa effluere. certum est.

Naturæ contagio ualeret, cōtagio & nō contagiū: ut igr festus pōpe. Legimus tamē cōtagia unde illud apd lucretiū. Quippe etenī nullo cessabat tpe apisci. Ex aliis alios auidi cōtagia morbi. Legimus & cōtagibz ut apud eundem. Qui fuerāt aut præsto cōtagibus ibant. Quasi ad cōtagies contagis deductus: ac sicut compago: & compages: & ab utroq; compagis nascitur genitiuus ita ab eo quod est cōtagio genitiuus sit in usu cōtagis q̄ fuit a nominatiuo contages, dicit & contagionis. Naturæ contagio, ut quæ unum cōplexa sit: alterum quoq; ali qua in parte similiter contigerit: quādoquidē a similibus principiis similes gignuntur effectus. Quam ego nō tollo, non aufero quo minus accedā id a natura posse fieri. Fortuita quædam esse possunt: quæ fato ab aliis fie

ri putantur. Vt in illo naufragio: cuiusmodi hoc fuisse naufragium sentiat: ipse paulo post exposuit. Vt i icadio, icadius scæuissimus pirata ut festus pōpe, ingt: qui cum in speluncā se quādam recepisset saxo de rupe ex cidente extinctus ē. Vt in daphyta, daphytas cū eius studiū esset cuius p̄fessores sophystæ uocatur: ut ualerii maximi uerba referam: inæptæ: & mordacis opiniōis apollinem delphis irridēdi causa cōsuluit: an equū iuenire posset cū omnino nullū habuisset cuius ex oraculo redita uox ē iuēturum equū: sed ut eo pturbatus periret. Inde cū iocabundus quasi delusa sacrarū sortiū fide reuertere incidit i regē atalum sæpenumero a se cōtumeliosis dictis absentē laceffitū: eiusq; iussu saxo cui nomē erat æḡ p̄cipitatus ad deos usq; cauillādos demētis aī iusta supplicia pepēdit. Pace magistri, zenonis. Cōminisci cōfigere unde commentus, Plautus, fac sis cōmentus.

.i. memineris & cōmenticius id est ficticius, & cōmentarius siue cōmentarium. Qui cum equus non esset animal sed montis propriū. Aut philippus hasce in capulo quadrigulas uitare monebat, oraculo ut ualerius ingt maximus macedonū rex philippus admonitus ut a quadrigæ uolentia salutē suā custodiret: toto regno dissiugi currus iussit, eūq; locū: qui i boetia quadriga uocat semper uitauit: nec tamen denunciatum periculi genus effugit, nā pausonias in capulo gladii: quo eum occidit quadrigā habuit celatam. In capulo, capulum manubrium dicit & pheretru: unde senex capularis qui iam ita decrepitus ut in pheretru capiendus uideatur. Si ne nomine: quoniā si lapsus in flumē occubuerat nō proprie fecisse naufragium dici potuit. Quid enī scribit? subaudi posidonius. Quid enī scribit hoc predictum in aqua esse pereundum, .i. quid nā scribit igitur i aqua eē pereundū si non ita enunciatū sed quod naufragium facturus erat. Ex spelunca ubi diliterat: dicitur & speleū: sed apud poetas, græcū enim est uerbū, & specus & specu genere masculino: foeminino & hæc postrema terminatio neutro tātum genere qd̄ ēt græci tū σπέος tū σπηλοιοι dicūt. Aut nihil omnino ē fortuitū, qd̄ temere & sine cā dicimus euenire. Aut hoc ipm̄ potuit euenire fortuna, potuit quidē euenire fortuna, .i. temere: sed cū plectēda icadii piratæ uiderent facinora, potuit etiā id fato euenisse ut supra ostēdimus, sane fors quod a fortuna ipsa dea dicebat uelut ipse de diuinatōe, qd̄ est enī aliud fors q̄ fortuna: quid casus? quid euentus? nisi cū sic aliquid cecidit: sic euenit: ut uel aliter cadere: atq; euenire potuerit: & rursus qd̄ est tādē quod casu fieri: aut forte fortuna putemus? nihil enim tam contrarium rationi: & constantiæ q̄ fortuna: ut mihi ne in deum quidem cadere uideatur: ut sciat quid casu fortuitoue futurum sit: si enim scit: certe illud eminet, sin certe eueniet nulla est fortuna, rerum igitur fortuitarum nulla est præsensio: immo equidem apud deum rerum omnium præsensio est, nec quicquā ipsum potest fallere: sed ideo fortuitu dicimus aliquid euenisse: quod cur ita eueniret nulla fuit necessitatis causa, non enim omne quod futurū est: necessario est futuz, nempe quis me nunc scribere cōpellit: aut uetat desinere: siue sim adhuc scripturus aut desiturus neutrū cogor facere. Cum uero altege feci non possum dici coactus effecisse: non tamen hoc a me etiam factū forte fortuna dici pōt: sed quod ita uoluerim: q; si extrinsecus aliqua causa immineat que id me facere prohibeat tum aut fortuna aut fato factum dici potest: quæadmodū supra abunde differuimus. Quæro igitur: atq; hoc late patebit: si fati omnino nullū nomē: nulla natura: nulla uis esset: & forte temere: casu aut plæraque fieret: aut omnia nunc aliter: ac nunc eueniunt euenirent: si uis fati ulla nūc est non est dubitandū quin aliter a fato aliter a fortuna & casu eueniat alio: qui nullum inter hæc esset discrimen: itaque si fortuna: & casu omnia fiant longe secus fieri q̄ fato necesse est: quod si datur nunc alia fato: alia fortuna euenire: & detur in posterum hæc immutatumiri ut fortuna omnia eueniant fati causas extingui oportebit: quod si ita sit mundi quoque machinam necesse erit immutari quæ

De fato

ut Aristoteles acutissime arguit, ita ab optimo maximo deo fabricata est: ut exigua etiam ipsius parte diminuta totam collabi necesse sit ita pars parti hæret: ita altera idiget altera: ut id euenire opus sit, quid ergo dicere at tinet si non fato: sed temere omnia eueniant non aliter euentura ac eueniant? Longe enim secus possunt euenire, hæc solus nouit deus q hæc constituit: num secus sint euentura an nō sed quæ & quare euenire fato: & alia & alia fortuna cōtendamus iam a principio satis ut opinor ostēdimus. Cum bona gratia dimittamus, cuius a nobis explosa sententia est. In aliis esse pituitosos: chatarrus a græcis a latinis uero pituita nominatur: ut uerum quorundam uoluit opinio: pituita quod petat uitam dicta. Redūdantes, noxio humore superfluentes

nunc eueniunt, euenirēt? quid ergo attinet iculca re fatum? Cum sine fato ratio omniū rerū ad naturam fortunæ referatur, sed posidonium sicut æquum ē cum bona gratia dimittamus. Ad chrisippi laqueos reuertamur. Cui primum quidē de ipsa rerum cōtagione respōdeamus: reliqua postea persequemur. Inter locorū naturas quātum iter sit uideamus: alios eē salubres: alios pestilētes: in aliis eē pituitosos: & quasi redūdātes: i aliis exiccatos, atq; aridos: multa q; sunt alia: quæ iter locum & locum plurimum differant. athenis tenue cœlū: ex quo etiam acutiores putatur attici: crassum thebis: itaq; pingues thebani: & ualētes: tum neq; illud tenue cœlum efficiet ut aut zenonē q; aut archesylam: aut theophrastum nō audiat: ne q; crassum ut nemea potiusquā isthmo uictoriā petat, disiunge longius: quid enim loci natura afferre pōt ut in porticu pēpei: potiusquā in campo ambulemus: tecū quā cū alio: idibus potiusquā calendis: ut igitur ad quasdā res naturas loci pertinet aliquid ad quasdam autem nihil: sic astrorū ualeat affectio: si uis ad quasdā res ad omnes certe non ualebit, at enī quoniā in naturis hominum dissimilitudines sunt ut alios dulcia alios subamara delectent, alii libidinosi: alii iracūdi: aut crudelēs: aut superbi sint: alii talibus uitis abhorreant, quoniā igitur inquit tantum natura a natura distat: quid mirum est has dissimilitudines ex differentibus causis eē factas? Hæc differens qua de re agatur: & in quo casu consistat non uidet: non enī si alii ad alia propensiores sunt propter causas naturales & antecedentes: nam tum nihil esset in nostra potestate si res ita haberet: nūc uero fatemur acuti: hebetes ualētes imbecilliue simus nō esse id in nobis quod autem ex eo cogi putat ne ut sedeamus quidem: aut ambulemus uoluntatis esse is non uidet quæ quamq; rem res consequatur: ut enim & ingeniosi & tardi ita nascantur anteceden-

fato definit. Nō uidet quæ quāq; rem res cōsequatur, quoniam: ut diximus: iudicium actio sequitur: is qui omnia necessitati subiecit: aut certe uerborum cōsequentia nō cernit. Ut enim ingeniosi: hoc dicit, non si ingeniosum aut tardum esse in nobis non est: idcirco & ambulare & sedere pariter non esse dici potest.

Athenis tenue cœlum, penetrabile aerem, dicitur enim cœlum aliquando aer, lucretius, quæ generantur in hoc cœlo qui dicitur aer, Acutiores putant attici, iuentione propiores, Pingues thebani, ignio crassi. Et ualentes, corporis mole robustiores

Tū neq; illud tenue cœlum efficiet ut aut zenonē quis, zenonē cittiea dicit ex cypro, nam cū octo fuerint zenones hic præstātilissimus habitus ē: & ne aliorum quidē ullus fuit atheniensis. Aut archesylā: qui pythaneus ex eolide primus mediam iuexit academiā. Aut theophrastum: qui erestius fuit: leucippi platonis & postremo aristotelis discipulus fuit: sed nemo iquit cicero quod nullus horū fuerit atheniensis ipos audire recusauit. Neq; crassū ut nemea potiusquā isthmo uictoriā petat: quattuor i græcia fuerunt olim celebrata certamina: ioui apollini: palæmōi: & archemoro: unde illud epigramma,

τεσσαρες οισιν αγωνες εν ελαδα των τεσ αγανοι
οι δυο μεν ονητων οι δυο δαδανατων ζηνος λη
τοιδαο παλαιμονος αρχεμοροιο
αλλα δε των κοτινος μηλασελινα πειτος
sunt autem qui existimēt ioui qdē olympia: & apollini pythia sicut cæteri dicata fuisse: sed neptunio isthmia: & herculi nemea ut uerfus illi indicant,
ζηνη μεν οι πρισατα κοτινον και ολυμπια θητο
και πυνιοισ μετα του δετασ υπια μηλα τεφοιβο
ιοθμια και πειτην αυτε κορινθιο εννος ιγαιο
και νεμεα νεμεατοι ηρακλει ηδεσελινα

Apparet at i isthmo tenuiore fuisse aerē: crassiorē uero i nemea silua ac p hoc nemeatas corpore robustiores fuisse. Ut i porticu pēpei potiusquā in campo ambulemus: disiunge iquit longius ut loci natura nihil ad fatū cōferre uideat: qd sit quod alio nobis i loco potiusquā alio nobis ambulare nobis libeat. In cāpo, subaudi martio, Idibus: potiusquā kalēdis, idus ab eo qd thusci itus, ut iqt Var, uel potius sabini idus dicitur: primi dies mēsiū noiati kalēdæ ab eo q; his diebus calēt eius mēses: licet ἀπο του κλειν, i, ab aduocando quidā deduci putauerit. Sica stroz ualeat affectio quā græci, Διασιν uocat, nri affectionē: quoniā igitur iqt: subaudi Chrysippus. Hæc differēs disputās, Propēsiores: inclinatiores. Propter cās naturales: & antecedētes: subaudi sūt, ε, η, ἀποκινον distum: ut sit tamē itegrū sunt fato, Nō eē id i nobis i, optiōe nra quoniā id a natura ipa propēdet. Ex eo quod i optiōe nra nō sit ut corpe ualidi aut ibecilli simus ut piter nō sit i nobis ut sedeamus aut stemus qd a uolūtate pficiscit nisi tamen extrisecus uis aliq; aut stare aut sedere nos phibeat, sed hæc q; lia sint nos supra ostēdimus: uī qdē corpi & externis reb; afferri posse: uoluntati nra nō posse: ut pote liberæ & nulli obnoxia uolētia. Cogi putat ut stoicus q omnia

Principalibus causis, i. generalibus & omnibus iminentibus: quandoquidem id in uoluntate positum est. Zophyrus physognomon: id est qui naturas hominum ex uultu: oculis: naribus: ore omnibusque totius corporis membris cognoscit: a physis: id est natura: & gnome id est cognitio perceptio, sententia, unde & Aristotelis libellus est: & alter alberti alemani & adamantii cuius eminentiora praecepta nos in latinum conuertimus: quae de physognomia in scriptis sunt ubi ex membris humanis naturam hominum uariam dinosci uoluerunt. Stupidum esse socratem dixit & bardum, bardum inquit nonius marcellus est uel propria & ingenio tardum: nam graeci, bardos tardos dicebant. Hom. Ψι. id est xxiiii. iliados. βαρδιστοὶ μὲν γὰρ οἱ εὐσυνκάλυτοι, ἰσοῦσι δὲ οἱ ἀργαροὶ περὶ τέρου. ἀλίσμεν ἀλλοτῶν βαρδιστοὶ οἴειν. Plautus in persa nimis tandem equidem pro barda & pro rustica reor habitam esse abs te. Inde apud Iuuenalem bardaicus iudex datur, sane dicunt bardum graeci per hypertesim pathos ab eo quod est bradys id est tardus: & segnis ut ex homero licet nobis perspicere qui in octauo iliados inquit, ἠπελαγὸς δὲ νυτοῖ ἑσπέρων βαρδέος δὲ τοῖ ἰσσοῖ. Quod iugula: unde iugulo uerbum. Alcibiades atheniensis adolescens socratis discipulus: postea philosophus. Dicitur cachinum sustulisse, i. solutum risum emisisse, a graecis est sumptum uerbum, illi enim καυχᾶσθαι dicunt quod nos cachinor. Ex naturalibus causis, magis enim sanguinei: quam melancholici uenerem affectant. Studio, subaudi ea uitia amouendi. Disciplina morali philosophia. Si uis & natura fati ex diuinationis ratione firmabitur, id est ex eo quod astrologus ita praedixerit. Etenim si est diuinationis quaelibet natura, id est nil aliud quam quod natura efficit, legitur & nostra: ut sit quam nos habemus quoniam & apollo & caeteri daemones etiam futura praedixerunt. A praeceptis artis proficiscitur sicut astrologiae: id tamen minime uerum est: nam & natura quaedam quam anima plerumque habet futura praedicitur ut caelestibus fuerit coniuncta corporibus: aut diuina concessione permixtum cuiusmodi prophetae, & sibyllae: & hermes trismegistus & multi praeterea alii: quin & astronomum quoque prophetam esse oportere multi dixerunt, non ergo diuinationis omnis nostra a praeceptis artis proficiscitur. Quae dicuntur graece, θεωρηματικά, id est quae in rerum speculatione & corporum caelestium consideratione posita sunt ἀπὸ τοῦ θεωρεῖσθαι, id est a specularando. Nullo praecepto, ordo est: non enim credo artifices nullo praecepto ante caeteros uersari in suo munere, sensus est, existimo artifices in suo quolibet officio aliquo praecepto caeteros anteire. Aut eos qui diuinatione utantur, subaudi nullo praecepto futura praedicerem: si quidem omnis astrologia praeceptis & speculatione constat: quam ut diximus mens praesaga multi momenti haberi debeat. Luctatio, contentio certamen. Pugnantes haec igitur inter se, si modo illud quod iam propositum est admittamus. Certum in fabio ponitur ut oriente canicula natus sit. Haec quoque coniunctio id est hypothetica propositio de qua abunde supra diximus. Est ex repugnantibus: quia si uerum est illud connexum, si fabius oriente canicula natus est fabius in mari non morietur: illius connexi contrarium est, atqui fabius oriente canicula natus est & fabius in mari morietur: quia illius consequens fuit, fabius autem oriente canicula natus est: ergo fabius in mari non morietur: haec ergo propositio a loco sumpta est qui ex

tibus causis, itemque ualentes & ibecilli. Non sequitur tamen ut & sedere eos & ambulare, & re agere aliquam principalibus causis definitum: & constitutum sit. Stilponem megaritum philosophum acutum sane hominem: & probatum temporibus illis accepimus, hunc scribunt ipsius familiares & ebriosum & mulierosum fuisse: neque hoc scribunt uituperantes: sed potius ad laudem: uitiosam enim naturam ab eo sic domitam, & compressam esse doctrina: ut nemo unquam uinolentum illum: nemo in illo libidinis uestigium uiderit: quid socratem? nonne legimus quemadmodum notarit zophyrus physognomon: qui se profitebatur hominum mores naturasque ex corpore: oculis: uultu: fronte: noscere: stupidum esse socratem dixit & bardum: quod iugula concaua non haberet obstructas eas partes et obturatas esse dicebat: addidit etiam mulierosum: in quo alcibiades dicitur cachinum sustulisse: sed haec ex naturalibus causis uitia nasci possunt: extirpari autem & funditus tolli: ut is ipse qui ad ea propensus fuerit a tantis uitii auocetur, non est id positum in naturalibus causis: sed in uoluntate studio: disciplina, qua tolluntur omnia: si uis & natura fati ex diuinationis ratione firmabitur: & enim si est diuinationis quaelibet natura a praeceptis artis proficiscitur, praecepta appello: quae dicuntur graece θεωρηματικά, non enim credo nullo praecepto ante caeteros artifices uersari in suo munere: aut eos qui diuinatione utantur futura praedicerem. Sunt igitur astrologorum praecepta huiusmodi, si quis uerbi causa oriente canicula natus est: in mari non morietur. Vigila chrysisse ne tuam causam in qua tibi cum diodoro ualente dialectico magna luctatio est: de seras, si enim est uerum quod ita connectitur: si quis oriente canicula natus est in mari non morietur: illud quoque uerum est, si fabius oriente canicula natus est fabius in mari non morietur, pugnant igitur haec inter se, fabium oriente canicula natum & fabium in mari moriturum esse: & quoniam certum in fabio ponitur natum esse eum canicula oriente: haec quoque pugnant & esse fabium & in mari esse moriturum, ergo haec quoque coniunctio est ex repugnantibus:

De fato

repugnantibus dicitur de quo in topicis Ciceronis quæ dicere attinebat protulimus. Ex eo genere est quod fieri non potest: id est ἀδύνατον quæ neoterici possibilia uocant. Vt propositum est, ut pro concessio in ea propositione positum. Omne ergo quod falsum dicitur in futuro id fieri non potest, sensus est, si quis uerbi causa natus est oriente canicula is in mari mori non potest: quod idem cæteris in rebus ualet sequitur ut quicquid falsum uel uerum dicatur in futuro id fieri non possit: sed hic respondendum quod merito peripatetici asserunt non omne quod falsum sit id impossibile esse siue in futuro siue in præsentia ita sit: nam si me dicas stare qui sedeo falsum est: non tamen: ut etiam beatus Thomas in Aristotelis librum primum de cælo & mundo inquit: impossibile est itidē: quia futurum est ut hinc ad horam hunc anulum non confringam non ideo tamen impossibile est, at quod tria & quattuor conficiant octo non falsum modo est: sed etiam impossibile, falsum itaque aliquid in futuro dici potest: quod tamen fieri potuit: idque præcipue si humana uoluntas accesserit: nam sicut nauis ueto acta in scopulis collisa foret nisi gubernatoris solertia subuenisset: ita humana corpora a corporibus acta cælestibus multa subitura eēt pericula nisi ratio succurrisset, proinde si quis oriēte canicula in mari mori nō debuit quā corpora cælestia quæ corpori nō etiam rationi dominantur: alioqui cum sedeo exurgere non possum quod ridiculum est: talem uideantur habere

re affectionem: & ita etiam affectus commouere, uide quid concedam ut aquas nullas ingredi uelit: potest tamen accidere ut uoluntas & ratio sicut affectus plærunque obrundit & sibi subiicit eo ita corpus immittat ut periclitari fortuna ita aduersante necesse sit. Et quicquid non sit futurum id negat fieri posse, sed fallitur Diodorus ut iam ostendimus. Neque necesse fuisse cypsellum regnare corinthi, de cypsello hæc apud Herodotum legimus. Cum ciuitas corinthiorum paucorum potentia teneretur, qui bacchiadæ nominabantur, hi inter se & dabant: & accipiebant uxores, amphioni igitur uni ex horum numero filia nascitur nomine Labda: quæ cum claudicaret & bacchiadarū nemo uxorem sibi uellet: eætionem cuidam echeratei despondetur: isque ex petra tribu oriundus erat: sed ea res laphitas: & cenidas latuerat, is igitur cum neque ex uxore neque ex alia filios haberet delphos petit: Cui apollo, Eætione quāuis longe es dignissimus: at te Vltio pro merito tamen non nulla secuta Labda quidem nocuum gignet parietque tyrannos Qui caderet in scæuos iudex tum deinde corinthi. Quæ responsa ubi bacchiadis nunciata sunt: licet antea essent prædicta: tamen exciderant: deinde aliud responsum fuit, En aquila in petris gignet fortemque leonem Ac scæuum pariet genua & compluria soluet Talia uobiscum iam nunc uersate corinthi, Qui colitis pulchram pyrrhenen: altamque corinthon, His exciti bacchiadæ partum ex eætione si quod oriatur interficere decernunt: nec mora decem eliguntur: quibus id negotium demādatur: ac iureiurando adiguntur. Coniurati ubi eætione natum esse intelligunt domum ingrediuntur: Læta mater talium aduentu uiroborum ob patris beniuolentiam accurrit ilico: & infantem absente uiro porrigit uni, Conueniant autem ut qui primus sustulisset is illum parieti illideret aut terræ: sed euenit ut primo ifans arrideret eum suspiciens: qui miseratus secundo tradidit: is inde tertio: & sic deinceps: qui omnes misericordia moti ei ignouere: & matri infantem reddidere: sed inter eundem adhuc immutati regrediuntur: ubi rem mulier intelligit perire aduolans puerum in aluearibus recondit sibi persuadens si redeant subuersuros omnia, regressi cum nusquam eum inueniunt: domum redeunt se negotium confecisse dicentes, Infante per hunc modum liberato ad locum ubi latuerat cypseli nomen habuit, is demum cum sacrificaret oraculi sorte corinthiorum imperium obtinuit. Fœlix ille meas qui nunc ascendit in ædes Cypsellus eætides celebris rex ipse corinthi: Ipse quidem & nati: at non qui nascentur ab illis. Talis itaque uir regno potitus graui in ciues tyrannide scæuens ad duos ac triginta: quibus regnauit: annos corinthiorum alios urbe summouit: alios pecuniis multauit: plures interfecit, qui decedens per iadro filio reliquit imperium: quod ad tertium usque hæredem peruenit: ut autor est Strabo. Diuina prædicta, quæ futura antequam euenerint significauerunt. Eque falsa in futuris dicuntur, id est quæ minime futura sunt falsumque sit si quis ea futura dicat. In his habemus, id est pro certo tenemus. Vt ea fieri non possint hoc est ut factu sint impossibilia. Dicas esse necessarium, non necessarium sed contingens est: quoniam aliter potuit accidisse. Primum quod est in connexo, id est in hypothetica oratione. Natus est oriēte canicula necessarium est, postea quod est: esse necesse est: sed tamen ne hoc quidem necessarium: sed contingens

si quidem potuit non nasci oriente canicula: non enim necessitatis ullæ fortassis antecesserunt causæ non magis quod ipse nunc scribam: illi enim necessaria ducimus appellanda sicut supra præfati sumus quæ a causis emanant necessariis ut mori quod natum est corpus ex principiis naturalibus hoc est elementis. Vt chryssippo placet: ac si dicat quod nos non utique admittimus. Quia sunt immutabilia hoc pacto: & qui intulerit cuiquam iniuriã necessario se intulisse dici poterit: iam sæpius ostendimus quod ut iterandum uideatur immutabile omne non esse necessarium. hæc itaque sunt etiam huiusmodi. Fit etiam quod consequitur necessarium. si propositio sit uera aut necessaria: id quoque erit uerum aut necessarium: sed si rem ipsam inspiciamus ne id quidem uerum est: nam

si ortum oriente canicula Fabium ideo necessariū putes: quia præterita sint ut tu uis necessaria oia quod immutabilia sint ac infecta fieri non possint: ita futura quia futura sũt: ut sæpe iam diximus nõ de omnibus futuris idem dici potest si quidem multa a nobis fient quæ potuerunt euitari quo minus fierent. itaque hoc confirmatur quasi natum Fabium oriente canicula infantem uel uirum aliquis si uoluerit in mare præcipitem agere nõ potuerit. quod si nemo id possit non uideatur cur etiam magis alia quædam possit ut sedere & ambulare ut nõ possit quisquam aliqua nisi quæ necessitas imperarit. ut rursus in illud recidamus nullum esse peccatum quoniam liberæ nostræ nõ sint actiones atque uoluntates: sed liberæ eẽ iam a principio ostendimus uoluntates. liberæ ergo etiã & actiones: ut ostensũ est. Quæque chryssippo hæc nõ uidentur ualere in omnibus: ut

necessitas necessitatem consequatur: quoniam potest necessitas alia aliam impedire. Sed si naturalis est causa. ut elementa ita affecta sint aut humores in corpore ita corrupti uel nõ corrupti: necessario sequitur quicquid natura inuenerit: sed si naturalis est causa inquit: id est si astra ita portendant: uerũ tamen corpus non animus cohiberi poterit. quod si uehementer etiam astrorum sint impulsus: nulla tamen est necessitas quin uoluntas secus possit efficere. Vt uros esse coniunctionibus. id est coniunctis enunciationibus. Ne incidat in diodorum: ne a diodoro refellatur. Quæro enim si chaldæi. id est mathematici: ut Strabo in duodecimo. qui nũc chaldæi inquit olim chalybes: qui antea halybes dicebantur: apud quos est pharnacia: & rursus in sextodecimo. apud idos gymnosophistæ. apud persas magi: & necromantici & qui dicuntur leuconomantes: & hydromates id est in aqua diuinantes: apud assyrios chaldæi. apud romanos tyrrheni temporum coniectores: id est horoscopi. talis fuit & moyses & eius successores. Vt negationes infinitarum coniunctionum. id est enunciationũ quæ definitas non significent personas. Infinita connexa ut propositum est si quis natus est oriente canicula is in mari non morietur infinitam enim personam indicat quod ita connectitur. Cur reliqui facere non possunt. ne ipse quidem chryssippus prohibet. Si cui uenæ sic mouentur. quoniam ex earum motu cordis temperamentum & distemperamentum nouerunt medici. Si in sphaera maximi orbis medii inter se diuiduntur. significationes quædam in sphaera circũductione orbis siue circuli ab astrologis nominantur. sphaera autem dempta aspiratione more æolico latine globus dicitur. circuli igitur omnes sunt decem. eorum uero alii minores: alii maiores appellantur: minores uero qui circum sphaeræ centrum inuecti eam diuidunt in duas partes æquales. maiores itaque circuli de quibus hic loqui nihil attinet sunt quatuor: maiores autem sunt sex quorum unus equinoctialis a quibusdam: ab aliis æquidialis: quod græcæ dicunt ismerinus: appellatur. hic igitur orbis equinoctialis æque ab utroque polo distat: ideo autem æquinoctialis uel equidialis appellatur: quoniam cum per eum sol transit quod singulis annis facit: in principio arietis & libræ tum dies ac noctes sint æquales per omnem terram. alter orbis uoce græca zodiacus dici solet: qui diuidit medium æquinoctiale & ab eo medius diuiditur: cuius altera medietas ad septentrionem uergit: altera uero ad meridiem: dicitur etiam græcæ λοξίος. id est obliquus in quo secundũ accessum ac recessum solis omnes tum generationes: tum corruptiones sũt. Tertio duo sunt alii maximi circuli coluri appellati: qui solstitia & æquinoctialia media diuidunt & ab eis diuiduntur per polos transeuntes mundi & zodiaci & per maximas solis declinationes id est per cancri: & capricorni primos gradus: quintus circulus maximus dicitur meridianus: qui ubicunque quisque fuerit quouis anni tempore cum sol ad meridiẽ peruenit ei meridiẽ facit.

sexus maximus circulus orizon dictus qui terminat ea quæ perspicui aut uideri non possunt. hic autem incerta ratione definitur: nam aliis atq; aliis terræ partibus adiectus prouideretur ita ut spæra fuerit collocata: nec minus hi postremo loco positi orbis alios diuidunt medios & ab eisdem diuiduntur. Multa sunt genera enunciationum: ita scilicet & cum enunciationum: alia quidem simplices: alia uero ut supra ostendimus compositæ sint. compositarum: de quibus hic mentio fit: uinculo oriuntur syllogismi: qui hypothetici nominantur: quorum genera siue ut nunc loquimur modi sunt septem. Primus modus est quotiens quod in cõnexa enunciatione proponitur: ita assumitur ut quod consequatur ex duabus constet affirmationibus hoc modo: si dies est. lux est. atqui

& sunt in spæra maximi orbis: & hi nõ medii iter se diuidunt quid est quod non possit isto modo ex connexo transferri ad coniunctionum negationem: & quidem aliis modis easdem res esse posse. modo dixi in spæra maximi orbis medii inter se diuiduntur. possum dicere: si in spæra maximi orbis erunt. possum dicere quia in spæra maximi orbis erunt: multa sunt genera enunciandi: nec uolum distortius q̄ hoc quo chrysippus sperat chaldæos contentos stoicorum causa fore: illorum tamen nemo ita loquitur: maius est enim has cõtortiones orationis q̄ signorum ortus: obitusq; perdi-

dies est. lux igitur est. ex duabus negationibus. si lux non est dies non est: sed lux non est: dies igitur nõ est. ex affirmatione & negatione. si dies est: nox non est: sed dies est: nox igitur nõ est: ex negatione & affirmatione. si nox non est dies est: sed nox nõ est dies igitur est. Secundus modus est quotiens in cõnexa enunciatione ad syllogismum ita assumitur id quod primum est auferatur ex duabus affirmationibus hoc modo: si dies est lux est: sed lux

non est. dies igitur non est. ex duabus negationibus: si lux non est dies nõ est: sed dies est. lux igitur est. ex affirmatione & negatione si dies est: nox non est: atqui nox est. dies igitur nõ est: ex negatione & affirmatione. si nox nõ est dies est. sed dies non est. nox igitur est. Tertius modus est cum connexæ enunciationis partes ex affirmationibus coniunctæ negatione diuiduntur: totique enunciationi rursus negatio adiungitur. quod genus enunciationis græce $\nu\pi\epsilon\rho\ \alpha\pi\omicron\phi\alpha\tau\iota\kappa\omicron\upsilon\gamma$ appellatur assumiturque quod prius est in enunciatione: ut ex contratio. conclusatur ab eo quod in propositione prolatum fuerat hoc modo. non si dies est lux nõ est: atqui dies est. lux igitur est. hic ergo posito quod præcedebat id est esse diem: euersum est quod sequebatur: id est non esse lucem: quod negantiam euerat affirmatio: uel cum connexæ enunciationes ex negantiis iunctæ: secundæ parti negantia demittitur totaque enunciatio abnegatur præposita priori enunciationis parti negantia interimit quod subsequitur hoc modo sit enunciatio. si non est lux dies non est. fiat repugnans ita: si nõ est lux est dies. huic negantiam præponamus ut fiat uera hoc modo non si lux non est dies est: atqui lux non est: dies igitur non est. Aut si connexæ enunciationis ex negantia & affirmatione compositæ: uelut si dies non est nox est secundæ parti negantia iungatur: ut sit si dies non est nox non est. fit repugnans eaque porro abnegetur ut sit uera hoc pacto: non si dies non est nox non est: atqui dies non est: nox igitur est. Aut si in eadem enunciatione quæ ex negantia atque affirmatione copulata est: quæ est si dies non est nox est. priori parti negantia subtrahatur fiet repugnans hoc modo si dies est nox est. ponaturque quod primum est ut id quod sequatur auferatur hoc modo. non si dies est nox est: atqui dies est nox igitur non est. Aut si connexæ enunciationis ex affirmatione & negatione copulata uelut si uigilat nõ stertit. posteriori parti negantia dematur ut sit: si uigilat stertit. fit repugnans: totaque porro abnegetur ut fiat uera hoc modo. non si uigilat stertit. positoque priore id quod sequitur iterimatur hoc modo: nõ si uigilat stertit: atqui uigilat non stertit igitur. hæc omnia in tertio esse genere siue modo facile intelliguntur: quæque ex repugnantibus fiunt: ubi semper id quod antecedit ponitur: ut id quod sequitur auferatur: ipso etiã in topicis memorante Cicerone. Quartus uero modus est cum disiunctiua enunciatione primum ponitur: ut auferatur secundum hoc modo: aut dies est. aut nox est: atqui dies est nox igitur non est. Quintus modus est quotiens in disiunctiua enunciatione auferatur quod prius est ut ponatur secundum hoc modo: aut dies est: aut nox est. non est autem dies. nox igitur est. Sextus modus est cum in his rebus quæ in disiunctione uenire possunt. id est contrariis uel repugnantibus medietate carentibus negantia præponitur & copulatiuæ coniunctiones adiunguntur. poniturque quod est primum: ut id quod sequitur auferatur hoc modo: non est dies & nox est. dies autem est. nox igitur non est. Septimus modus cum in eadem enunciatione auferatur quod præcedit negantia: ut ponatur id quod sequitur hoc modo. non est dies & nox est. atqui dies non est. nox igitur est. cum ergo iquit chrysippus non & natus est quis oriente canicula & is in mari non morietur. negatur aliquem oriente canicula qui in mari non moriatur ne si ut diodorus sentiebat præteritum omnino affirmet futurum quoque admittere necesse sit. Nec ullum distortius. a communi consuetudine loquendi remotius. Quo chrysippus sperat chaldæos contentos stoicorum causa fore. uenusta certe Ciceronis irrisio. hoc enim dicit. Sperat chrysippus contentos chaldæos fore ut ita loquantur quod stoicis id loquendi genus gratum fore intelligant. Illorum. subaudi chaldæorum. Maius est enim has contortiones orationis q̄ signorum ortus obitusq; perdiscere. hoc dicit. ob scurius erat futurum chaldæis stoicorum dialecticas obseruare orationes q̄ stellarum ortus & occasus perdiscere. nec dubium quin per signa stellas omnes accipiat non eas modo quæ in plano sunt: sed etiam & erraticas. at certe res ita habet. nam qui inter cæteros eximii haberi dialectici uolunt ita loquuntur ut infantissimi plane deprehendantur licet in dialectica omnem ætatem contriuerint: nam cum ad ostendendam ueritatem & fidem aliquius rei faciendam. inuenta sit dialectica: nullam ipsa hypothesin per sese habet: sed aliunde ex omnibus sibi assumit disciplinis: isti tamen ita in ea consenscunt perdiscenda quasi cæteræ nõ sint artes cognoscendæ: & cū oem

dialecticam orationem sensibus & uerbis constare necesse sit & sensus quidem aliunde ex aliqua eruere discipli-
na: uerba autem a grammatica: ita propemodum loquuntur ut nec alicuius artis sensus insignis appareat: sed po-
tius inanis quædam loquacitas ihorrescat: orationes uero sunt huiusmodi ut præter ipso eo pacto loquatur ne-
mo. iure itaque inquit Cicero maius esse has contortiones orationis quàm signorum ortus obitusque perdiscere. τε
πιδυνατον. id est de possibilibus quid ualeat id quod fieri possit. id est quo pacto possibile fieri accipiendum sit.

Anquirit. id est circūquirit. Sic si diceretur morietur noctu in cubiculo suo ui oppressus Scipio: uere diceret:
mori Scipioni utpote ex naturalibus habens causis originem necesse fuit. nec enim immortalis esse potuit. at illo

ne modo ei moriendum fuerit
ambigi plane potest: quoniam & fato
& fortuna id accidisse coniecta-
ri potest. sane Cornelius Scipio qui
carthaginē euertit ac solo æqua
uit cum aduersus grachanas le-
ges dicere cōpelleretur: sibi ple-
beios grauiter reddidit i fenfos:
ita cum i uespera se domum re-
cepisset tabula & pugillaribus pa-
ratis qua nocte scripturus uide-
batur quæ populo recitarentur
in cubiculo suo lecto stratus si-
ne uulnere mortuus iuetus est:
siue corneliæ grachi infidiis cir-
cūuentus ne leges grachanæ sol-
uerentur agrariæ: conscia in his
etiam sempronia eius filia quæ
scipioni nupta ob deformem eū
faciē non amabat: & ne ipse qui-
dem eam ut marito par fuit dili-
gebat: siue ipse sibi ut quibusdā
uisum est mortem consciuerit:
quando quæ esset pollicitus nō
posset transigere: sunt etiam qui
dicāt seruos Scipionis in tormē-
tis falsos esse ab exteris quibus-
dam per noctem i Scipionis do-
mo latitantibus oppressum sug-
gillatum eē nec ausos fuisse qui
necis eius in causa fuerat profer-
re. Et ab atomis petat præsi-
dium: hoc est se a fati necessitate
defendere nō posse uideatur: ni-
si atomos in medium producat

scere: sed ad illam diodori contentionē quā πεπιδυνατον appel-
lāt reuertamur: in qua quid ualeat id quod fieri possit anquirit. pla-
cet ergo diodoro id solum fieri posse quod aut uerum sit: aut uerum
futurum sit: qui locus attingit hanc quæstionem nihil fieri quod nō
necesse fuerit: & quicquid fieri possit id aut esse iam: aut futurū esse:
nec magis commutari ex ueris in falsa posse ea quæ futura sūt qui-
dem quàm ea quæ facta sunt. sed in factis immutabilitatem apparere
in futuris quibusdam quia non apparent: ne in esse quidem uideri:
ut in eo qui mortifero morbo urgeatur uerum sit hic morietur hoc
morbo: at hoc idem si uere dicatur in eo in quo tanta uis morbi nō
appareat nihilominus futurum sit. Ita fit ut commutatio ex uero in
falsum ne in futuro quidem ulla fieri possit. nam morietur scipio ta-
lem uim habet ut quāquam de futuro dicatur: tamen id non possit
conuerti in falsum: de homine enim dicitur cui necesse est mori. sic
si diceretur morietur noctu in cubiculo suo ui oppressus scipio ue-
re diceretur: id enim fore diceretur: quod esset futurū: futurum autē
fuisse ex eo quia factum est intelligi debet: nec magis erat uerum
morietur Scipio quàm morietur illo modo: nec minus necesse mori Sci-
pioni quā illo modo mori: nec magis mutabile ex uero i falsum ne-
catus est Scipio quā necabitur Scipio. Nec cum hæc ita sint est cau-
sa cur epicurus pertimescat fatum: & ab atomis petat præsidium
easque de uia deducat & uno tempore suscipiat res duas inenoda-
biles: unā: ut sine causa fiat aliquid ex quo existet ut de nihilo quip-
piam fiat quod nec ipsi: nec cuiquam physico placet. alteram ut cū
duo indiuidua per inanitatem ferantur alterum e regione moueat

atomi i secabilia corpora dicuntur: unde & nomen habent ab a priuatoria particula & τεωνω seco. aiebat autem
epicurus ex atomis descendentibus e cœlo: omne corpus gigni: nec non animorum motus pacari & excitari ab
eisdem. itaque quales essent atomi: tales humanos casus fore & declinatione atomorum declinari: tum bona: tum
mala: petit itaque præsidium ab atomis ne æternas fateatur esse causas. De uia deducat. quoniam si omnes
certa quadam uia descenderint necessitatem causarum inferre uideantur. Inenodabiles. inexplicabiles. Ex
quo existet. unde apparebit ac fieri uidebitur. Ut de nihilo quippiam fiat. Cum omne corpus materia formaque
constet. Quod nec ipsi. unde Lucretius in primo: qui epicuri dogma sequitur. Nil igitur fieri de nihilo posse
fatendum est. Semine quando opus est rebus: quo quæque creatæ: Aeris in teneras possent proferrier auras.

Nec cuiquam physico placet. id est qui de rerum natura disputet sicut Aristoteles qui in physicis hoc idem do-
cet. Duo indiuidua. id est atomi. Per inanitatem. id est per aera qui quod non cernatur sicut aqua & terra inanis
uideatur: aut quod epicurus: ita esse sibi persuaserit cum doceat in physicis Aristoteles & ceteri philosophi Ari-
stoteli astipulentur nusquam esse inane. Alterum. subaudi indiuiduum corpus. E regione moueatur. id est
ex opposito atque contrario quod græci dicunt καταντικρυ Plato in timæo εισκνκλωσνναψσασανταισ. τε
και αλλαλαισ εν τω καταντικρυ της προςβολης quem locum Cicero ita in latinum uertit: ut & ipse secum
& inter se ex cōmissura: quæ e regione esset iungerentur: sane e regione sine. x. littera dicimus quod fere solet fie-
ri quotiens. r. sequitur ut e repu. id est pro repu. e re mea e re tua e re nostra: e renibus laborabat: hoc est morbum
in renibus patiebatur. & non sequente r ut in uerrem Cicero quorum alterum fingere opinore cæra solitum eē
& alio pacto alibi simulacrum inquit præclare factum e marmore: quod si uocalis sequatur tum x exprimi so-
let ut ex utilitate ex usu pro eo quod est ad dignitatem uel usum ex equo loqui uel pugnare quod est in equo se-

dentem loqui uel pugnare quod si, u. littera non uocalis sed consona sit tum ex dicitur, ut ex uinculis causam dicere quod est ligatum respondere criminibus. Alterum declinet, deuitet alterius casum: aut declinet de uia secedat. Descendit in academiam, in differendi consuetudinem platoniam: ut supra a nobis expositum est.

Carneades quem argutissimum in disputando fuisse ferunt. Fortuito, id est quæ fortuna non fati necessitate antecesserunt. Cohibentes in se, complectentes. Efficientiam naturalem, id est quod naturaliter efficiatur. Morietur epicurus cum duos & septuaginta annos uixerit archonte pytharato, Cum triginta duorum esset annorum epicurus primum mitylenæ & lampaci docuit annis quinque: inde athenas migravit ubi diem

alterum declinet: licet enim epicuro concedenti omne enunciatum aut uerum: aut falsum esse non uereri ne omnia fato fieri sit necesse, non enim æternis causis naturæ necessitate manantibus uerum est id quod ita enunciatur descendit in academiam carneades: nec tamen sine causis: sed interest inter causas fortuito antegressas: & inter causas cohibentes in se efficientiam naturalem: ita & semper uerum fuit: morietur epicurus cum duos & septuaginta annos uixerit archonte pytharato: neque tamen erant causæ fatales cur ita accideret: sed quod ita accidisset certe causarum sicut accidit fuit. nec hi qui dicunt immutabilia esse quæ futura sint nec posse uerum futurum conuertere in falsum fati necessitatem confirmant: sed uerborum uim interpretantur: ac qui introducunt causarum seriem sempiternam hi mentem hominis uoluntate libera spoliata necessitate fati deuincunt: sed hæc hæctenus: alia uideamus. Concludit enim chrysippus hoc modo si est motus sine causa non omnis enunciatio quod αἴτιον & dialectici appellant: aut uera aut falsa erit: causas enim efficientes quod non habebit id nec uerum nec falsum erit: omnis autem enunciatio: aut uera aut falsa est, motus ergo sine causa nullus est: quod si ita est omnia quæ fiunt causis fiunt antegressis: id si ita est: fato omnia fiunt: efficit ergo fato fieri quæcunque fiunt. Hic primum mihi si libeat assentiri epicuro: & negare omnem enunciationem: aut ueram esse: aut falsam: eam plagam potius accipiam quàm fato omnia fieri comprobé. Illa enim sententia aliquid habet disputationis. Hæc uero non est tolerabilis. Itaque contedit omnes neruos chrysippus ut persuadeat omne αἴτιον & aut uerum esse aut falsum: ut enim epicurus ueretur ne si hoc concesserit concedendum sit omnia fato fieri quæcunque fiunt si alterum: si neutrum ex æternitate uerum sit: esse id etiam certum: & si certum: necessarium: ita & necessitatem & fatum confirmari putat sic chrysippus metuit: ne si non obtinuerit omne quod enunciatur aut uerum esse: aut falsum omnia fato fieri possint & ex causis æternis rerum futurarum: sed epicurus declinatione atomi uitari fati ne

obiit anno secundo, c. xxvii, olympiadis sub pytharato cum septuaginta & duos uitæ compleisset annos: ergo archonte pytharato, id est quo tempore pytharatus imperabat, nam archon archontos dicitur imperans ab ἐπιχοῦναι quod est ἱερο, libet autem credere: ideo appellatione græca uti uoluisse Ciceronem aut quod tum ita loqui usitatus fuerit: aut quæ expressius: ita enunciatum uideretur nisi ipse fortassis scripsit græce ἀρχοντος τῆς ἑορτοῦ. Neque tamen erant causæ fatales cur ita accideret: si quo ad corporis compositio patiebatur longius uitam producere non potuit id ei necessarium fuit, at qui necessarium fatale dicimus: fato igitur tum decessisse fatendum erit. Fuit causarum, id est in causis fuit inclusum. Fati necessitatem confirmant ut aliter euenisse non potuerit. Uerborum uim interpretantur ut qualis sit eorum uerborum uis doceant: non ut fati lege omnia, ita astringere uelle uideri uelint

Causarum seriem uinculum & quasi cathenam ut ex causa causæ emanent. Fati necessitate deuincunt, qualiter hæc sint accipienda: & quid respondere illis oporteat supra ut cæseo abū de dictum est. Id si ita est fato omnia fiunt, hoc non est consequens, non enim si omnia causis fiunt antegressis fato etiam fiunt, nam non sunt necessariae causæ omnes sed sunt aliquæ etiā ambiguae quæ nullū necessarium alla turæ sunt effectum. Et negare omnem enunciationem, aut ueram esse aut falsam quod a nullo

lis ut opinor conceditur dialecticis: ideo subiungit eam plagam potius accipiam: patiar inquit eo pacto potius ferri: plaga quæ a græcis ἀληθὴς καὶ πλῆθος quod serio significat. Illa enim sententia ut negem omnem enunciationem aut ueram esse aut falsam. Aliquid habet disputationis, quod possit uideri enunciationes aliquæ nec uerum nec falsum significare: quia sunt aliquæ ambiguae orationes quæ in plures possint sensus trahi. Contendit omnes neruos, id est omnem loquendi & intelligendi acrimoniam ad hoc probandum exacuit: quoniam omnis enunciatio pro eo quod significat una est non ambigua: quod cum ita sit uerum uel falsum significat.

Si alterum, uerum uel falsum. Esse id etiam certum, si neutrum sit hoc est nec uerum nec falsum. Chrysippus metuit, ordo est, chrysippus metuit nec omnia fato fieri possint si non obtinuerit: & quæ sequuntur.

Declinatione atomi, declinando atomum ut etiam fatum possimus declinare credidit epicurus.

Extra pondus alterius atomi.
Et plagam eum ubi erat lo-
cum. Id appellat ελαχιστον.
id est minimum uelut etiam ipse
interpretatur ut parum admo-
dum deesse uideatur ne id con-
ficiat: quod effugitur. Qui po-
test. quonam pacto potest.

Ad perpendicularum. id est re-
ctalinea descendendo. Cæsar in
commentariis de gestis rebus in
galliis: non sublicæ modo dire-
ctæ ad perpendicularum: sed pro-
næ ac fastigiatae ut secundum
naturam fluminis procumbe-
rent. Autor atomorum. qui
hanc commentus est de atomis
rationem. Naturales motus.
quos inuitabiles natura dedif-
set corporibus. Suam causam.
sententiam qua innitebantur.

Animi motum uoluntarium
ipsi animæ ut supra dictum est
naturalem. Quam introdu-
cere declinationem. subaudi-
endum atomi. Abutimur. quo-
niam nihil sit sine causa licet ani-
mi motum sine causa esse dix-
erimus. Non ita loquimur ut
physici: quibus inane esse nihil
placet: ideo secuti epicurum er-
rant qui inane in rebus esse uo-
luerunt sicut Lucretius qui ait.
Quapropter locus est intactus
inane uacansque. Quod si non
esset nulla ratione moueri Res
possent: nanque officium quod
corporis extat Officere: atq; ob-
stare id in omni tempore ad-
set Omnibus: haud igitur quic-
quam procedere posset Princi-
pium: quoniam cedendi nulla
daret res. Ipsius indiuidui. id est
atomu. Cur ita feratur. quam
obrem eum habeat motum.

Omnis pronuntiatio. id est
uerum uel falsum indicans ora-
tio. Nisi cum concesserimus
fato fieri quæcunque fiant. ac
si dicat absque hoc ueram uel
falsam esse posse omnem enun-
tiationem liquet. Inquit. sub-
audi chrysippus. Confectum
negocium. id est hoc modo su-
um chrysippus conclusit argu-
mentum. Capiet numantiam
Scipio hispaniæ potentissimam
olim ciuitatem quam Scipio mi-
nor africanus excidit subactis
omnino celtiberis qui sæpe bel-
lum romanis intulerant.

cessitatem putat: Itaque tertius quidem modus oritur extra pondus
& plagam cum declinat atomus interuallo minimo id appellat
ελαχιστον quam declinationem sine causa fieri si minus uerbis re-
cogitur confiteri. non enim atomus ab atomo pulsa declinat. nam
qui potest pelli alia ab alia si grauitate feruntur ad perpendicularum
corpora indiuidua a rectis lineis: ut epicuro placet. sequitur enim ut
si alia ab alia nunquam depellatur ne contingat quidem alia aliam
ex quo efficitur ut iam si sit atomus eaque declinet: declinare sine
causa. Hanc epicurus rationem induxit ob eam rem quod ueritus
est ne si semper atomus grauitate feratur naturali ac necessaria ni-
hil liberum nobis esset cum ita moueretur animus ut atomorum mo-
tu cogereetur. id democritus autor atomorum accipere maluit ex
necessitate omnia fieri: quæ a corporibus indiuiduis naturales mo-
tus auellere. Acutius carneades qui dicebat posse epicureos suam
causam sine hac commenticia declinatione defendere. Nam cum
doceret esse posse quendam animi motum uoluntarium id fuit de-
fendi melius: quæ introducere declinationem: cuius præsertim cau-
sam reperire non possunt: quo defenso facile chrysippo possent re-
sistere. Cum enim concessissent motum nullum esse sine causa: non
concederent omnia quæ fierent fieri causis antecedentibus. uolun-
tatis enim nostræ non esse causas externas: & antecedentes. Com-
muni igitur cõsuetudine sermonis abutimur cum ita dicimus: uel-
le aliquid quæpiam: aut nolle sine causa. ita enim dicimus sine cau-
sa: ut dicamus sine externa & antecedente causa non sine aliqua ut
cum uas inane dicimus: non ita loquimur ut physici quibus inane
esse nihil placet: sed ita ut uerbi causa sine aqua sine uino sine oleo
uas esse dicamus. sic cum sine causa animum dicimus moueri: sine
antecedenti & externa causa moueri: non omnino sine causa dici-
mus: de ipsa atomo dici potest cum per inane moueatur grauitate
& pondere sine causa moueri: quia nulla causa accedat extrinsecus
Rursus autem ne omnes physici irrideamur si dicamus quicquam
fieri sine causa distinguendum est: & ita dicendum ipsius indiuidui
hanc esse naturam. ut pōdere & grauitate moueatur: eamq; ipsam
esse causam cur ita feratur: similiter ad animorum motus uolunta-
rios non est exquirenda externa causa. motus enim uoluntarius
eam naturam in se ipse continet: ut sit in nostra potestate: nobisque
pareat nec id sine causa: eius enim rei causa ipsa natura est. quod
cum ita sit quid est cur non omnis pronuntiatio aut uera aut fal-
sa sit: nisi cum concesserimus fato fieri quæcunque fiant. quia futu-
ra uera inquit non esse possunt: ea quæ causas cur futura sint non
habent. habeant igitur causas necesse est ea quæ uera sint ita cum
euenerint fato euenerint confectum negocium: si quidem tibi con-
cedendū est aut fato omnia fieri: aut quicquid posse fieri sine causa. an
hæc enūciatio aliter uera esse non potest capiet numantiā scipio ni-

De fato

Nisi ex æternitate causa causam ferens, id est fato: nam hæc fati diffinitio est, Verba hæc enunciatio, subaudiendum est: & iuanda pronuntiatione sententia, Vera esse, subaudi potest. Ne illa quidem uera esse: quia nescita. Quod non fuerit uerum futurum esse: sed ambiguum futurum ne esset an nō. Atque id est quod casurum euenturum sit. Fortuita, incipites sit futurum an non aliquid. Cato in senatum ueniet, quoniam id in libera ipsius uoluntate positum conuerti in falsum potest. Nec ob eam causam fatum aut necessitas extimescenda est, quoniam in libera est posita uoluntate non in externis causis inclusum. Quorum isti neutrum uolūt, quoniam ambiguum esse uideatur uenturus ne in uillam suam hortensius sit quæ in tusculano fuit.

si ex æternitate causa causam ferens hoc erit effectura: an hoc falsū potuisset esse si esset sexcētis sæculis ante dictum: & situm non eēt: uera hæc enunciatio: scipio numātiā capiet: ne illa quidem uera esse uera est hæc enunciatio capiat numātiā scipio. Potest igitur quicquam factum esse quod non fuerit uerum futurum esse: nam ut præterita ea uera dicimus: quorum superiore tempore uera fuerunt instantia: sic futura quorum consequenti tempore uera erunt instantia ea uera dicemus, nec si omne enunciatum aut uerum aut falsum est, sequitur ilico esse causas imutabiles: easque æternas quæ prohibeāt quicquam secus cadere atque casurum sit, fortuitæ sunt causæ quæ efficiant: ut uere dicātur quæ ita dicantur cato in senatū ueniet non inclusæ in rerum natura atque mundo: & tamen tam est immutabile uenturum cum est uerum quam uenisse: nec ob eā causam fatum aut necessitas extimescenda est: & enim erit confiteri necesse si hæc enunciatio ueniet in tusculanum hortensius uerum nō est: sequitur ut falsum sit: quorum isti neutrum uolūt, quod fieri nō potest, nec nos impedit illa ignaua ratio quæ dicitur, appellat, n. a philosophis ἀργος λογος cui si pareamus nihil ē omnino quod agamus in uita, sicut enim interrogāt si fatum tibi ē ex hoc morbo conualescere: siue tu medicum adhibueris: siue non: conualesces: item si fatum est tibi non conualescere: siue medicum adhibueris siue nō non conualesces, & alterutrum fatum est, medicum ergo adhibere nihil attinet, recte genus hoc interrogationis ignauum atque iners nominatum est: quod eadem ratione omnis e uita tollatur actio, licet etiam imutare ut fati nomen non adiungas: & eandem teneas sententiam hoc modo siue adhibueris medicum siue non conualesces: si ex æternitate uerum hoc fuit ex isto morbo conualesces siue adhibueris medicum: siue non, itemque si ex æternitate falsum hoc fuit ex isto morbo non conualesces siue adhibueris medicum siue non adhibueris: non conualesces, deinde cætera. Hæc ratio a Chrysippo repræhendit: quædam enī sunt inqt in rebus simplicia: quædam copulata, simplex ē, moriet illo die socrates huic siue qd fecerit siue nō fecerit finitus ē moriēdi dies: at si ita fatū sit nascet oedipus laio

vera hæc enunciatio, subaudiendum est: & iuanda pronuntiatione sententia, Vera esse, subaudi potest. Ne illa quidem uera esse: quia nescita. Quod non fuerit uerum futurum esse: sed ambiguum futurum ne esset an nō. Atque id est quod casurum euenturum sit. Fortuita, incipites sit futurum an non aliquid. Cato in senatum ueniet, quoniam id in libera ipsius uoluntate positum conuerti in falsum potest. Nec ob eam causam fatum aut necessitas extimescenda est, quoniam in libera est posita uoluntate non in externis causis inclusum. Quorum isti neutrum uolūt, quoniam ambiguum esse uideatur uenturus ne in uillam suam hortensius sit quæ in tusculano fuit.

Quod fieri non potest, quoniam id aut uerum aut falsum ē omnino, Nec nos impedit quominus quod ita enunciatus dicamus: aut uerū aut falsum esse Ignaua ratio quæ quantum ipsa est facit ut ignaui & inertes simus, Conualesces, quoniā debuisti conualescere, Et alterutrum: utrū potius ex his sequetur quoniam necessarium ut ea ratio dicatur, Omnis e uita tollatur actio subaudi si id sequamur propositum, Ut fati nomen non adiungas, ita loqui ut fatum nō nomines: & tamen necessitatem ostendas, Deinde cætera si argumentationem tibi texere libeat,

Nascetur oedippus laio, labdaco filius fuit laius qui cum apollinem cōsuluisset cuiusmodi fore eum eēt habiturus, apollo respondit oedippum ei fore filiū: qui patrem erat pelifurus: quoniam ipse laius pelopis qui hæc omnia ei imprecabatur filiū raperat: in hunc enim sensum a clepiades editum eē oraculum scribit his uersibus, Λαίελαβ Δακιδη παιδων γενος ολβιο ναίτις Δωσωτοί φίλον υιον αταρ περωμενονεςιν σου παιδος χείρεσι λιθοιν φασσ ωσ μαρ ανευσε ξευσ κρονιδης πελοπος συγεραισ αραισι πιθησασ ον φίλον ηρωσασ ασνοιον ολευξα τοσοι ταδε παντα, nato igitur oedippo non patrem modo occidit: sed etiam matrem iocastam duxit uxorem sed nescius: unde & prolynices & Eteocles nati qui mutuis occidere uulneribus: quam obrem cū pestis thebas atrocissima iuassisset: apollinem creon consuluit de liberanda a tantis fuerat occisus: hoc oedippus intel

malis ciuitate qui respondit: laii mortem esse ulciscendam qui a filio oedippo fuerat occisus: hoc oedippus intel ligens sibi oculos eruit & mater sibi mortē consciiuit: ut Aristophanes his uersibus docet, λιπων κορινθων οδισωνσ πατροσ νοθοσ προσ των απαντων λοιδουρων μενοσ ξενος ηλθεν πνωεθαι πνοικων εστωισ ματων ζητων εαυτον και γενονσ φντοσωρον ενρων δε τλημων εν σεναισ αυδεξι τοισ ακων επεφνε λαιον γεννητορα σπιγγος δεδεινησ θανασιπρον λυσασ μελοσ ησχινε, υιτροσ αγνοου μενησ λεχοσ λοιμοσ δεθηβασ ειλεκαι γοσοσ λακρα κρεων δε ψευφεισ δελφικην προσεσιεν οπως πυνθηται του κακου πανσηριον ηκουσε φωνησ μιασ τι κησ θεον παρα του λαίειον εκδι κητηνασ φονον οθεν παρωω ενστων οιδιππουσ ταλασ διοσασισι χερσιν εξε τυφλωσ εκορα σαντηδε μητηρα γυχονασ διωλετο,

Dictus autem ideo oedipus est quod cum natus esset laio sibi propter oraculum metuenti expositus est ad necem & pedibus appesus: nam οἰδύς dicitur tumor & pus pes. a pastoribus uero uisus sublatus & educatus ad regem polybum portatus ab eo pro filio educatus est: cui cum in gradiore ætate ei obiiceretur quod præm nesciret quærêdo patrem ei incognito occurrit atque occidit. sane oedipus oedipodis ut melapus & tripus. declinatur & oedipi: ut etiam auctor est donatus. nam quod claudianus inquit. Oedipodes matrem natam duxisse thyestes. Cantatur. deriuatiuum pro primitiuo positum est: qui mos poetis creberrimus est. Confatalis cum re alia fatalis. Luctabitur olympiis milon: milon crotoniensis inuictus athleta cuius plerique meminere

& miserabilem eius exitum Ge-
lius in atticis noctibus refert. Pli-
nius autem ait uisum esse aliqu-
bus ideo inuictum quod alec-
toriam gemam secum gestaret.
ita enim scribit. alec-
torias uocat in uentriculis gallinaceorum in uentas crystallina specie. magni tudine fabæ: quibus milonem cro-
toniensem usum in certamini-
bus inuictum fuisse uideri uoluit.

Captiosum. subaudiendum est hoc loquendi genus. Fatale, fato & necessitati subiectum.

Concludi hanc rationem, id est confici syllogismum. Nec ul-
lam adhibebat calumniam. i. cal-
lidam & uersutam interpretationem: queque a uero ipso longe ab-
esset: calleo callui callutum. unde
calumniæ ueluti grammaticis ui-
sum est. Conferta, colligata. Cõ-
texta, coniuncta. Quod si ita
est omnia necessitas efficit hoc nõ
sequitur: quandoquidem non
causis omnia necessariis contex-
ta sunt: sed multa ambiguis an-
nectuntur unde nulla sequitur
necessitas. Est autem aliquid
in nostra potestate: quod in uo-
luntate uidelicet est nostra. nam
in fortunæ manu positum opti-
onis nostræ nostrique arbitrii eẽ
qui potest? Quid enim spe-
ctans: si causam nullam uidet an-
tecedere: unde futura possit ape-
rire. Deus ipse apollo: nam re-
rum omnium creator nõ potest
aliquo non modo nomine ex-
plicari: sed ne quidem humana
intelligentia cognosci. Marcel-
lum eum qui ter cõsul fuit: quo-
niam complures marcelli fuere:
sed causas efficientes id non ha-
bebat. id est in causis hoc nõ erat
necessariis inclusum: sed eis quæ
nullos exitus uiderentur allatu-
ræ fatales. Quo minus. ut nõ.

Causis enim efficiētibus. id est

necessariis: Ergo hec de oedipo potuisse apollinem prædicere subaudi: ut patrem laium esset occisurus ioca-
stam matrem ducturus uxorem: & sibi oculos eruturus. Nullis in rerum natura causis præpositis. si nullæ
fuisent causæ præpositæ quæ hæc futura enunciarent. Cur quæ obrem. Quæ ad diuinationem pertinent cõ-
probare: id est existimare: ita ut dicuntur futura esse. Non idem dicendum est: quoniam multa futura sunt quæ
nõ ex æternitate uera fuerunt. Illorum oraculorum. Hi enim stoici. Ratio. id est mens humana. Libe-
ra quæ libere quæ uult cogitat. Quod uidebatur: in eo autem quod uiri dicebatur.

non poterit dici siue fuerit laius cum muliere: siue nõ fuerit. Copu-
lata enim res est & confatalis. sic enim appellat: quia ita confatale
sit esse concubiturum cum uxore laium & ex ea oepidum procrea-
rurum ut si esset dictum luctabitur olympiis milon & referet aliqd
ergo siue habuerit aduersarium siue non luctabitur: erraret. est enĩ
copulatum luctabitur: quia sine aduersario nulla est luctatio. oēs
igitur huius generis captiones eodem modo refelluntur: siue tum
adhibueris medicum: siue non conualescēs captiosum. tam enim
est fatale medicum adhibere quam conualescere: hæc ut dixi con-
fatalia ille appellat. Carneades genus hoc totum non probabat: &
nimis inconsiderate concludi hanc rationem putabat. Itaque præ-
mebat alio modo nec ullam adhibebat calumniam: cuius erat hæc
conclusio si omnia antecedentibus causis fiunt omnia naturali col-
ligatione conferta contextaque fiunt quod si ita est omnia necessi-
tas efficit: id si uerum est nihil est in nostra potestate: est autem ali-
quid in nostra potestate. at si omnia fato fiunt omnia causis antece-
dentibus fiunt. non igitur fato fiunt quæcunque fiunt. hoc arctius
astringi ratione non potest: nam si quis uelit idem referre atque ita
dicere: si omne futurum ex æternitate uerum est: ut ita certe eueniat
quemadmodum sit futurum omnia necesse est colligatiõe natura-
li conferte contextaque fieri nihil dicat. multum enim differt utrũ
causa naturalis ex æternitate futura uera efficiat: an etiã sine æter-
nitate naturali futura queque sint ea uera esse possint intelligi. Itaque
dicebat carneades ne apollinem quod futura posse dicere: nisi ea quo-
rũ casus natura ita cõtineret: ut ea fieri necesse esset. quid enim spectans
deus ipse diceret marcellum eum qui ter cõsul fuit in mari eẽ periturum. erat
quod hoc uerum ex æternitate: sed casus efficiētes id nõ habebat: ita ne præ-
terita quod ea quorum nulla signa tanquam uestigia extaret apollini nota eẽ
cõsebat: quominus futura. Causis. n. efficiētibus quæque re cognitis.
posse dei que sciri quod futurum eẽ: ergo nec de oedipo potuisse apollinem
prædicere nullis in rebus natura causis præpositis cur ab eo patrem iter-
fici necesse eẽ: nec quicquam eiusmodi. Quocirca si stoicis quæ omnia fato fie-
ri dicunt cõsentaneum eẽ huiusmodi oracula cæteraque quæ ad diuinationem
pertinet cõprobare: hæc autem quæcunque futura sunt ea uera eẽ ex æternita-
te dicunt nõ idem dicendum eẽ. Vide ne nõ eadem sit illorum cõsentaneitas & stoicorum. Hi

De fato

Quid proficiatur? quid tandem concludi poterit. Apta coniuncta αὐτοῦ: enim attigo significat: unde illud stellis fulgentibus aptum. Cruditas morbi, id est epulæ nocere repostæ: ut inquit Virgilius: uel cum iâ grauis est ætas & attrita uis est stomachi. Vt quod cuiq; antecedit: ut species huic uel illi individuo. Efficie ter antecedit: antecedens necessario efficiat. Id fuisse causæ, id in causa fuisse. Vt pila luderem: cum id forte fortuna eueniret. Quod Alexandrum genuerit: qui & paris dictus est: notissima autē historia est. Nec tyn dareum causam Agamēnoni quod clytemnestram: subaudiendum genuerit: sane tyndareus oebali filius cuius frater iacarus fuit: & arne foror illegitime uero natus hipbothon ex læda Castorem & Pollucem: Clytemne-

enim urgentur angustiis illorum. ratio soluta: ac libera est quod si concedatur nihil posse euenire nisi causa antecedente quid proficiatur si ea causa non æternis causis apta ducat. Cā autem ē quæ id efficit cuius ē cā ut uulnus mortis: cruditas morbi: ignis ardoris: itaque non sic causā intelligi oportet, ut quod cuiq; antecedit idem causa sit. Sed quod cuique efficienter antecedit id & causa sit: nec quod in campum descenderim id fuisse causæ cur pila luderem: nec Hecubam causam interitus fuisse Troianis: quod Alexandrum genuerit: nec tyndareum causam agamēnoni quod clytemnestram. hoc enim modo uiator bene uestitus causa foret cur a crassatore expoliaretur. ex hoc genere illud est enni. Vtinam ne in nemore pelio securibus cæsæ cecidisset abiognæ ad terram trabes, licuit uel altius, utinam ne in nemore pelio nata ulla unquā esset arbor: etiam supra, utinam ne esset mons ullus pelius similiterq; repetentem regredi in infinitum licet. Neue inde nauis inchoandæ exordium cæpisset. Quorsum hæc præterita: quia sequitur illud, nam nunquam hera errās mea domo efferret pedem. Medea animo ægro: amore sæuo saucia, non ut hæc res causam afferret amoris, itersse autē aiūt utrum eiusmodi quid sit sine quo aliquid effici non possit: an eiusmodi cum quo aliquid effici necesse sit, nulla igitur earum est causa: quia nulla earum eam rem sua ui efficit: id cuius causa dicitur, nec id sine quo quippiam non fit causa est: sed id quod cum accessit id cuius ē causa efficit necessario, nondum enim hulcerato serpētis morfu philocteta: quæ causa in rerum natura continebatur: fore ut is in insula lemno linqueretur, post autem causa fuit propior: & cum exitu iunctior. Ratio igitur euentus aperit causam: sed ex æternitate uera fuit hæc enunciatio: reliquetur in insula lemno philoctetes, nec hoc ex uero in falsum poterat conuerti, nec est enim in rebus cōtrariis duabus. Cōtraria autē hic ea dico: quorū alteræ ait quod alterū negat, ex his igit

hera errans mea domo efferre pedem. Medea animo ægro amore sæuo saucia. In memore pelio, pelium thesalix mons est ubi a chirone nutritus ac eruditus Achilles fuit: unde & lancea achillis excisa qua in troiano bello utebatur, ideo pelias dicta: ut apud Ouidium: & Homerum in sextodecimo iliados, fraxineā fuisse refert. Abiognæ ex abiete ex quibus argonauis facta est, ab abiete uero ita abiognus ductum ut a ficu ficulnus a corylo colurnus, ilice ilignus: quāquā & iliceus dicitur, a salice salignus, a quercu quernus: licet & quercus legatur. Licuit uel altius, hoc est causa adhuc superior adduci potuit. Vtinam ne esset mons ullus pelius: nunc adiectium fecit pelius, nam pelium genere neutro mons illæ thesalix effertur. Ne ut inde nauis qua medea rapta est, uel patrem effugit. Sine quo aliquid effici non possit sicut iason qui Medeam uidisse non potuit nisi illa antecessissent quæ memorata sunt. Cum quo aliquid effici necesse sit: ut que ad amorem iasonis, & Medæ nō longissimæ: sed proxime antecesserunt. Nulla igitur earum: quas ennius memorauit. Est causa, subaudi necessaria. Nondum enim hulcerato serpentis morfu philocteta, Philoctetes dum ad troianum bellum cum cæteris græcis ducibus proficisceretur in lemno insula serpentis morfu hulceratus relictus ē: quē postea Machaon sanauit, uide Proper, Tarda philoctetæ sanauit crura machaon: postea græcis ducibus restitutus Paridē sagittis cōfinxit & deiq; gladio occidit. Hulcerato, ab eo quod hulus quod græce ελκος dicitur. Rō igitur philoctetæ

stram: & helenam filios excepit. Cum igitur Helena Menelao desponsa secuta fuisset Paridem: & ob hanc iniuriam omnis græcia in troianos coniuuasset excidiumq; troianum secutum esset: & Clytemnestra agamēnoni tradita uxor, Helena quidē maritū postea secuta ab ore ste & pylade domi occisa: ut euripides uero fabulatur in cælum trāslata est, Clytemnestra uero propter suspectam quam secum adducebat pellicem maritus: ac quæ ægisthiam adulterum ardentissime adamaret: cum ipso adultero incautum agamēnonem ipsum excipiens occidit. Cur a crassatore expoliaretur, a latrone: ac sicario eiusmodi uestibus exueretur. Ex hoc genere, subaudi causarum minime necessarium. Illud est enim, fuit autem apud enniū hic uersuū contextus: & series. Vtinam ne in nemore pelio securibus, cæsæ cecidissent abiognæ ad terram trabes. Neue inde nauis inchoandæ exordium cæpisset. Quæ nunc nominatur nomine: Argo, qua uesti argiui delecti uiri, petebant illam pellē inauratam arietis. Chelchis imperio legis peliæ per dolum. Nam nunquam

Causa 9

quo reliqueretur est quod ægrotus sequi exercitū non potuit. Quorū alter ait quod id est affirmat: uide illud. aiū ait. nego: & illud uel ai uel nega apud Terentium & neuium. Aut cum id pudet subaudi dicere: quoniā omnis enunciatio: aut uera aut falsa est. Veras esse ex contrariis disiunctiones: sed quæ in his enunciata essent: eorum neutrum esse uerū: quod quam absurdum cogitatu. tam ridiculum affirmatu est. O admirabilem licentiam. subaudi disputādi.

Qui pōt nō falsū eē: quod ē eius cōtrariū & ea nō esse nexa causis æternis. ac per hoc nō fato sed fortuito euenire. Vim necessitatis ut corporibus afferret. Chrysippus tanquā arbiter honorarius cui tanquam delato iudicio honor: ut ei uideat habendus sit. Necessitate motus. ut nulli necessarij motus sint. Fato assensioibus adhibito. i. diuinis aut naturalibus causis uoluntati humanæ adhibitis. hoc dicit si naturales causæ fore aliquid portenderēt ad easque mentis assensus accessisset id necessarium foret. Si omnia fato fiūt hoc negauerimus.

Et si appetitus. nam appetitus: ut Aristoteles docet: tria sūt genera: cupiditas: irascibilitas: & uoluntas. Hæc supra lōgius disputauimus.

Quod cum uitiosum sit. existimatu. Perfectis: quæ sine adminiculo alterius proficiant. Causis adiuuantibus: quæ cum solæ perficere necessitatem non queant alijs adiunctæ id efficiunt.

Non sequitur: ut ne appetitus quidem sit in nostra potestate: quoniam motus ille appetitus ex adiuuante causa ex se aliquid edit non necessaria. Hæ causæ quæ sūt appetitus. In eos ualebit illa cōclusio: ut causis antecedentibus fiat quicquid euenit: quæ effectus suos necessarios emittant. In eos nihil ualebit. quoniam non erit necesse causarum gene-

necesse est inuito epicuro alterum uerum esse alterum falsum: ut sauciabitur philocteta: omnibus ante sæculis uerum fuit. non sauciabitur falsum: nisi forte uoluerimus epicureorum opiniones sequi: qui tales enunciationes nec ueras nec falsas esse dicunt. aut cum id pudet illud tamen dicunt: quod est impudentius: ueras esse ex cōtrariis disiunctiones: sed quæ in his enunciata essent eorum neutrum esse uerum. O admirabilem licentiam & miserabilem inscitiam differendi: si enim aliquid in eloquendo nec uerum: nec falsum est: certe id uerum non est. quod autem uerum non est qui potest non falsum esse: aut quod falsum non est qui potest non uerum esse: tenebitur id quod a chrysippo defenditur omnem enunciationem aut uerā aut falsam esse: ratio ipsa coget: & ex æternitate quædam esse uera & ea non esse nexa causis æternis: & a fati necessitate esse libera. Ac mihi quidem uidetur cum duæ sententiæ fuissent uetere philosophorum: una eorum: qui cēserent oīa ita fato fieri: ut id fatum uim necessitatis afferret: in qua sententiā democritus: heraclitus: empedocles: aristoteles fuit: altera eorum quibus uiderentur sine ullo fato esse animorum motus uoluntarij: chrysippus tanquam arbiter honorarius medium fieri uoluisse: sed applicat se ad eos potius qui necessitate motus animos liberatos uolunt. dum autem uerbis utitur suis: delabitur in eas difficultates ut necessitatem fati confirmet inuitus. atque hoc si placet quale sit uideamus in assensioibus quæ prima oratione tractauī. eas enim ueteres illi quibus omnia fato fieri uidebantur ut effici: & necessitate dicebant: qui autem ab his dissentiebant fato assensiones liberabant negabantque fato assensionibus adhibito necessitatem ab his posse remoueri: hique ita differebāt. si omnia fato fiunt. omnia fiunt causa antecedente: & si appetitus illa etiam quæ appetitum sequuntur: ergo etiam assensiones. At si causa appetitus non est sita in nobis ne ipse quidem appetitus est in nostra potestate: quod si ita est ne illa quidem quæ appetitu efficiuntur sunt sita in nobis. non sunt igitur neque assensiones neque actiones in nostra potestate ex quo efficitur: ut neque laudationes iustæ sint: nec uituperationes: nec honores: nec supplicia: quod cum uiciosum sit probabiliter cōcludi putant: non omnia fato fieri quæcunque fiant. Chrysippus autem cum & necessitatem improbaret: & nihil uellet sine præpositis causis euenire causarum genera distinguit: ut & necessitatem effugiat & retineat fatum. Causarum enim inquit aliæ sunt perfectæ & principales: aliæ adiuuantes & proximæ: quamobrem cum dicimus omnia fato fieri causis antecedentibus non hoc intelligi uolumus causis perfectis & principalibus: sed causis adiuuantibus: antecedentibus & proximis. Itaque illi rationi quam paulo ante conclusi sic occurrit si omnia fato fiāt sequi illud quidem: ut omnia causis fiant antepositis. uerum non principalibus causis & perfectis. sed adiuuantibus & proximis quæ si ipsæ non sint in nostra potestate. at non sequitur ut ne appetitus quidem sit in nostra potestate. at hoc sequitur si oīa perfectis & principalibus causis fieri diceremus: ut cum hæ causæ nō eēt in nostra potestate. Quamobrem quæ ita fatum introducunt ut necessitatem adiungant in eos ualebit illa conclusio: qui autem causas antecedentes nō

ita distinguere. Proximam habet causam unde motum est. Hinc habet rationem ut adiuuetur. Non ut illa quidem subaudi assensio. Viso comoueri. re uisa quam mere conceperit. Sed reuertit ad cylindrum subaudi chrysippus cylindrus lapis rotundus est ad areas aequandas: Virgilius. Area cum primū facili est aequanda cylindro. & cato in rebus rusticis. Area ubi frumētū teratur sic facies. comodiatur minute terra. amurca bene comspargatur & comibat quā plurimū: cominuito terrā cylindro: aut pauicula coequato. fuerunt igitur sicut chrysippus qui diceret nullas causas quae assensionibus nostris accederent non magis moueri appetitus nostros quam cylindrum: & sicut cylindrus tardius aut uelocius extrinsecus mouetur. ita assensionibus nostris moueri: & intendi ac remitti appetitus. Et ad turbinem suum.

dicunt perfectas neque principales in eos nihil ualebit. quod enim dicantur assensiones fieri causis antepositis id quale sit facile a se explicari putant. Nam quam assensio non possit fieri nisi commota uiso. tamē cum id uisum proximam causam habeat non principalem hanc habet rationem ut chrysippus uult: quam dudum diximus: non ut illa quidem fieri possit nulla ui extrinsecus excitata: necesse est enim assensionem uiso commoueri: sed reuertitur ad cylindrum: & ad turbinem suum: quae moueri incipere nisi pulsa non possit: id autem cum accidit suapte natura quod superest & cylindrum uolui: & uersari turbinem putat. ut igitur inquit qui protrusit cylindrum dedit ei principium motionis: uolubilitatem autem non dedit: sic uisum obiectum imprimet illud quidem: & quasi signabit in animo suam speciem: sed assensio nostra erit in potestate. eaque quemadmodum in cylindro dictum est extrinsecus pulsa quod reliquum est suapte ui: & natura mouebitur: quod si aliqua re efficeretur sine causa antecedente falsum esset omnia fato fieri. sin omnibus quaecumque fiunt uerisimile est causam antecedere quid afferri poterit cur non omnia fato fieri fatendum sit modo intelligatur quae sit causarum distinctio ac dissimilitudo. Haec cum ita sint a chrysippo explicata si illi qui negant assensiones fato fieri. fateantur tamen eas sine uiso antecedente fieri alia ratio est: sed si concedunt anteire uisa: nec tamen fato fieri assensionesque proxima illa & continens causa non moueat assensionem: uide ne idem dicant: neque enim chrysippus concedens assensionis proximam & continentem causam esse in uiso positam eam causam esse ad assentiendum necessariam concedet: ut si omnia fato fiant omnia fiant causis antecedentibus: & necessariis. Itemque illi qui ab hoc dissentiant contentes non fieri assensiones sine praecursione uisorum dicent

ba causa antecedit improbum facinus edat necesse sit: sin autem bona bonum: quae obre afferri nihil potest: modo causarum distinctionem ac dissimilitudinem recte teneamus: quo minus fato legem fateamur si modo meminimus fato: quae supra protulimus definitionem. Assensiones fato fieri. quae in casus praecedentes non habeant aeternas. Sine uiso. absque re uisa ac praecurrente sensu. Alia ratio est. diuersa est opinionis argumentatio: quo proxima illa subaudiendum nisi causa. Vide ne idem dicant. quod non refert dicitur nullas causas necessarias antecedere assensiones: an antecedere quae sunt. sed tamen exhaustas uiribus: ut assensiones mouere non possint. Oia fiat causis antecedentibus: & necessariis: quoniam non omnes

trochus a graecis a latinis uero turbo nominatur: licet sit etiam turbo tam typhon quam ecnephas a similitudine credo uterque dictus quam cum turbine habent. Id autem cum accidit: ut moueri incipiat. Et uersari turbinem. id est flagello agitari. Sic uisum: id est res uisui obiecta. Signabit in animo suam speciem: spectrum in mente: & quasi signaculum imprimet. Eaque subaudi assensio erit. Extrinsecus pulsa a uiso atque appetituque interior est.

Quemadmodum in cylindro dictum est. sane cylindri nomen non unius est significati. nam & gemam aliquando significat. aliquando eum quem diximus lapidem: apud plautum uero uiri proprium est. cylindrum autem genere neutro dogmatis philosophorum species. tria si quidem a ueteribus dogmatum genera legimus instituta: unum quidem quod primo ad erudiendum scholasticorum multitudinem propositum quasi rotabatur. idque cylindrum uocantur ασο του κυλινδρου. alterum fuit subtilius quod eruditioribus proponebat: quod σunterα ματικον tum etiam ακοοματικον appellarunt. inde: & physicoe aristotelis liber λογον ακροοματικον ab ipso dictus est. tertium uero quod absolutum inter ipsos philosophos uersabat nominatum ab eis de philosophia. Quod reliquum est: cum iam moueri inceperit. modo intelligatur quae sit causarum distinctio ac dissimilitudo. cum sint causarum: aliae quidem proximae: aliae remotae: aliae efficientes: aliae adiuuantes. nec existimandum sit causam efficientem fuisse Medae cur Iasonem secuta sit: quod abiagnae trabes in monte pelio excisae nauim argo confecerint. sed quae Iason a Medea uisus amoris spicula iecisse uisus sit deinde eam remauerint tum colloquia blanda tum caetera quae inter utrumque intercessisse dicuntur: idem de caeteris quoque rebus est intelligendum. hoc ergo dicit distinguere causas oportet ne longinquas pro proximis accipiamus si fatum uelimus ex antecedentibus causis approbare. itidem similes metiri causas oportet. nam sicut a simili simile omne gignitur: ut a piro pirus: a ficu ficus a columbo columbus: ita omnis causa alia si similem in eodem genere producit: ut si impro

sunt quæ præeunt causæ necessariæ, Con-
sistendum esse fato fieri omnia, quoniam quæ
sunt fato ea ex causis æternis antecedentibus
& quasi cathena quadam connexis fieri dicun-
tur, Verbis eas non re dissidere, quando qui-
dem non ex necessariis causis fata euenire oïa
concludunt. Cû hæ causæ antecessæ sint:
ut cû antecesserit: quod in tua fuerit optione
assumendi uel abiiciendi ita plærûq; non tua
sit optionis euitare quod imineat. Sed ali-
ter cēsent, quo nam pacto illud fiat licet idem
cōcludāt. Ab his fatū abesse, nēpe: & nos ita
a principio de fato præfati sumus: ut quid ipm
asserat nō sit in nostra potestate si modo a na-
turalibus causis corpori aliquid ifligatur aut
si nobis ipsi causam infliētus protulerimus.

Præsidium petere, ut fati necessitatem se eo
pacto dicant effugere. Vim motus habeat
a democrito impulsione, qui non sponte pri-
mum uoluit moueri atomum sed eam ipel-
li: non ut epicurus pōdere suo moueri. Quæ
plagam ille appellat: democritus inquit per-
cussionem nominat: A te epicure grauita-
tis & ponderis, subaudi uim habeat. Quæ
declinet atomū, e sublimi cogat descēdere ac
deorsum ferri. Aut num sortiātur inter se
quæ declinent, hic locus q̄ uenustissime in de-
mocratum & epicurum irrisione refertus est
Cur minimo: ut uoluit epicurus. Vno mini-
mo: deest iteruallo. Optare hoc quidē ē nō
disputare, sibi respōsio per homœoteleuton
speciosa. Quicquā fuisse causæ, subaudi di-
cis, id est non ais quicquā impediuisse. Ere-
gione feratur, i oppositum eat atomus. Nec
in ipsa atomo mutatiōis aliquid factum est,
cum sit sine sensu: & cum extrinsecus a quopiā
non moueatur qui potuit mutatiōis aliquid
habere. Aliquid sibi dicere uidetur cum ni-
hil dicat, aliqd sibi dicere uidetur, id est quod
probabile uideatur, ab hoc non inscitiam mo-
do rerum: sed etiam eius arguit stultitiam.

Nec uero quisq; magis, quanta animi sit epi-
curi caligo quāq; mira stultitia docet cū pror-
sus contrarium probet eius quod se cōproba-
re existimauit. Et uim, i. uolentiam. Su-
stulisseq; motus animi uoluntarios quos ato-
morum motu regi putauit. Commentitias,
fictitias ac minime ueras. Tamen decli-
nationes istæ: si etiam detur esse atomos.

Nunquam explicarentur, satis alicuius exa-
ratione percipi possent. Moueatur & fera-
tur, subaudi deorsum, quod ponderi natura-
le sit ut descendat. Necessesse est declinare qui-
busdam athomis: declinatio tribuenda ato-
mis ē: si minus omnibus falkē aliquibus idq;
ipforum ita iubente natura.

De fato opusculi finis.

si omnia fato fierēt eiusmodi: ut nihil fieret absq; præ-
gressione causæ: cōsistendū esse fato fieri omnia: ex quo
facile intellectu est: quoniam utrinq; patefacta atq; ex-
plicata sentētia sua ad eundē exitū ueniant: uerbis eas
nō re dissidere. Omninoq; cum hæc sit distinctio ut qui-
busdā in rebus uere dici possit cū hæ causæ antecessæ
sint non esse in nostra potestate: quin illa eueniant quo-
rum causæ fuerint: quibusdam autem in rebus causis
antecessis in nostra tamen esse potestate: ut illud ali-
ter eueniat, tū hanc distinctiōē utriq; approbāt: sed ali-
ter cēsent: quibus rebus cū causæ antecesserit non sint
in nostra potestate: ut aliter illa eueniant eas fato fieri,
quæ autem in nostra potestate sint ab his factum abes-
se, hoc modo hanc causam disceptari oportet non ab
atomis errantibus: & de uia declinantibus præsidium
petere, declinat inquit atomus primum. Cur enim aliā
quandam uim motus habeant a democrito impulsio-
nis: quam plagam ille appellat a te epicure grauitatis
& pōderis? Quæ ergo noua causa est i natura quæ de-
clinet atomū: aut num sortiuntur iter se quæ declinent
quæ non: aut cur minimo declinent interuallo: maiore
non: aut cur declinent uno minimo non declinet duo-
bus: aut tribus? optare hoc quidē est nō disputare. Nā
neq; extrinsecus atomū impulsā loco moueri & decli-
nare dicis: neq; i illo inani per quod ferat' atomus quic-
quam fuisse causæ cur ea nō e regione feratur nec i ipsa
atomo mutationis aliquid factum est: quāobrem natu-
ralem sui ponderis motū non teneret. Ita cū attulisset
nullam causam quæ istam declinatiōē efficeret: tamē
aliqd sibi dicere uidetur cū id dicat: quod oïum mētes
aspernentur: ac respuant, nec uero quisquā magis cōfir-
mare mihi uidetur: non modo fatum uerum etiā neces-
sitate: & uim omnium rerum: sustulisseq; motus ani-
mi uoluntarios quam hic qui aliter obsistere fato fate-
tur se non potuisse nisi ad has commentitias declinatio-
nes confugisset: ut essent atomi: quas quidem esse mihi
probari nullo modo potest: tamen declinatiōes istæ nū-
quā explicarent. nā si atomis ut grauitate ferant' tribu-
tum est necessitate naturæ: quodq; pondus nulla re im-
pediente moueatur & feratur necessesse est. Illud quoque
necessesse est declinare quibusdam atomis: uel si uolunt
omnibus naturaliter.

Liber topicorum

Georgius ualla placentinus bernardo saluatico genuensi Patritio Sal.D.P.

Bseruantia præcipuaq; beniuolentia qua me ex quo tempore discipulus iam pridem meus fui/ sti in diem usq; hodiernū perpetuo obnixeq; profecutus es me profecto bernarde saluatice adi/ gunt operam dare: ut lucubrationum mearum aliquo ad te munere meū tibi animum mutuo respondere deprehendas. Cum igitur Ciceronis librum topicorum: argumentorum omnium quoddā cellarium: unde tanq; e penu argumentorū omne genus ad propositā tibi ostendēdam: possis depromere materiā: fuerim interpretatus: quod non satis obuiū legentibus: uel etiā pluri

M. Tull. Cice. C. Trebatio. S. D. P.

Ide quanti apud me sis: & si iure id quidem. non enim amore te uinco. uerūtamen quod præsentī tibi prope subnegaram nō tribueram certe id absenti debere nō potui. Itaq; ut primum uelia nauigare cœpi: institui topica aristotelica conscribere: ab ipsa urbe commoni- tus amantissima tui. Eum librum tibi misi rhegii scriptum quā ple- nissime res illa scribi potuit. Sin tibi quædam uidebūtur obscurio- ra: cogitare debebis nullam artem sine litteris sine interprete & sine aliqua exercitatione p̄cipi posse. Non longe abieris. nam ius ciuile uestrum ex libris cognosci potest: qui quanquā plures sint: docto- rem tamen lumenq; desiderant: quanquam tu si attente leges: si sæ- pius: per te omnia cōsequere: ut certe intelligas: ut uero etiam ipsi ti- bi loci proposita quæstione occurrant: exercitatione cōsequere: in qua quidē nos te continebimus: si & salui redierimus: & salua ista offenderimus.

Vale. Calen. Sextil. rhegio.

Incipit præfatio Ciceronis in Librum Topicorum.

Atores nos res scribere ingressos. C. Tre- bati & his libris quos breui tempore mul- tos edidimus satis digniores e cursu ipso reuocauit uoluntas tua. Cū. n. mecum in tusculano esses: & in bibliotheca separati uterque nostrum ad suum studium libel- los quos uellet euolueret: incidisti in Ari- stotelis topica quædam quæ sunt ab illo pluribus libris explicata: Quæ iscripti- one commotus cōtinuo a me librorū co- rum sententiam requisisti. Quæ cum tibi exposuissem disciplinā iueniēdorū argumētōz ut sine ullo errore ad eā rōnē uia puenire- mus ab aristotele iuēta illis libris cōtineri uerecūde tu quidem: ut oīa: sed tamē facile ut cernere te ardere studio meū ut tibi illa tra- derē: egisti. Cū autē te nō tā uitādi laboris mei causa q̄ qa tua id iter esse arbitraret: uel ut eos p̄ te ipse legeres uel ut totā rationem a do- ctissimo quodā rhetore acciperes hortatus essem: utrunq; ut ex te audiebā es exptus. Sed a libris te obscuritas reiecit. Rhetor autē ille

ues interpretatiūculas cōcludamus. sed ne p̄cipiis te longius trahā Ciceronis ad trebatiū epistolā paucis eiusdē

deiceps obscurius dicta enubilaturi pro uiribus interpretemur. Aiores nos res scribere igressos. C. trebati: & his libris quos breui tpe satis multos edidimus di- gniores e cursu ipso reuocauit uolūtas tua. oē orōnis cuiuscūq; phemiū rhetōz oīum consensu: & cōciliat: attētū facit: & docile qbus rebus trebatiū. hic Cic. qd̄ unusq; facile poterit itueri: allo- quif: qd̄. n. a magnis se rebus: q̄s ichoauerat: quo trebati uotis satisfaceret reuocatū dicit: eum si- bi conciliat: sed quod ait maiores se res scribere igressum ad amici studiū cōtulisse philosophiā

GEORGII uallæ i topicis Ci- ceronis cōmentariū: ad Bernar- dū saluaticū genuēsem patritiū N topicis Cicero- nis post Marii ui- ctorini boetiūq; i- gentes commen- tarios glossema- ta: & breues iter- prærationes posituris satius no- bis fuerat siluisse: nisi & labori nō apud aliquos dare: quo se reciperet locus. propositū at no- bis ē quæ ab illis explicata pluri- bus fuere uoluminib; i breuem summā cōtrahere: ne lōgius tra- ctata eademq; iculcata sapius e- mente effluant audientis: præce- pto mōitis horatiano. Quicq; præcipies esto breuis: ut cito di- cta Percipiāt animi dociles: tene- antque fideles. Omne superua- cū plēo de pectore manat. ubi iudiciū aliquādo nrm iseremus suū tamē linq;mus audiētibus: qd̄ eo libentius fecimus bernar- de saluatice ut totus hic topico- rū liber iterp̄te nō careret: cū tā uictorinus q̄ boetius totū nō fu- erit iterptari: nos uero ad finem usq; euecti cōmētariolos & bre-

accipimus quæ pluribus ab eo libris est explicata: ut tusculanis quonibus: de fato: de diuinatione: de finibus bonorum & malorum: timæo. similibusque qui ab eo editi sunt. E cursu ipso reuocauit uoluntas tua, attentum facit.

Maiores nos res scribere ingressos: tropus est synecdoche: pluralis, n. numerus pro singulari positus est: sicut e diuerso singularis plerumque pro plurali ponitur: ut cum dicit Lilius, romanus prælio uictor, cum romanos uicisse significat, quod loquendi genus non oratione modo ornat: sed etiam quotidiani sermōis usus recipit. Cursu ipso reuocauit uoluntas tua, metaphora est, etenim e cursu: & reuocauit trāsata sunt: que in alienum locum uenientia plus eo ualeat quod expellit. Cū tibi exposuisset disciplinam iuuenidorum argumentorum: hic futuri libri intentione dignoscitur: docile ergo tre-

batiū facit. Atque disciplinā ait in ueniendorum esse argumentorum cum materiam nobis iueniendorum argumentorum natura suppeditet, adicit ergo: ut sine ullo errore ad eam rationem uia ueniremus ab aristotele iueta illis libris contineri ut sine ullo labore: ac sine ulla confusione: non casu ad ea mens nostra: sed quadā uia & ratione perueniat. Verecunde tu quidē ut oia ελαττικωσ dictū, deest, n. poscis. Facile, n. id cernebā debere diutius ne ipsi iuris interpretati fieri uideret iniuria. Etenim cū tu mihi meisque multa sæpe cauisses ueritus sum ne si ego grauarer aut ingrātū id aut superbū uideret, ueritū se eē dicit ne si modeste postulanti pernegasset ipsi quodāmodo iuris interpretati fieri uideret iniuria: fuit igitur uerēdū ne si reddere grām nolisset aut ingrātū id: aut superbū uideret, ingrātū quidē quæ magna trebatiū merita parui aestimare uideret: superbū uero si ipsum sperneret trebatiū. Nec hōeste iter arma uersari posse: bella ciuilia dicit.

Admonitus huius aeris alieni hoc est debiti, translatio sumpta ab illis qui pecuniā alicui debent: sed in exordio iam satis dictum.

nec, n. in singulis hæere uerbis interpretem decet, cuius officium eē duco obscura differere manifesta perstringere in duobus imorari: si quis eloquentiam querit hēt in utraque lingua quos possit legere grauissimos: & elegantissimos auctores res prope infinitos, nos ad huius operis grauiora & magis recōdita festinamus.

Quum ois ratio differēdi duas habeat partes unā iueniēdi alterā iudicādi utriusque princeps: ut mihi uideat quidē aristoteles fuit: Cū tota philosophia maximis in rebus operā suā studiumque consummat: tū eorū quæ in rebus naturæ sunt speculatione: tū morū actione: tū cæterarum animi uersationū: quæ uel aliquo rationis quodāmodo perficiunt euenire necesse est: ut quo nos ratio iudiciūque uocauerit ad quod uis tenēdū omittēdūue faciendū aut non faciendū eo ire cōpellamur, erit ergo necessariū uel in naturalium rerū speculatione uel moraliū actionū cogitatione cæterarumque facultatū aduersione: ut certa ratio certūque iudiciū: uel quod in rebus speculādū est iueniat: uel quod ad uiuēdi actionē duci oporteat ante prædat, hæc aut ratio nisi uia quādam præcesserit sæpe in multos necesse est labat errores: quod ne confuse fieret atque in certis regulis tractatus insisteret: uisū est necessariū antiqui philosophiæ doctoribus atque priuatis ut ipsarum ratiocinationū quibus aliquid ingrendū eēt natura penitus arte discuteret: ut his digestis atque cōpositis uel in uerā rebus speculatione: uel in rebus actionem perueniremus, hanc græci dialecticem, Cicero artem differēdi uocat, huius autem facultatis uis est diffiniri aliquid partiri: & colligere quo pacto diffiniēdū aut quod partiēdū sit a nobis dicitur posterior Colligere aut tribus modis possumus: aut, n. ueris ac necessariis argumentationibus disputat: & scia uel demonstrationibus: & sophistica uel cauillatoria noia, omnis igitur dialectica quā alii logicen appellarunt: uel diffinit: uel partit: uel colligit, rursum colligit: uel de ueris ac necessariis: uel de probabilibus hoc est uerisimilibus: uel de sophisticis, i. cauillatoris argumentationibus tractat, altera est diuisio per quā hæc tota diligēs differēdi ratio deducit, pars, n. una Inueniēdi altera iudicādi appellat, has aut partes uideat etiam ipsa diffinitio dialectices monstrare, nam

magnus hæc: ut opinor, aristotelica se ignorare respōdit: quod qui dem minime sum admiratus eū philosophum rhetori non esse cognitū: qui ab ipsis philosophis præter admodum paucos ignoretur. Quibus eo minus ignoscendum est quæ non modo rebus his: quæ ab illo dictæ & inuentæ sunt alluci debuerunt: sed dicendi quoque incredibile quadā cum copia: tum etiam suauitate, non potui igitur tibi sæpius hoc rogāti: & tamen uerenti ne mihi grauis esses: facile enim id cernebā debere diutius ne ipsi iuris interpretati fieri uideretur iniuria. Et, n. cum tu mihi meisque multa sæpe cauisses: ueritus sum: ne si ego grauarer: aut ingrātū id aut superbū uideretur, Sed dum fuimus una tu optimus es testis quā fuerim occupatus. Ut autem a te discessi in gratiam proficiscēs: cū opera mea nec res, p. nec amici uerent: nec hōeste iter arma uersari posse, ne si tuto quidē id mihi liceret ut ueni ueliā: tuaque & tuos uidi admonitus huius aeris alieni nolui deesse ne tacitæ quidē flagitatioi tuæ: Itaque hæc cū libros mecum non haberem memoria repetita in ipsa nauigatione cōscripsi: tibi que ex itinere misi: ut mea diligentia mandatorum tuorum te quoque: & si admonitore non eges ad memoriam nostrarum rerum excita rem, sed iam tempus est ad id quod instituimus accedere.

Incipiunt Topica Ciceronis.

Quum ois ratio differēdi duas habeat partes unā inueniēdi alterā iudicādi: utriusque princeps: ut mihi uideat: quidē Aristoteles fuit, Stoici autem in altera elaborauerunt, iudicādi, n. uias diligenter persecuti sunt: eā

Topicorum

quia dialectica rō differēdi est nō pōt ab iuētōe separari. Cū. n. nemo sine iuētōe possit differere differēdi rō iuētōis rō erit. porro quoniā dialectica diligēs differēdi rō ē ab ea iudiciū abesse potest. ipa. n. diligētia rōnis i differēdo posita iudiciū ē. neq. n. nō pōt qsq. diligēter differere nisi qle sit quod in disputatione sumit iudicauerit. his igr̄ ita expeditis uidēdū ē quānā hāc diuisiones cognatōe cōiungant: plane iuētio cāteris oibus ueluti materiae loco subiicit: nisi. n. iuētio fuerit nō pōt eē uel diffinitio uel p̄tio: quoniā unū quodq. uel d̄ria: iuētōe diuidimur uel diffinimur: si ēt absit iuētio: ne qdē ipa poterit eē collectio: porro iudicia ex materia fiūt q̄ppe quod tres illae ptes iudicio materiam p̄stēt. Quū. n. diffinit aliqs uel rē p̄positā diuidit iuenit qdē diuisiōi diffinitōiq. d̄rias accōmodatas: sed an recte uel diffiniat: uel diuidat iudicio p̄pedit. sunt ergo duae iuicē sibi cōiūctae istae diuisiones: ut ostēdimus: nūc quō iueniēdi iudicādi q̄ artis huius differēdi ptes sūt accipiēdā exponamus. tota logica quā dialecticē uoco. licet iudicādi p̄prie pte dialecticē iueniēdi topicen plariq. oēs appellauerit: nō ē ipa scia: sed ad sciam p̄cipiēdā & qd i ea fugiēdū tenē dūue uisē: & examē qdā: quo adhibito uix hoīs falli mēs pōt aut a uero multū diuertere. per hāc igr̄ cū reze q̄ p se cōsistūt: & ut nūc multi loquūt̄ icōplexare uim scrutemur si p ea q̄ naturae

scientiā quā dialecticen appellat. iueniēdi uero artē quā topicē dicit quāq. ad usū potior erat: & ordine naturae certe prior totā reliquerūt. Nos at̄ quoniā i utraq. sūma utilitas ē: & utraq. si erit octū plequi cogitamus ab ea quā prior ē ordiemur. Vt igr̄ ear. rerum quā abscōditae sunt demonstrato & norato loco facilis iuentio ē: sic cū p̄uestigare argumētū aliquod uolumus: locos nosce debemus: sic enī appellatae ab aristotele sunt hāc quasi sedes e qbus argumēta promunt. Itaq. licet diffinire locū esse argumēti sedē. Argumētū aut̄ rōnē quā rei dubiae facit fidē. Sed ex his locis in qbus argumēta iclusa sūt: alii eo ipso de quo agit hærēt: alii assumunt extrinsecus. In ipso. tū ex toto: tū ex p̄tibus: tū ex nota: tū ex his rebus quā quodāmodo affectae sunt ad id de quo quærīt. Extrinsecus aut̄ ea di-

d̄rias accōmodatas: sed an recte uel diffiniat: uel diuidat iudicio p̄pedit. sunt ergo duae iuicē sibi cōiūctae istae diuisiones: ut ostēdimus: nūc quō iueniēdi iudicādi q̄ artis huius differēdi ptes sūt accipiēdā exponamus. tota logica quā dialecticē uoco. licet iudicādi p̄prie pte dialecticē iueniēdi topicen plariq. oēs appellauerit: nō ē ipa scia: sed ad sciam p̄cipiēdā & qd i ea fugiēdū tenē dūue uisē: & examē qdā: quo adhibito uix hoīs falli mēs pōt aut a uero multū diuertere. per hāc igr̄ cū reze q̄ p se cōsistūt: & ut nūc multi loquūt̄ icōplexare uim scrutemur si p ea q̄ naturae

ordie at̄cedūt p diffōnē si p ea q̄ subsequunt p diuisionē. Sed quoniā ad diffinitionē diuisiō plariq. ac ad demonstratōnē diffinitio uia qdā ē. si qdē i dem̄ratōe mediū diffinitō ē: & p dem̄strationē q̄ ē status qdā mētis in scia ē. seorsū ars diffiniēdi & diuidēdi ab arte dem̄strādi ab aristo. nō tradit. sed simul i secundo ἀναλυτικῶν δευτερον. uel ut nūc loq. uulgus posterior. explicat. Sed cū oīs argumētatio oīs syllogismus p̄pōnibus struat: totū illd̄ cōpositū duo i se qdā retinet q̄ speculatōe aduertēda eē uideant. unū quā illa sint ex qbus id qd̄ cōpositū ē itelligat eē cōnexū: aliud uero q̄ nā sit suae p̄tū cōiūctōe cōpositū ut i pietē si qdē lapides ipos qbus p̄ries structus ē ispicias q̄ si materiā spectes. sin uero ordinē cōpositionēq. iūcturā cōsideres tanq. de formae rōne p̄pēdas: sic cōstāt priora posterioraq. analytica. priora qdē utz. bene sint cōpositae partes q̄ q̄ si formā idicāt argumētōz. posteriora aut̄ utrū uerā ac necessariā sint. q̄ sophisticis at̄ applicent̄ paralogismis i elenchorū libro ostēsi ē. de uerisimiliū uero argumētationū iudicio nihil uidetur eē tractatū: quoniā plēa ē atq. expedita rō iudicādi de medietate cū qs extremā cognouerit. si. n. qs diiudicare necessaria sciat idēq. falsoz argumētōz possit hēe iudiciū uerisimilia q̄ i medio collocata sūt discernere nō laborat. porro quoniā oīs argumētatio p̄pōnibus cōponit: aut ipm cōpositū cōsiderat aut sicut ptes p se positae si cōpositū ut ea ē cōsideratio: quam supra rettulimus: sin at̄ ptes p se. ispicit̄ ex qbus: & quot p̄tibus cōponant: q̄ sit q̄ l̄isue aut q̄tū unaq. p̄pō: ut si materiā pietis ispicias nō ut ex ea pies surgat: sed p se q̄ sit uis lapidū cū calce hærētū: qd̄ ab aristo. i libro q̄ p̄ihermēias graece. a n̄ris de iterprætātōe uerbū e uerbo trāsferētib. iscribit: ostēsi ē: nā p̄dicamēta. sic. n. n̄ri. ille aut̄ categorias appellarūt tanq. elemēta decē oīno istituit aristoteles quō res oēs certo sub numero cōp̄rhēderent ne qōnes q̄ circa hāc uersant̄ oēs i isinitū p̄fluerēt: & icerto numero laborētur: acp hoc ne scientia q̄ reze ulla eē possēt. hāc iudicādi pte stoicos scisse & in ea elaborasse cicero dicit: iueniēdi at̄ q̄ topicē ab aristotele ē appellata q̄ locus: & sedes argumētōz. i. maximas p̄pōnes: uide oēs erui possint argumētatōes: octo libris idē auctor acutissime ut omnia: & elegātissime primus declarauit: ubi ad definita qdā p̄cipia oēm uī argumentatōis referri ostēdit. Explicatū igr̄ ut reor ē qd̄ sit: qd̄ ait Cice. rōnē diligētē differēdi duas hēe ptes. iueniēdi unā: alterā iudicādi. In ueniēdi artē. q̄ topicē d̄r̄ q̄q. ad usū potior erat: & ordine naturae certe prior totā reliq̄rūt. iure stoicos increpat tullius: quoniā id maxime reliq̄rūt: qd̄ & natura prius & usu potius erat: natura qdē qa fieri nō pōt: ut de inuētione iudicē nisi ipa iuētio prius extiterit: usu uero qa lōge utilius ē nuda: & sine arte plata naturali inuētōe ad susceptū s̄ape accōmodare negociū q̄ nihil iuenire: & stolidū ipm: ut ita loquar: & inerte uersare iudiciū. Argumētū at̄ rōnē q̄ rei dubiae facit fidē. Multa. n. sunt q̄ fidē faciūt: sed qa rōnes nō sunt ne argumēta qdem eē possūt: ut uisus facit fidē his q̄ uident: sed qa rō nō ē uisus ne argumentū quidē esse pōt que rei dubiae facit fidē argumentū nāque est quod rem arguit. i. ostendit & p̄bat: nihil uero p̄bari nisi dubiū pōt: nisi ergo sit res ambigua: & ad eā rō fidem faciens afferat̄ argumētū esse nō poterit. addita ergo alia d̄ria: quā est rei dubiae facta ē itegra diffinitio argumēti ex genere: & duabus differētis cōstans. genere qdem rōne: una uero d̄ria qd̄ faciat si dem. altera at̄ quod rei dubiae. Sed ex his locis in qbus argumēta iclusa sunt alii in ipso de quo agit hærēt. alii assumunt extrinsecus. Cū. n. sit quæstio dubitabilis p̄pō. & cū p̄pō subiecto p̄dicatōz cōstet: qōnem quoq. p̄dicatō subiectoq. cōstare necesse ē. p̄dicatū igr̄: & subiectum est id ipm de quo agitur: nā cū de alterutra qōnis pte dubitet id i hac ambiguitate quærīt utz. p̄dicatus terminus inesse subiecto uideat̄ an minime: sed in q̄stionū disputationē: alter affirmationē: alter negationē tuet. i. alter p̄dicatū inesse subiecto: alter non inesse defendit: quod igitur ex alterutra parte defenditur id est ipsum de quo agitur: & illud ipsum ē p̄dicatus terminus uel

subiectus de quo agit: atq; ut id exēplo clarius fiat sit qđ an uerres furtū fecerit hic uerres subiectū ē: furtū face
 re p̄dicatū: si furtū uerri cōiungit idq; argumētatiōibus ita eē ostēdit qđnis affirmatio q̄ erat utq; uerres furtū
 fecit an nō dem̄rata ē: si furtū a uerre seiūgit qđnis rursus negatio ostēdit: ipm itaq; de quo agit nihil ē nisi uter
 libet eorū terminus q̄ i qđne pponit siue p̄dicatus siue subiectus: qui qđē termini p se argumēta esse nō possūt:
 q; si possint nullā i questiōe relinqrēt dubitationē: sed ea q̄ i ipis insunt: uel extrinsecus posita sunt argumentorū
 copiā suppeditāt: illi at qui positi exterius a p̄pōnū quodā mō terminis sunt ablegati & res qđā sunt extrinsecus
 positæ: sed itra se argumētōrū copiā claudūt: ut si ab exēplo uel auctoritate alicuius p̄statis uiri sumat argumen
 tū cuiusmodi exēpla posterius a
 nobis ponent. Sed ad id totū
 de quo differit cū diffinitio adhi
 bet q̄si uolūtū euoluit id de quo
 q̄rit. supra locos oēs bifarie diui
 sit in ipso de quo agit: & extrinse
 cus positōrū post partitus est eū
 locū qui ē i ipso in q̄ttuor mēbra
 hoc est a toto a p̄tibus a nota ab
 his rebus q̄ quodam mō affectæ
 sunt: nūc antequā diuidat eum
 locū quē ab affectis eē p̄posuit supiorū triū quos minime diuisurus est subiicit exēpla: ac de eo quidē loco qui ē
 a toto ita differit: tunc iquit dicimus a toto locū argumenti quādo totū illud qđ i qđnem positū est. diffinitioe
 completimur. quæ diffinitio rei dubiæ de qua agit facit fidē. diffinitio at oīs id qđ noīe uolūtate significat euol
 uit: & explicat: atq; iō nō terminus q̄ i diffinitioe ponit: sed q̄ i ipso sūt possūt argumētis p̄stare materiā: sunt at in
 unoquoq; p̄pria diffinitioe. diffinitio. n. ē oīo substātiā cuiusq; rei significās: q; si ab unaquaq; re p̄pria substā
 tia nō recedit ne diffinitio quidem aberit. est ergo diffinitio i ipso termino de quo agit: quæ diffinitio totum ter
 minū comprehendat necesse est: neq; n. p̄tem substātiæ sed totius termini substātiā dem̄rat: itaq; argumētū qđ
 a diffinitioe ducit ab eo ducit loco qui in ipso termino est qui in qđne est collocatus: sed quoniā multi sūt loci in
 ipso hic locus a toto est. diffinitio. n. ut diximus totū terminū comprahēdit atq; id qđ uolūtate nomine signifi
 cabat euoluit atq; apit. Eius argumenti talis est formula. ius ciuile est æquitas cōstituta his qui eiusdem ciui
 tatis sunt ad res suas obtinendas: eius at æquitatis utilis cognitio est. utilis ergo est iuris ciuilis scia. est. n. qđ an
 iuris ciuilis scia sit utilis. hic ius ciuile subiicit. utilis scia p̄dicat. **Quærit ergo an id qđ p̄dicat uere possit adhæ
 rere subiecto.** ipm igr ius ciuile nō potero uocare argumētū: de eo. n. est qđ. respicio igr quid ei sit insitū. uideo
 oēm diffinitionem ab eo nō seiūgi cuius ē diffinitio: ergo ne a iure qđē ciuili p̄pria diffinitionē posse seiūgi. diffi
 cōsidero nū hęc diffinitio reliquo termino hoc ē utili scia possit eē cōiuncta. i. an æquitatis cōstitutæ his qui eius
 dem ciuitatis sūt ad res suas obtinendas utilis sit: scia hic igr argumētū est ex eo loco qui ē i ipso hoc est i iure ciui
 li: qui terminus est i qđne cōstitutus hic uocat a diffinitioe: qđ diffinitio quoniā totū est: argumētū est a toto. oīs
 locus a toto in ipso est nec nos moueat: qđ ius ciuile est æquitas. & rursus scia utilis est. qđā sunt oīones quas ut
 terminos collocamus: nō. n. oīs terminus una tātū oīonis pte semp p̄fer: sed aliquoties oīones integræ in ter
 minis cōstituunt. In hac igr argumentatiōe maxima ac p se nota p̄pō est ea p quā intelligimus omnia quæ dif
 finitioni alicuius cōiungunt. ipa quoq; illis quoq; diffinitio est copulari. sequit. n. cū diffinitio iuris ciuilis utilis
 scia possit adiūgi tūc quoq; iuri ciuili utilē sciētā posse copulari: ē igr hoc argumētū tractū ab eo loco qui est in
 ipso: omnis. n. diffinitio in eo termino est quē diffinit: eorū at locorū qui in ipso sūt a toto. oīs. n. diffinitio totū ar
 guit atq; apit: maxima p̄pō hoc est q̄ p se ita manifesta est: ut p̄batōe nō idigeat: quæq; locus etiā appellat est hu
 iusmodi: quib; aliquorū diffinitio iungit eisdem necessario ea qđ diffiniunt accommodari oportere. Tū partiū
 enumeratio que tractat hoc mō. si neq; censu nec uindicta nec testamento liber factus est non est liber neq; ul
 la est eaz rerū. nō est igr liber. sit qđ. utrū quem seruū fuisse cōstitit sit liber cū tres sint liberi faciēdi ptes. una
 qđem censu liber siebat cū se p̄cio redimebat aut ab alio dato p̄cio redimebat. Plautus. in aulularia. quin ego il
 li inuenisse dico hęc p̄dā atq; eloquar igr orabo: ut manu me mittat. idem in cassina. uobis in uitis atq; amborū
 igratis una libella liber possū fieri. alio aut mō cōparabat libertas uindicta: Plau. in curculiōe. hoc dicto uindicta
 para. p̄sius. uindicta postq̄ meus a p̄tore recessi: cur mihi nō liceat iussit quodcūq; uolūtās: fuit at uindicta uirga
 quā licet serui eū māumissurus capiti iponēs sub eadē uirga uertēs i libertatē eū uēdicabat. hic Persius. uerterit
 hunc dominus momēto tps exit. Marcus dama: unde & uindicta qđ i uī indicaret appellata: ut quidā putant:
 sed potius a uīdice d̄r de quo mox dicef: tertia pars faciēdi liberi est si quis suprema uolūtate i testamēti serie ser
 uū suū liberū liq̄rit: q̄ ptes omnes sūt liberi faciēdi: si quis aliquem quem seruū fuisse constiterit monstrare ue
 lit nō eē liberū: dicet si neq; censu neq; uindicta neq; testō liber factus ē nō ē liber: at nulla earū pte liber factus ē:
 non est igr liber. nā cū totū i suis p̄tibus constet: si nulla illaz pte contingit toto est segregatus. ptes at duob; mo
 dis dicūt: uel species uel membra. species ē q̄ nomen totius itegz capit uelut homo atq; equus animalis: utra
 q; n. p se integro nomine p se animalia nūcupant. ē. n. homo animal: & rursus equus animal. mēbra uero sūt
 q̄ cū totū efficiat coniuicta totius nomen capiūt: singula uero nullo modo ut sūdamentū pietes & tecta domus
 mēbra sunt: simul oīa domus dicunt: sūdamentū uero sola neq; pietes neq; tecta domus uocabulo nūcupantur.
 In his igr quæ sūt spēs quoniā nomen totius integrū capiunt nisi singulatim oēs ptes ab eo de quo dubitatur
 adiūxeris non possis totū abesse dem̄rare ut quoniā faciēdi liberi tres sunt species: census: uindicta: testamen

tum si q̄s uis duas amoueris una tātū remāserit liberū necessario cōfitebere: siue. n. censu tātū siue uin dicta siue testamēto sit liber factus libez eē cōstat, ergo in his nisi oēs spēs semoueris non potes destruere qd̄ i q̄ōne possumus ē: at si affirmare uelis atq; astruere sufficit unā tātū ponere: hāc at ptes quæ sunt mēbra cōtrario mō sūt si destruere uelis sat erit unā seiungas: sin astruere cūcta adhibeas necesse ē: nā si uelis ostēdere nō eē domū sufficit: ut aut fūdamēta nō eē dicas aut parietes aut tecta: nā aliquo horū deficiēte domus nullo mō poterit appellari: at si uelis ostēdere domū eē nisi cūcta in unū cōiunxeris id qd̄ ponis nō ualebis astruere: oēs tamē hi loci ad ptiū enumerationē dicunt. qd̄ igit ē i pposito ciceronis exemplo an is quē seruū fuisse cōstitit liber sit. Is quem seruū fuisse

liber. Tum notatio cum ex uerbi ui argumentum aliquod elicitur hoc mō. Cū lex ælia sanctia assiduo uindicē assiduū eē iubeat locupletem iubet locupleti: locuples enī assiduus. ut ait ælius appellatus ab ære dando. Ducunt & argumenta ex his rebus quæ quodā mō affectæ sunt ad id de quo quærit. Sed hoc genus i plures ptes distributū est. nā alia cōiugata appellamus. alia ex genere: alia ex forma: alia ex similitudine: alia ex differētia: alia ex cōtrario: alia ex adiunctis: alia ex antecedētibus. alia ex cōsequentibus: alia ex repugnātibus: alia ex cāis: alia ex effectis: alia ex cōparatōe maiorū: aut pariū aut minorū: Cōiugata dicunt. quæ sunt ex uerbis generis eiusdē. Eiusdem autē generis uerba sunt quæ orta ab uno uarie cōmutant ut sapiens sapientis sapientia. hāc uerborū coniugatio

se cōstitit subiectus ē terminus: licet uero p̄dicatus. neutz igit eorū terminū ad argumētū trahe re poterimus: de qbus. n. dubitatur hi fidē dubitatiōi facere non possunt. dinūmero itaq; & req̄ro an ulla eaz ptiū uideat iesse subiecto si nulla iest cōcludā nō eē libez: unde māifeste dem̄rat nō solum ab eo termino q subiectus ē argumēta sumi posse: uerū ēt ab eo q ē p̄dicatus. nā prius exēplo quo dem̄rabat iuris ciuilibis sciam eē utilē ius ciuile quod subiectū erat diffiniuit ductūq; ide argumētū ad rei dubiæ fidē. hic uero cū sit: ut dictū est qd̄ an quem seruū eē cōstitit liber

sit terminus is quē seruū eē cōstitit subiectus: p̄dicatus uero liber in ip̄o. i. i p̄dicato. ptes sūt quæ enumerant a q̄ enumerationē dū deducit argumētū sit argumētū in ip̄o ex partiū enumerationē: maxima pp̄o cuius ptiū nihil copulatū ē ei ne totū qd̄ eē pōt cōiūctū: tū notatio cū ex uerbi ui argumētū aliq̄d elicit hoc modo. cum lex ælia sanctia assiduo uindicē assiduū eē iubeat locupletē iubet locupleti: locuples ē assiduus: ut ait ælius appellatus ab ære dādo. tertius eorū q in ip̄o sūt locus a notatōe ē cōstitutus: notatio at ē nois itēptatio. Vindex ē q̄ alteri us cām suscipit uindicādā ueluti quos nunc pcuratores uocamus: unde illud apud Pliniū li. xxxi. Quod tue romana uindex clarissime linguæ. Silua loco melius surgere iussa uiret. Hinc uindicia o sconius pedianus lis uindiciaz ē cū litigat. de ea re cuius apud pratorē certū ē q̄s debeat eē possessor dicta a uindicē seruo. p̄ponius cū brutus q̄ primus romæ cōsul fuit uindicias secundū libertatē dixisset i plona uindicis uitelligoz serui q̄ p̄ditōis cōiugationē iudicio suo detexerat. lex ælia sanctia assiduo uindicē assiduū esse iubet. quærit igit utz cū lex ælia sanctia uindicē uelit assiduo assiduū locupletē uelit locupleti. hic igit subiectus qd̄ terminus ē lex ælia sanctia uindicem uolēs assiduo assiduū. p̄dicatus uero locupletē locupleti. C. aut ip̄os terminos nō possim ad fidē q̄ōnis adducere si qd̄ de qbus ambigit nulla effici fides pōt. q̄ro qd̄ in ip̄oz altero sit ac uideo unū eoz terminū eē legē æliam sanctiā quæ assiduū assiduo uindicē eē decernat: & hūc subiectū eē huius orōnis p̄te itēptor quæ ē assiduus. qd̄ enī ē assiduus aliud nisi assē dās. assē uero dare nisi locuples nō poterit. assiduus igit locuples ē. cū ergo lex ælia sanctia assiduo uindicē assiduū eē uelit. locupletē iubet locupleti q̄ppe qd̄ assiduus locuples a dando ære noiat. argumētū igit hoc tractū ē ex eo loco q̄ est i ip̄o. i. a nois itēptatōe. nomē. n. in ip̄o illo ē cui nomen est. Cuius itēptatio notatio nūcupat: sed ab huius itēptatōe factū ē argumētū. igit hoc argumētū ex eo loco ē qd̄ in ip̄o. i. a noie qd̄ i q̄ōne positū ē ex eis q̄ in ip̄o sūt a notatōe. i. a nois itēptatōe. maxima pp̄o ē itēptationē nominis idē ualere qd̄ nomē cuius ē itēptatio. sed paulo obscurius dictū argumētū ē. multo. n. clarius enūciabit si dicas assiduus ē q̄ assē dat: q̄ uero assē dat locuples ē. assiduus igit locuples ē. atq; lex ælia sanctia assiduū assiduo eē uindicē iubet locupletē igit locupleti uindicē esse p̄scribit. dixit aut cū lex ælia sanctia assiduo uindicē assiduū eē iubeat. locupletē iubet locupleti. is ē assiduus: ut ait ælius ab hære dādo: argumēti igit cōclusionē priorē posuit. subiecit uero p̄bationē cōclusio nāq; ē cū lex ælia sanctia assiduū assiduo uelit esse locupletē iubet locupleti atq; hāc p̄misit. p̄batio at ē assiduū esse locupletē ab ære dando noiatū. & hāc itulit cōclusiōi. Ducunt & argumēta ex his rebus q̄ quodā mō affectæ sunt ad id de quo quærit: sed hoc genus i plures ptes distributū ē. sūt at affecta q̄ quodā mō ad aliqd̄ referri possunt. oia uero q̄ sealiq̄ relatōe respiciunt: aut amica itē se aut dissidentia cōferunt. si amica uel substācialiter: ut genus & forma: antecedentia cōsequentia. cā effectus uel in q̄litate: ut cōiugatū simile cōiūctū. uel in q̄litate ut paria. q̄ uero sibi dissidentia cōferunt partia se dīa sūt tātū: p̄tim aduersa. sed aduersa p̄tim in q̄litate: ut cōtraria: & repugnātia p̄tim in q̄litate: ut maius: & minus: q̄ cū ita sint. manifestū est. & amica sibi cognatōis relatōe cōiūgi: & dissidentia hoc ip̄o q̄ sibi aduersa sūt ad se inuicem cōparari

Cōiugata dicunt q̄ sūt generis eiusdem. eiusdem at generis uerba sunt q̄ orta ab uno uarie cōmutant ut sapiens sapienter sapientia. hāc uerborū cōiugatio σῡϕῡγία dī ex qua huiusmodi est argumentum si cōpascuus ager est ius est cōpascere. cōiugata inqt cicerō dicunt q̄ sunt ex uerbis generis eiusdem. i. q̄ ab uno uerbo uariis inflectunt modis ex eodem q̄ppe genere uerba sunt iusticia iuste iustū: & q̄cunq; alia q̄ in diuersas possunt uocabulogz species inflecti. q̄cunq; .n. ab uno quolibet orta uarie cōmutant hāc a græcis σῡϕῡγία dicunt. apud latinōs uero coniugata. quā enim græci σῡϕῡγία dicunt nos cōiugationem appellamus. hāc autē sunt ut sapiens

sapienter sapientia: & quicquid alia quae in uarias partes orationis uariasque inflexiones ab uno quodam ducta cernunt. ex coniugatis igitur hoc exemplum est. sit quodam in aliquo agro mihi atque uicino simul pascere liceat pecus. subiectum igitur est ager copascere uero predicatum. faciemus itaque argumentum hoc modo. hic de quo quidam ager copascuus est. in copascuo autem agro licet copascere. in hoc igitur agro licet copascere. hic igitur copascendi iuris argumentum ex copascuo sumptum est. id est ex coniugato. copascere enim & copascuum coniugata sunt. sumptum est argumentum ius est copascere quoniam sit ager copascuus atque coniugatum est. ut diximus copascuum ei quod est copascere. a coniugatis igitur sumptum est argumentum quod coniugatum in ipso est de quo agit. id est in copascendo factum. igitur est argumentum ex eo quod est in ipso ab affectis. id est a coniugatis. maxima uero propositio est coniugatorum in eo quod coniugata sunt unam atque eadem esse naturam uel cui conuenit aliquid etiam coniugatum eius potest sociari a genere sic ducitur quoniam argentum omni mulieri legatum est non potest ea pecunia quae numerata domi relicta est non esse legata. forma enim a genere: quo ad suum nomen retinet nunquam se iungit. numerata autem pecunia nomen argenti retinet: legata igitur uidetur. a forma generis quam interdum quo planius accipiat partem licet nominare hoc modo. Si ita fabiae pecunia legata est a uiro si ei uiro in familiae esset si ea in manu non conuenerat nihil debet: genus est enim uxor eius duae formae sunt una matrum familias. haec sunt quae in manu conuenerunt. altera earum quae tantummodo uxores habent. quae

οὐξὺ γὰρ dicitur ex qua huiusmodi est argumentum. Si copascuus ager est: ius est copascere. a genere sic ducitur argumentum. quoniam omne argentum mulieri legatum est non potest ea pecunia quae numerata domi relicta est non esse legata. Forma enim a genere quo ad suum nomen retinet nunquam se iungit. numerata autem pecunia nomen argenti retinet: legata igitur uidetur. a forma generis quam interdum quo planius accipiat partem licet nominare hoc modo. Si ita fabiae pecunia legata est a uiro si ei uiro in familiae esset si ea in manu non conuenerat nihil debet: genus est enim uxor eius duae formae sunt una matrum familias. haec sunt quae in manu conuenerunt. altera earum quae tantummodo uxores habent. quae

gantibus quod sit responderi conuenit pro genere. semper uero genus propria specie maius est: etiam intra ambitum suae predicationis includit. quo fit: ut quauis in alia quoque dispartiri genus possit. spiritum tamen suum nullo modo derelinquat: ut aial predicat quod de homine: & hominis substantiam monstrat. interrogantibus enim nobis quod est homo respondet aial. id est de caeteris aialium spiritibus intelligendum. & ubique bos: leo: ursus caeteraque aialia nominata fuerint in singulis aial esse intelligitur. quoniam nomen generis a specie diuelli non potest. quomodo si aliquando generis uocabulum uniuersaliter enunciatum necesse est omnes species designari: ut si quis dicat omne aial: & hominem significabit: & leonem: & quicquid alias species sub animali collocatas. quodam igitur testamento mulieri argentum omne legauerat. quidam an etiam numerata pecunia sit legata. numerata igitur pecunia in hac questione subiectum est. legata uero predicatum. considero igitur in alterutro horum quod non in sit: ut ex eo quod in ipso est aliquid quod argumentum regit. uideo subiectum terminum quod est numerata pecunia habere genus suum argentum quod affectum est quoniam ad spiritum suum hoc est numerata pecunia referunt. quod non ad se inuicem referunt affecta sunt. ergo quoniam argentum omne: quod est genus legatum est: & genus propria spiritum non relinquit. necesse est: ut numerata quoque pecunia sit legata quod est species. nam cum genus. id est argentum omne legatum sit nulla species excipitur. atque numerata pecunia argentum est. sit igitur ut numerata quoque pecunia legati uocabulo possit includi. est igitur quod ut dictum est an numerata pecunia legata sit: argumentum ab eo quod in ipso est. id est a genere quod inest propriae speciei quodque ita inest ut ad spiritum referat. id est argentum: ab affectis ergo hoc est a genere predicat. non utpote genus argentum de numerata pecunia. interrogantibus. non quod sit numerata pecunia ius nos respondemus argentum. maxima propositio cui omne conuenit genus unamqueque spiritum conuenire quam diuersis uerbis sed eodem sensu tulit Cicerone. forma. non a genere quoad suum nomen retinet nunquam se iungit. A forma generis quam interdum quo planius accipiat partem licet nominare hoc modo. si ita fabiae pecunia legata est a uiro si ei uiro in familiae esset si ea in manu non conuenerat nihil debet. genus est enim uxor. eius duae sunt formae una matrum familias. haec sunt quae in manum conuenerunt. altera earum quae tantummodo uxores habentur. quae in parte cum fuerat fabia legata ei non uidetur. species est quae propriis differentiis instructa sub praedicatione generis collocatur differentiae uero propriae a caeteris eam speciebus separant atque se iungunt uelut homo cum sit species animalis differentiis propriis constat rationalitatis: & ut uoluit plato mortalitatis. & se iungitur ab his animalibus quae aeterna sunt & ab his quae sunt rationis expertia. cum igitur omnes species inter se propriis differentiis distent necesse est quod de altera specialiter dicitur id in aliam non posse transferri uelut quod de homine dicitur specialiter id est de equo atque boue non possit intelligi. dicitur autem de specie quotiens genus ipsum uelut in quadam portionem contrahitur uelut si quis dicat illud animal sibi adduci debere quod sit rationale uel mortale. non utique de equo uel de boue aut de caeteris nisi tantum de homine intelligat. quae cum ita habeant a forma generis: id est a specie generis tale sit argumentum quam formam generis cicerone partem saepe nominat quod id quod dicitur planius fiat. notius enim nomen partis est quam formae. quomodo autem distet forma a parte paulo post ab ipso cicerone latius explicabitur: sed de proposito iam exemplo uideamus. uxoris species sunt duae. una matrum familias altera usu communis. ratione generis uxor uocatur. mater familias uero esse non poterat nisi quae conuenisset in manum. tribus autem modis uxor haberi poterat usu farre. coemptione cum farreatio. ita enim dicebatur a farre quo sacrificabatur solis pontificibus conueniebat. quae autem in manum percoemptionem conuenerant haec tantum matres familias uocabantur: quae uero usu uel farreatio minime. coemptio uero certis solennitatibus peragebatur: & sese coemendo inuicem interrogabant: uir quidem an mulier sibi mater familias esse uellet: illa respondebat uelle. item mulier interrogabat: utrum uir sibi pater familias esse uellet ille respondebat uelle. itaque mulier uiri conueniebat in manum & haec nuptiae pro coemptionem uocabantur: eratque in familiae uiro loco filiae. quodam igitur extremo testi iudicio omne fabiae uxori legauit argentum. si ita fabia ei non tantum uxor uerum etiam certa species uxoris. id est in familiae esset aut si in

Topicorum

uiri manum nō cōuenit ac ne in familias quōdem sit quærit utro potius mō uxori fabiæ legatū sit argentū: uxor fabia subiectū est legatū argentū p̄dicatū: q̄ro igit̄ quod nā ex his argumētum possim sumere quæ in quæstione sunt posita, ac uideo uxori duas inesse formas quaz̄ una tantū uxor est altera in familias quæ in manū cōceptiōe perficit̄: quod si fabia in manū nō cōuenit ne mater familias quidē fuit, i. nō fuit eā species uxoris cui argentū oē legatū est, quocirca: quoniā id quod de alia specie dicit̄ in aliā duci nō cōuenit, cūq̄ fabia p̄ter eā spēm sit quæ in manū cōuenit, i. in familias nō sit: & uir in familias legauerit argentū nō uidet̄ fabiæ esse legatū, quæstio igit̄ ut dictū est an uxori fabiæ omne argentū legatū sit, subiectū uxor fabia p̄dicatū uero legatū argentū, argumentū

i parte cū fuerit fabia: legatū ei nō uidet̄. a. similitudine hoc modo
Si ædes exelæ corruerūt: uiciū ue faciunt: quaz̄ usufructus legatus est: hæres restituere nō debet nec reficere: nō magis q̄ seruū restituere: si is cuius usufructus legatus esset deperisset. A differentia: nō si uxori uir legauit argentū oē qd̄ suū esset, idcirco quæ in noibus fuisse legata sūt. Multū. n. differt in arca ne positū sit argentū an i tabulis debeat̄. A cōtrario at̄ sic, nō debet ea mulier cui uir bonoz̄ suoz̄ usufructū legauit cellis uinariis & oleariis plenis relictis putare id ad se pertinere, usus. n. nō abusus legatus est. Ea sūt iter se cōtraria.

ab eo quod i ip̄o est de quo q̄rit̄ .i. ab eo qd̄ ē in uxore de q̄ q̄rit̄. est aut̄ in uxore de qua q̄rit̄ spēs uxoris. i. ea quæ in manū nō conuenit quæ ad uxore quod est genus affecta est. ois. n. spēs ad suū genus refert̄. factū est igit̄ argumentū ab eo quod est in ip̄is ab affectis a forma generis, maxima p̄positio est quod de una specie dicit̄ id in alterā non conuenire.

A similitudine hoc modo, si ædes exelæ corruerūt uiciū ue faciunt q̄z̄ usufructus legatus est

hæres restituere nō debet nec reficere nō magis q̄ seruū restituere si is cuius usufructus legatus eēt deperisset, si milia dicunt̄ quæ eiusdē sūt qualitatis ex q̄bus hoc mō sumit̄ argumētū, qd̄a testamēto usufructū ædiū legauit .i. cōcessit ædes ut his dū alius uiueret uterē eæ cœperunt uel uiciū facere, i. ruinā minari uel etiā corruerūt, petit igit̄ ab hærede is cui ædiū usufructus legatus est: ut eaz̄ sibi ædiū quæ testamento relegatæ sunt dāna reficiat̄ & ædes quæ uiciū fecerūt uel corruerūt restituat̄, q̄rit̄ an eaz̄ ædiū quaz̄ usufructus legatus sit uiciū uel ruinā hæres restituere cogat̄, hic igit̄ subiecta qd̄e oīo est ueluti qd̄a terminus ædium quaz̄ usufructus legatus sit ruinā uel uiciū, p̄dicta uero oīo loco termini cōstituta ab hærede restitutio, sumo igit̄ a simili argumentū hoc modo, quoniā si q̄s serui usufructū legauerit, ilq̄ seruus aliquo mō deperierit nō cogit̄ restituere hæres seruū, ne nunc qd̄e cogit̄ hæres restituere ædes quæ in usufructū legatæ ruinā uiciū ue fecerūt, similis est, n. serui usufructus legatio ædiū usufructus legationi, simile etiā seruū in usufructū legatū si deperierit ab hærede nō restitui: & ædiū in usufructū legatæ uiciū ruinā ue ab hærede nō refici, est igit̄ quæstio qd̄e an ædiū in usufructū legatæ uiciū uel ruinā hæres restituere cogat̄, termini uero subiectus qd̄e ædiū in usufructū legatæ uiciū uel ruinā, p̄dicatus ab hærede restitutio, argumentū uero ab eo quod in ip̄o est, i. ab eo quod uest uel ruinæ uel uicio ædiū in usufructū legatæ, id aut̄ est affectū, i. similitudo, ois. n. similitudo ei ueste perpēdit̄ quod est simile, similitudo aut̄ est serui usufructus legati pereūtis quæ restituere hæres nō cogit̄, maxima uero p̄positio est similibus rebus cōuenire similia. A differentia nō si uxori uir legauit argentū omne quod suū eēt idcirco quæ in noibus fuerūt: legata sūt, multū. n. differt in arca ne positū sit argentū an in tabulis debeat̄, in rebus plurimū differētibus qd̄ de altera eaz̄ dicit̄ nō uidet̄ in altera cōuenire, qd̄ cū ita sit qd̄a argentū omne suū legauit uxori, illa pecuniā quoq̄ quā in noibus debebat̄ suā eē dicebat quod ois pecunia noie uocaret̄ argēti, quærit̄ an id quoq̄ argentum quod in noibus debebat̄ legatū sit, hic igit̄ subiectus est terminus argentū quod in nominibus debet̄, legatū uero p̄dicatus, a differentia igit̄ faciemus argumētationē hoc modo, idē de plurimū differētibus rebus intelligi nō potest, plurimū uero differt argentū in arca ne sit positū an in nominibus debeat̄, nam quæ posita in arca pecunia est iuris est nostri in nominibus uero debita nō est nostra: nā quod mutuū dat̄ ex meo sit accipiētis atq̄ ideo nō cogit̄ eandē ip̄am pecuniā debitor restituere creditori: sed aliā tantā, in arca uero posita pecunia & in nominibus debita nō sunt argēti uel pecuniæ species: sed differētia, nā argēti species signatū ac nō signatū esse dictæ sunt, qualitas uero pecuniæ in possessione positæ uel nō positæ: sed nō modis omnibus alienæ in his differētis constat ut alia sit in arca posita reliqua in nominibus debeat̄, cum igit̄ suū omne quod fuerat argēti uir uxori legauerit, cūq̄ manifestū sit id ad eā pertinere quod fuerit legatū, i. quod in arca fuerit cōditū nō potest id intelligi de eo quod in noibus debeat̄: quoniā sicut dictū est id quod in nominibus debet̄ ab eo quod in arca positū est plurimū differt: facta est igit̄ argumētatio ab eo quod in ip̄o inerat de quo quærebatur: quærebatur uero de argento in nominibus debito, in hoc inerat p̄pria differentia qua ab alio differabat argento hoc est eo quod in arca positū fuit: id uero est affectū, i. a differentia: maxima uero p̄positio est de rebus plurimū differentibus idē intelligi non posse. Ex cōtrario autē sic non debet ea mulier cui uir bonoz̄ suoz̄ usufructum legauit cellis uinariis & oleariis plenis relictis putare id ad se pertinere: usus enim nō abusus legatus est ea sunt inter se cōtraria: quod de aliquo dicitur id in eius cōtrariam nō potest cōuenire, idē enim de duobus cōtrariis intelligi nullo modo potest: quidā igit̄ superuoluntatis arbitrio uxori bonoz̄ suoz̄ usufructum legauit mulier cellas uinarias & olearias plenas ad usum p̄prium deuocabat: quærit̄ an p̄cenus quoq̄ usufructus legatus sit, p̄cenus igit̄ usufructus subiectus est, legatio p̄dicatus, a cōtrario igit̄ sumit̄ argumētum hoc modo: utimur his quæ nobis utētibus p̄manēt, his uero abutimur quæ nobis utētibus pereunt: ergo cū p̄manere ac petire cōtraria sint: usus quoq̄ atq̄ abusus cōtraria necesse est iudicent̄, q̄ si cætera quidē utēdo p̄manēt, cælle aut̄ uinarie atq̄ oleariæ utēdo consumunt̄: aliæ qd̄e reḡ usufructus esse potest, p̄cenus uero nō potest usus eē: sed potius abusus: ergo cū uir uxori usufructū bonoz̄

legauerit non potuit legare contrarium quod est abusus, est uero abusus uini atq; olei, uinum igitur atq; oleum ad usufructum mulieris non potest pertinere, argumentū ab eo quod in ipso est de quo agit, i. ab usufructus legatione atq; ab affecto, i. contrario, contraria, n. secundum plurimā distantiam sibi inuicem conferuntur: maxima propositio est quod alicui conuenit id eius contrario non conuenire. Ab adiunctis, si ea mulier testamentum fecit quæ se capite nunq̄ dimiuit non uidetur ex edicto prætoris secundum eas tabulas possessio dari: adiungitur, n. ut secundum seruoꝝ secundum exulum: secundum pueruloꝝ tabulas possessio uideatur ex edicto dari, adiuncta sunt quæ proximum ac finitimum locum tenent ut si unum aliquo cōstituerit modo atq; quoq; uel constituisse uel constare uel cōstituisse esse uideatur. Hæc, n. sibi

uicina sunt, quæ uero sūt sibi p/ xima ea uel rem antecedunt: ut amor sæpe concubitu: uel simul sūt ut pallor & timor: uel eueniunt posterius ut post iracūdiam cædes: eaq; est natura adiūctoꝝ ut separari quidē possint: tamen sese inuicē monstrent: nam neq;

qui amauit necessario potitus est, & sæpe qui potitus est non amauit: nec qui pallet necessario timet & sepe nō timens pallet: nec ex necessitate iratus cædit: & cædit sæpe aliquis non iratus: sed tamē uerisimilia esse possunt quæ ex uicinis uicina colligimus: sed redeamus ad exemplum Ciceronis, Capitis diminutio est prioris status permutatio, id tribus fieri modis solet: uel maxima uel media uel minima: maxima est cū & libertas & ciuitas amittit: ut deportatio: media uero in qua ciuitas amittitur retinet libertas: ut in latinas colonias transmigrationis: minima cū nec ciuitas nec libertas amittit: sed status prioris qualitas imutatur uelut adoptatio aut q̄buslibet aliis talibus modis ubi prior status potuerit imutari, mulieres uero antiquo iure tutela perpetua continebat: recedebāt uero a tutoris potestate quæ in manū uiri cōuenissent: quædā igit quæ se nunq̄ capite dimiuisse, i. quæ in manū uiri nō cōuenisset sine tutoris autoritate testamētū fecit: quærit an secūdū eas tabulas ex edicto prætoris debeat dari possessio, hic subiectus quæ terminus mulieris nunq̄ capite diminutæ tabulæ: p̄dicatus uero possessionis cōcessio sumit, ergo ab adiūctis argumentū hoc modo, nā si secūdū mulieris tabulas nunq̄ capite diminutæ possessio dat: nihil causæ est cur nō secūdū exulū pueruloꝝ quoq; & seruoꝝ tabulas ex edicto prætoris possessio permittat, cū aut illoꝝ ætas illoꝝ cōditio in alterius sita sit potestate: nō potest: atq; similis est mulieris nunq̄ capite diminutæ cōditio: nō uidet ergo dari posse possessio, p̄ximū nāq; est rei de qua quærit id quod cōsequitur. Et, n. secūdū exulū seruoꝝ pueruloꝝq; tabulas bonoꝝ possessio dari posse uidet si illud quod in quōne p̄ximū cōcedit, quæ sitū, n. est an secūdū mulieris tabulas nunq̄ capite diminutæ possessio dari possit: nec tamē quod sequit necessarium est: sed uicinū: nā fieri potuit ut id recipere ut secūdū mulieris tabulas dare possessio, illud aut ut secūdū tabulas exulū seruoꝝ uel pueruloꝝ dare possessio nō cōcederet: sed tamē p̄ximū ē ut q̄ hoc recipiat illud admittat, est igit argumentū ab adiūctis, i. ab eo quod in ipso hæret de quo quærit: est aut quæstio de mulieris nunq̄ capite diminutæ tabulis ab affectis: quoniam ab adiūctis maxima propositio est ex adiūctis adiuncta perpendi. Ab antecedentibus aut & consequentibus & repugnantibus hoc modo ab antecedentibus si uiri culpa factum sit diuortium & si mulier nunciū remisit, tamen pro liberis manere nihil oportet, antecedentia sunt quibus positus aliud necessario cōsequatur: licet illud quod antecedit minus sit atq; posterius: minus quidē ut si homo est animal est homo enim minus est animal: & tamen positus homine: consequitur ut animal sit: posterius uero ut si peperit cum uiro concubuit, posterius est enim peperisse q̄ concubuisse cum uiro: aliquoties uero & quod æquale est & quod simul: & quod prius est præponit ut antecedens æquale quidē est ut si homo est risibilis est: simul uero ut si terræ obiectio est luna defecit: & hæc sibi conuertuntur: ut consequentia fiat antecedentia ut si risibilis est homo est, & si luna defecerit terræ adsit obiectio: antecedens uero prius est ut si arrogans est odiosus est, prius est, n. arrogans posterius odiosus: illud tamē in omnibus manet, positus antecedentibus necessario cōsequentia trahi: sed iam ad Ciceronis exemplū redeamus, Ciuitatis romanæ iure liberi retinentur in patris arbitrio usq; dum tertia emancipatione soluatur: ergo si quando diuortium intercessisset culpa mulieris parte quadam dotis pro liberorum numero multabatur, de qua re Paulus institutionū lib. ii. titulo de dotibus, differuit si diuortium est matrimonii & hoc sine culpa mulieris factum est dos integra repetetur, q̄ si culpa mulieris factū est diuortium in singulos liberos sexta pars dotis a marito retinetur usq; ad dimidiā partē dūtaxat dotis: quare quoniam quod ex dote cōquiruntur liberorū est qui liberi in patris potestate sunt id apud uirū necesse est permanere, factū igitur diuortio contentur an dotis pars pro liberis apud uirū debeat permanere, hic subiectum quidem est factum diuortium a muliere nunciatum: prædicatum uero apud uirū sextæ partis dotis post diuortium permansio, quæstio an post diuortium factum muliere nunciū permittente sextā dotis partem apud uirū manere oporteat: quæro igitur si ab antecedentibus argumentum faciendum est quid antecedit quid consequatur: at si uiri culpa factum est diuortium uideo mulierem dotis parte non posse multari etiam si prima repudii nunciū misit: quod enim antecedit sit ut uiri culpa fieret diuortium id non permittit ut dotis pars mulieri pereat quāuis prima repudii nunciū mittat: non enim quia prior repudium nunciauit dotis parte multanda est: sed absoluenda potius quia nō sua culpa factum: sed uiri: igitur antecedens est uiri culpa factum diuortium: consequens uero dotis partem non retineri: nam si hoc est illud quoq; est: argumentationē uero faciam hoc modo: si uiri culpa factū est diuortium etiā si mulier repudii nunciū misit: nullo tamē mō dotis parte multanda est: sed uiri culpa diuortium factū est, nō igitur

Topicorum

iure mulier dotis parte multabit: quod si nō multabit dotis parte nihil in uiri domo liberorū cā dotis noīe re linq̄tur: sed nō multabit dotis pte: nihil igit̄ apud uirū dotis p liberis relinq̄tur. argumētū ab eo qđ in ip̄o est de quo agit: uersat̄ q̄ppe intētio de dotis pte eiusq̄ retētiōe apud uirū post diuortiū qđ id prima nūciauerit. hoc aut̄ uiri culpa antecessit qđ qđ p̄cedēs est affectum est: oē. n. qđ p̄cedit ad id qđ cōsequit̄ referat̄ necesse est. maxima p̄positio est ubi est antecessēs ibi erit & cōsequēs. A cōsequētibus si mulier cū fuisset nupta cū eo qđ cū cōnubiū nō eēt nūciū remisit: quoniā q̄ nati sunt patrē nō sequunt̄ p liberis manere nihil oportet. A cōsequētibus sūt quæ cū fuerint antecessētia polita cōsequunt̄ ueluti si dicamus hō est: aīal est: sed in pposito exēplo nō satis apparet a

tamē p liberis manere nihil oportet. A cōsequentibus. Si mulier cū fuisset nupta cū eo qđ cū cōnubii ius nō esset nūciū remisit: quoniā q̄ nati sunt p̄rem nō sequunt̄: p liberis manere nihil oportet. A repu gnātibus si p̄familias uxori ancillarū usūfructū legauit: a filio neq̄ a secundo hærede legauit: mortuo filio mulier usūfructū nō amit. tet. qđ. n. semel testamento alicui datū est id ab eo iūto cui datū est auferri nō pōt. pugnat. n. recte accipe & iūitū reddere. A causis effi ciētibus hoc mō. oibus est ius parietē directū ad parietē cōem adiū gere: uel solidū uel fornicatū. At si qs in pariete cōi demoliedo dāni ifecti p̄miserit: nō debet p̄stare quod fornix uitii fecerit. Nō. n. eius uitio qui demolitus est dānum factū est: sed eius operis uitio:

cōsequētibus argumētū: sed ab antecessētibus p̄tius. qđ paulo post liq̄bit: filii nō iure suscepti i patre nō erāt potestate: sed m̄ses potius seq̄bant̄: nō aut̄ omnibz erat cōnubiū cum romanis: nec erāt nuptiæ iure cōtractæ: quæ nō aut̄ inter ciuē romanā ciuēq̄ romanū iniebant̄: aut̄ cui princi pes populū sue ciuitatis cōnubiū p̄miserit eo mō ut in potestate parētum liberi redigerent̄: illud quoq̄ uidēdū qđ ex impare m̄si monio suscepti nō patrē: sed ma trē sequunt̄. ergo qđā romana uel cū latino uel cū pegrino uel cū seruo cū quo cōnubii ius nō

erat nuptias fecit: dotē cōtulit factoz̄ inter eos diuortio cōtendit̄ an nuptiæ mulieris cū eo cū quo connubii ius nō erat apud uirū dotis pars post diuortiū debeat p̄manere: hic subiectū qđ est nupta mulier cū quo connubiū nō erat: p̄dicatū uero dotis p̄tis apud uirū post diuortiū retētionis iure p̄māio: sumit̄ ergo a cōsequētibus argu mētū hoc mō: nā qđ nuptias fecit cū eo cū quo cōnubii ius nullū est: id cōsequitur ut liberi patrē nō sequant̄: si aut̄ liberi p̄rem nō sequunt̄ ne in p̄ris qđ sunt potestate. at si in p̄ris potestate nō sūt m̄riq̄ applicat̄ur apud uirū do tis pars nō poterit p̄manere. hic igit̄ antecessēs est cū eo cū quo cōnubii ius non erat nuptiæ. cōsequēs nihil p libe ris dotis noīe manere oportere. Cōcludat̄ argumētatio: quoniā nō p̄missio cōnubio liberi qđ p̄creant̄ p̄rem non sequunt̄: ne dotis qđ pars apud p̄rem p liberis manere debet: quādoqđ nō p̄rem filii: sed m̄rem sequunt̄: p̄batū est igit̄ p liberis manere nihil oportere ex hoc qđ cū eo mulier nuptias fecit: cū quo cōnubii ius nō erat: hoc uero erat antecessēs: nō ergo a cōsequētibus: sed ab antecessētibus factū dephēdit̄ argumentum: qđ si p id qđ nihil dotis noīe manere oporteret p̄bare eā nuptias cū eo fecisse qđ cū cōnubii ius non eēt: recte a cōsequētibus argu mētū factū eē diceret̄: fieret a cōsequētibus argumentū si ita poneret̄: si qđ ex dote p liberis manere oporteret quia p̄rem liberi sequunt̄. cū eo nupta eēt mulier cū quo cōnubii ius erat. assumo qđ est cōsequēs: sed mulier cū eo nupta nō est cū quo cōnubii ius erat. cōcludo antecessēs. nihil igit̄ dotis p liberis manere oportebit: quia pa trē liberi non sequunt̄. argumentū ab eo qđ in ip̄o est de quo q̄rit̄. **Quærit̄. n. de his nuptiis q̄z nullū fuerit iu reconubiū.** Ex affectis hoc est a cōsequētibus. oē. n. cōsequēs ad id qđ p̄cedit̄ refert̄. maxima p̄positio ubi cōsequēs non est ibi ne antecessēs qđ eē potest. A repugnātibus si p̄familias uxori ancillarū usūfructū legauit. a filio neq̄ a secūdo hærede legauit mortuo filio mulier usūfructū nō amittit. qđ. n. semp̄ testamento cui datū est id ab eo inuito cui datū est auferri nō pōt. pugnat. n. recte accipe & iūitū reddere. secūdus hæres d̄r qui hærede instituto substituit̄. ueluti si quis filiū instituat hærede: scribatq̄ si is filius intra pubertatē decesserit nepotem uel quēlibet aliū hærede esse oportere: nepos igit̄ uel quilibet alius secūdus hæres d̄r. repugnātia sūt quæ cōtraria cōsequunt̄ si ip̄is cōtrariis cōparent̄. quidā igit̄ hærede testamēto scripsit filii: eiq̄ secūdū substituit hærede uxoriq̄ suæ an cillarū usūfructū legauit a filio: dixitq̄ uxori meæ filius meus usūfructū ancillarū p̄mittet: neq̄ illud adiecit: ut etiā secūdus hæres eundē usūfructū mulieri cōcederet: successit filius ac mulieri ancillarū cōtulit usūfructū. illo mortuo itra pubertatē agit secūdus hæres & usūfructū ancillarū mulieri extorquere conat̄ dicens usūfructū ei esse a filio legatū a se uero minime. quærit̄ utz̄ ea mulier legatū qđ testamento recte acceperit inuita possit amit tere. hic igit̄ subiectū est legatū quod testamento recte acceperit. p̄dicatū uero inuita possit amittere: sumo igitur argumentū a repugnātibus. Repugnat. n. inuitū reddere ei quod est recte accipere. faciemusq̄ argumentū sic. qui te stamento accipit recte accipit: quod aut̄ recte accipit̄ inuito eo qui semel recte accepit auferri nō potest: at mulier testamento usūfructū ancillarū accepit: id igit̄ ab ea inuita nō poterit auferri. argumentū ab eo quod in ip̄o est de quo agitur. i. de eo quod recte acceptū est. In ip̄o uero est uelut affectū contrarietatis. modo argumentū est a re pugnatibus: maxima p̄positio est repugnātia conuenire non posse. Ab efficiētibus rebus hoc modo. oibus est ius parietē directū ad parietē cōmunem adiūgere uel solidū uel fornicatū: at si quis in pariete cōmuni demoliedo dāni infecti p̄miserit: non debet p̄stare qđ fornix uicii fecerit. non. n. eius uicio qui demolitus est dānū factū est. sed eius operis uicio quod ita ædificatū est ut suscipi non possit. Causarū multa sunt genera quæ Cicero poste rius diuidit: sed nunc de efficiētium causarū disserit argumentum: efficiens uero causa est qua p̄cedente aliquid effectum est non tempore: sed proprietate naturæ uelut in hoc quod nunc declaramus exemplo. damni infecti promissio est quotiens quis promittit si quod damnum eius opera contigerit sua restitutione esse pensandum:

Ius autem est parietis cui parietem alium uel fornicatum, id est arcum habentem: uel directum continuumque coniungere, quidam igitur ad parietem communem alium extrinsecus parietem iunxit deditque satis damni infecti, communis autem paries fornicatus fuit, id est arcum habens, adiungente igitur eo qui satis dederat & ut adiungeret demoliente partem parietis quo iunctura cohaerere sceret uicium communis paries fecit: quaritur an damni infecti promissio cogat eum qui promiserat uicium restituere, subiectus terminus damni infecti promissio: praedicatus uicii restitutio, sumimus igitur argumentum a causis hoc modo: si is qui damni infecti promissio: eius uicii causa fuit: restituere debet uicium quod eius culpa accidit: quod si ea natura parietis fuit ut suspensum sustineretque non posset: fornicati, n. parietis non ea natura est ut suspensum quaeat: parietis potius forma quam demolientis culpa uicium fecisse damni uidebitur: atque ita non cogitur prestare uicium qui se infecti promissione constrinxerit: fiet igitur argumentatio hoc modo, si iuxta parietis formam constitit ut eo adiungente parietem qui damni infecti promiserat uicium fieret id uicium qui promissio prestare non cogitur, fuit autem causa paries ut uicium fieret quod ea fuit natura ut suspensum sustineretque non posset, non igitur quod fornicati uicium fecerit prestare debet qui damni promissio infecti: argumentum ab eo qui in ipso est de quo agitur, id est in uicii restitutione ex effectu, id est ex causa, causa, n. uicii forma est parietis non culpa coniungentis parietem, itaque factum est ut fornicati uicium faceret: quae causa uicii cum absit ab eo qui parietem iunxit abest & eiusdem uicii restitutio, maxima propositio unius cuiusque rei effectum ex causis spectari oportere. Ab effectis rebus hoc modo, cum mulier uiro in manu conuenit omnia quae mulieris fuerunt uiri sunt dotis nomine, effecta sunt quae aliquibus efficiuntur causis non tempore praecedentibus: sed natura, uelut si quaeat uxore defuncta quae in manu uiri conuenit an eius bona ad uirum pertineant, in qua quaestione bona uxoris defunctae quae in manu non conuenit subiectum est: ad uirum autem pertinere praedicatum. Quaero igitur argumentum ab effectu respiciens quod fecerit ipsa in manu conuenit atque ex eo argumentum traho, id autem est omnia uiri dotis nomine fieri quaecumque mulieris fuerunt: ipsa igitur in manus conuenit omnia quae mulieris fuerunt uiri fecit dotis nomine: non praecedens tempore: sed statim propria uiri natura: nam ut in manu quoque conuenit: mox eius bona dotis nomine uirum sequuntur, facio igitur argumentum sic: si mulier quae defuncta est in manu conuenit cum in manu conuenientis mulieris bona uiri sunt dotis nomine, haec quoque bona de quibus agitur uiri sunt: argumentum ex eo quod in ipso est de quo agitur continetur: agitur enim de eius bonis quae in manu conuenit ab effectis, id est a causae effectis, Effectum namque est in manu conuenientis omnia quae mulieris sunt uiri fieri dotis nomine: sed hoc argumentum a causa potius quam ab effectis uidetur esse, ostensum enim est uiri fieri dotis nomine quicquid mulieris fuerit ex eo quod mulier in manu conuenit: sed haec causa est ut quae mulieris sunt uiri fiat dotis nomine cum in manu conuenit: sed dicat quis ex eo quod ea quae mulieris erant uiri sunt dotis nomine id approbari quod defunctae bona ad uirum debeant pertinere: sed quae mulieris sunt ea uiri fieri dotis nomine & bona ad uirum pertinere uel idem est uel neutrum alteri causa est: uel si quis dicat eam esse causam ut bona mulieris uiri ro debeant cedere quod per in manus conuenientem uiri facta sunt dotis nomine a causa rursus ac non ab effectis factum esse argumentum putabit id est conuenientis in manus: ab effectis uero non oportet aliud nisi causam probari, esset uero ex effectis argumentum ut eo causa probaretur hoc modo, si quaestio esset an mulier in manus uiri conuenisset: & idubitatim haberet omnia quae fuissent mulieris uiri facta dotis nomine: diceretur ita: si omnia quae fuere mulieris uiri facta sunt dotis nomine: mulier igitur in uiri manus conuenit, maxima propositio causas ab effectis suis non separari. Ex comparatione autem omnia ualent quae sunt eiusmodi quod in re maiore ualeat ualeat in minore ut si in urbe fines non regantur nec aqua in urbe arceatur, a comparatione locus qui dicitur tripartito scinditur, aut enim a comparatione maiorum, aut a comparatione minorum, aut a comparatione parium nascitur, a comparatione igitur maiorum est quotiens maiora minoribus comparantur hoc modo, ut quod iure maiore ualeat ualeat in minore, sit enim quaestio an in urbe aqua liceat arceri. In hac igitur subiectus est terminus in urbe aqua: praedicatus uero ius arcendi, regi fines dicuntur quotiens unusquisque ager propriis finibus terminatur, arceri uero aqua qui eam per sua spatia meare non patitur, facimus igitur argumentum hoc modo: quoniam plus est regi fines: minus uero arceri aqua: si in ciuitate fines non reguntur quod maius est: ne id quidem: quod minus est fiet ut aqua in ciuitate arceatur, hic igitur sumptum est argumentum ab eo quod in ipso haeret de quo queritur, Quaritur uero de arcenda aqua iure ab effectu, id est a maiore quod refertur ad id quod minus est, Notandum uero quod Tullius maximam propositionem argumentationi includit hoc modo, quod in re maiore ualeat ualeat in minore & deinceps ea nixus argumentationem expediunt. Item contra quod in minore ualeat ualeat in maiore licet idem exemplum conuertere: ut si quaeratur an in urbe fines oporteat regere a minore sumetur argumentum, id est ab arcenda aqua ut sit hoc quoque argumentum ab eo quod in ipso est, id est ab eo quod est in regendis finibus ab effectu, id est a minore: id enim quod minus est affectum est: respicit namque ad quod comparatur, hic quoque maxima propositio a Tullio posita est ea quae est quod in re minore ualeat: ualeat etiam in maiore. Item quod in re pari ualeat ualeat in hac quae par est, ut quando usus autoritasque fundi biennium est: sit etiam aedium: at in lege aedes non appellantur & sunt caeterarum omnium quarum annuus est usus ualeat aequitas quae paribus in causis paria iura desiderat: plurimarum rerum usucapio annua est si eis anno continuo usus fuerit: &

Topicorum

ea iuris firma possidet autoritate. fundi uero usucapio biennii temporis spatio continetur. de ædibus in lege nihil ascriptum est: quæritur igitur usus ædiū unone anno an biennio capiatur: faciemus a paribus argumentatione: & quoniam immobilium æqua possessio esse uidetur cum ædes immobiles sint: fundus quoque immobilis: biennio fundus usucapit: ædes biennio usucapi posse uidebuntur: æquitas. n. paribus in rebus paria iura desiderat: quæ maxima propositio a Tullio expressa est: at exemplū paulo obscurius est positū. ait enim: ut quoniam usus autoritasque fundi biennium est: sit etiam ædiū. hic igitur ædiū usus autoritate biennio fieri sentit: sed adiecit. At in lege ædes non appellantur: & sunt cæterarum omnium quæque annuus est usus: hic rursus ædes in his uidentur ponere quæ annuo usucapiuntur & concludit nihil diffiniens: iquit

fundi biennium est: sic etiam ædium. At in lege ædes non appellantur & sunt cæterarum omnium quarum annuus est usus ualeat æquitas quæ paribus in causis paria iura desiderat: quæ autem assumuntur extrinsecus ea maxime ex autoritate dicuntur. itaque græci tales argumentationes ατεχνοσ uocant id est artis expertes ut sit ita respondeas quoniam. P. Scæuola id solum esse ambitus ædium dixerit quoad parietis communis tegendi causa tectum proiiceretur. Ex quo in tectum eius ædis qui protexisset aqua deflueret id tibi ius uideri. His igitur locis qui sunt expositi ad omne argumentum tanquam elementis quibusdam significatio & demonstratio ad reperendum datur. Vtque igitur hactenus satis est: tibi quidem tam acuto & tam occupato puto. Sed quoniam auidum hominem ad has discendi epulas recepi: sic accipiam ut reliquarum sit potius aliquid quam te hic patiar non satiatum

n. nisi ualeat æquitas quæ paribus in causis paria iura desiderat: sed uidentur ita dictum: quoniam immobiles sunt ædes ut fundus cum biennio fundus usucapiat ædes quoque biennio usucapi posse iure uidentur ut sibi ipse opponit: sed in lege duodecim tabularum de ædibus nihil ascriptum est: nam cum de fundo prescriberet lex biennii usucapionem esse tacuit ædes: & his potius hac taciturnitate lex iunxit quæque annuus est usus: soluit igitur obiectionem ita. Sed æquitas paribus in rebus paria iura desiderat: itaque quoniam æque fundus atque ædes immobiles sunt æque biennio usucipient. factum est igitur hic quoque argumentum ab eo quod in

ipso est de quo agitur. i. ab affecto hoc est a pari: nam cum agatur de ædiū possessione argumentum sumptum est ab usucapione fundorum ad usucapionem ædiū: sequitur locus earum rerum quæ extrinsecus petunt ut fidem faciamus. Quæ autem assumuntur extrinsecus ea maxime ex autoritate ducunt: itaque græci tales argumentationes ατεχνοσ uocant. i. artis expertes. Alia quippe argumenta sunt quæ ipse elicit orator atque ipse quodammodo ex designatis locis sibi comparat & propria facultate conquirat: alia quæ extrinsecus posita non ipse inuenit: sed presentibus utitur & paratis ueluti testimonia tabularum ingenium: opes: ætas: fortuna: usus: necessitas: de quibus Cicero posterius tractaturus est: non enim hæc sibi orator parat: sed paratis utitur: neque ipse iudicium facit: sed iam posito rumore ueniens ad eam utitur. quæ ob eam hos locos græci ατεχνοσ uocant. i. ab arte sepositos: uelut Cicero dicit artis expertes: quæ enim non proprio oratoris artificio comparantur: sed se extrinsecus ueniens sumuntur hæc iure artis expertia appellata sunt: huius exemplum est. Ut si ita respondere: quoniam. P. Scæuola id solum esse ambitus ædiū dixerit quantum parietis communis tegendi causa tectum proiiceretur ex quo in tectum eius ædes qui protexisset aqua deflueret. Id tibi ius uideri Scæuola dixit id solum ambitus ædiū quod tecti effusione tegetur: manifestum est enim tecta latius fundi nec parietibus adæquari ut stillicidii longius cadat. quæ cum ita sint quidam parietem communem tegere nitentur. quæritur an sit aliquod ius tegendi. respondeas tu inquit trebati num id ius esse tegendi parietis communis: ut in eius qui tegat aliud quodlibet tectum stillicidii aqua destillet an non esse iuris ut tegat quis parietem stillicidio in uicino tecta defluente. hæc enim stillicidii seruitus noua nisi consensu uicino nihil iuris habet: sed si huic respondere opponatur. nec sic quidem ut tegat esse iuris quædo quidem ædium tantum est quantum cuiusque parietes claudunt: qui uero tegit tectum longius mittit. Tu inquit respondere tuum Scæuolæ autoritate firmabis dicens Scæuolam respondisse tantum esse ambitus ædiū quantum tecto proiiceretur non quantum ambitum parietes: ius est igitur tectum proiicere quia intra ambitum adhuc suarum ædiū tegit: sed ita ut in tectum suum si uelut impluuium aqua excidat ne noua uicino noceat seruitute in qua quæone neque a subiecto neque a predicto termino ductum est argumentum quod in his considerari moris est qui in ipsis hæret de quibus agitur terminis ut supra exemplis diligenter excussum est: sed quia extrinsecus sumitur argumentum dubitationi iudicium alicuius opponitur ut nunc Scæuolæ cuius autoritate satisfactum est atque ideo ex loco qui uocatur extrinsecus sumptum dicitur argumentum. His igitur locis qui sunt expositi ad omne argumentum tanquam elementis quibusdam significatio atque demonstratio reperendum datur. utque igitur hactenus satis est: tibi quidem tam acuto & tam occupato puto: sed auidum hominem ad has discendi epulas recepi: sic accipiam ut reliquarum sit potius aliquid quam te hinc patiar non satiatum discedere: elementa rerum quæ generantur omnium semina atque principia quatuor esse manifestum est: dicuntur sane elementa ut Hieronymus in epistolæ Pauli commentario ad hebreos inquit quasi elementa: eo quod ex ipsis cætera originem sumant quod initia uidelicet sunt & fundamenta creaturarum: a quibusdam etiam dicuntur elementa per litteram quasi fabricamenta ab eo quod est limo elimas quasi ex eis fabricata sint omnia: hinc litteræ quod ex eis syllabæ uocabula: & omnis consistet oratio elementa dicuntur. ergo quoniam loci quos supra attingimus argumentorum quasi quædam principia sunt: ipsi enim sunt ut ostendimus qui continent argumenta: recte Cicero hos locos ueluti quædam elementa argumentorum uideri dixit: quod argumentorum quædam principia esse uideatur: si quidem significatio quædam est & demonstratio ad conueniendum argumentum datur ut si locos tenueris noueris oporteat ubi conditur: & unde erui omne debeat argumentum. Bladif deinceps trebatio cui breuiter decursa posse sufficere dicit: præsertim cum sit iuris occupatione districtus & legendi plura

tempus non habeat: sed quoniam inquit te ad has epulas avidissimum suscepi non sinam ut his degustatis abeas sed ita dimittam ut non relinquam nisi satiatum: ut non tantum non praetermittatur quid: sed etiam pleno tibi aliquid adiciatur: & quasi a conuiuia sibi trebatio iocundissima facta est traslatio. Quando ergo unusquisque eorum locorum quos exposui sua quaedam membra habet ea quam subtilissime persequamur: & primum de ipsa diffinitione dicatur. Cum supra argumentorum locos omnes breuiter complexus sit eosdem nunc subtilius & explicatus est traditurus ut locorum omnium natura pateat & distributum in suarum partium proprietate noscantur: quod multam inueniendorum argumentorum copiam dabit: ex singulis enim partibus infinitae erui poterunt argumentationes, quam obrem inueniendis erimus argumentis copiosiores, quod cum ita habeat: cum primus omnium locusa toto sit, a diffinitione, primum quid sit diffinitio diffinitione explicatur rei natura patefacta species eius uel membra conuenienti ordine partiatur.

Diffinitio inquit est oratio quae id quod diffinitur explicat quid sit: sicut diffinitio est hominis animal rationale mortale: explicat autem quid sit: ideo dixit quod id nomen confuse denunciet quod diffinitio per quaedam substantialia membra diffundit: quod enim confuse nomine hominis declaratur id aperit & explicat diffinitio: quae est homo est animal rationale mortale: eodem pene modo & Aristoteles diffinitionem diffinit: cum inquit, diffinitio est oratio quid est esse significans: hanc ergo tullius hoc modo diuidit. Diffinitionum autem sunt duo genera: unum earum rerum quae sunt: alterum earum rerum quae intelliguntur, omnia enim quae diffiniuntur: aut corporalia sunt

discedere: quando ergo unusquisque eorum locorum quos exposui sua quaedam membra habet: ea quam subtilissime persequamur, & primum de ipsa diffinitione dicatur. Diffinitio est oratio quae id quod diffinitur explicat quid sit. Diffinitionum autem sunt duo genera prima. Unum earum rerum quae sunt, alterum earum rerum quae intelliguntur, esse ea dico quae cerni tangiue possunt: ut fundum aedes: parietem stillicidium: mancipium pecudem suppellectilem & caetera, quo ex genere quaedam interdum nobis diffinienda sunt. Earum autem rerum quae non sunt non esse rursus ea dico: quae tangi demonstrariue non possunt: cerni tamen animo atque intelligi possunt. Ut si usucapionem: si tutelam: si gentem: si agnationem diffinias: quarum rerum nullum substat quasi corpus. Est tamen quaedam conformatio insignita & impressa intelligentia quam notionem uoco ea saepe in argumentandi diffinitione explicanda sunt. Atque etiam diffinitiones aliae sunt partitionum: aliae sunt diuisionum: partitionum cum res ea quae proposita est quasi in membra discernit, ut si quis ius civile dicat id esse quod in legibus: senatusconsultis: rebus iudicatis: iuris peritorum autoritate: edictis magistratuum: more: aequitateque consistat. Diuisionum autem diffinitio formas omnes complectitur: quae sub eo genere sunt quod diffinitur hoc modo. Ab alienatio est eius rei quae mancipi est aut traditio alteri nexu: aut in iure cessio: inter quos ea iure

aut incorporalia, & res omnes in hac primum diuiduntur: ea autem quae corporalia sunt esse dicit: ea quae incorporalia non esse: non quoniam omnino ea quae incorporalia sunt non sint: alioquin nec diffinitionem susciperent: nam si diffinitio est qua explicatur id quod diffinitur quod sit: eius rei quae omnino non est explicatio nulla esse potest: sed quia hominum genus sensibus maxime uiget id maxime esse arbitrat quod sensuum comprehensioni subiicit: quis enim non magis lapidem sibi scire uidebit aut hominem quam iustitiam aut hereditatem uel quicquid non sensibus sed intelligentia comprehenditur: idque Cicero ad opinionem uulgarem rettulit: si quidem inter philosophos constat illa maxime esse quae longe a sensibus segregata sunt illa minus quae opinionibus sensibus sumministrant, unde & Cicero ipse in timaeo inquit quod est quod semper sit nec illud habet ortum: & quod gignatur nec unquam sit: quorum alterum intelligentiae ratione comprehenditur: alterum affert opinioni sensus rationis ex parte, hic enim quod semper sit rationi: quod nunquam sit sensibus subiicit, ponit igitur exempla earum quidem rerum quae habent formas quasdam corporaliu rerum, ut fundum: aedes: parietes: stillicidium atque id genus, alia quae corporalia esse ostendit hac ratione: quoniam cerni tangiue possunt, earum uero rerum quae non sunt exempla posuit usucapionem, tutelam gentem: caeteraque quae sunt incorporea: quae ob hoc esse monstrauit quod ea non tangi demonstrariue licet: intelligentia autem quae comprehendere posse ostendunt. Atque etiam diffinitiones, aliae sunt partitionum aliae sunt diuisionum, partitionum cum res ea quae proposita est quasi in membra discernit: ut si quis ius civile dicat id esse quod in legibus senatusconsultis rebus iudicatis iuris peritorum autoritate: edictis magistratuum: more: aequitate consistat: nunc a propria forma diffinitionum differentias trahit, propria enim forma uniuscuiusque compositi suis partibus constat, proinde aliae inquit diffinitiones per diuisionem: aliae per partitionem fiunt, diffinitur enim quilibet res dum aut eius species omnes enumerantur aut partes, quod autem species a parte differat paulo post ostendetur, partitionis igitur hoc exemplum datur, sit propositum diffinire ius civile quod sit dicemus, ius civile est quod in legibus senatusconsultis: rebus iudicatis: iuris peritorum autoritate: edictis magistratuum: more: aequitate consistit. Lex igitur est quam populus centuriatus comitiis asseruerit, senatusconsultum sunt quae fuerunt senatus autoritate decreta, res iudicatae sunt quae inter eos, quae super aliquo re ambigunt: sententia iudicum fuerit constituta: quae ex parte caetera quoque iudicant, iuris peritorum autoritas est eorum quae ex duodecim tabulis: uel aedictis magistratuum ius civile interpretati sunt: deinde probatae ciuili iudiciis creditaeque sententiae: edicta magistratuum sunt: quae praetores urbani uel peregrini uel aediles curules iura dixerunt, mos est: quod in ciuitate solitum est fieri, Aequitas est quae naturalis ratio persuasit, haec igitur omnia unam formam iuris ciuilis efficiunt tanquam partes: uelut hominem caput, mentum: thorax: uenter: crura: pedes, partitio enim, ut ipse ait: est quae unamquamque rem propositam quasi in membra discernit. Diuisionum autem diffinitio formas omnes complectitur quae sub eo genere sunt: quod diffinitur hoc

Topicorum

modo. abalienatio est eius rei quæ mancipi est aut traditio alteri nexu: aut in iure cessio: inter quos ea iure civili fieri possunt. Iure civili fieri aliquid non inter alios nisi iter ciues potest romanos quoque est etiam civile ius quod duo/decim tabulis continetur. omnes uero res quæ abalienari possunt. id est quæ a nostra in alterius transire potestate possunt mancipi dicuntur: mancipi ueteres appellabant que ita abalienabantur: ut ea abalienatio per quædam nexus fieret solennitate: aut cessione in iure. mancipi igitur quæ manucapi res abalienarique possunt ueteres appellauerunt: ut seruus: equum librum. Cicero per murena. quod si in his repetere quæ mancipi sunt is periculum iudicii prestare debet qui se nexu obligauit. nexum manilius scribit omne quod per libram & æs geritur in quo sint mancipia: mutius autem quæ per æs: & libram fiant ut obligentur propter quod mancipio detur hoc uerius esse ipsum uerbum ostendit de quo quaerit. Nam idem quod obligatur per libram neque suum sit idem nexum dictum. Liber qui suas operas in seruitutem pro pecunia quam debet dum solueret nexus uocatur. ut uarro inquit: sicut ab ære æratus. nexus demum est ut alii: quædam iuris solennitas quæ quo modo fieri oporteret in institutionibus gaius exponit. eiu sdem autem gaili libro primo institutionum de nexu faciendo hæc uerba sunt. est autem mancipatio: ut & supra quoque iudicauimus: imaginaria quædam uenditio quod ipsum ius proprium romanorum est ciuili: eaque res ita agitur adhibitis non minus quam quæque testibus ciuibus romanis puberibus: & proterea alio eiusdem conditionis. qui libram æneam teneat quæ appellatur libripens quæ mancipium accipiat æs tenens ita dicit. hunc ego hominem ex iure quiritorium meum esse aio: illeque mihi emptus est hoc ære a heneaque libra. deinde ære percutit libram idque æs dat ei a quo mancipium accipit precii loco: quæcumque igitur res lege duodecim tabularum aliter nisi per hanc solennitatem abalienari non poterat. sui iuris autem cæteræ res ne mancipi uocabantur. eadem uero etiam in iure cedebantur. Cessio autem eo fiebat modo: ut serundo commetario idem gaius exposuit. In iure autem cessio hoc modo apud magistratum populi romani uel apud prætorem uel apud præsidem prouinciæ is cui res in iure ceditur rem tenens ita uendicat. hunc ego hominem ex iure quiritorium meum esse aio: deinde postquam hic uendicauit prætor interrogat qui eum cedit an contra uendicat: quo affirmante ei cui uendicauerit eam rem adiicit idque legis actio uocatur. res igitur quæ mancipi sunt aut nexu: ut dictum est abalienabantur: aut in iure cessione. has autem solennitates quasdam esse iuris ex superioribus gaili uerbis ostenditur. At si ea res quæ mancipi est nulla solennitate interposita tradatur abalienari non posse uidebitur nisi ab eo a quo capitur usufructuatur: quæ cum ita sint recte diffinita est per diuisionem abalienatio est rei mancipi quæ aut nexu traditione aut in iure cessione perficitur. nam pura traditione abalienatio rei mancipi non explicatur. species uero has esse non partes hinc intelligitur: quia si quis nexu abalienet rem mancipi id quod suum fuit in alterius potestatem transferat pleno iure. quod si etiam in iure cedat plenum abalienationis ius erit. sunt & alia genera diffinitionum: sed ad huius libri institutum illa non pertinent. diffinitio num alia propria: alia impropria: propriae quidem diffinitiones sunt quæ ex genere differentiisque consistunt uelut hæc. homo est animal rationale mortale. Hic enim animal genus est. rationale uero & mortale. differentiarum uero diffinitionum quæ impropriae dicuntur: alia sunt quæ singulis nominibus denotantur. alia uero quas explicat ac promittit oratio. rursum earum diffinitionum quæ nomine solo significantur alia sunt: quas graeci κατὰ ἀντίθεσιν. id est quæ per nomina sunt interpretationem: cum nomini redditur nomen: uelut si dicat aliquis quid est conticere: & respondeatur tacere: quid est in eo quod dicit Virgilius. Latus haurit apertum: haurit respondeatur ferit. alia quæ exempli gratia ponuntur ut cum uolumus monstrare quid sit substantia exempli gratia dicimus homo hæc uocat graece τῦππος quæ idcirco iter diffinitiones ponuntur quoniam id ipsum quod quouis modo significat eius quod significatur licet non proprie tamen aliquo modo uidetur esse diffinitio: quod tamen Aristoteles negat. In topicis enim non posse nomine fieri diffinitiones asserit. idque Cicero etiam ostendit. cum inquit. diffinitio est oratio quæ id quod diffinitur explicat quid sit. Earum porro diffinitionum quæ oratione consistunt: neque tamen sunt propriae: multae sunt species: quarum omnium nomen est descriptio harum alia fiunt partitione: alia diuisione de quibus superius dictum est. Rursum alia substantiales quidem differentias sumunt: sed genus non adiiciunt atque hæc a graecis ἐννοητικαὶ dicuntur: quasi communem quandam continentem notionem: uelut si quis dicat homo est quod rationali cogitatione uiget mortisque subiectum est. Hic enim genus positum non est sed differentiarum duntaxat substantiales: alia uero sunt quæ pluribus qualitatibus demonstrantur ita ut singulae qualitates etiam si non coniungantur possint tamen quod demonstratur efficere ut homo est ubi pietas: ubi æquitas: uel rursus ubi malitia astutia uel esse possunt. nam & si cætera nullus adiunxerit sufficere uidetur ad ostendendum hominem si dicas ubi pietas inesse potest: uel ubi iustitia: uel quid uis simile. hæc uocatur graece ποιοῦσθαι: alia sunt quæ pluribus in unum coniunctis accidentibus efficiuntur: ut si quis luxuriosum diffiniens dicat. Luxuriosus est qui pluribus: & non necessariis sumptibus in deliciis affluit: & in libidinem fertur effusior. omnia enim coniuncta luxuriosum uidentur efficere: singula uero minime: hæc uocatur ὑπογραφή. alia quoque fiunt eo modo ut ad differentiam significandam proponantur in his rebus quæ in discreto sine coniuncta sunt: ut si roget aliquis utrum nero imperator an tyrannus fuerit. respondebit alius eum tyrannum fuisse quoniam crudelis fuerit atque imperator. hæc adiuncta differentia ita tyrannum ab imperatore se iungit: ut etiam si de eodem tyranno ut per rege dubites quod uterque sit iuncta differentia utrosque demonstrat. ut si temperantia quidem regi: tyranno autem imperatoria & crudelitas dicantur conuenire: ut illud socratis in ea oratione quæ de pace inscripta est. τῶν μὲν γὰρ ἀρχῶν τῶν ἐργονεσι τοὺς ἀρχομένους ταῖς ἐκ τῶν ἐπιμελειῶν τοῖς ἐν ἐλευθερίᾳ ζῶντος τοῖς δὲ τυραννικοῖς τοῖς κατὰ τὸν νόμον ἀνυπερβύνοσιν πολιτικῆσ κατασκευῆσ τυραννικοσ ἀρῶν πολεῶσ κατὰ τὴν ἐξουσίαν τοῦ διανοίαν hæc uocat κατὰ διαφορὰν. alia est quæ per translationem dicitur: ut adulescentia est flos ætatis: illa quoque diffinitio esse dicitur: quæ fit ex priuatione contrarii: ut bonum est quod malum non est. ut illud apud horatium. Virtus est uicium fugere: sapientia prima stulticia caruisse: illam quoque diffinitio

tionem ponunt aliqui quæ propriis tantum nominibus aptari potest quæ est utroque τὴν ὁμοίωσιν appellat, ut æneas est ueneris: & anchisæ filius. propter has est illa est quæ fit per indigentiam pleni ut quadras est cui dodras deest ut sit as, ponunt et alig inter differentias diffinitionum illa quæ per quadam laudem fieri potest, ut lex est mens: & animus: & consiliu: & sententia ciuitatis: uel ciues boni uiscera sunt ciuitatis, quod admodum non probauerit, illa, n. consideranda sunt quæ in diffinitione ponunt non que a se constituta sunt, fiunt et diffinitiones per proportionem: ut si quis dicat homo est minor mundus, sicut enim mundus ratione regitur: ita quoque quonia multis partibus homo iustus est: habet tamen in omnibus rationem ducem, minor mundus dici potest, fiunt etiam diffinitiones relationibus cum dicimus quod est pater & respondet cui est filius, causa quoque solet efficere

diffinitionem: ut cum dicimus quid est dies & respondetur sol super terram, causam enim, i. solem super terram pro re ipsa cuius causa est interposuimus: atque ita diffinitione monstrauimus, hæ sunt ergo diffinitiones quæ Marcus tullius consulo prætermisit quod eas huic proposito minime necessarias aestimauerit. Tantum est dicendum qui sit diffinitionis modus: & que sequuntur, hoc dicit diffinitionis hic est modus cum superis ea que sint ei rei quam diffinire uelis cum aliis communia eo usque persequi quo proprium efficiatur: quodque nullam in aliam rem transferri possit: ut his uerbis hæc breuiter sententiam complecti uideatur, diffinitio est quæ ex substantialibus rebus quæ aliis sint communes iuncta atque in minorem modum contracta ut ei rei quæ diffinitur æqualis sit, exemplorum quæ ponit unum diffinitionem hæreditatis: alterum gentilitatis, hæreditatis hoc modo, hæreditas est pecunia: commune est: & multis aliis conueniens quia pecuniæ uel donariis uel furtis uel similibus nullo modo hæreditates sunt, addendum ergo quæ morte alicuius ad quem

piam peruenit, sed ne hoc quod explicat, mortuorum enim pecuniæ pluribus modis possunt teneri uelut si quis bello uictus ac spoliatus est, addendum igitur iure, ut sit hæreditas est pecunia quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure, iure, n. capiunt hæreditates, sed non uidebitur hoc hæreditatem consistere: minime, legata enim esse poterit: & erit pecunia quæ morte alicuius ad quempiam iure peruenit nec erit tamen hæreditas, addendum ergo quæ legata non sit: ne id quod satis est, possum enim fundi uel cuiusuis pecuniarum rei habere dominium ubi usufructus sit alienus, adiciendum ergo quæ minime sit possessione retenta, coniuncta igitur hæc hæreditatem constituent hoc modo, hæreditas est pecunia quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure non legata neque possessione retenta, hæc, n. diffinitio æqualis est hæreditati, ueque quod est quod cicero cum diffiniendo ad id uenerit: ut diceret hæreditatem esse pecuniam quæ morte alicuius ad quempiam peruenisset iure ait, iam a consuetudine disiuncta res uel, ut sit explicata diffinitio, hæreditas est pecunia quæ alicuius morte ad quempiam iure peruenit, quæ si iam sit absoluta diffinitio: deinde adiecit, nondum est satis: hoc autem id dictum est: ut ea explicatio esse hæreditatis substantiam expressam significaret: & quæ adderentur eam consistere non tamen substantiam hæreditatis ostendere quippe quæ ne sit hæreditas corrumpunt impediantque ad hæreditatis substantiam demorstrandam nisi semoueantur diffinitione. Aliud exemplum de gentilitatis diffinitione est, gentiles sunt quæ eodem nomine iter se sunt: ut Scipiones bruti: & similes, quid si serui sint non ulla gentilitas seruorum eodem nomine nuncupetur: num gentilitas ulla est: ne id quod, quonia ab antiquitate ingenuorum gentilitas ducitur, addatur igitur, quorum nemo maiorum seruitutem seruauit, quod si per adoptionem in alteram familiam transeat tunc etiam si eius gentis a qua migravit nomine nuncupetur licet ab ingenuis: & ab his ortus pariter sit qui nunquam seruitutem seruierit, tamen quonia in familia gentis suæ non manet ne in gentilitate quod manere potest, addendum igitur est neque capite sunt diminuti hoc fortasse inquit satis est, scæuola enim pontifex plura non addidit: ut sit diffinitio gentilium, gentiles sunt qui inter se eodem sunt nomine ab ingenuis oriundi quorum malorum nemo seruitutem seruauit, & ubi gentilitatem nulla capitis diminutio destruxit, hic igitur diffinitionis modus in utroque genere regere ualet: siue quæ sunt siue quæ non sunt, i. siue corporaliu siue incorporalium, nam

ciuili fieri possunt. Sunt etiam alia genera diffinitionum: sed ad huius libri institutum illa non pertinent: tantum est dicendum qui sit diffinitionis modus. Sic igitur ueteres præcipiunt, cum sumpseris ea que sint ei rei quam diffinire uelis cum aliis coram usque persequi: dum proprium efficiatur: quod nullam in aliam rem transferri possit. Ut hoc hæreditas est pecunia commune adhuc, multa enim genera sunt pecuniæ adde quod sequitur quæ morte alicuius ad quempiam peruenit, nondum est diffinitio. Multis enim modis sine hæreditate teneri mortuorum pecuniæ possunt. Vnum adde uerbum iure iam a communitate res disiuncta uidebitur ut sit explicata diffinitio sic, hæreditas est pecunia quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure. Nondum est satis adde nec ea aut legata testamento aut possessione retenta confecta est. Itemque ut illud, Gentiles sunt qui inter se eodem nomine sunt, Non est satis, qui ab ingenuis oriundi sunt, ne id quidem satis est quorum maiorum nemo seruitutem seruauit, abest etiam nunc qui capite non sunt diminuti, hoc fortasse satis est, nihil enim uideo scæuolam pontificem ad hanc diffinitionem addidisse. Atque hæc ratio ualet in utroque genere diffinitionum, siue id quod esse siue non esse est intelligitur diffiniendum est: partitionum autem & diuisionum genus quale esset ostendimus, sed quid inter se differant planius dicendum est, in partitione quasi membra sunt ut corporis caput humeri manus latera crura: pedes & cætera, in diuisione formæ sunt quas greci ἰδέεσσι uocant, nostri si quæ hæc forte tra-

Topicorum

ut supra dictum est id esse cicero dicit quod corporale sit id non esse quod sit incorporale. In diuisione forme quae graeci ideas uocant. plato ideas quasdam ponebat. id est species incorporeas substantialesque constantes. & per se naturae ratione separatas. ut hoc ipsum homo: animal quibus participantes ceterae res animalia: & homines fieri. aristoteles autem nullas putat extra esse substantiales: sed intellecta similitudine plurimorum inter se differentium substantialem genus putat esse uel speciem. nam cum homo atque equus differat rationabilitate & irrationabilitate: horum intellecta similitudo efficit genus: nam similitudo equi: & hominis substantialis ea est quoniam uterque substantia est: uterque animatus uterque sensibilis quae iuncta efficiunt animam. est namque anima substantia animata sensibilis. igitur hominis atque equi similitudo est anima quod est genus. rursus cum

stant species appellant non pessime id quidem: sed iutiliter ad mutandos casus in dicendo. nolim enim nisi latine quidem dici possit specierum: & speciebus dicere: & saepe his casibus utendum est. at formis: & formarum uelim. cum autem utroque uerbo idem significetur comoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Genus & forma diffiniunt hoc modo. genus est notio ad plures differentias pertinens. forma est notionis differentia ad caput generis: & quasi fontem referri potest notionem appello quod graeci tum εννοιαν tum ποληψιυ. ea est insita: & ante percepta cuiusque formae cognitio enodationis indigens. formae sunt igitur haec in quas genus sine ullius praetermissione diuiditur ut si quis ius in legem: morem: aequitatem diuidat. Formas qui putat idem esse quod partes confundit artem & similitudine quadam conturbat: & non satis acute quae sunt discernenda distinguit. Saepe etiam diffiniunt: & oratores & poetae translationem uerbi ex similitudine: cum aliqua suauitate. Sed ego a uestris exemplis nisi necessario non recedam. Solebat igitur aquilius collega & familiaris meus cum de littoribus ageret quae omnia publica esse uultis quaerentibus his ad quos id pertinebat quod esset littus ita diffinire. quo fluctus elideret hoc est quasi qui adolescentiam florem aetatis senectutem occasum uitae uelit diffinire. Translatione enim utens discedebat a uerbis propriis rerum ac suis. quod ad diffinitiones attinet haec tenus reliqua uideamus. partitione sic utendum est: nullam ut partem relinquant: ut si partiri uelis tutelam inscienter facias si ullam praetermittas. At si stipulationum: aut iudiciorum formulas partiare: non est uiciosum in re infinita praetermittere aliquid quod

plato: & demosthenes numero accidentibusque distaret horum similitudo quae est humanitas intellecta atque animo formata species est. ceteritas igitur illa: & plurimum inter se differentium similitudo: notio est: cuius notiois aliud genus est aliud forma: sed quoniam similitudo intelligentia est omnis notio: in rebus uero similibus necessaria est differentiae discretio: idcirco indiget adhuc notio quaedam enodatione: ac diuisione: uelut ipse intellectus animalis sibi ipse non sufficit. nam mox animus ad aliquod animal. id est uel hominem: uel equum deducitur inquirendum: & hominis notio uel ad socratem: uel ad demosthenem: uel quemlibet singularem referretur. quae cum ita habeat quotiens genus diuiditur in formas nullam praetermittere oportebit. est enim uicium uel maximum si qua diuidentem forma effugiat. cum cura itaque intuendum. id est quia si unum quodlibet omiserimus cum res sua quoque tota res soluitur tutius est quod Cicero per Cecinna facit cum interrogat si haec actio non sit quod igitur hoc erit: ut si quis ius uelit diuidere in legem morem aequitatem necesse est partiam. nam & lex & mos etiam aequitas: & singu-

la: & in communi iuris uocabulo subiecta sunt: damnat autem illos inscitiam qui species uel formas idem putant esse quod partes: qui res inter se plurimum differentes imperite: & inprouide distinguere: ac segregare non curant. Saepe etiam diffiniunt: & oratores & poetae per translationem uerbi ex similitudine cum aliquo suauitate: & quae sequuntur. haec quae addit diffinitionum speciem nos supraposuiimus: quae non propria est: sed ornatus splendorisque causa ea poetae utuntur: & oratores sed a iure civili cicero petit exemplum: quia ad trebatium scribit uelut aquilius inquit cum littus uelut diffinire dicebat littus est quo fluctus eludit. hoc autem eludere ab his translatum est quae agitatione aliquo calidus mouent: itemque adolescentia est flos aetatis ab arboribus plantisue deductum: quae fructus flores praecedunt: & senectus uitae occasus. a die autem ductum. id est qui est desinit cum sol occidit: quae diffinitiones quoniam a proprietate discedunt licet similitudine subiecta significent non sunt proprie dicendae diffinitiones. Partitione sic utendum est. nullam ut partem relinquant ut si partiri uelis tutelam inscienter facias si ullam praetermittas: hunc locum merobaudes rhetor mihi recte uidetur interpretatus: ut quod ait cicero partitione sic utendum est nullam: ut partem relinquant de diuisione ne dixerit. nam & ipsa non minus quam per membra distributio partitio nuncupatur: diuisione enim uiciosum est aliquid praetermittere in partitione uero membrorum minime itaque exemplum de tutelis ei partitioni accommodauit: quae est diuisionis. hoc ergo dicit si diuisionem facias. id est formarum a genere partitionem summam est uitium aliquid praetermittere: uelut si tutelam partiaris. tutela enim quatuor posse modis fieri uelut aut consanguinitatis gradu aut patronatus iure: aut testamento patris tutor eligi: aut urbani praetoris iurisdictione format: uel si sint plures istae sufficient. Ac si stipulationum aut iudiciorum formulas partiare non est uiciosum in re infinita praetermittere aliquid in tutelae diuisione paucae partes & facile comprehendere possunt. at si stipulationum inquit formula: & iudiciorum uelis comprehendere quoniam in his pene infinitae partes sunt: utpote totius membra non autem generis species non erit uiciosum si quid omiseris. itaque in oratoris artibus quaestiois genere proposito quot eius formae sunt

subiungit absolute. si enim quæstiones uelimus in formas secare dicemus omnem rhetoricam quoniam aut de facto esse aut de qualitate facti aut de nomine. At cum de ornamentis uerborum sententiarum præcipitur quæ uocant schemata non fit idem. at si uerborum inquit figuras sententiarum distribuam non erit: ut dictum est uicium transire aliquid quandoquidem sententiæ iter se atque uerborum figuræ: & multiplices: & uaria tractatione diuersæ sunt: sed quid est quod cicerone figuras in partes diuidi uelit, non enim quemadmodum partes totius: sed ut generis species accipiendæ uidentur: etenim unaquaque figura figuræ generalis: & species quod facile ex ipso cicerone potest intelligi: & Quintiliano ubi de elocutione differuerunt, nullæ si quidem sunt figurarum partes quæ figuras iungant: ita ut singulæ figuræ non

men uniuersalis figuræ non possint admitti. nam unaquaque si figura generalis figuræ nomine & diffinitione comprehenditur: quæ res unaquaque figuram uniuersalis figuræ speciem esse declarat. intelligendum igitur est figurarum partitionem ad elocutionis continuationem quandam tullium retulisse, cuius pars quædam figura non species erit uariis eius: & multiplicibus figuris elocutio luculenta cõtextitur. si quis enim elocutionem partiri uelit in figuras non forte genus in species, sed totum secabit in partes: nec id aliter dilui posse uideo. Multa etiam ex notatione sumuntur. ea est cum ex uerbo nominis argumentum elicitur: quam græci etymologiam uocant. uerbum ex uerbo ueriloquium. ex notatione inquit sumitur argumentum quoniam aliquid ex nomine interpretatione colligitur nomine interpretatio græce etymologia ab ετυμολογία uera: & λογος locutio: sed quia ueriloquium dicere cicerone formidabat notationem appellat. quod uerba rerum quæ in animo sunt notæ dicantur. id autem est ut si quæras quid sit postliminium: in qua quæstione non quæris quæ postliminio reuertantur. hoc enim in diuisionem caderet uel earum rerum omnium enumerationem: quæ postliminio redeunt posceret uelut si dicas postliminio redeunt homo nauis. mulus clitellarius equus equus quæ fræna recipere solet. id est domita. postliminio autem redit quicquid captum ab hostibus ad patriam remeauerit. si quidem ciuis ius amittit cum hostium subit imperium. si postliminio autem redeat omnia iura recipit. postliminium. ut ipse inquit seruius: ex aduerbio. post uim nominis interpretatus reliqua uocabuli partem prætractionem quandam esse confirmans. nam in eo quod est postliminium post interpretationem: & uim habet. liminium uero superuacuum sicut in finitimo legitimo æditimo finis lex ædes significat. timum prorsus nihil quippe quæ uerbi sunt supplementa non minus quam in medullio tullio. est autem æditimus interior ædium pars: ædituus uero aliud est ut omnes intelligunt. significat enim eum qui ædes sacras tuetur: & templo curam gerit. æditum tamē festus Pompeus quasi ædis intimum dici putat: sicut & medullium idem inquit dicitur non medium terræ: sed procul a mari quasi medullium ab eo quod est tellus: sed id nomen quod postliminium est sceuola publici filius ex post & limine putat esse compositum quod quæcumque a nobis aliena ad hostem perueniunt cum a nostro limine exierint si post ad idem limen reuertantur post liminio redeant. ueluti & mancini causa defendi potest: quæ cum populus romanus ob foedus male ictum dedisset hostes eum suscipere noluerunt qui cum reuersus esset postliminio rediisse uidebatur: idcirco quia si eum hostes recepissent deditum ciuibus etiam si quoquo modo ab hostibus effugisset non uideretur postliminio regressus qui iudicio ciuium omni libertatis iure fuisset exutus: sed quoniam: nec deditio: nec datio: nec donatio sine acceptione uidetur posse consistere hac de causa qui susceptus non sit ne deditus quidem intelligi potest. recte igitur mancinius qui non susceptus ab hostibus nec deditus esse uidebitur. is igitur cum in patriam remigrauerit

item in diuisione uitiosum est. Formarum enim certus est numerus qui cuiuscumque generi subiiciatur: partium distributio semper est in finitior tanquam riuorum a fonte deductio. Itaque in oratoriis partibus quæstionis genere proposito: quot eius formæ sint subiungit absolute. At cum de ornamentis uerborum: sententiarum præcipitur quæ uocant schemata non fit idem. res enim in finitior est: ut ex hoc quoque intelligatur: quod uelimus iter partitionem: & diuisionem iter esse. quæque uocabula prope idem ualere uideantur: tamē quia res differerebant nomina rerum distare uoluerunt. Multa etiam ex notatione sumuntur. ea est autem cum ex uerbo nominis argumentum elicitur quam græci etymologiam uocant: id est uerbum ex uerbo ueriloquium. Nos autem nouitatem uerbi non satis apti fugientes genus hoc notationem appellamus. quia sunt uerba rerum notæ. Itaque hoc idem aristoteles συμβολον appellat quod latine est nota. Sed cum intelligitur quid significetur minus laborandum est de nomine. Multa igitur in disputando notatione eliciuntur ex uerbo: ut cum quæritur postliminium quid sit non dico quæ sint postliminii. nam id caderet in diuisionem: quæ talis est. postliminio redeunt hæc hominibus nauis mulus clitellarius: equus equa quæ fræna recipere solet. Sed cum ipsius postliminii uis quæritur. & uerbum ipsum notatur in quo seruius noster ut opinor nihil putat esse notandum nisi post & liminium illud productionem esse uerbi uult ut in finitimo: legitimo: æditimo non plus iesse timum quam in medullio tullio. Scæuola autem. p. filius iunctum putat esse uerbum ut sit in eo & post & limen. Ut quæ a nobis alienata sunt cum ad hostem peruenerint & ex suo tanquam limine exierint: ea hinc cum redierint post ad idem limen postliminio uideantur rediisse: quo genere etiam Mancini causa defendi potest postliminio rediisse deditum non esse: quo-

Topicorum

iure postliminio reuersus defensus est a uerbi etymologia quod post ad limen redierit. Sequitur is locus q̄ cōstat ex his rebus quæ quodāmodo affectæ sunt ad id de quo ambigitur, sanæ affecta non uno dicuntur modo, dicuntur enim affecta: ut ædificia templa & multa alia quæ absoluta perfectaq; sunt, cicero in xenophontis œconomia quod ipse in latinū uertit, cum uero affecta iam prope æstate uasa sole mitescere tempus est: & aiibi in oratione quam habuit de prouinciis consularibus: bellum affectum uidemus: & uere ut dicam pene confectum, & i secundo de diuinatione, & si ad rem pertinet quo modo cælo affecto cōpositisq; sideribus quodq; animal oriaf ualeat id necesse non in hominibus solū uerū in bestiis quod cū nomen fuerit masculini generis quartiq; ordi-

niam non sit receptus, nam neq; deditioem neq; donationem sine acceptatione intelligi posse, sequitur is locus qui cōstat ex rebus quæ quodāmodo affectæ ad id quo ambigitur quē modo dixi in plures partes distributū. Cuius est primus locus ex cōiugatione quā σὺψυγίον uocāt finitimus notationi de qua modo dictum est: ut si aquam pluuiam eā modo intelligeremus: quā imbri collectam uiderimus: ueniret mutius qui quia coniugata uerba essent pluuiam pluendo diceret omnē aquā oportere arceri quæ pluendo creuisset, cum autem a genere ducit argumentum non erit necesse id usq; a capite arcessere sæpe: & citra licet dūmodo supra sit quod sumitur quam id ad quod sumit: ut aqua pluuiam ultimo genere ē quæ de cælo ueniens crescit imbri, sed ppriore loco in quo quasi ius arcendi continetur genus est aqua pluuiam nocēs eius generis formæ loci uicio & manu nocens: quorum alteri iubetur arbitro coerceri alterum non iubetur, cōmode etiam tractatur hæc argumentatio: quæ ex genere sumitur cum ex toto partes persequare hoc modo,

nis id affectus significabit quod græci πρῶτον uocant: quo in genere sunt risus & iracūdia, ab asficio qđ commoueor significat, cicero pro plantio, etenim cū in omnibus uirtutibus me affectū esse cupiā tum nihil ē quod malim q̄ gratus uideri, tertio mō asfectum genere neutro secundiq; ordinis nomē qđ ad aliqd referatur noiamus quod & adiectiuū esse pōt ubi substantiuo cōiugat uelut hic cicero, Cuius primus locus est ex cōiugatione quā σὺψυγίον uocant, cum affectio num multæ sint species, prima ē quæ a cōiugatis appellatur: quæ notationi de qua dictum ē finitima quod notatio ex uo nominis trahat itemq; cōiugatio a uocabuli similitudine ducat argumentum: sed hoc interest quod illa expositione nominis hæc si-

militudine uocabuli perficitur. Ut si aquam pluuiam eam modo intelligeremus quā imbri collectā uideremus ueniret mutius qui qđ iugata uerba essent pluuiam: & pluendo diceret omnem aquā oportere arceri quæ pluendo creuisset aqua pluuiam est quæ pluendo colligit: & exundat, pluendo autem: & pluuiam cōiugata sunt, in uno enim eodemq; uocabulo diuersus nominū terminus differentiam facit, item ius est aquā pluuiam arceri, id est si i alius agrū pluuiam aqua colligatur: & in alterius defluat eaq; uicini frugibus nocitura concresecat arceat eam a suis finibus ille q̄ sua putat itereffe ne defluat, fluiuius quoq; si pluuiam creuerit quærit an debeat arceri, respōderet inq; mutius quoniā aqua pluuiam a pluendo dicta sit etiā fluiuium quoq; qui pluendo creuerit aquam esse pluuiam atq; arceri debere cōsiteretur, Cum autem a genere ducit argumentum nō erit necesse id usq; a capite arcessere, sæpe etiā citra licet dūmodo supra sit quod sumitur q̄ id quod sumitur si cuiuslibet speciei genere efferendū sit: nō erit tamen inquit necesse maxima: & principalia genera semp exgrere: sed ea dūtaxat quæ in medio locata sunt oportebit adhibere, seruata ea rōne ut semp genus superius sit eo quod probandū est: & non erit necesse ultimum semper genus adhibere: ut si homini genus propriū uelimus præponere non est necesse ut substantiam præponamus: sed uel corpus animatū uel quod maxime fieri oportet animal, illa enim genera potissimū ad sumēda quæ proxima adhærēt formis eaq; in diffinitione maxime deposcunt: sed in argumentationibus nihil differt utrū proximū an multo superius eligas genus, illud aut in his hoibus præter cætera aduertēdum ne id quod inferius est superiori præponat ut genus, ut aqua pluuiam, ultimo genere ea est quæ de celo ueniens crescit imbri: sed ppriore in quo quasi ius arcendi cōtinetur: genus est aqua pluuiam nocens eius generis formæ loci uicio: & manu nocens quo cum altera iubetur ab arbitrio coerceri altera non iubetur sit aqua pluuiam ea quæ facta de celo imbri colligit huius species duplex est, alia enim aqua pluuiam nocens est alia non nocēs: nocētis quoq; duplex est species alia manu alia uicio: sed aqua pluuiam manu nocens est quæ ita loco aliquo excipit: ut ide pfluens uicio noceat si locus is non sit naturaliter talis: ut noceat sed licet manu hominis ad excipiēdam aquam fuerit idoneus: uicio autem quoties naturaliter ita sese locus habet uel excipere aquam: & nocere uicino possit, si igitur eius aquæ quam quis arceri uelit ne sibi noceat a uicino: genus uelit exquirere nō necesse est ab ultimo usq; deducere: ut dicat aquæ eius qua quis uelit arceri genus esse aquam pluuiam, sed potest id quod quærit genus paulo inferius inuenire: ut huius aquæ quam arceri desiderat id genus esse dicat quod est aqua pluuiam nocens, quod si proximum genus quærit illud poterit adhibere quod est aqua pluuiam manu nocens, hoc enim arcere quis cogitur quod manu sit noxium, quod uero loci forma uel uicio aliquid infert incommodi arcere nō cogitur, Commode etiam tractatur hæc argumentatio quæ ex genere sumitur, Cum ex toto partes persequare: hoc modo si dolus est, Cum aliud agitur aliud simulatur enumerare licet quibus id modis fiat: deinde in eorum aliquem id quod arguas dolo malo factum includere: quod genus argumenti in primis firmū uideri solet, quotienscunq; autem de re aliqua dubitatur si facta generis eius rei diuisione sub aliqua eius generis parte id de quo ambigitur poterimus includere tunc agere trahi dicetur argumentum hoc modo, sit dolosus ma

Ius quando aliud agitur aliud simulatur. huius ergo si species diuidantur: & id quod factum arguimus alicui earum specierum quæ a dolo malo deductæ sunt poterimus adiungere quicquid de dolo malo æstimabitur. idē etiam de ea re quam arguimus necesse est iudicari: & factum est a genere id est a dolo malo argumentum. nam de quo quæritur species est: & id a quo sumitur argumentum genus est. locus autem hic ab eo qui est a partiū enumeratione differt: ab enumeratione partium ducitur argumentum. quotiens enim ipsa partium enumeratione utimur ad argumentationem tunc ab eadem partitione argumentum tractum esse dicemus ut hoc modo. si fundamenta: & parietes: & tectum habet: & habitationi idoneus est locus domus est. ipsa igitur partitione utentes domū eē probauimus. quotiens autem sub genere aliquid collocandum est diuisis partibus alicui eorum quæ a genere deducuntur id de quo quæritur aggregamus: ut hoc mō. si ciceronem animal esse monstramus dicemus omne animal aut rationale est aut irrationale. at cicerō rationalis est. animal ergo ē. non partitione utimur principaliter ad argumentum faciendū. sed hac de causa gēus diuisimus ut in unam quamlibet diuisionē id quod nitebant ostendere posset includi id est ut id de quo dubitatur i assumptum generis re

digeretur atq; de eo per generis naturam fides fieret. sic ergo a genere facta argumentatio iure dicitur. item partium enumeratio totius efficere substantiam solet siue illud uniuersale sit ut genus siue partium cōiunctione copuletur ut totum. at uero hæc generis diuisio in cuius parte quodlibet illud de quo contenditur includendū est non id efficit: ut totius substantia constituatur: sed ut illud quod approbare quærimus intra genus locetur quem argumentationis modum in primis ualidum esse affirmat. nec mirum cuiquam uideatur si ultimā speciem aliquando uocamus genus: & indiuiduam speciem: cum ita præsit indiuiduis ea species sicut genus speciebus. Similitudo sequitur quæ late patet: sed oratoribus & in philosophis magis quam uobis: quoniā non in omnibus quæstionibus demonstratione utimur: sed aliquotiens uerisimilia colliguntur quo id facilius persuadeamus quod nitimur ostendere. similitudo rerum sæpe est conquirenda atq; idcirco locus a similitudine oratoribus maxime philosophisq; conducit. non tamē solis. omnes enim loci cōmunes sunt cuiusq; materiæ sed in aliis huberius in aliis angustius inueniuntur. quocirca cognitis ante atq; perceptis locis quæstiones ipse quæ tractabuntur quibus uti debeamus locis animum poterunt nostrum admonere. omnis autem similitudo duplex est: aut enim ex pluribus rebus similitudo colligitur: & inductio nuncupatur quam græci epagogen nominant: aut singulæ res per similitudinem comperantur ac prior quidem huiusmodi est. Si fidem tutor præstare debet si socius si cui mandaueris si qui fiduciam acceperit debet etiam procurator. nam cum i pluribus rebus fides præstari debeat unaque similitudo sit in fide præstanda tam in tutore quam socio atq; ei cui mandatum sit ei quam qui fiduciam acceperit. debet eadem similitudo procuratori etiam conuenire. fiduciam autem accipere est: ut si quis tempus dubium timens amico potentiori fundum mancipet: ut ei cum tempus quod spectum est præterierit reddat hæc mancipatio fiduciaria nominatur: quoniam restituendi fides interponitur item qui defendit alterum a iudicio: ut osconius inq; patronus dicitur si orator est: aut aduocatus. si aut ius suggerit aut præsentiam suam commodat amico: aut procurator si negotium suscipit aut cognitor si præteris causam nouit: & sic tuetur ut suam. hac ergo similitudine socrates plurimum usus est. ut apud Platonem apparet. quotiens uero una res uni rei per similitudinem comperatur hoc modo colligitur argumentum: quemadmodum fines qui magis agrorum uidentur esse quam urbis si in urbe de finibus controuersia est ac finibus regendis adigere arbitrum non possis ex eodem similitudinis loco sic: si aqua pluuia in urbe nocet quoniam res tota magis agrorum est aquæ pluuia arcendæ adigere arbitrum non possis: regendorum finium arbitri esse dicuntur qui finalia discernunt litigia: ut si fuerit de finibus orta contentio eorum dirimatur arbitrio: sed fines in agrorum tamen limitibus esse dicuntur. arbitri autem finium regendorum in ciuitate esse non possunt. item pascua frugesue corrumpat. arbitri autem arcendæ aquæ a magistratibus deligebantur. quæritur ergo an in urbe arcendæ aquæ arbitrum possimus adigere id est apponere: & argumentum ex similitudine capitur si regendorum finium quia solius agrum sunt in urbe arbitrum adigere non possis ne aquæ quidem arcendæ quia solorum esse agrorum uidetur in urbe arbitrum possis adigere. hic igitur una res uni rei similitudine est cōiuncta.

Ex eodem etiam similitudinis loco illa sumi Cicero dicit quæ uocantur exēpla ueluti crassus in causa curiana quæ fuit huiusmodi quidam prole grauidam uxorem relinquēs scripsit hæredem posthumum: eius que aliū

Topicorum

Substituit secundū qui curius uocabat ea conditione ut si post humus qui intra menses decem proximos nasceret ante moreretur quā in suam tutelam peruenisset, ante diem obiret quā testamentū iure posset facere secundus hæres succederet: quod si ad id tēpus peruenisset quo iam firmo iudicio in suā tutelā receptus iure civili istituto posset hærede perfungi secundus hæres, i. curius nō succederet quæ uocat substitutio pupillaris quælitū est an ualere ita instituta ratio. Crassus igit plurima protulit exempla quibus ita institutus hæres obtinisset hæreditatē quæ exemplo commemoratio iudices mouit, dicit etiam ipsos iuris peritos uti sæpius exēplis: ut hoc modo, finge mācipio aliquē dedisse id quod mācipiodari nō potest: nū idcirco id eius factū est qui accipit aut nū is qui mācipio dedit ob eam rem se ulla re obligauit: si quis, n. iuris peritus adiciat id quod nō iure cōtractū est nullius esse momenti adhibeatq; exemplū tale uelut si quis rem non mancipi mancipauerit nū idcirco aut rem ab alio nauerit: aut se reo facto ob id alicui rei obligauit? minime, quod enim nō iure contractū est nihil habet firmitatis & alia huiusmodi apud iuris peritos inueniuntur in quibus oratores etiā & philosophi crebro uersant: sed & oratoribus licet mortuos ab inferis excitare augendæ minuendæue rei gratia quod ipse Cicero facit in ea oratiōe quā celiū defendit, sed latius orator euagat & liberioribus habentis ferē quā quis alius in quocunq; scribendi genere: quo fit ut iidem loci multis facultatibus ad fidem faciendam argumentorum copiam suppeditent. Sequitur similitudinē differentia rei maxime cōtraria superiori: sed est eiusdem dissimile & simile iuenire, eius generis hæc sunt, nō quæ admodū qd mulieri debeas recte ipsi mulieri sine tutore auctore soluas itē qd pupillo aut pupillæ debeas recte possis eodē mō soluere. Deiceps locus est qui e cōtrario dicit. Contra-

ta sunt species, aliæ nanque sunt substantiales: ut homini rationale: aliæ non substantiales: sed tamen inseparabiles ut nigrior æthiopi atque coruo: aliæ uero mobiles labilesque ut sedere stare & cætera huiusmodi quibus & ab aliis hominibus & a nobis ipsis sæpe distamus, quod autem ad exemplum attinet Ciceronis tale est: priscas mulieres perpetua tutela tenuit poro pupilli pupillæue sub tutore sunt: sed mulieribus siquid debuisses sine tutoris autoritate solui poterat, pupillis uero minime, ergo si quæraf an id quod debeas pupillo renuente tutore possit exolui: a differentia sumitur argumentū hoc modo, nam sicut mulieri sine tutoris autoritate quod debeas possis exoluerē eodē modo nisi tutoris accesserit auctoritas pupillo soluere quod debeas non possis illa perpetua tutela tenet, illorum autem tutelæ certus annorum numerus terminum facit atq; idcirco diuersa sunt differentia q; mulierum persona a persona pupillorum: quod pupillus nullum suæ administrandæ utilitatis iudicium habere potest cum sit aliquis mulieribus in rei utilitate discernenda delectus. Deinceps locus est qui a contrario dicitur, Contrariorum autem genera plura unum eorum quæ in eodem genere plurimum differunt: ut sapientia: stultitia quæ Aristoteles opposita id est EVTIKEI, ΔΕΥΞΙ uocat: ea Tullius cōtraria nominat, oppositorum Aristoteli placet alia sunt contraria alia priuatio & habitus alia relatiua: alia contradictoria, cōtraria quidem ut album & nigrum: habitus uero & priuatio ut uisus & cæcitas lux & tenebræ: humanitas & inhumanitas: Relatiua uero ut pater & filius: dominus & seruus: contradictoria ut dies est dies non est. Cicero autem contrariorum alia

uult appellatur ieductio quæ græce epaagoge nominatur: qua plurimum est usus: in sermonibus Socrates. Alterum similitudinis genus collatiōe sumitur cum res par pari cōparatur hoc modo, quæ admodum fines qui magis agrorum uidentur esse q̄ urbis si in urbe de finibus controuersia est finibus regēdis adiicere arbitrum nō possis. Ex eodem similitudinis loco sic, Si aqua pluuia in urbe non nocet: quoniam res tota magis agrorum est aquæ pluuia arcendæ adducere arbitrum non possis. Ex eodem similitudinis loco etiam exempla sumuntur, ut Crassus in causa curiana exemplis plurimis usus est qui testamento sic hæredē instituisse: ut si filius natus esset in decem mētib; isq; mortuus prius quā in suam tutelā uenisset: hæredicatem obtinisset: quæ commemoratio exemplorum ualuit eaque uos in respondendo uti multum soletis ficta etiam exempla similitudines habentiū: sed ea oratoria magis sunt quā uestra quāq; uti etiam uos soletis, sed hoc modo finge mācipio aliquem dedisse id quod mancipio dari non potest: num idcirco id eius factum est qui accepit: aut non is qui mācipio dedit ob eam rem se ulla re obligauit: in hoc genere oratoribus & philosophis concessū est: ut multa etiā loquantur ut mortui ab inferis excitentur: aut aliquid quod fieri nullo modo possit augendæ rei gratia dicatur aut minuendæ quod dicitur: & multa alia mirabilia, sed latior est campus illorum eisdē tamē ex loeis ut ante dixi & maximis & minimis in quæstionibus argumēta ducunt. Sequit̄ similitudinē differentia: rei maxime cōtraria superiori: sed est eiusdem dissimile & simile iuenire: eius generis hæc sunt, nō quæ admodū qd mulieri debeas recte ipsi mulieri sine tutore auctore soluas itē qd pupillo aut pupillæ debeas recte possis eodē mō soluere. Deiceps locus est qui e cōtrario dicit. Contra-

ta sunt species, aliæ nanque sunt substantiales: ut homini rationale: aliæ non substantiales: sed tamen inseparabiles ut nigrior æthiopi atque coruo: aliæ uero mobiles labilesque ut sedere stare & cætera huiusmodi quibus & ab aliis hominibus & a nobis ipsis sæpe distamus, quod autem ad exemplum attinet Ciceronis tale est: priscas mulieres perpetua tutela tenuit poro pupilli pupillæue sub tutore sunt: sed mulieribus siquid debuisses sine tutoris autoritate solui poterat, pupillis uero minime, ergo si quæraf an id quod debeas pupillo renuente tutore possit exolui: a differentia sumitur argumentū hoc modo, nam sicut mulieri sine tutoris autoritate quod debeas possis exoluerē eodē modo nisi tutoris accesserit auctoritas pupillo soluere quod debeas non possis illa perpetua tutela tenet, illorum autem tutelæ certus annorum numerus terminum facit atq; idcirco diuersa sunt differentia q; mulierum persona a persona pupillorum: quod pupillus nullum suæ administrandæ utilitatis iudicium habere potest cum sit aliquis mulieribus in rei utilitate discernenda delectus. Deinceps locus est qui a contrario dicitur, Contrariorum autem genera plura unum eorum quæ in eodem genere plurimum differunt: ut sapientia: stultitia quæ Aristoteles opposita id est EVTIKEI, ΔΕΥΞΙ uocat: ea Tullius cōtraria nominat, oppositorum Aristoteli placet alia sunt contraria alia priuatio & habitus alia relatiua: alia contradictoria, cōtraria quidem ut album & nigrum: habitus uero & priuatio ut uisus & cæcitas lux & tenebræ: humanitas & inhumanitas: Relatiua uero ut pater & filius: dominus & seruus: contradictoria ut dies est dies non est. Cicero autem contrariorum alia

esse quæ aduersa uocentur: alia priuantia: alia quæ in cōparatione sint: alia quæ aientia: & negantia nuncupentur: sed quæ cōtraria nominat opposita peripathetici uocāt, quæ Cicero diuersa peripathetici cōtraria, quæ hic in cōparatione illi relatiua & ad aliquid: ut Cicero ergo placet contrariorū alia sunt diuersa ut sapientia stultitia, alia priuantia ut humanitas inhumanitas, alia quæ cum aliquo conferuntur: ut duplū simplū, alia appellant negantia e cōtrario aientibus constituta ut si hoc est illud non est: diuersa igit̃ uel aduersa sunt quæ sub uno genere posita plurimū differunt ut album, nigrūq; a se plurimū distāt sub uno genere sub colore itē celeritati tarditas aduersa est positis utrisq; sub motu: neq; n. celeritati debilitas est opponenda quia debilitati bona ualetudo potius cōtraria esse uidet̃. Illa quoq; diuersa dicunt̃ uel aduersa quæ in aduersis generibus sita plurimū a se discrepare intelligunt̃ ut sapientia stultitia, Illa, n. sub genere boni est: hæc uero sub mali licet hoc exemplū priuationē potius spectare uideat̃, stultitia, n. sapientia priuatio est: ut tenebræ priuatio lucis: ex his hoc modo argumenta sumunt̃: si stultitiā fugimus sapientiam sequamur, si bonitatem expetimus maliciā fugiamus: priuatiā inquit Cicero sūt quæ græce σερητικα appellātur quæ habent in p̃positionē quæ cum fuerit adiecta aliquando, p̃ modo qualitatis ut quem pelliculis ahenis implumā squamis auro cōserta tegebat. Quādoq; sup̃ uacuā: ut nosco crines incanaq; mēta nisi ualde significet ut insanā uatem, interdū qualitatem habet deterius habentē: ut q̃ semel informes uidisse cyclopas, non, n. nullius formæ, significat: sed malæ formæ, & quod uulgo dicit̃ deformis: & pro qualitate ordinatiua ut cum dicimus opus in dies crescit ut Virgilius: Inq; diues auidū caput altius effert: & pro spatio tēporali, ut apud Virg. foelix si prius illū: & quassēt noctiludū in lucēq; tu lisset, aliquoties pro ante, Martialis, in lucem semper acerra bibit, ponitur p̃ p̃positione ad, ut cum dicimus in diem more ferax uiuunt: & cum dicimus in uicem uel in uices, Iuuenalis, Inq; uices equitant & luna teste mouētur, Ponitur & pro p̃positione pro, ut cū dicimus hoc in munere magno habeo, ut Virg. in magno munere refus esse sui dederat monumētum & pignus amoris, & Salustius in primo historiæ, & factio in gloria numero: sed in compositione fere semper demit ut humanitas inhumanitas, sanus insanus, doctus indoctus, Cicero quidem ea tantū priuatiā aserit in quibus in p̃positione p̃ponitur: sed a peripatheticis accipimus priuationes tum simplicibus in nominibus: tum priuatoria p̃positione efferi: simplicibus noibus: ut cæcitas tenebræ cum priuatoria p̃positione: ut humanitas inhumanitas: quocirca Cicero cæcitatem aduersum non uisus priuationē appellabit, & ob hanc rationem stultitiā inter aduersa enumerasse uideri potest: quoniam in p̃positionem nō habuit: ex qua priuationes arbitratur existere: illa uero cōtraria quæ cum aliquo conferuntur Tullius uocat ut duplū simplū: uelut etiam pater filii: seruus domini: siquidem simplū duplū dimidium est. Item negantia sunt in affirmationibus & negationibus posita: ut si hoc est illud non est ut si dicas: si dies est nox non est atq; hanc oppositionem Cicero dicit ualde cōtrariam esse: ex relatiuis cōtrariis ita sumimus argumentum si pater est non potest fieri quin ei sit filius: si duplū est simplū sit necesse est. Ex negantibus autem quæ σποφατικα ut ait græci uocant ita si sol supra terram fuit nox esse non potuit, hæc enim affirmatio illam perimit negationem, Sed cur hæc negantia Cicero uocauerit mirum uideri potest: nam quæ negantia sunt aientibus opponuntur ut dies esse sequitur noctem non esse & contra: atqui affirmationem negationemque ualde cōtraria esse dicit id scilicet hoc est, hoc non est, nox est, nox non est, ualde cōtraria futura erant quæ Aristoteles cōtradictoria uocat ut diximus. Ab adiunctis, posui equidem exemplum: qui sit ab adiunctis locus breui superius monstrauit exemplo si secundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas possessio bonorū daretur consequens esse: ut secundum puerorū quoq; & seruorū possessio permetteretur: sed nunc formā ipsam & quasi substantiam loci monstrare proponit, ab adiunctis locus est cū ex aliquibus quæ sunt proxima eis de quibus quærit̃ rebus id quod quærit̃

Topicorum

uel fuisse uel esse uel futurę esse qui locus cōiecturalibus causis maxime necessarius est. Cum. n. de facto quæritur si id factū est quod dubitat quid uel fuerit uel sit uel futurę sit considerari solet. multa. n. sunt quæ unicuique adiūcta rei uariorū euentu tēporę colligunt. Idcirco. n. quid ante rē quid cum re qđ post rē euenierit in cōiecturalibus causis iquirunt quæ ab oratoribus tractantur solis: nā iurisperitus de facti qđlitate nō de ipsius facti ueritate respōdet. qđbrē quorūens ad gallū iurisperitū facti quæstio deferebat nihil ad nos ingebat & ad Ciceronē. iad rhetorē remittebat: deinde ad trebatū Cicero urbane imiscet: patiāre inq; trebatū me nullā operis ichoati partē prætere & aliquādo a tuis exēplis discedere nisi uis credi nimīū te amare. ab adiūctis igitur locus triū sæpe tēporę ratione tractādus est: nā de facto si

causas quæ uersantur in iudiciis ualet cum quæritur quid aut sit: aut euenierit: aut futurum sit: aut quid omnino fieri possit. Ac loci quidem ipsius forma talis est. Admonet autem hic locus ut quærat quid ante rem: quid cum re: quid post rem euenierit. Nihil hoc ad ius ad Ciceronem inquebat gallus noster si quis ad eum quid tale retulerat ut de facto quæreretur. Tu tamē patiāre nullum a me artis institutæ locum præteriri: ne si nihil nisi quod ad te pertineat: scribendum putarim: nimium te amare uidear. Est igitur magna ex parte locus hic oratorius: non modo non iurisconsultorum: sed ne philosophorum quidem. Ante rem enim quæruntur quæ talia sunt apparatus. colloquia: locus: constitutum conuiuium. Cum re autē pedum crepitus: strepitus hominum: corporū umbræ: & si quid eiusmodi. At post rem: pallor: rubor: titubatio: & si qua alia signa conturbationis & consciētia. præterea restinctus ignis: gladius cruentus: cæteraq; quæ suspicionem facti possunt mouere. Deiceps est locus dialecticorū proprius ex consequentibus & antecedentibus & repugnantibus. nam cōiuncta: de quibus paulo ante dictū est: non semper eueniūt: consequētia autem semper. Ea enim dico cōsequētia: quæ rem necessario consequuntur. Itēq; & antecedētia & repugnantia quicquid enim sequitur quāq; rē id cohæret cū re necessario: & quicquid repugnat: id eiusmodi est ut cohærere nūq; possit.

quærit quid uel ante id: uel cū eo: uel post id fuerit necesse est uestigari: ante rē quidē hoc modo: apparatus: uerisimile. n. est fecisse aliquē quod ante efficiēdū parauit: colloq; fieri enim potuit: ut amauerit qui sæpe fuerit collocutus. Locus uelut cū ad aliqd faciēdū opportunus locus eligi: cōstitutū conuiuiū uelut si qs i eo aliqd fecisse arguat capiatq; facti cōiectura ex eo ipso qđ sit cōstitutū conuiuiū. hæc ante rē: cū re autē pedū strepitu si dephesus fuerit: uel si fuisse adulter in cubiculo ex umbra corporis ostendat: post rē si quas consciētia iactet maculas pallor rubor titubatioq; crimē pdiderit: restinctus ignis uelut si clā factū aliqd extincto igni uelimus ostēdere ut tutius in tenebris quiduis cōmitteret: itē gladius cruentus pactū iam facinus ostēdit. hæc oīa post rē factō etiā intelliguntur annexa.

Deiceps est locus dialecticorū proprius ex consequētib; & antecedētib; & repugnantibus. nā cōiuncta de quibus paulo ante dictū ē

nō semp eueniūt: cōsequētia autē semp: ea. n. dico cōsequētia: quæ rē necessario cōsequuntur. Itēq; & antecedētia & repugnantia: quicquid. n. sequitur quāq; rem id cohæret cū re necessario: & quicquid repugnat id eiusmodi est ut cohærere nūq; possit. De antecedētib; cōsequētib; & repugnantib; Cicero traditurus exēpla est: at cum unus horū oīum sit locus in tria uelut mēbra diuisus est. huius nomē Cicero nō posuit. multi cōditionalē uocauerūt: antecedens igitur est quo posito aliud cōsequatur necesse est. Cōsequens est alicuius quod esse necesse sit si illud cuius est cōsequens præcessisse cōstituerit. Repugnās est quod simul cum ea re cui repugnat esse nō potest: sciēdū utiq; primo est unum locū a consequentibus & antecedentibus & repugnantibus: quoniā eiusdem intelligētia est tam cōsentanea nosce qđ eidem rei cui cōsentanea ea cognoscimus nosse dissidētia. Consentaneorū duæ sunt partes antecedens una altera cōsequēs: rursus unum illud idem est ubi altero præcedente alterę sequi necesse sit. Repugnantium similiter tam & si duæ sunt partes: unū tamen est utriusq; uocabulū: utraq; enim repugnantia nominantur. quocirca cum non fieri possit ut antecedens aliquod intelligatur nisi in eodē quid sit cōsequens consideretur eodēq; modo. nec consequens nisi quid præcedat apparuerit. Item repugnās aliquid intelligere nisi intelligat cui repugnet: & quoniā eadē ratio potest qđ antecedat & sequat qđq; repugnet discernere recte unus est locus a Cicerone i tres diuisus partes. Sed dicit hic aliquis. qđ est igitur cur alios ex similitudine differētia & cōtrario locos supra cōpræhēdit Cicero cum secundū ppositā rationē unus esse debuerit locus: respondendū non eodē modo sibi antecedētia consequētia & repugnantia cōsentire quo modo ea quæ similia differētia & contraria dicunt. In his. n. una tantū qualitas iuenit & secundū eā qualitatē similia differētiaq; & cōtraria se respiciūt. In antecedētib; autē & consequētib; nō qualitatis similitudo: sed qđā naturæ cōsensus est sicut & in cōtrariis: qđ exēplis posterius liqbit. Cōditionalis orō est quæ cū cōditiōe pñucia ut cū dicimus si dies est. lucet. Cur ergo hūc locū cōditionalē dixerimus posterius ab exēplis apparebit: sed quoniā nullius facultatis alterius est qđ quāq; rē cōsequatur uel id cuiq; repugnet inspicere nisi dialecticæ artis quæ huius rei maxime pfitet peritiā hāc ob causam locum dialecticorū hūc esse ait Cicero: differre exide locū ab adiūctis a loco qui ab antecedētib; & cōsequētib; est qđ adiūcta ptere sese atq; ostētare possunt: fidē uero necessariā p̄sus facere non queūt: ueluti incessum pedū crepitus: sæpe. n. ita incedit ut nullus pedis crepitus audiat: & sæpe pedum crepitus est ubi nullus est incessus: itaq; ab adiūctis argumenta plæq; nos deficiūt: antecedentia uero & consequentia repugnantiaq; nūq; omne enim

quicquid in rerum natura est habet quod se aut natura sequatur aut antecedit: est etiam a quo naturæ diuersitate dissideat uelut animal sequitur quidem hominem: præcedit uero substantiam: dicimus enim si homo est animal est: substantia uero præcedit cum præponimus si animal est substantia est. Repugnat autem mortuo cum enūciamus si animal est mortuum est: præterea quæ sunt adiuncta temporibus distributa sunt ut ante rem cum re post rem, quæ uero sunt antecedentia & consequentia & repugnantia in quo tempore sint nihil refert, præterea quæ antecedentia sunt & consequentia relinquere se & separari non queunt, idē de repugnantibus intelligendū: necessario enim sibi neētuntur, adiuncta autem nihil habent necessitatis quo minus separentur, nec cum quoq̄

aliq̄ locoz hic communis esse potest. Si quidem locus qui a toto est a substantia trahitur, a partibus uero a rei compositione: nā in simplicibus terminis tale argumentū non potest inueniri a nota ab interpretatione a coniugatis ab eo quod ex eodem utrūq̄ deducit: a genere: a continentia: a forma ab eo quod continetur: a differentia, ab eo quod discrepat a similibus ab eadem qualitate a differētibus: a diuersa qualitate:

a cōtrariis ab eis quæ longe a se diuersa sunt a causis efficiēdi: ab effectis ab his quæ uim alterius ut ita loquar efficiētiæ susceperūt ab adiunctis a uicinitate naturæ a cōparatione maioz parū uel minoz a relatione ad æquale uel inæquale quantitātē: ab antecedētibus autē longe aliter: constat enim in eo quod si positū quid fuerit aliud qd sit ueq̄: quod ne simul quidem esse possit quæ omnia ut diximus in conditione sunt, quōbrem unus locus recte repugnantia, reperiendi argumenti locus est simplex: tractandi triplex: nam quid iterest cum hoc sumpsēris pecuniā numeratā mulieri deberi: cui sit omne argentū legatū: utq̄ hoc modo cōcludas argumentum. Si pecunia signata argentum est: legata est mulieri. Est autem pecunia signata argentum: legata igitur. An illo modo si numerata pecunia non est legata: non est numerata pecunia argentum: est autem numerata pecunia argentum, legata igitur est.

Cum tripartito igitur distribuatur locus hic: in consequentione: antecessione: repugnantia. Reperiendi argumenti locus est simplex: tractandi triplex. Nam quid iterest cum hoc sumpsēris pecuniā numeratā mulieri deberi cum sit omne argentū legatum utq̄ hoc modo includas argumentū, si pecunia signata argentū est legata est mulieri: est autē pecunia signata argentū, legata igitur est: an illo modo, nō & legata argentū est: & nō est legata numerata pecunia legata argentū, legata igitur numerata pecunia est. Cum posuerit locos in consequentione: antecessione: & repugnantia positos: reperiendi quidē argumenti simplicē esse intellectū: tractandi autem triplicē adiecit, nam quid iterest cum hoc sumpsēris ad demonstrandū pecuniā numeratā mulieri deberi cui sit argentū omne legatū utq̄ id ab antecedētibus an a consequētibus an a repugnantibus probes: nam eadē conclusio colligitur, & argumentationū diuersitas nō in re: sed in antecedentiū & consequentiū: & repugnantium tractatu est constituta. Ponamus igitur, aliquis testamento omne suum argentum mulieri legauerit: quærat utq̄ an numerata quoq̄ pecunia mulieri legata sit: concedatur numeratam pecuniā argentum appellari, argentum igitur in primo modo ex antecedentibus tali ratione contextitur. Proponimus enim si pecunia signata numerataq̄ argentum est eadē pecunia signata atq̄ numerata legata mulieri est, hic præcedit numeratam atq̄ signatam pecuniā argentum esse: sequitur legata esse mulieri. Id igitur quod præcessit assumimus esse legatam: eritq̄ totius argumentationis hic contextus: si pecunia signata numerataq̄ argentum est legata mulieri est, at est pecunia signata numerataq̄ argentum, igitur legata mulieri est. Cum igitur ab antecedētibus a cōciata conditionali propositione sumitur id quod antecessit ut id quod sequitur inferatur non est quod quisquā dubitet hanc argumentationem ab antecedentibus esse deductam. An illo modo si numerata pecunia nō est legata: non est numerata pecunia argentum: est autem numerata pecunia argentum, legata igitur est: a consequētibus hoc modo, si numerata pecunia non est legata mulieri cum sit argentum omne legatum sequitur numeratam pecuniā argentum non esse: si igitur id quod est posterius auferamus id est numeratam pecuniā nō esse argentum dicemus: atqui est numerata pecunia argentum, affirmatio nāq̄ tollit negationem: sequitur igitur ut pars præcedens auferatur ea quæ erat non esse legatam mulieri pecuniā numeratam cum argentū ei omne fuisset legatū: sed cum sit negatio affirmatione tollitur dicimusq̄ concludentes, est igitur numerata pecunia mulieri legata cum sit argentū omne legatū: eritq̄ hoc modo explicata argumentatio, si non est mulieri legata pecunia numerata cum ei sit argentum omne legatum non est argentum numerata pecunia: at est argentum numerata pecunia, legata est ergo mulieri numerata pecunia cum ei fuerit argentum omne legatum: sed quod breuitatis causa præterit id est illam partem propositionis quæ est cum sit argentum omne legatum mulieri: nos ut id fieret apertius subiunximus. A consequenti igitur sit argumentatio quotiens conditione posita id quod sequitur aufert assumptio ut id quod præcesserat interimat, uelut si dicas, si homo Cicero est animal est, antecedit homo sequitur animal. Si igitur ex consequenti facere argumentum uelim dicam: atqui nō est animal sequitur ne hominem quidem esse: sed id perspicue falsum est, esse, n. hominem constat: falsum est igitur animal nō esse: nec tamen miretur quisq̄ quod in hoc exēplo a consequētibus per negationē facta fuerit assumptio: & per negationem rursus illata cōclusio: in exēplo autem Ciceronis & assumptio & cōclusio per affirmationem facta sit: si quidem

Topicorum

huius rei ratio in promptu est, nam cum in posito nunc exemplo prima propositio ex affirmatione constructa sit & in arguēdi a consequentibus modo assumptio id quod sequitur semper auferat iterimatque id quod præcedit necessarium fuit duplicem affirmationem gemina negatione auferre: uelut hoc modo, si dies est lux est, utraque affirmatio nes sunt tamen id quod antecedit quod sequitur: ut igitur posterior pars, i. lux est quæ affirmatio est interimat neganda est: dicat igitur atqui non est lux: quo fit ut præcedentem quoque partem, i. dies est quæ affirmationem esse manifestum est negatione tollamus concludemus, dies igitur non est. In Ciceronis autem exemplo utraque pars conditionalis propositiois negationibus enūciata est quæ in assumptione & conclusionem non aliis quam affirmantibus omnibus auferri possunt. Est, n.

An illo modo non & legatum argentum est: & non est legata numerata pecunia: legatum autem argentum est: legata igitur numerata pecunia est. Appellat autem dialectici eam conclusionem argumenti in qua cum primum assumpseris consequitur id quod annexum est primum conclusionis

Ciceronis exemplum hoc: si legata non est mulieri numerata pecunia non est numerata pecunia argentum, uides ut sit utraque negatio: nam & non est legata mulieri numerata pecunia: & non esse numerata pecunia argentum utraque in negatione sunt demersæ: quocirca si

auferenda est per assumptionem illius compositæ propositionis pars consequens ut in argumentatione quæ sit a consequenti fieri oportet: quoniam negatio est: dicit, n. non est numerata pecunia argentum & si per conclusionem auferenda est pars præcedens ut in tali argumentatione fieri necesse est cum sit & ipsa in negatione occupata, dicit, n. non est legata mulieri pecunia numerata affirmantibus fuerunt efferenda hoc modo: atqui numerata pecunia argentum est: ergo legata est mulieri numerata pecunia: sed si quis statim mihi occurrat exemplo Ciceronis supra posito cum locorum exempla decurrebat: ac quasi alia a consequenti argumentationum formam uelit iactare nihil agit, ostendimus, n. supra ab antecedenti non a consequenti exemplum illud esse quod nunc hoc eiusdem exemplo manifestum est: & nos quoniam pacto dicendum fuisset ibidem monstrauimus. An illo modo, non & legatum argentum est: & non est legata numerata pecunia legatum argentum, legata igitur numerata pecunia est: tertius modus a repugnantibus non legatum est argentum: & non est legata mulieri numerata pecunia, hic namque consequens erat si argentum esset omne legatum pecuniam quoque numerata fuisse legata: ut igitur fieret repugnans huic consequenti interposita negatio est dictumque si argentum omne esset legatum numerata pecuniam non est legata, quod quia repugnat & falsum est ad ueritatem alia negatione reducitur sic, non si legatum argentum est non est legata numerata pecunia, ut ei affirmationi conueniat quæ dicit si legatum argentum est legata esse pecuniam numeratam: assumimus igitur huic propositioni argentum omne esse legatum & consequitur omnem numeratam pecuniam mulieri esse legatam ut sit forma argumentationis hæc non si legatum argentum est non est legata numerata pecunia: atqui legatum argentum est legata igitur numerata pecunia: sed Marcus Tullius propositionem ita formauit, non & legatum argentum est & non est legata numerata pecunia: sed idcirco causalem coniunctionem apposuimus eam quæ est si ut ex quo esset genere talis propositio monstrarem, namque ex connexo negatione addita sit repugnans, conexum uero nullum æque ut si coniunctio possit ostendere licet idem efficiat etiam copulatiua coniunctio: nam quæ connexa sunt etiam coniuncta esse intelliguntur. In omnibus igitur illud est approbatum pecuniam numeratam mulieri deberi cum sit argentum omne legatum: sed ex supra memoratis propositionibus modo quidem quod antecederet debet assumptionem modo uero quod consequeretur: nunc autem id quod repugnabat siquidem a repugnantibus argumentationem ita faciemus non si homo Cicero est animal non est: repugnat enim esse hominem & animal non esse, hic si assumamus esse hominem animal quoque esse recte concludimus hoc modo: atqui homo est animal igitur est: atque hic quidem modus ex ea propositione connexa conuersus est quæ ex duabus iuncta est affirmatiuis quæ dicit: si Cicero homo est animal est. His igitur tribus modis Cicero qui homo esset animal quoque esse monstratus est, nunc quidem id quod antecedit assumentes id est esse hominem, nunc uero id quod consequitur in assumptione denegantes id est non esse animal, nunc autem repugnantiam denegantes eorum quæ sibi sunt consequentia posito quod præcedebat id quod sequebatur intulimus, sed ad Ciceronis exempla respiciens minus cautus fortasse aliquis eundem locum esse arbitrabitur a genere quem ab antecedentibus consequentibus & repugnantibus esse diximus illo falsus errore quod in utrisque locis Cicero eodem utitur exemplo hoc est argenti & numeratæ pecuniæ: sed accuratius intuenti in eisdem rebus diuersa argumentationum tractatio esse uidebitur: quippe quod aliud est dicere cum argenti species sit numerata pecunia si genus legatum sit & speciem esse legatam: quoniam nunquam species a genere separatur: aliud est in conditione enunciationem proponere & eiusdem partibus assumendis argumentationem uaria ratiocinatione formare ut iamdudum monstrauimus: nam neque dies lucis neque lux diei species aut genus est, ex his tamen etiam argumenta sumpsimus ab antecedentibus consequentibus & repugnantibus. In his ergo consideratur tantum ut posito altero alteri necesse sit ratione subsequitur. Differunt igitur loci a genere uel specie ab eo loco qui in conditione est constitutus: quoniam illi ex uniuersalitate: ac partis ratione dicuntur: hic autem in consequentiæ & repugnantia ordine tractat: nihil enim prohibet eandem rem diuersa consideratione diuersam nobis posse arguendi suppeditare materiam. Appellat dialectici eam conclusionem argumenti in qua cum primum assumpseris consequitur id quod annexum est: primum conclusionis modum, septem modos hypotheticos hoc est conditionales enumeraturus Cicero ait cum in connexis propositionibus id quod est primum assumit ut ostendatur secundum primum a dialecticis modum uocari hoc modo, si hoc est illud est: quod dicitur hoc primum est: quod uero illud secundum: assumit ergo quod primum est: atqui hoc est concludit id quod secundum est illud igitur est uelut in his rursus exemplis, si homo est animal est assumit: atqui homo est concludit id quod animal igitur est, nec enim bene assumeret atqui animal est ut con-

cluderetur, homo igitur est, inueniuntur tamen in quibus æquo modo ualet assumptio siue præcedat siue subsequatur ut in homine atque risibili, ut si homo est risibile est, atqui homo est, risibile igitur est, uel atqui risibilis est homo igitur est: sed in hoc est in causa quod homo atque risibile æqui sunt termini: atque idcirco uno posito alter sequi necesse est: sed quia hoc raro contingit dicimus uniuersale esse ut assumpto priore quod sequitur concludatur. Cui id quod annexum est negaris ut id quoque cui fuerit annexum negandum sit secundus is appellatur modus concludendi: secundum uero modum Cicero dicit esse ex conexis propositionibus textum, in quo si secundum negatur sequitur ut id etiam quod primum est tollatur hoc modo: si homo est animal est, animal autem non est, homo igitur non

est, nam si neges sumendi quod antecedit non erit perpetuo uerum ut dicas atqui homo non est, non igitur animal est, sed Cicero ita dicit cum id quod annexum est negaris ut id quoque cui fuerit annexum negandum sit, secundus is appellatur modus concludendi quasi hic locus ex propositione conditionali, i. hypothetica affirmatiuis semper iuncta partibus intelligatur: quod minime uerum est, emendatius itaque dici censuerim. Cum eius quod annexum est consequens perimitur perimi quoque quod illi annexum antecedit, idque secundum conclusionis modum uocari ut si affirmatiuum est quod annexum est negatione perimitur, uelut si homo est animal est: atqui animal non est, non igitur homo erit, si uero negatiuum affirmatiue tollitur ut si nox non est dies est: sed dies non est nox igitur est. Cui autem aliqua coniuncta negaris & his unum aut plura sumpseris ut quod

relinquitur tollendum sit is tertius appellatur conclusionis modus, tertium uero modum ait esse Cicero cum ea quæ coniuncta sunt abnegantur: & his alia negatio rursus adiungitur: ut quia animal homini coniunctum est ita dicamus non & homo & non animal est, atque ex his unum ponitur ut quod relinquitur auferatur hoc modo, ponamus esse hominem dicentes atqui homo est, quod ergo relinquitur non est animal auferatur atque concluditur animal igitur est. Ex hoc illa rhetorum: ex contrariis conclusa quæ ipsi ἐναντιοῦσα appellatur non quod non omnis sententia ἐναντιοῦσα dicatur: sed ut Homerus propter excellentiam commune poetarum nomen efficit apud Græcos suum sic cum omnis sententia dicatur enthymema, quia uidetur ea quæ ex contrariis conficiatur acutissima sola proprie nomen commune possedit: eius generis hæc sunt: hunc metuere: alterum in metu non ponere, eam quæ nihil accusas dānas, bene quæ meritā autumas male mereri: id quod scis prodest nihil id quod nescis obest: hoc differendi genus attingit omnino uestras quoque in respondendo disputationes: sed philosophorum magis quibus est cum oratoribus illa ex repugnantibus sententiis communis conclusio quæ a dialecticis tertius modus: a rhetoribus enthymema nuncupatur. Reliqui

relinquitur tollendum sit is tertius appellatur conclusionis modus, tertium uero modum ait esse Cicero cum ea quæ coniuncta sunt abnegantur: & his alia negatio rursus adiungitur: ut quia animal homini coniunctum est ita dicamus non & homo & non animal est, atque ex his unum ponitur ut quod relinquitur auferatur hoc modo, ponamus esse hominem dicentes atqui homo est, quod ergo relinquitur non est animal auferatur atque concluditur animal igitur est. Ex hoc illa rhetorum: ex contrariis conclusa quæ ipsi ἐναντιοῦσα appellatur non quod non omnis sententia ἐναντιοῦσα dicatur: sed ut Homerus propter excellentiam commune poetarum nomen efficit apud Græcos suum sic cum omnis sententia dicatur enthymema, quia uidetur ea quæ ex contrariis conficiatur acutissima sola proprie nomen commune possedit: eius generis hæc sunt: hunc metuere: alterum in metu non ponere, eam quæ nihil accusas dānas: bene quæ meritā esse æstimas male mereri, id quod scis prodest nihil id quod nescis obest, hoc differendi genus attingit omnino uestras quoque in respondendo disputationes: sed philosophorum magis quibus est cum oratoribus illa ex repugnantibus sententiis communis conclusio quæ a dialecticis tertius modus: a rhetoribus enthymema nuncupatur, ex his nalsci dicit enthymemata ex contrariis conclusa quibus plurimum rhetores uti solent: atque hæc enthymemata dicunt non quin omnis sententia animique conceptio enthymema non possit appellari, enthymema, n. quod ab aliis commentum: ab aliis commentatio uerbum uerbo reddentibus transferentis mentis conceptio quæ omnibus conuenit inuentionibus nominatur: sed illæ inuentiones quæ breuiter ex contrariis colliguntur maxime acutæ sunt, hinc quia excellunt specie inspectionis commune enthymematis nomen proprium sibi effecere, a rhetoribus enim quasi proprio nomine enthymemata sunt dicta: sicut cum Homerus Græci aliquid dixisse uolunt intelligi ita loquuntur ut dicat poeta hoc dicit: nec alius ab Homero intelligitur: licet commune sit omnibus hoc poetarum nomen uatibus: excellentia enim commune nomen sibi proprium uedicauit. Fiunt autem hæc enthymemata ex contrariis hoc modo, hoc metuere alterum in metu non ponere: uelut si de Létulo: Cæthego: Catilina & cæteris dicatur paucos ciues interfici: metuis ne respública intereat nihil laboras, Connexum quippe est ut quicumque nolit interficere paucos ciues respública multo magis nolit extingui, quibus cum interponitur negatio fit ex repugnantibus: unde enthymema nasci doceamus, sit connexum si quis metuit ciues paucos interfici is metuit interficere respública, interponatur negatio hoc modo, si quis metuit ciues paucos interfici is non metuit interficere respública, præponatur ipsi propositioni altera negatio ut sit, non si quis metuit ciues paucos interfici non metuit interficere respública, quæ duæ negationes unæ affirmationi pares sunt quæ dicit si quis metuit hoc metuit illud, cuius assumptio est, at metuit hoc, conclusio sequitur metuit igitur illud, quæ perinde ualet ac si negando interrogaretur ita, hoc metuis: illud non metuis: sed quia non totus in his argumentationibus ponitur syllogismus: sed propositio cuius assumptio & conclusio notæ sunt hac de causa enthymema dicitur quasi breuis animi conceptio & in cæteris exemplis idem est differendi modus, his adiicit eam quæ nihil accusas dānas huius enthymematis

Topicorum

sylogismus erit non si nihil accusas damnas: sed nihil accusas, non dānas igitur, descendit autē hoc argumentū ex ea propositione connexa quæ ex duabus negatiuis componitur ita, si nihil accusas non damnas, posteriori parte detracta negatio est: & tota est propositio denegata hoc modo, non si nihil accusas damnas, ex ea factum ē argumentū quod ex interrogatione effici poterit enthymema hoc, quā nihil accusas damnas, bene quā meritā eē autumas male mereri: huius quoq; enthymematis hæc collectio est, nō & bene quā meritā esse autumas male mereri: atqui bene meritā esse autumas: non male igit mereri, quod enthymema ex ea ppositione cōnexa perficitur quæ constat ex affirmatione: & negatione hoc modo: si bene meritam esse autumas male mereri cuius ex

dialecticorum modi plures sunt qui ex disiunctionibus constant aut hoc: aut illud: hoc autem non, igitur illud. Itemq; aut hoc aut illud: non autem hoc, illud igitur, quæ conclusiones idcirco ratæ sūt quod in disiunctione plus uno uerum esse non potest: Atq; ex his conclusionibus quas supra scripsi: prior quartus: posterior quintus a dialecticis modus appellatur. Deinde addūt cōiunctionū negantiam sic, nō & hoc: & illud, hoc autem non, igitur illud, hic modus est sextus. Septimus aut, nō & hoc: & illud: nō autem hoc, illud igitur. Ex his modis cōiunctōes innumerabiles nascunt̄ ī quo ē fere tota dialectica ed ne hæ quidem quas exposui ad hanc institutionem necessariæ

posteriore parte dempta negatione totaque propositione abnegata fiet propositio, non si bene meritam esse autumas male mereri, quod in interrogationem deductum enthymema efficit, bene quam meritam esse autumas male mereri: idque $\alpha\pi\theta\kappa\omicron\iota\nu\omicron\nu$ enunciatum esse est accipiendum: ut ita subaudiatur autumas perinde ac si sit bis prolatum. Item id quod scis prodest nihil id quod nescis obest: hoc quoq; enthymema tali nequitur syllogismo: non si id quod scis prodest: & id quod nescis nō ob

est, atq; id quod scis prodest, obest igitur quod nescis. Hoc argumentū ex ea ppositione textū ē: quæ duabus affirmatiōibus iuncta accepit mediam negationem: & prior denegata est quod per interrogationem fit enthymema hoc modo id quod scis prodest nihil id quod nescis obest: omniū autē quæ superius posita sunt exempla sensus est: quā quisquam non accusat eam damnare recte non posse: & eam quam bene meritam esse autumat male eandem mereri æstimare turpe esse: & si id quod scit unusquisq; in causa proderit oberit id quod contrarium est illi hoc ē quod nescit: hunc uero locum cōmunem esse oratoribus ac philosophis dicit: sed apud illos tertium modum apud rhetores autem enthymema nuncupari. Reliqui dialecticorum modi, plures sunt qui ex disiunctionibus constant aut hoc: aut illud, hoc autem nō, igitur illud: itemq; aut hoc aut illud, non autem hoc, illud igitur quæ conclusiones idcirco ratæ sunt quod in disiunctione plus uno uerū esse non potest, atque ex his conclusionibus quas supra scripsi prior quartus: posterior quintus a dialecticis modus appellatur: deinde addunt cōiunctionum negantiam sic, non & hoc & illud, hoc autem non: non igitur illud, hic modus est sextus: septimus autem, non & hoc & illud: non autem hoc: illud igitur, ex his modis conclusiones innumerabiles nascuntur ī quo est fere tota dialectica: sed ne hæ quidem quas exposui ad hanc institutionem necessariæ. Reliqui inquit modi plures sunt. Cum enim tres supra modos enumerauerit adiūcturus quatuor plures dixit, Hi autem sunt in disiunctionibus constituti hoc modo, aut hoc aut illud, hoc autem non, igitur illud, qui ē quartus modus: ita aut dies est: aut nox est, dies autem est: nō igitur nox est: & semp quod Cicero ait, hoc antecedens spectat, quod uero ait illud cōsequens siue in cōnexis propositionibus siue disiunctis. Item aut hoc aut illud, nō autem hoc, illud igitur: hic quintus est modus ut exemplo sit manifestus, aut dies est aut nox est: non autem dies est, nox igitur est, quarum quattuor plures dixit, Hi autem sunt in disiunctionibus cōstituti hoc modo: aut hoc aut illud hoc autē nō igitur illud qui est quartus modus: ita aut dies est: aut nox est dies autem est, non igitur nox ē, & semp quod Cicero ait, hoc antecedens spectat, quod uero ait, illud cōsequens: siue in cōnexis ppositionibus siue disiunctis, itē aut hoc aut illud non autem hoc illud igitur, hic quintus est modus ut exemplo sit manifestus aut dies est, aut nox est, nō autem dies est nox igitur est, quarū conclusionū necessitatem ex eo dicit euenire: quia quæ in disiunctione sunt posita medium nō admittūt, ut aliquid præter ea quæ posita sunt esse possit: atq; ideo uno sublato alterū esse unoq; posito alterū esse concludit, si autem sit mediū eorum utrūlibet quæ posita sunt nec uera propositio est: nec rata conclusio uelut in his: aut albū: aut nigrū est id falsum esse poterit potest si quidem præterea esse rubrū, uel quiuis alius color. Item si ponamus esse albū uel auferamus nō necesse erit nigrū esse uel non esse, subiungit Cicero at aut cōiunctionū negantiū in disiunctiuis propositionibus hoc modo: non & hoc: & illud, hoc autem nō igitur illud id est nō & nox: & dies est, nox autē, non igitur dies est: & hic sextus est modus sane sextus ac septimus modus ex quatuor & quinti modi disiunctiua ppositione deducunt̄ una tantū negatione adiecta: & disiunctiua dempta cōiunctione additaq; copulatiua: ut in superiore patuit exēplo, septimus igitur modus est ex eadem descendens ppositione hoc modo non & hoc & illud, non autem hoc illud igitur, uelut si dicamus non est nox, & dies est nō autem nox est dies igitur est, quilibet autem horū modus infinitis potest accommodari cōclusionibus: & in his inquit tota fere dialectica: sed ad topicos scientiæ locos tres primi modi sunt necessarij qui antecessionem cōsecutionem, & repugnantiam tenent reliqui perficiendæ potius huius rei gratia quam quod ad hanc institutionem at tinerent adiecti sunt, ut autem cuncta: quæ de hoc conditionali loco diximus breuiter colligantur ac ne tantæ rei quod necessarium est desit: quod cōsulto supra prætermisimus cū id Cicero non posuerit nunc adiciat: primus modus est quotiens in cōnexa ppositione primum in ppositione locat assumit: ut quod cōsequat̄ ex duabus constet affirmationibus hoc modo si dies est lux est atqui dies est lux igitur ē, ex duabus negationibus si lux

non est dies non est: sed lux non est dies igitur non est, ex affirmatione & negatione si dies est nox non est sed dies est nox igitur non est, ex negatione & affirmatione si nox non est dies est: sed nox non est dies igitur est, secundus modus est quotiens in connexa propositione secundum assumit ut id quod primum est auferat, ex duabus affirmationibus hoc modo si dies est lux est sed lux non est dies igitur non est, ex duabus negationibus si lux non est dies non est, sed dies est lux igitur est, ex affirmatione & negatione si dies est nox non est atqui nox est, dies igitur non est, ex negatione: & affirmatione si nox non est dies est sed dies non est nox igitur est, tertius modus est cum connexa propositionis partes ex affirmationibus coniuncta negatione diuiduntur totique propositioni rursus negatio adiungitur quae propositio graece, *υπερθετικη* appellatur, assumit

quod quod prius est in propositione: ut e contrario concludatur ab eo quod in propositione positum fuerat hoc modo non si dies est lux non est, atqui dies est lux igitur est, hic ergo positum quod praecedebat, id est esse idem euersum est: quod sequens, id est non esse lucem quod negatiua affirmatio euerat uel connexa propositionis ex negatiuis iuncta secundae parti negatiua demit totaque propositio abnegat proposita priori propositionis parti negatiua iterum quod subsequitur hoc modo sit propositio si lux dies non est, fiat repugnans ita, si non est lux est dies huic proponamus negatiua: ut fiat uera hoc modo non si lux

non est dies est atqui lux non est dies igitur non est, aut si connexa propositionis ex negatiua: & affirmatiua composita: ut si dies non est nox est, secundae parti negatio iungatur: ut si dies non est nox non est sit repugnans eaque porro abnegetur: ut sit uera hoc modo non si dies non est nox non est ponaturque quod prius est: ut quod sequitur auferatur hoc modo non si dies non est nox non est atqui dies non est nox igitur est, uel si in eadem propositione quae ex negatiua atque affirmatione copulata est quod si dies non est nox est priori parti negatiua subtrahatur fiet repugnans hoc modo, si dies est nox est eaque de abnegetur ut sit uera ponaturque hoc modo non si dies est nox est quod primum est: ut id quod sequatur auferatur hoc modo non si dies est nox est atqui dies est nox igitur non est, uel si connexa propositionis ex affirmatiua & negatiua copulata: ut si uigilat non stertit posteriori parti negatio dematur: ut si uigilat stertit sit repugnans totaque porro abnegetur: ut si at uera positumque priore hoc modo non si uigilat stertit: id quod sequitur interimatur hoc modo non si uigilat stertit atqui uigilat non stertit igitur, haec omnia in tertio esse modo facile intelliguntur quae ex repugnantibus fiunt ubi semper id quod antecedit ponitur: ut id quod sequitur auferatur, quartus uero modus est cum in disiunctiua propositione primum ponitur: ut auferatur secundum hoc modo, aut dies est aut nox est atqui dies est nox igitur non est, quibus modus est quotiens in disiunctiua propositione auferatur quod prius est ut ponatur secundum hoc modo aut dies est aut nox est non est aut dies nox igitur est, sextus modus est in his rebus quae in disiunctiua uenire possunt, id est contrariis uel repugnantibus medietate carere negatio proponitur: & copulatiuae coniunctiones adiunguntur poniturque quod est primum: ut id quod sequitur auferatur hoc modo non est dies: & nox est, dies autem est, nox igitur non est, seprimus modus est cum in eadem propositione auferatur quod praecedit negatione: ut ponatur id quod sequitur, hoc modo: non & dies & nox est, atqui dies non est nox igitur est, Proximus est locus efficientium rerum quae causae appellantur: & quae sequuntur, post eum locum qui in conditione est sequens fuit ex causis, cum igitur aristoteles quatuor posuerit causas quibus omnia fiunt primam quae mouendi principium est, secundam ex qua fit aliquid quam materiam uocat tertiam rationem, ac specie qua unumquodque formatur: quartam sine propter quem unumquodque efficitur, Cuius principalis causae diuisionem facit in ea quae efficiunt aliquid: & ea sine quibus effici nequit: ut id quod efficit ad eam causam referatur in qua motus principium constitutum est: id uero sine quo non fit aliquid: tum ad intellectum materiae referatur uel eorum quae coniuncta materiae efficiunt adiuuant facultate: tum ad reliquas causas trahatur ut post paulum appebit, eius igitur causae quae ui sua id quod sub ea subiectum est efficit ponit exemplum: ut ignis accendit, nam accensionis ipsius causa ignis est mouetque ac permutat id quod accenditur, eam uero causa sine qua id quod faciendum est nequit fieri exemplo ostendit inquires: ut si quis aes causam statuam uelit dicere: quod sine eo statua esse non possit, eam igitur causam sine qua id quod faciendum est fieri nequit diuidit hoc modo, alia enim eius sunt quae nihil agentia: & stolidi quodammodo haec si extrinsecus agendi motus nullus accesserit immobilia sunt: sunt autem ut locus tempus materia ferramenta: & caetera generis eiusdem omne enim quod fit fiat in loco necesse est, locus autem ipse immobilis est ad aliquid efficiendum tempus quoque actioni subiectum est, sit enim in tempore quicquid fit, itemque materia & instrumenta nisi manu moueantur artificis ipsa nihil utique egerint, eiusdem generis etiam sunt sine quibus nihil fit illa quae in motu posita praecursionem quandam ad efficiendum ac praeparationem uidentur afferre: ut amoris causa est congressio quae ab aliquo praecurri potest: & amor flagitii ex his inquit causis fatum stoica disputant se continentem, unde & chrysippus in libro, quem *περι προνοιου* inscripsit fatum dicit, esse *φυσικην τιναν συνταξιν των ολων εξ αιλιου των ετερων τοις ετεροις εσακολουθειν των μεταπολυμενουσιν απαραβατων ουσων της τοιαυτης συμπλοκης*, exemplo fiat clarius quidam domo descendens peregre profectus est

Topicorum

quod parentum iram ferre non poterat, ideo autē non ferebat, quia amore amicæ detinebatur, amabat autem: quod sæpe antefuerat cōgressus: cōgressus autē fuerat: qđ blandū sibi amicæ uultū uiderat, uidisse autē blandū eius uultum potuit quod quiduis aliud antecesserit, itaq; ordine p̄cedentium cōsequentiumq; rez a stoicis factum nectit, diuidit porro cā cām q̄ ui sua aliquid efficit in cā q̄ ad aliquid efficiēdū sibi sufficiat: eāq; quæ alterius idigeat adminiculis, sufficit at̄ sibi ad efficiēdū: ut sapiētia q̄ sapientes per sese pōt efficere: sed num hæc sola beatos possit efficere q̄ situm ē: & q̄ iuuent sint extrinsecus quoque adiicienda: ut fortunæ bona uel corporis. Ille at̄ causā quæ tā per se ad efficiēdū ualent quæ alterius indiget adminiculo ab aristotele p̄cipium motus appel-

re causarum ex æternitate pendentū fatum a stoicis nectitur. Atq; ut earum causarum sine quibus effici non potest: genera diuisi sic etiam efficientium diuidi possunt. Sunt enim aliæ causæ quæ plane efficiant nulla re adiuuante, aliæ quæ adiuuari uelint ut sapientia efficiat sapientes sola per se beatos efficiat nec ne sola per sese quæ stio est. Quare cum in disputatione inciderit causa efficiens aliquid necessario sine dubitatione licebit quod efficitur ab ea causa cōcludere. Cum autem erit talis causa ut in ea non sit efficiendi necessitas: necessaria conclusio non sequitur: atque illud quidē genus causarum quod habet uim efficiēdi necessariam: errorem asferre non fere solet, hoc autem sine quo non efficit sæpe conturbet, non autē si sine parentibus filii esse non possunt propterea causa fuit in parentibus gignendi necessaria, hoc igit sine quo nō fit: ab eo in quo certe fit: diligēter ē separādū, illud enī est tāquā: utinā ne i nemore pelio, nisi enī cecidissent abiognæ ad terram trabes: argo illa facta nō esset, nec tamē fuit i his trabibus efficiēdi uis necessaria. At cum aiacis nauim crispi sulcās igneū fulmen iniectū ē: inflamat nauis

lanf: licet de sapiētia exemplum parū fortasse conueniat, si quidē sapientes simus sapiētia, i. ratiōe q̄dam: & q̄si forma, ea autē cā quā Cice, dicit sine qua non fit aliqd hoc ē: materia tēpus locus q̄ sūt efficiētis subiecta naturæ uel materia sunt uel uice materiæ subiecta instrumenta eius cā sūt q̄ ad finem spectant, nā pp aliqū finē p̄parantur, nec mirū cuiq; uideatur q̄ cicero amoris cōgressiōe nūerauerit iter eas cās sine quibus effici nō pōt cū agat aliqd ac moueat: & inter eas quæ uim hēant efficiēdi cōgruētius potuisse numerari uisa fuerit, merobaudes enim rhetor hāc dubitationem q̄ mētē alicuius subrepe potuit: ita diluit, earū enī inquit cārum quæ efficiēdi uim habent cā esse uim: ut etsi adminiculis extrinsecus idigeat effectus tamen eaz, ad id spectare qđ efficiēdū sit: ut ignis ad urēdū aq̄ ad irrigādū, at

in his causis q̄ p̄currūt et siqd antecedēs fuerit nō tamen qđq̄ agit: sed qđdā futuri effectus occasione p̄currūt illud uero ip̄m qđ est: ut amor ex aliis nascitur agētibus uelut cōgressione, ē. n. amor & p̄cedēte: ut diximus cōgressione, Cū ergo amor sine antecedēte cōgressione fuisse nō possit intelligi recte inter eas cās posita a Ci, uidebit, sine quibus nō efficit. Quare cū i disputationē iciderit cā efficiēs aliqd necessario sine dubitatōe licebit qđ efficit ab ea cā cōcludere, cū at̄ erit talis: ut i ea nō sit efficiēdi necessitas cōclusio nō seq̄ atq; illā qđē genus cāz qđ hēt uī efficiēdi necessariā errorē asferre nō fere solet, hoc at̄ sine quo nō efficit sæpe cōturbat, nō at̄ si sine parētibus filii eē nō possūt: p̄pterea cā fuit i parētibus gignēdi necessaria, hoc igit sine quo nō fit ab eo i quo certe fit diligēter ē separādū, illā, n. ē tāq; utinā ne i neore pelio, nisi, n. cecidisset abiognæ ad terrā trabes argo illa facta nō eēt, nec tamē fuit i trabibus efficiēdi uis necessaria, at cū in aiacis nauem crispi sulcās igneū fulmē iniectū est inflamat nauis necessaria: Prima causarū diuisio a cicerone facta est in ea quæ efficeret aliquid: & ea sine quibus effici nō possit, ac illud quidē qđ efficeret in gemina p̄tus ē in id qđ ad efficiēdū aliquid necessariā uim possideret neq; ullus indigeret extrinsecus auxilio: & inde id qđ sine alterius adiumento agere atq; efficere nō posset ac primū de ea loquit cā quæ efficiendi uim tenet, eius, n. ea ps cui efficiendi necessitas adest statim secū cōclusiōem trahit comitem, eā n. cām quā diximus quā aliqd necessario efficit effectus seq̄tur necesse ē: ueluti si quis solem affuisse dicat lucem quoq; fuisse significabit, aut cū cuiq; adesse sapientiā dixerimus sapiētē eū eē necesse ē fateamur, at i causis efficiētibus quæ alterius idigent adiumentis nō est necesse effectū sequi, nec ullā in rebus efficiēdis necessitatē: iō dicta causa nō statim sequit̄ effectus, neq; enim sic cōgressus ē mox amabit, nec si fuit æs statuā quoq; fuisse necesse est: p̄inde aliæ sunt causæ necessariae, aliæ minime nō necessariae, aliæ sunt efficiētes, aliæ sine quibus non efficit, necessaria uero causarū conclusio nō solet cōturbare quod causa dicta sequatur effectus, nō necessariarum uero: q̄ sunt efficiētes nō habet subsequētē effectus cōclusionē: neq; enim si liberi sine parētibus nō sunt idcirco in parētibus efficiendi causa necessaria fuit cum in potestate hoīum sit gignere, ea autē causa quæ ip̄a quidem nō efficit: sed sine ip̄a effici non potest est: ut enni uersu ostenditur, nisi enim cecidissent abiognæ ad terram trabes argo illa facta non esset, ex trabibus nanq; argo facta est: sed nulla erat necessitas trabibus: ut ex eis nauis fieret, at uero ea cā quæ est efficiens & quæ in se continet suā necessitatem huiusmodi est cuiusmodi cum in aiacis crispi sulcās nauim igneum fulmē iniectū est: statim enim accēdēdi nauim necessaria cā est: quia ignis accēdēdi uis est necessaria q̄tū in se est, sed hæc cicero paulo obscurius protulit nimia breuitate concilius, iquit, n. atque illud quidē genus cārum quod habet uim efficiendi necessariam errorem asferre non fere solet, hoc autem sine quo non efficitur sæpe cōturbat qđ cū dixisset exēplum dedit: sed neutri cōueniens: nam cū uel necessariā causam efficiētē uel eam sine q̄ nō efficitur proposuisset eius causæ posuit exemplū quæ afficit quidem aliqd sed non sine alterius auxilio hoc modo, non enim si sine parentibus filii esse nō possunt id p̄pter causa fuit i parentibus gignē-

di necessaria, parentes enim causa sunt efficiens sed per se neuter: & ea causa est sine qua fieri non possit cum ipsa uim efficiendi non habet, itaque nec causae necessariae nec efficientis posuit exemplum nec eius sine qua fieri nihil possit: sed si efficientis non tamen necessariae, sed uidetur tacuisse in propositione id cuius posuit exemplum: ita enim dicere apertius putamus, atque illud quidem genus causae quod habet uim efficiendi necessariam errorem afferre non fere solet, hoc autem non habet uim efficiendi necessariam errorem afferre non fere solet, hoc autem non habet uim efficiendi necessariam uel hoc sine quo non efficitur saepe conturbat, itaque sic intelligendum est ac si ita dictum sit nam de necessaria causa nullum posuit exemplum: quod uero subiecit utriusque causis conuenit posterius enumeratis tam efficienti: non necessariae quae sine qua non efficitur, parentes namque tam sexus masculini quam foemini eadem dicuntur quorum quidem masculini sexus ea causa est quae efficiat, sed non necessaria, foemini uero ea quae non efficiat, sed sine qua effici non possit, atque etiam est carum dissimilitudo quod aliae sunt sine ulla appetitione animi sine uoluntate sine opinione suam quasi opus efficiant uelut omne iterat quod ortum sit, aliae autem uoluntate efficiantur: aut perturbatione animi: aut habitu: aut natura aut arte: aut casu, diuidit rursus causas hoc modo carum aliae sunt quae sunt quadam

si sine appetitione sine uoluntate sine opinione unum in efficiendis rebus ordinem tenent: ut est iterare omnia quae orta sunt: ortum, non omnem sequitur iterum: ea siquidem est quattuor illorum principiorum natura: ut quicquid ex eis componatur aliquando dissoluatur necesse sit nec ipse ortus ut intereat uel appetitione aliqua: uel uoluntate uel opinione id efficit: sed quod a rerum primordio ea sit quattuor illis seminibus: unde omnia fiunt corpora a rege omnium conditore natura tributa motusque perpetuus ut quae ex eis componantur postea dissoluatur, aliae ite sunt causae quae aut in uoluntate aut in animi perturbatione: aut in habitu aut in natura aut in arte casu uel consistunt, uoluntate: ut si quaeratur aliquis cur trebatius hunc Ciceronem ad se missum libere legat respondere: quia legedi uoluntas est: animi perturbatione: ut si quis timore paleat: aut bellorum civilium futurorumque ciuium caedes formidet: ut si quis roget quae nam causa te animo esse perturbato compellit respondeat bella civilia quae imminere uideo, habitu ut si quis ciceronem interroget quae nam causa sit: quod tam diuersa omnia: & copiose dicat respondeat usus scribendi exercitiorumque: & multa legedi intelligendique cura praecipua, uel si interroget quid sit quod alius tam facile irascatur respondeat habitum non compefendi iram ita factum, natura, ut si interroget quae nam causa sit quae tam iracunde omnibus respondeat isque dicat natura id fieri idque uicium in dies ex crescere siue consuetudine siue natura ita iubete, crescit, non plerumque ex consuetudine quae sit natura morbus est, arte ut si quis roget quae nam causa sit cur pingat aliquis tam egregie: & reddatur pingendi ars casu, ut si quis causam roget cur tam prospere nauiget respondeatur casus atque horum nihil sine causa est: & haec singula uim nobis suppeditant argumenti licet eiusmodi sint: ut nullam ferant necessitate: item omnes causae quae ex uoluntate uel perturbatione animi intelliguntur eam spectant causam quam mouendi principium aristoteles appellauit, haec enim: ut aliquid efficiat mouendi principium sunt quae aut in arte uel habitu: uel natura sunt in ratione consistunt, ratio enim uniuscuiusque efficienda rei in arte: & habitu: & natura posita est, casus autem exterior est causa nec iter principales ab aristotele numerat licet Cicero id fecerit. Omnium autem quae in aliis inest constantia, in aliis non inest in natura: & in arte constantia est in ceteris nulla, sed tamen earum causarum quae non sunt constantes aliae sunt perspicuae: aliae latent, causarum aliam diuisionem rursus adiicit dicens, carum aliae sunt constantes, aliae uero inconstantes constantes sunt quae non fere uariat effectus, inconstantes autem quae transmutationibus sunt obnoxiae, omnia igitur quaecumque ex natura atque arte descendunt constantia sunt, natura quippe atque ars suum semper opus efficiunt nisi subiecta obstat materia casusue extra artem ullus offenderit, nam quod idem artifex ex eadem saepe materia non admodum similes format statuas non haec est in arte uarietas: sed tamen in artificis manu quae artis integritatem assequi non potuit, tum in ipsa materia quae aequaliter semper se non subiecit, idem in natura est, seruat enim constantiam cum hominem: aut quiduis format quantum ad eius speciei formam attinuit integrum, at cum modeste aliquid editur non naturae uicio: sed materiae aut latentis alicuius causae occursum obuenisse credendum est, sed iter constantes causas habitusque potuit adiungi, nam quod ex habitu cuiusque sit id constans nec mutabile esse solet quandoquidem habitus nominat quod a diuturnitate habendi in naturae similitudinem uertitur aut quamobrem quod imitari per se impossibile sit dixit Aristoteles $\epsilon\sigma\tau\iota\ \delta\epsilon\ \iota\sigma\tau\upsilon\ \kappa\alpha\theta\alpha\sigma\tau\ \pi\rho\sigma\tau\alpha\upsilon\ \tau\alpha\ \epsilon\chi\theta\omicron\mu\epsilon\upsilon\ \epsilon\upsilon\eta\ \kappa\alpha\kappa\omega\sigma\tau$, sed fortassis illud spectauit Cicero, quod natura atque ars non tam in effectibus constantes quam in propria ratione esse intelliguntur unde & materiae imputantur si quid in natura arteue erratum inueniatur: habitus autem ex consuetudine quadam colligitur nec aliquid fortasse rationi tribuit ea porro quae non sunt constantia in ea diuidit quae perspicua sunt & in ea quae latent, perspicua sunt quae animi quolibet motu: uel appetitione uel iudicii ratione perficiuntur.

Latent autem quae fortunae subiacent, nam quia non ignorat animus in quam potissimum partem declinet necesse est nota esse quae ex uoluntate: uel animi iudicio fiunt, itaque quoniam dementes: & infanti nullam uoluntatem

Topicorum

Iustatē habēt nedū mētis iudiciū certi nihil agere possūt quādoqđē bellicari ritu sensibus ferunt nō rōne q̄obrē cū sit uolūtas cū rōe appetitio. ūde & a platone diffinit. Βουλῆσι εὐσι μετὰ λογῶν ὁρθῶν ὁρεῖσι μετὰ λογῶν κατὰ φύσιν nō ē dubiū qn a demētis mēte sit aliēa. fortuna uero atq; casus semp ignotus ē: cuius qđē natura aq̄ scerta eē phibet atq; ea q̄ ex ip̄is casib; fortunāq; fiūt, sed qđnā ē q; Cicero casū diffinit euentum causis latētibus effectum: num si adhuc lateret quibus causis solis defectus lunæue eueniret a fortuna casuue fieri dicerent cū ex cōstantibus cæli motibus rataq; rōne fieri intelligant? nullus hoc philosophus dici recte posse recipiet. enim uero tam plato q̄ aristoteles asserunt quæ uel rebus uita carentibus uel sine rōne uiuētibus animalibus accidūt

ciumq; tangunt: latent quæ subiectæ sunt fortunæ. Cum enim nihil sine causa fiat hoc ipsum est fortunæ euentus obscura causa: & latenter efficitur, etiam ut ea quæ fiunt partim sint ignorata partim uoluntaria. ignorata quæ necessitate effecta sunt uoluntarie: quæ consilio. Quæ autem fortuna uel ignorata uel uolūtaria. Nam iacere tælum uolūtatis est: ferire quē uolueris fortunæ. Ex quo aries ille subiicitur in uestris actionibus. Si tælum manum fugit magis quam iecit. Cadunt etiam in ignorationem atque in imprudentiā perturbationes animi quāquā sunt uoluntariæ: obiurgatiōe & admonitione enim deiiciuntur: tamen habent tātos motus ut ea quæ uoluntaria sunt aut necessaria interdum aut certe ignorata uideantur. Toto igitur loco causarum explicato ex earum differentia in magnis quidem causis uel oratorum uel philosophorum magna argumentorum suppetit copia. In uestris autem si non uberior at fortasse subtilior. priuata enim iudicia maximarum quidem rerū

non ex natura uel arte omnia casu facta dici. q̄ uero hoibus accidunt uel fauentia negociis eorū uel aduersaria fortuna: & ex fortunæ arbitrio deputari. itaq; id a cicerone ita dictum crediderim quia nō de hac re sibi fuit disputandum: sed utpote ad trebatium scribente paulo minus argute id esse cōsulito ab eo positū: & cum omnia quæ certis de causis fiāt: iā manifesto depræhēsa uideantur nec amplius qđ latitare: qđ itelligi queat uideat. casus at & fortuna nulla oīo rōne fieri itelligi possint: ita casū diffinisse unde & latenter efficit dixit non dixit quæ nos lateret: ut eius rei eā eē naturā ostēderet ut lateret: ēt ut ea quæ fiūt partim sint ignorata partim uoluntaria. ignorata quæ necessitate effecta sūt, uo

luntaria quæ cōsilio. quæ aut fortuna uel ignorata uel uoluntaria. his addit aliā cāz partitionem. ait autē alias cās eē uolūtarias alias ignoratas uolūtarias eas quæcūq; ex iudicio animi ueniūt. ignoratas ī qbus necessitas donatur. in qbus aut oīno nolumus aut ne si uelimus qđem aliter possimus efficere: ut in natura atque casu necessitate si quidē naturæ grauiā deorsum ferunt: & leuiā sursum. necessitate itē factū dicimus: ut aliq; ignorans qui iacto trās parietē lapide p̄tereūtē hoīem peremerit nō quo aliter fieri sed q; nisi iacto lapide feriri nō potuerit: uolūtate uero a fortuitis euentibus uno exemplo aptissime seiūxit: ueluti si tælū iaciētes ferire quēpiam nolimus iacere ex uolūtatis nascit arbitrio. idcirco. n. iecimus: qā uoluimus. ignoramus aut quē simus p̄cussuri. neq; iecimus qā p̄cutere uoluerimus. si enī nō ignorasset nō p̄cussisset. ex quo ingt aries ille subiicit ī ur̄is actionibus si tælum manum fugit magisq; iecit testudo a ueteribus contexebatur quæ ne exureretur iacto igne coriis uel ciliis centonibusq; uestiebatur hęc ītrinsecus accipiebat trabē q̄ adunco p̄figebatur ferro. cui falx nomē fuit qđ icur uū more falcis eēt: ut e muro lapides extraheret aut certe caput ip̄ius uestiebatur ferro appellabatur q; aries: uel qđ durissimā frontē hēret qua subuertebat muros: uel qđ more arietis retro cedebat: ut cū impetu uehementius feriret. hoc ergo dicit ex quo aries ille subiicit. i. accusantis more arietis ex pugnatōe adhibet cū defēdit hoc mō q; p̄cussit: ut dicat tælū manum fugit quo tæli missi īprudētiā ostēdamus nec cōsulito iactū fuisse ostēdemus: ita q; si q; accuset cædis aliquādo hac solet euadere defēsiōne. de p̄turbatiōibus aut aiōz dubitari pōt: ut cū uoluntariæ sint an necessitate uel ignoratiōe obuēniāt. peccata enim oīo uolūtaria esse intelligunt. sed cōfuso obscura atq; plarūq; iudicio cæci peccata uidemur icurrere hinc euenit: ut nō inter uolūtarias: sed iter ignoratas uel necessarias cās animi p̄turbatio esse uideat. tantū enī plerūq; animus p̄turbat: ut a rōne oīo discedat ac cōsulentiū recte admonitiōes aiō cernere non queat. oīs enī animi p̄turbatio iudiciū rationēq; subuertit: quāobrē quicqđ ex eis obuenerit uiolenta uidetur necessitate potiusq; libera ex uoluntate descendere. Toto igitur loco causarum explicato ex earum differentia in magnis quidē causis uel oratorum uel philosophorum magna argumentorum suppetit copia diuisio causarum loco atq; per ordinem suis partibus distributo de loci eiusdem facultate quibusq; huberius: & quibus angustius accōmodetur: uti mos est suis cicero edisserit primum enim iquit oratoribus: & philosophis quorum disputationes largius effundunt multa ex causarum loco copia suppetatur. nam cum de qualibet re quæritur eius causæ a philosophis iuestigari solēt quibus propositis sequitur quod concludendum est: & oratores ad suspitionem mouendam amouendamue factorum causas requirunt inde quoniam ad trebatium scribit cicero: hunc quoq; locum iurisconsultorum responsionibus accōmodatū esse ostendit in quibus maxime eorum apparet prudentia. priuatarum si quidem quæstiones causarū in iurisconsultorū prudentia maxime uersant: & in quibus bonæ fidei iudicia nectuntur. in his enim quis fuerit cōtrahentium animus quæri solet. cognosci autem animus qui poterit nisi p̄cedentibus causis: in his igitur iudiciis in quibus additur: ut ex bona fide iudicent hoc est ubi iudices dantur non ut seæro iure inter litigantes stipulationes stringant: sed bonam fidem quærant plurimum causarum usus facit in quibus etiam additur: ut inter bonos bene agi oportet considerantur mores: inquiruntur consilia statuiturq; quibus quicq; de causis adm/

nistrandum sit, item in rei uxoriæ iudicio cærum huberrimus est capus ueluti cum post diuortium de dote lis nascitur dos enim licet matrimonio consistat in bonis uiri sit in uxoris non iure: & post diuortium uideri potest, dos enim interdum his conditionibus dari solebat: ut si iter uir uxoremque diuortium contigerit: quod melius æquumque est, apud uirum relinquatur reliquum dotis uxori restitueret in quo iudicio non tantum boni natura spectari solet uerum etiam comparatio bonorum: ut non tam quod æquum bonum: sed quod æquius meliusque est nobis sequendum sit, quod omnia ex precedentibus causis uestigari soleat, nam si uiri culpa diuortium factum est æquius meliusque est apud uirum nihil manere si a mulieris æquius meliusque est sextam partem retineri, in hisque omnibus paratissimi esse iuriscōsulti debent, quo fit ut treba, quoque ad hæc hortetur intelligenda, multa enim inquit sunt que horum operam expectant, si quidem illi dolum malum illi bonam fidem illi æquum bonum, illi etiam quod locius socio prestare debeat ex causis precedentibus diu dicant, is quoque qui gerendum cuiusque spem susceperit negocium: & is qui madauerit ei cui madauerit suorum actiones negotiorum casus iudicat quod uir uxori quod uxor uiro debeat, hæc omnia casus cognitione iudicari recte queunt, omnia namque quæ quisque alteri prestare debet casus habere uel eorum tractandis iudicandisque negotiis casus sunt cur potius hoc quam illud iudicet faciendum, quocirca recte concludit diligenter cognitis argumentorum locis non tantum oratoribus & philosophis: sed et iuriscōsultis argumentorum copiam non defutura, Cōiunctus huic causæ loco locus ille est qui efficitur ex causis: ut enim causa effectum indicat, sic quod effectum est quæ fuerit causa demonstrat hic locus suppeditare solet oratoribus: & poetis sæpe etiam philosophis: sed his qui ornate & copiose loqui possunt mirabilem copiam dicendi cum denūciat quod ex qua re sit futurum: causarum enim cognitio cognitionem effectorum facit, omnia quæ ad se referuntur recte dicuntur esse cōiuncta: ipsa enim relatio rerum

efficit cōiunctionem: quod si causa alicuius est causa: ut esse oportet non alterius nisi sui effectus est causa: iure igitur ab effectis locus causæ loco cōiunctus dicitur est: & cum causæ multam argumentorum copiam suggerant: effectus quoque idem facere necesse est: hic locus licet philosophis suppeditare magnam argumentorum possit copiam quippe quod non tantum a causis effectus demonstrant: sed etiam ex effectu causam probant nec id tantum physici uerum etiam aliquando mathematici quoque scientia in demonstratione tota uersatur: oratoribus tamen & poetis qui copiose loqui possunt uim argumentorum maximam suggerunt, oratoribus quidem uelut ipse Cicero: ut exempli gratia aliquid subiiciamus: per flacco, sui cuique ciuitati religio læli est nostra nobis stantibus hierosolymis paccatisque iudæis: tamen istorum religio sacrorum a splendore huius imperii grauitate nominis nostri maiorum institutis abhorrebat: nunc uero hoc magis: quod illa gens quid de imperio nostro sentiret ostendit armis que cara diis immortalibus esset docuit quod est uincta quod est capta quod seruata ex effectu: & enim causam probat non esse caram diis immortalibus cum hæc obuenerint: quæ res in leuissimis: & aliquando depræhenditur: ut idem pro balbo: erat accusatoris interpretatio indigna responsione qui ita dicebat comiter esse communiter quasi uero priscum aliquod aut insolitum uerbum interpretaretur comes: benigni: faciles suauis homines esse dicuntur qui erranti comiter monstrant uiam benigne non grauate: communiter quidem certe non conuenit cur enim indignum fuisse cui responderet ostendit ex rei leuitate: & ex eo effectu hominis annotauit imbecillitatem: poetis uero ut uno sim lucretii contentus exemplo: qui ex multis effectibus ingentem pestem athenienses inuasisse ita ostendit, Principio caput incensum seruore gerebant: Et duplices oculos suffusa luce rubentes, Sudabant etiam fauces intrinsecus atra, Sanguine uisceribus uocis uia septa coibat: Atque animi interpres manabat lingua cruore: Debilitata malis: motu grauis aspera tactu, Inde ubi per fauces pectus cō-

Topicorum

plerat & ipsum: Morbida uis in cor mœstum confluxerat ægris: Omnia tum uero cum uitæ claustra lababant: Spiritus ore foras tætrum uoluebat odorem: Rancida quæ perolent proiecta cadauera rictu: Atq; animi profum uires ac totius omne: Languerat corpus lethi iam limine in ipso: Et deniq; totus locus ille ubi quâta ea fuerit uis morbi ex effectu ipso dephendit: sed apud oratores & poetas infinita sunt alia quæ unusquisq; sibi exēpla poterit inuenire qd ex qua re sit futurus: id. n. est ex causa effectū pbare cuius rei apud oratores & poetas exēpla sunt innumerabilia & reptu facillima. Reliquus est cōparatiōis locus cuius genus & exēplū supra positū est ut cætero rū nūc explicāda tractatio est: ois cōparatio duplex est: aut enim æqualia sibi met comparant aut inæqualia: oium

peruagata angustis. Ex quibus plura bona propagētur quæq; plures imitentur & faciant. Specie autem comparantur ut anteponan tur quæ propter se expetenda sunt his quæ propter aliud: & ut inata atq; insita assumptis & aduenticiis. integra contaminatis. iocunda minus iocundis. honesta ipsis etiā utilibus. procliuia laboriosis: necessaria nō necessariis. sua alienis. rara uulgaribus: desiderabilia his quibus facile carere possis. perfecta inchoatis. tota partibus. ratione utentia rationis expertibus. uolūtaria necessariis. animata inanimatis naturalia non naturalibus. artificiosa non artificiosis. Vis autem in comparatione sic cernitur. efficiens causa grauior quam non efficiens. Quæ si ipsa contenta sunt meliora quam quæ egēt

itaq; cōparationū modos Cicero nūc psequit cū supra iuētio nis exēplū dūtaxat apposuerit: omnis igit cōparatio aut in numero constat aut in specie aut in ui aut in aliqua locata extrinsecus affectōe: nā quodcūq; cōferre uolumus aut numero cōparamus & in hoc aliud maius: aliud minus esse discernimus: aut speciē ipsam spectātes eā quæ alii cōparātes qd excellat iudicamus aut cōsideramus qd res quæq; possit efficere & inq̄tū eius possit p̄gredi natura aut ex aliog; quodāmodo cōtinētia: & ex circūstātiū affectiōe rē quā alicui cōferi

mus ituemur: numero igit quæ cōparant si ex eodē sint genere plura paucioribus anteponunt: uelut si bona oia sint æq̄lia iure aliqs plura bona paucioribus anteponet. & hæc maxima ppositio est. plura bona paucioribus anteponunt. At si oia in cōtrario sint genere pauca pluribus plerūq; anteponent: ut pauca mala pluribus malis: mala uero ipsa bonis nullo mō cōferunt: nā cū se cōtrariis spectēt frōtib; cōferri cōparariq; nō queūt: est etiā in numero cōparatio in t̄pis rōne: nā cū ips certis qbusdam iteruallis metiamur uelut horas dies mēses atq; annos: ex æq̄libus bonis ea magis eligēda sunt quæ diutius durāt: qd in numero positū eē facile itelligit a quo uis lōge etiā puagata angustis & coartatis in unū locū cōparatione præcellūt: nā quæ lōge lateq; puagata sunt ea in plurimas gētes regioneq; diffusa sunt q̄ plures facere & imitari queāt: species uero cōparant ac quæ sua quodāmodo pulchritudine merito cæteris anteferunt: meliora. n. sunt quæ ppter se q̄ ppter aliud expetunt. uelut salus quæ p se expetit medicina q̄ ppter salutē. q̄obrē salus medicinæ p̄stat: illa quoq; quæ inata sunt atq; insita assumptis & aduenticiis meliora iudicant: ut inata moribus grauitas lōge excellit eā quæ p imitationē affectat. Integra cōtaminata: quæ. n. integra sūt spēm suā seruāt. quæ cōtaminata aut aliq̄ parte uiciata si qua eis spēs inerat amiserūt. locūda minus iocundis meliora cōmunis oium aialiū natura diiudicat: honesta utilibus sapiētes anteponunt. procliuia laboriosis: ois. n. ad eūdē finē facile potiusq; laboriose cupit tēdere: necessaria nō necessariis partim præferri parti etiā postponi debēt. qd tacuit Cicero: necessaria q̄ppe p̄ferunt his nō necessariis quæ nō boni rōne: sed uoluptatis appetitiōe q̄runt. ueluti p luxuriā cōparata sapiēs nullus iudicabit eē meliora his quæ naturæ expleāt indigentia: quæda uero sūt q̄ ipsa specie boni cū nō necessaria sint meliora sūt necessariis. nā uiuere necessariū est & sine eo cōsistere aial nō pōt: bene uiuereāt nō necessariū: melius tamē est excellētiusq; unicuiq; bene uiuere q̄ uiuere rātū. hoc. n. rage etiā iter hoies est & ad naturā diuinā p̄xime accedit: illud aut aiantibus etiā brutis cōe nobis ē. sua alienis quæ post mortē & nos comitant q̄ quæ relinquunt uel quæ ad nos magis attinēt q̄ quæ ad alios debēt eē cæriora. Rara uulgaribus ut bene uiuere q̄ uiuere: honestatē q̄ utilitatē seq; rōni q̄ appetitiōi obtēperare. Cū bona fama paucas opes q̄ igētes cū ifamia experere: desiderabilia his qbus facile possis carere: ueluti si qs capillū alicui at tūdeat facilius pati id qat q̄ ut oculo careat aut manu. p̄fecta inchoatis: ut p̄fectū iā opus illo qd fieri iā incipiat: tota partibus: qd. n. totū ē id est itegrū: qd uero pars totius ip̄fectū: totū aut ip̄fecto antecedere nemo dubitat. Rōne utētia rōis expertibus nullus meliora eē ambigit: uolūtaria quoq; necessariis anteponunt: siq̄dē quæ uolūtaria sūt libera sūt quæ necessaria seruiturē iferūt: aiata inaiatis quæ aiam habēt excellūt ea quæ carēt aia idq; nulli dubiū est si naturā aspicias rei nō appetitiōne tuā spectes: nā tūc auge & argētū dices p̄cellere. oē aial nedū aliqd etiā pusillū naturalia nō naturalibus & artificiosa inartificiosis q̄a hic gradus in natura est ut eam p̄feras arti: artē aut tertie: ars. n. naturā imitat. q̄cqd. n. in natura pulchri est ars cupit imitari. Vis aut in cōparatiōe sic cernit. efficiēs cā grauior q̄ nō efficiēs. in quo uis cōsistat nūc cōsiderat: primū igit qd unaq; res pōt id eius rectissime uis pōt dici: efficiēs igit cā grauiorē uim hēt q̄ ea quæ nihil efficit. uelut artifex melior q̄ materia. illa q̄ppe stolidā est atq; imota nec aliqd efficiēs nisi formā ab artifice. i. ab efficiēte cā suscepit quæ ipsa cōtēta sūt meliora q̄ quæ egent aliis. in aliena. n. manu posita facile elabunt ueluti oium optimus deus est q̄ nullo indiget: ip̄o aut aial & quæ in nra potestate sūt meliora q̄ quæ nō sūt ut uirtus q̄ diuitiæ: uirtus in nra p̄tate est. diuitiæq; domina ē fortuna. & naturalibus scia p̄cellit: naturales. n. ab aliis ad nos fluxere. scia in nobis ē quā nobis ipsi cōparauimus. stabilia incertis quæ eripi possūt inferiora his oia q̄ eripi nulla ui possūt: quæ si tamē bona sūt nullus dubitat eē meliora: affectio aut ad res aliqs est huius de affectiōe ultima restat tractatio: principū cōmoda maiora q̄ reliquoꝝ. maiora sunt principū cōmoda q̄ eoz; qui aliquā rēpu. gubernēt: aut q̄ priuataꝝ p̄sonaz; comparant. n. hæc sibi hoc est affecta sunt

eodem modo quæ iocundiora pluribus quæ clariora iter multos quæ a pluribus comprobata & quæ optimus quæ laudauit meliora ducuntur. & licet quod a pluribus probatur supra in ea comparationis parte posuerit in qua fiebat secundum numerum comparatio: nil tamen impedit eandem rem diuersa consideratione diuersis subiici locis: atque ut hæc in comparatione meliora sic deteriora quæ his sunt contraria: dictis igitur omnibus meliorum locis his oppositi quæ deteriora sunt continerentur: itaque eos unicuique cognoscere facile est. parium uero nulla est discretio: neque enim quod par est aut excedere aut summi potest: & quæ equalia sunt uel numero uel specie uel uel affectione sunt paria: exemplum uero quod subiicit Cicero ut trebatio blandiret est positum ut oratoriarum facultates cum iuris peritorum laude coniungat hoc modo:

si consilio iuuare ciues quod iuris peritorum est & auxilio quod oratorum æqua in laude ponendum est paria gloriae esse debent & hi qui consulunt uel periti iuris & qui defendunt. hoc est oratores atque quod primum est. i. consilio iuuare ciues & auxilio æquum in laude ponendum est: quod sequitur igitur hoc est & qui consulunt & qui defendunt pari in gloria esse debent. & est hæc probatio ab antecedenti sumpta ut si dicas si dies est lux est atque dies est lux. igitur est. ita dictum a Cicero si consilio & auxilio ciues iuuare æqua in laude ponitur paria laudis oratores & iuris peritos esse oportet atque in pari sunt laude qui consulunt & auxiliium præstant. id enim antecedebat. consequens est ut paria sint laudis iuris consulti & oratores. Hæc ergo argumentatio quæ dicitur artis expertis in testimonio posita est: testimonium autem nunc dicimus omne quod ab aliquo re externa sumitur ad faciendam fidem: expositis artificialibus eam artificiales locos tractaturus est: extrinsecus itaque positum argumenti locum quem Cicero artis experte uocat in testimonio positum esse asserit: sed dubium uideri potest quid hic locus differat a superioribus quæ affecta appellauit: nam sicut affecta ad se referuntur: ita testimonia ad ea quorum testimonia sunt referuntur: quæ obrem cur aut ea quæ affecta dicta sunt non extrinsecus appellantur: aut quæ nunc extrinsecus non inter affecta ponerentur quæri potuit cum præsertim ea quæ adiuncta esse negotio supra dixerimus ueluti quoddam testimonium sæpe rebus afferat cum eorum quæ præcesserunt uel consecuta sunt signis quod gestum sit considerari soleat quorum communis illa solutio est quod ex affectis argumenta ab oratore inueniuntur eiusque opera atque industria nascuntur. ea autem quæ extrinsecus posita sunt rei tantum testimonium præbent: nec ab oratore inueniuntur: sed eis orator utitur inuenit & paratis: quæ enim a genere uel specie uel a cæteris affectis argumenta dicuntur ab ipso oratore comparantur crediturque quodammodo: testimonia autem sibi ipse non efficit: sed ad causas præparatis utitur: quo fit ut argumenta ex affectis in causa statim atque ex tempore nascantur: ea uero quæ in testimoniis posita sunt re præcurrerit usum negotio posterius præstet adiuncta ab oratore coniectura colliguntur: testimonia uero non in coniecturis suspicionibus uel: sed rei iam factæ narratione consistunt: dicit enim a se uocari testimonium quod ab aliqua externa re sumitur. Persona autem non qualiscumque est testimonii pondus habet: ad faciendam enim fidem autoritas quæritur: quoniam locum artis experte in testimonio positum esse dixit: in testimoniis uero personarum fidem autoritas quæritur: necessarium fuit quibus rebus autoritas fieri soleat expediret & cætera quidem clarissime atque apertissime dicta sunt: sed quod autoritatem in naturam tempusque diuisit quodque in tempore ingenium opes fortunamque uariis temporum uicibus permutat. Ingenium uero potius naturæ attribui debere uideatur. quod si uelimus proprie distribuere artem uidemur & usum tertium quiddam constituere quod neque tempori neque naturæ subiiciatur: licet

aliis quæ in nostra quam quæ in aliorum potestate sunt stabilia in certis quæ eripi non possunt his quæ eripi possunt. Affectio autem ad res reliquas est huiusmodi principium comoda maiora quam reliquorum: Itaque quæ iocundiora quæ pluribus probata: quæ ab optimo quoque laudata. Atque ut hæc in incomparatione meliora sic deteriora quæ his sunt contraria. Parium autem comparatio nec elationem habet nec submissionem. est enim æqualis. Multa autem sunt quæ æqualitate ipsa cõparentur quæ ita fere concluduntur. Si consilio iuuare ciues & auxilio æqua in laude ponendum est pari gloria debet esse hi qui consulunt: & hi qui defendunt. at quod primum est. quod sequitur igitur Igitur perfecta est omnis argumentorum inueniendorum præceptio ut cum profectus sis a diffinitione a partitione a notatione a coniugatis a genere a forma a similitudine a differentia a contrariis ab adiunctis a consequentibus ab antecedentibus a repugnantibus a causis ab effectis a comparatione maiorum minorum parium nulla præterea sedes argumenti quaerenda sit. Sed quoniam ita a principio diuisimus ut alios locos diceremus in eo ipso de quo ambigitur hærere de quibus satis est dictum alios assumi extrinsecus de his pauca dicamus. & si ea nihil omnino ad uestras disputationes pertinent: sed tamen totam rem perficiamus quandoquidem cepimus. Neque enim tu is es quem nihil nisi ius civile delectet: & quoniam ad te hæc ita scribitur ut etiam in aliorum manus sint uentura detur opera: ut quæ plurimum his quos recta studia delectant prædesse possimus: Hæc argumentatio quæ dicitur artis expertis in testimonio posita est. Testimonium autem nunc dicimus omne quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem Persona autem non qualiscumque testimonii pondus habet. ad faciendam enim fidem autoritas quæritur: sed autoritatem aut natura aut tempus affert. Naturæ autoritas in uirtute uest maxime. In tempore autem multa sunt quæ

esse negotio supra dixerimus ueluti quoddam testimonium sæpe rebus afferat cum eorum quæ præcesserunt uel consecuta sunt signis quod gestum sit considerari soleat quorum communis illa solutio est quod ex affectis argumenta ab oratore inueniuntur eiusque opera atque industria nascuntur. ea autem quæ extrinsecus posita sunt rei tantum testimonium præbent: nec ab oratore inueniuntur: sed eis orator utitur inuenit & paratis: quæ enim a genere uel specie uel a cæteris affectis argumenta dicuntur ab ipso oratore comparantur crediturque quodammodo: testimonia autem sibi ipse non efficit: sed ad causas præparatis utitur: quo fit ut argumenta ex affectis in causa statim atque ex tempore nascantur: ea uero quæ in testimoniis posita sunt re præcurrerit usum negotio posterius præstet adiuncta ab oratore coniectura colliguntur: testimonia uero non in coniecturis suspicionibus uel: sed rei iam factæ narratione consistunt: dicit enim a se uocari testimonium quod ab aliqua externa re sumitur. Persona autem non qualiscumque est testimonii pondus habet: ad faciendam enim fidem autoritas quæritur: quoniam locum artis experte in testimonio positum esse dixit: in testimoniis uero personarum fidem autoritas quæritur: necessarium fuit quibus rebus autoritas fieri soleat expediret & cætera quidem clarissime atque apertissime dicta sunt: sed quod autoritatem in naturam tempusque diuisit quodque in tempore ingenium opes fortunamque uariis temporum uicibus permutat. Ingenium uero potius naturæ attribui debere uideatur. quod si uelimus proprie distribuere artem uidemur & usum tertium quiddam constituere quod neque tempori neque naturæ subiiciatur: licet

Topicorum

uirtus quoque ipsa quam Marcus Tullius in naturae ratione constituit quibusdam non tam naturalis quam tum doctrina tum recta uiuendi institutio uideatur comparata: est ergo haec diuisio ita intelligenda: quod omnis autoritas aut ex magnis atque excellentibus rebus & natura optimis uenit: aut his quae infra naturam sunt fide non ex naturae qualitate: sed ex uulgo factis opinionibus capit: & maximas excellentesque res in natura constituit. quae semper: ut ipse Cicero multis in locis demonstrat: boni est appetitus: at quae posteriora sunt sub tempore posuit: quoniam omnia temporis subiecta principalis boni status non retinent uirtus quidem: quoniam firmos iam habitus boni habet ad uitium flecti non potest. quod si possit non uirtus: sed uirtutis fuit simulacrum: ingenium autem & opes & fortuna & ars: ususque saepe inuertuntur: nam quicquid horum fuerit a uirtute seuerum uerae uirtutis dignitatem amittit: & de uirtute quidem dicere distulit: postero uero parte. id est in tempore positae autoritatis diuisit & euidentissimis patefecit exemplis: nam & ingenii fides adest atque ex eo probato est autoritas plurima: eos quippe sapientius loqui homines credunt quorum ingenium uelox ad explicandum extrinsecum quod uis fuerit: opibusque propolles dignos fide reus: fortuna quoque & dignitate proclaros autoritatis quidam maiestate dignissimos quibus credant existimant non recte fortassis: sed & iudicium in negotiis & uita existimatio opinionum hominum maxime crescit quae quae mutari uix possunt ad eam cuncta orator diriget eandemque sibi tractanda regendamque proponet quandoque & quae iudicaturus est & existimatis auditoris eam uidet esse persuasionem. ars praeterea atque usus etiam plurimum ualent: in utrisque. non fide notitia facit quae ex scientia experientiaque nascitur. Facit etiam necessitas fide quae tum a corporibus tum ab animis nascitur: necessitas quoque

afferunt auctoritatem ingenium opes aetas fortuna ars usus necessitas concursus etiam nonnunquam rerum fortuitarum. nam & ingeniosos & opulentos & aetatis spatio probatos dignos quibus credatur putant non recte fortasse: sed uulgi opinio mutari uix potest ad eamque omnia dirigunt & qui iudicant & qui existimant. qui enim rebus his quas dixi excellunt ipsa uirtute uidentur excellere. Sed reliquis quoque rebus quas modo enumeravi quaequam in his nulla spes uirtutis: est tamen interdum confirmatur fides si usus aut ars quaedam adhibetur. Magna enim est uis ad persuadendum scientiae aut usus. plerumque creditur his qui experti sunt: facit etiam necessitas fidem quae tum a corporibus tum ab animis nascitur. nam & uerberibus & tormentis ignis fatigati quae dicuntur ea uidentur ueritas ipsa dicere & quae perturbatio animi dolore cupiditate iracundia metu quae necessitatis uim habet afferunt auctoritatem & fidem cuius generis etiam illa sunt ex quibus uerum non unquam inuenitur pueritia somnus imprudens uinolentia insaniam. nam & parui saepe iudicauerunt aliquid quod pertineret ignorari & per somnum uinum insaniam multa saepe patefacta sunt. Multi etiam in res odiosas imprudens inciderunt ut stagerio nuper accidit. Qui ea locutus est bonis uiris subauscultantibus pariete interposito: quibus

inquit quod si quod latebat extorques auctoritati obnoxia est: haec tum a corporibus tum ab animis uenit: a corporibus quidem cum igni: ferro uerberibus quod uerum latet aperit: ab animis uero cum mens quod perturbatio uel ignorantiae necessitate uegete dicere quodammodo compellitur: confusa. non mens nec quod dici nec quod taceri debeat satis distiguit: si quidem iracundia uel animi quaelibet perturbatio quod occultandum fuit non tenet. quae idcirco ad fidem faciendam habet auctoritatem quae simpliciter probata sunt nec aliqua calliditate id placatum est quod etiam puerorum ignorantia uinolentia somniis quaedam saepe produxerunt in medium in quibus si iudicium ullum sit placatum utique non eent: saepe etiam homines propter ullam animi perturbationem imprudens propria confessione se condemnauerunt: dum simpliciter cuncta effundunt quae sibi nocitura non aestimant: ut stagerio tunc euenisse dicit Cicero qui interposito pariete testibus audientibus ea imprudens confessus est quasi securus esset ne a quoque audiretur quibus uulgatis in iudiciumque prolatis capitis damnatus interiit. huic simile quiddam de lacedaemonia pausania accepimus: nam ut thucydides scripsit: & aemilius probus scriptis testatur: Argilium quidam adolescentulus cum epistola pausania ad artabagum accepisset: eique in suspicionem uenisset aliquid in ea de se esse scriptum quod nemo eorum rediisset: qui super tali causa eodem missi erant: uincula laxauit epistolae signoque detracto cognouit si pertulisset sibi esse pereundum. erant in eadem epistola quae ad ea pertinebant quae inter regem pausaniamque conuenerant: has ille praefectis urbis tradidit: sed lacedaemonii ne huius quidem iudicio impulsus sunt ut pausaniam comprehenderent neque prius uim adhibendam putauerunt quam seipsum iudicasset. Itaque huic iudici quid fieri uellent praeparauerunt. sanum fuit neptuni quod uiolari nefas putabant graeci: eo ille iudex confugit in ara confedit hanc iuxta locum fecerunt sub terra ex quo posset audiri si quis quid loqueretur cum Argilio huc uiri habiti boni ex praefectis quoque res arbitrato fieret. quidam descenderunt: pausania nihil tale cogitans sui securus ut Argilium in aram confugisse audiuit eo peruenit: quem cum supplicem in ara neptuni sedentem uideret quaerit quid causae sit tam repetini consilii huic ille quid ex litteris conperisset aperit tunc magis pauitans pausania orare coepit ne enunciatum ne se meritum optime de illo perderet: quod si eam ueniam sibi dedisset tantisque implicatum rebus subleuasset magno ei praemio futurus. his rebus ab eius uerbo clandestine excipientibus satis cognitum putarunt in urbe eum comprehendi quo cum eent praefecti & pausania placato Argilio: ut putabat lacedaemona reuertere in itinere cum iam euenisset ut comprehenderetur ex uultu cuiusdam praefecti qui eum amoueri cupiebat insidias sibi fieri intellexit. itaque paucis ante gradibus qui sequebantur in aedem mineruae quae calchidicos uocabatur confugit hinc ne ullum pateret effugium statim qui secuti fuerant ualuas eius aedis obstruxerunt tectumque sunt demoliti quo sub diuo celerius interiret: sic pausania magnam belli gloriam turpi morte maculauit: nam cum semianimis exiit de templo elatus eest confestim

inquit quod si quod latebat extorques auctoritati obnoxia est: haec tum a corporibus tum ab animis uenit: a corporibus quidem cum igni: ferro uerberibus quod uerum latet aperit: ab animis uero cum mens quod perturbatio uel ignorantiae necessitate uegete dicere quodammodo compellitur: confusa. non mens nec quod dici nec quod taceri debeat satis distiguit: si quidem iracundia uel animi quaelibet perturbatio quod occultandum fuit non tenet. quae idcirco ad fidem faciendam habet auctoritatem quae simpliciter probata sunt nec aliqua calliditate id placatum est quod etiam puerorum ignorantia uinolentia somniis quaedam saepe produxerunt in medium in quibus si iudicium ullum sit placatum utique non eent: saepe etiam homines propter ullam animi perturbationem imprudens propria confessione se condemnauerunt: dum simpliciter cuncta effundunt quae sibi nocitura non aestimant: ut stagerio tunc euenisse dicit Cicero qui interposito pariete testibus audientibus ea imprudens confessus est quasi securus esset ne a quoque audiretur quibus uulgatis in iudiciumque prolatis capitis damnatus interiit. huic simile quiddam de lacedaemonia pausania accepimus: nam ut thucydides scripsit: & aemilius probus scriptis testatur: Argilium quidam adolescentulus cum epistola pausania ad artabagum accepisset: eique in suspicionem uenisset aliquid in ea de se esse scriptum quod nemo eorum rediisset: qui super tali causa eodem missi erant: uincula laxauit epistolae signoque detracto cognouit si pertulisset sibi esse pereundum. erant in eadem epistola quae ad ea pertinebant quae inter regem pausaniamque conuenerant: has ille praefectis urbis tradidit: sed lacedaemonii ne huius quidem iudicio impulsus sunt ut pausaniam comprehenderent neque prius uim adhibendam putauerunt quam seipsum iudicasset. Itaque huic iudici quid fieri uellent praeparauerunt. sanum fuit neptuni quod uiolari nefas putabant graeci: eo ille iudex confugit in ara confedit hanc iuxta locum fecerunt sub terra ex quo posset audiri si quis quid loqueretur cum Argilio huc uiri habiti boni ex praefectis quoque res arbitrato fieret. quidam descenderunt: pausania nihil tale cogitans sui securus ut Argilium in aram confugisse audiuit eo peruenit: quem cum supplicem in ara neptuni sedentem uideret quaerit quid causae sit tam repetini consilii huic ille quid ex litteris conperisset aperit tunc magis pauitans pausania orare coepit ne enunciatum ne se meritum optime de illo perderet: quod si eam ueniam sibi dedisset tantisque implicatum rebus subleuasset magno ei praemio futurus. his rebus ab eius uerbo clandestine excipientibus satis cognitum putarunt in urbe eum comprehendi quo cum eent praefecti & pausania placato Argilio: ut putabat lacedaemona reuertere in itinere cum iam euenisset ut comprehenderetur ex uultu cuiusdam praefecti qui eum amoueri cupiebat insidias sibi fieri intellexit. itaque paucis ante gradibus qui sequebantur in aedem mineruae quae calchidicos uocabatur confugit hinc ne ullum pateret effugium statim qui secuti fuerant ualuas eius aedis obstruxerunt tectumque sunt demoliti quo sub diuo celerius interiret: sic pausania magnam belli gloriam turpi morte maculauit: nam cum semianimis exiit de templo elatus eest confestim

animam efflauit cui mortui corpus cum eodem nonnulli dicerent inferri oportere quo hi qui ad supplicium essent dati displicuit pluribus & pcul ab eo loco ifoderunt quo erat mortuus ide posterius delphici apollinis responso erutus eode in loco sepultus e ubi uita posuerat atq; hac qdē i ignoratia i necessitate constituta e dicit Cicero: na id qd qs nescit uix pot euitare: idq; uidet ipa p pmodu referre ueritas qd illi ferut cōkursio etiā fortuitaq; rez si dē facit quā licet aliquādo falsa significat tamē rārahēt uim ut plarūq; p uero heaf. Concursio quoq; fortuitaq; rez fidē facit cū cā: aut p inde ac si uere ageret aut diceret aliqd ita rōnibus cōuicif ut nullo mō fallū uideat qd refutari plarūq; uix pot. uelut de palamede narraf a grācis: obrutus. n. saxis q; ab ulyffe pditiōis totius exer-

citus fuerit ifimulatus cōpertis i sinu iterfecti lris falsis qsi a Priamo ad palamedem missis: fuerit aut manū imitata phrygiā uylses & pōdus Priamū milisse auri illā lra testabaf: quo cōperto fides scā pditiōis ē. in hoc etiā genere inqt Cicero ē qd uulgo ab oibus credif & multitudinis ipe ritā fama celebraf. Quā aut uirtute fidē faciūt ea bipartita sūt ex qb; altere natura ualet: altere industria ea inqt quā uirtute extrifecus uim nobis argumētōz suppeditāt bifarie diuidūt: quorū altere natura: altere industria fidē faciūt: & utq; aut ex reb; diuinis aut ex hoibus nobis pbadi aut refellēdi uī argumētōz suppeditāt natura qdē diuina sūt testimōia ut oracula quā quoniā deoz continere credunt orōnē sine ulla extrifecus adhibita industria fidē solēt facere: & quoniā i dei sūt uolūtate nec ab ullo depēdēt: fieri natura Cicero dixit: illa aut qsi secundaria fidē facerēt industria qdā uim hre ptulit: huius inqt opis & industria primū est mūdus: ut si i mūdū dicas ea fieri solere ut eclypses qd in castris maxime solēt accidere ne terreatur aliquādo iperita multitudo ut dicaf hac mūdi ea natura ē ut

hac ferat: nec ob id timēdū qd & ordinē hūc eē ut q ex qtuor elemētis cōponat itereat ornatūq; eē ut rez uiciffitudines fiāt: deide cū ita pbamus eē: quoniā ex auiū uolatu auspiciū & cantu auguriū captatū itellectūq; sūt deide aeris sonitus ut armoz nōnunq; crepitus futura bella idicarūt & ardores unde futura mōstrent incēdia aut igen tes aestus futuros: portētis quoq; in terra idicant aliqua ut in historiis plarūq; legif. ex itestinis quoq; uictimaz haruspices futura diuināt prāsentia hoc est fauetia iuēta sunt rebus de qb; quārit: a dormiētibus quoq; uisio nibus & isomniis multa sūt per somniōz cōiectores sēpe pdicta prāfertim cū ea sunt ut oracula uideri possint. In hoie aut multū testimoniū uirtutis prābet opinio: ut nō tantū qui eā habeāt: sed qui habere uideantur multū fidei prāstēt: sed quoniā duplex est uirtus altera quā itelligētiā tota tribura est: altera quā i moribus & bene uī uēdi uia cōstituta recte ita distribuit iquies quos igenio quos studio quos doctrina pditos uident: ut his uerbis uirtus ea quā itellectū pficif itelligat. Inde subiūgit quozq; uitā constantē & pbatā ut morālē uirtutē ostendat cuiusmodi fuere plurimi uelut Cato Scipio Lælius. eius aut quā nō tam in actione corporis q; animi cōsistit uirtutis exēpla postponit quales iquit fuere oratores philosophi poetā & historici ex quoz pceptis aut quomodo cūq; scriptis alicuius reipetif autoritas cū dicimus. ita. n. eē cōuenit: nam hoc Cato faciebat hoc Scipio. & ita esse oportet: nā hoc Cicero scribit. hoc dixit Liuius. hoc Virgilius testatur est. illud Aristoteles rettulit: qd autē supra dixit Cicero naturā autoritas in uirtute est maxima ita itelligēdū ut uis ea & natura quā in uirtute est maxima itelligat. Inde cū adiecit quā aut uirtute fidē faciūt ea bipartita sūt ex qb; altere natura ualet altere industria ita dixit p inde ac si dixisset uis rez oium duplex est: altera quidē ad deū attinēs quā natura fieri uoco. altera ad hoies. quā ad hoies rursus uirtutis pprio noie appellata duplex ut altera in parte itellectiua aīe altera in moribus cōstituta fidē faciat. itaq; nihil est quod sibi cōtrariū uideri possit licet uerbi similitudine minus fortassis aperte fuerit enūciatū. Expositis oibus argumētandi locis illud primū itelligēdū est nec ullā esse disputatiōnē in qua nō aliquis locus icurrat quod post paulum ipse ostēdet & qb; quicq; loci quāstionibus accōmodent explicabit.

patēfactis in iudiciūq; prolatis ille rei capitalis iure damnatus est. Huic simile qdā de lacedæmonio paufania accepimus. Cōkursio aut fortuitoz talis est ut si iteruentū est casu cū aut ageret aliquid quod pferendū nō esset aut diceret. In hoc genere etiā illa est in palamedē cōiecta suspitionū pditiōis multitudo. Quod genus refutare interdū ueritas uix pot. huius etiā generis est fama uulgī qdā multitudinis testimoniū. quā aut uirtute fidem faciūt ea bipartita sunt. Ex qb; altere natura ualet altere industria: deoz. n. uirtus natura excellit. hoium aut industria. Diuina hāc fere sunt testimonia. Primū orationis. oracula enim ex eo ipso appellata sunt quod iest his deoz oratio: deide rez quibus isunt quasi quādā opera diuina primū ipse mūdus eiusq; oīs ordo & ornatus deiceps aerii uolatus auiū: atq; cantus: deide eiusdē aeris sonitus & ardores multaq; rerum in terra portēta atq; etiā per exta iuēta prāsentio. A dormiētibus quoq; multa significata uis qb; ex locis sumi iterdū solent ad fidē faciēda testimonia deoz. In hoie uirtutis opinio ualet plurimū opinio. est aut non modo eos uirtutē habere qui habeant: sed eos etiam qui habere uideant. Itaq; quos igenio quos studio quos doctrina prāditos uident quorumq; uitam constantem & probatam ut catonis lelii scipionis aliozq; plurium rentur eos esse quales se ipsi uelint. nec solum eos cēsēt esse tales qui in honoribus populi atq; in rep. uersantur. sed oratores & philosophos & poetas & historicos ex quorum & dictis & scriptis sēpe autoritas petitur ad faciendam fidem. Expositis omnibus argumētandi locis illud

Topicorum

Quæstionū duo sunt genera alterę infinitū definitū alterę: cū e quibus locis oīa argumētationū genera erui possent ostēdū sit & nihil argumētatiōe cōprobet nisi qđ dubiū uideri potuit recte Cicero cuiusmodi ea sint de qđ qđri possit de qđ dicēdū eē uidebat iā expositurus ē. qđnū inqđ duo sūt genera definitū alterę qđ hypothēsin græci. nos cām. infinitū qđ thesīm illi appellāt nos ppositū possumus noiare. cā a certis psonis tpibz locis actōibus negociis cernit aut i oībz aut i plæriscq̄ eoz. qđobrē hāc solā rhetorices materiā aliq̄ eē crediderūt quā opinionē licet primū Cicero i hermagorā tenuerit & infinitā qđnē nihil ad oratorē ptinere dixerit hic tamē sicut & alibi licet ēt uidere eādē Cicero dānauit opinionē. etenī res certas definitasq̄ fere oēs p uniuersales pbat orator. ppositū aut

primū itelligēdū est nec ullā eē disputationē in quā nō aliq̄ locus icurrat nec fere oēs locos icidere in oēm quæstionē & qbusdā quæstionibus alios: qbusdā alios esse aptiores locos. Quæstionū duo sunt genera alterę infinitū alterę definitū est quod hypothēsin græci nos cām: infinitū quod thesīm illi appellant nos ppositū possumus noiare. Causa certis psonis tpibus: locis actionibus negociis cernit aut in oībz aut in plæriscq̄ eoz: ppositū aut in aliq̄bus eoz aut in pluribus: nec tamē in maximis. Ita qđ ppositum pars causæ est. Sed oīs quæstio eoz aliqua de re est qbus causæ cōtinent aut una: aut pluribus aut nōnunq̄ oībz. quæstionū aut quacūq̄ de re sint duo sunt genera: unum cognitionis: alterę actionis. Cognitionis sunt hæ quæ est finis sciētia: Vt si quærat a natura ne ius pfectū sit an ab aliqua quasi cōditiōe hoīum & pactiōe. Actionis aut huiusmodi exempla sunt. Sit ne sapiētis ad rēpu. accedere. Cognitionis quæstiones tripartitæ sunt aut sit nec ne aut qđ sit: aut quale sit quærit.

i aliquo eoz nō tātum maximis Cicero thesīm ppositū uocat alii qđnes uniuersales ciuiles alii qđnes philosopho cōueniētes atheus ēt ptē causæ cū Cicero uocat. cū igit finita sint ex cōplexu rez personaz tēpoz cæterozq̄ hæ hypothēses a græcis dicuntur causæ a nris. i his oīs qđstio uidet circa res psonasq̄ consistere. amplior semp ē infinita. idē. n. ut multi existimāt finita descendit. & ut illi uolūt infinita est ut an ducēda uxor finita an Catoni ducenda. alii putāt eas theses aliquādo nominari qđ psonis causisq̄ cōtinent anē alī tantūmō positis ut cā sit cū orestes accusat thesīs an iure sit accusatus uel an recte sit absolutus hi thesīm a cā sic distinguūt ut illa sit spectatiuæ ptis hæc actiue. illic. n. ueritatis tātū grā dispu

tari hic negociū agi. hoc igit dicit Cicero ppositū. i. infinitā qđnē i aliquo eoz eē qđ in cā sunt. ptē. n. causæ eē uult ut diximus aut pluribus ut dictū ē posse fieri nec tamē i maximis sigdē id qđ maximū est i certis psonis ipoz negociō ē hypothēsin appellamur adicit porro oīs qđstio qđ de aliq̄ re nascit ē eoz qđ causæ cōtinent aut una aut pluribus aut nōnunq̄ oībz. hoc ē eiusmodi ē cā ut p oēs decurrat qđnes qđ de ea re nascunt de qđ qđstio ē pinde ac mēbra qđā e toto corpore diffusa ut sit res ipa corpus de alia multisarie qđri possit qđnū porro qđ de qđcūq̄ re sūt duo inqđ sūt genera. hoc. n. genus qđnis qđ de qđcūq̄ re dī scia & actione distinguūt. nā aut ipa cognitio rei sciaq̄ perq̄rit ut uirtus suā ne ppter dignitatē an ppter fructus aliquos expetat: & an pudētia mūdus regat: aut agēdi consiliū exq̄rit ut sit ne sapiētī capessēda res publica: aut sit ne boni uiri manus cū hoste cōserere. Cognitionis. qđnes tripartitæ sūt aut sit ne aut qđ sit aut q̄le sit qđrit. oīs. n. res cū eādē hēat naturā ambigēdi deq̄ qđri & disceptari pōt siue in infinitis cōsultatiōibus disceptas siue i his causis qđ in ciuitate & i forēsi disceptatiōe uersant aut ad cognoscēdi aut ad agēdi uim rōnēq̄ referat necesse ē. nā aut ipa cognitio rei sciaq̄ pquirūt ut si qđrat natura ne ius pfectū sit an ab aliq̄ qđsi cōditiōe hoīum & pactiōe. aut agēdi alī qđ uel nō agēdi exq̄rit cōsiliū ut sit ne sapiētis ad rē publicā accedere cognitionis porro tres sūt modi cōiectura diffinitio. & ut ipē i lib. de oratore dicere formidat cōsecutio. nā qđ i re sit cōiectura qđrit ut illud sit ne i humano genere sapiētia. quā aut uim quæq̄ res hēat diffinitio explicat ut si qđrat qđ sit sapiētia. cōsecutio aut tractat cū qđcūq̄ qđ rē seq̄tur exq̄rit ut illud sit ne aliquādo mētiri boni uiri. Redi rursus ad cōiecturā eāq̄ in q̄tuor genera partit. nā aut qđ sit qđrit hoc mō. natura ne sit ius inter hoīes an opinionibus aut qđ sit origo cuiusq̄ rei: ut qđ sit initiū legum: aut rez. p. aut causæ tractatio: ut si qđrat cur doctissimi hoīes de maximis rebus dissentiat: aut de imutatiōe ut si disputēt nū iterire uirtus i hoīe aut nū in uiciū possit cōuerti: diffinitioes aut sūt disceptatiōes qđ diffinitioe generis uel formæ explicadæ sūt: ut cū qđrit sit ne ius qđ maxime parti sit utile: aut cū qđ cuiusq̄ sit p priū exq̄rit: ut ornate dicere p priū ne sit oratoris an id ēt aliis pter eū possit: aut cū res distribuit i ptes ut si qđrat quot sint genera rez expetēdaz aut sint ne tria corporis ai externazq̄ rerū qđ ptiōne ostēdūt ut ipē uult aut cū qđ forma: & qđsi naturalis mota cuiusq̄ sit describit: ut si qđrat auari spēs seditiosi gloriosi. cōsecutioes aut duo prima qđnū genera ponunt: nā aut simplex est disceptatio ut si differat expetēda ne sit gloria: aut ex cōparatiōe laus an diuitiaz magis expetēdæ sint simpliciū tres sunt modi de expetēdis fugiēdisue rebus ut expetēdi ne honores sint nū fugiēda paupras de æquo aut iniquo æquo ne sit ulcisci iniurias de honesto & turpi ut hoc sit ne honestū gloriæ cuiuscūq̄ cā mortē obire. cōparatiōis aut duo sunt modi unius cū idēne sit an aliqđ iter sit quærit ut metuere: & uereri: rex & tyrannus: assentator & amicus. alterę cū qđ præstet aliud alii quærit: ut illud optimine cuiusq̄ sapientes an populari laude ducatur atq̄ eaz qđē disceptationes quæ ad cognitionē referunt sic fere describunt. Quæ uero referunt ad agēdum aut in officii disceptatione uersant. quo in genere qđ rectū faciēdūq̄ sit quærit cui loco hoīs qđsi uicioz est silua subiecta: aut in aīoz aliq̄ pmonitiōe aut gignēda aut sedāda tollēdaue tractant. huic generi subiectæ sūt hortatiōes obiurgatiōes cōsolatiōes miserationes oīsq̄ ad oēm ai motū & impulsio & si ita res feret mitigatio. hæc sūt genera ac modi disputationū qbus Cicero de unaquaq̄ re quæri dicit. Cognitionis qđnes tripartitæ sunt aut sit ne aut qđ sit aut quale sit quærit recte.

cognitionis hæc sunt, possunt, n. omnia ignorari. Hæc prima coniectura, quæ facti q̄stio dicitur, unde quoniam facti aliq̄ habet cōtrouersia & cōiecturis causa firmat cōstitutio coniecturalis appellat. Secundū diffinitōe, quæ nois quæstio noiat: unde quia uis uocabuli diffiniēda est constitutio diffinitiuā nuncupat. Tertiu iuris & iniuriæ distinctione explicat, & hæc quæstio q̄litas appellat. Ac, n. quoniā q̄lis res sit quærit quia & de ui & de genere negotii cōtrouersia est cōstitutio oris generalis, nō, n. ex modo actionis ut superioribus duabus: sed ex re, i. negotio nomē ipositum est, hic, n. de negotii genere, i. q̄litate quærit iurene id an iniuria factū distinctione explicat. Cōiecturæ ratio in quatuor partes distributa est quæ una est cū quærit sit ne aliqd, altera unde ortū sit, tertia quæ id causa effecerit, quarta in qua de mutatione rei quærit, in rhetoricis idē inq̄ ac facti q̄dē cōtrouersia in oia tēpora potest distribui, nam qd factum sit potest quæri hoc modo: occideritne aiacem ulysses, & quid fiat hoc modo: bono ne animo sint erga rēpu, fregellani, & qd futurū sit hoc modo, si carthaginē relinquemus incolumē nunq̄ sit in cōmodi ad rēpu, puētuz: sed nō sūt sibi istæ diuisiones cōtrariæ, etenim quatuor ille partes i his tribus includuntur ut paulo post exēplis apparebit illud in primis tenendū etiā nō oia hæc tēpora ad iudiciale gēus attinere posse, nemo enī accusat nisi quæ facta sūt. Sed anteq̄ ad Ciceronis uerba uenio sciēdū cōiecturā oēm aut de re aut de aīo eē: & utriusq̄ tria eē tēpora p̄teritū p̄sens & futurum: de re & generales quæstiones sunt & definitæ, de animo quæri nō potest nisi ubi p̄sona est, & de facto cōstat, ergo cum de re agit aut qd factum sit i dubium uenit: aut qd sit: aut qd futurū ut in generalibus an atomoz cōcurū mūdus sit effectus: an puidētia regat: aut sit aliquādo casurus q̄tū ad finitas attinet: an parriciū cōmiserit orestes: an regnū affectet gracchus: an recte uerrē sit accusaturus & cecilius, qd autē dicit hic Cicero unde ortū sit nec minus p̄teriti t̄pis eē pōt utq̄ obrepit pestilētia an ira dei, an intēperie cæli: an corruptis aqs an noxio terræ halitu: & quæ causa sit quare ad Troiā q̄nquaginta reges nauigauerit iureiurādo adacti an exēplo moti an gratificātes ardidis, animi cōiectura nō dubiū quin in oia t̄pa cadat: ut qua mēte Cæsar i galliis certauerit: qua mēte pyrrhus fœdus petat, quomodo laturus sit Cæsar si Ptolemæus Pōpeium occiderit, quærit per cōiecturā quoq̄ de qualitate circa modum spēm numez: an sol maior q̄ terra: luna globosa: an plana, an acuta: unus mundus an plures, itē & extra naturales quæstiones maiusne bellū troianū: an pelopōnensiu: qualis clypeus achillis an unus Hercules, in hac aut quæ accusatione & defensione cōstat unū est genus in quo quærit & de facto & de auctore sed ad Ciceronē iam redeo qui iquit sit nec ne sit ut qdnā sit honestū & qd æquū reuera, an hæc tantū in opinione sint ac in oia tēpora distribui potest nec minus, & quæ sequūtur, ut unicuiq̄ iuenti manifestū est & oia q̄lia sint cōiectura cōsequi poterimus, in rhetoricis, n. tēpus quod maxime quærit in iudiciis ostēdit, hic aut quasi in mēbra discerpit: & ut rebus oibus cōiectura occurrit explicat & licet illæ non minus īfinitæ q̄ finitæ eē possint quæstiones: hæc tamē in quatuor partes facta diuisio ad thesin hoc est īfinitā quæstionē potius attinet ut & ī sequeñtibus apparebit magis. Cū aut quid sit quærit notio explicāda & p̄prietas: & diuisio & partitio: hæc enim sunt diffinitioni attributa, addit & descriptio quā χαρακτηρα græci uocat, sequit cōiecturā diffinitio, qui enim nō potest dicere nihil fecisse p̄ximū habebit ut dicat non id fecisse quod obiiciat: diffinitio autē rei p̄positæ erit p̄pria dilucida & breuiter cōpræhēsa uerbis, enūciatio aut ipsa qua aliquid diffinit cōstat genere specie differētia & aliquādo p̄prio, ut si diffinias hoīem, noto enim exēplo utar, genus est aīal, homo ip̄e q̄ diffinit spēs, rōnale differētia, risibile p̄priū uel pro p̄prio positū ut si dicas, homo est animal risibile uel homo est animal rōnale, alii aliā addūt etiā differētiā mortale: & quoniā sæpe diffinimus, omitto enim oēs modos diffinitionū cum abunde eos supra tradiderimus, nūc attingere aut per genus & differētiā aut per genus & propriū quod maxime diffinitioni cōuenit aut diuidētes aut partiētes aut describētes & diffiniētes oibus his modis quætere possumus per genus ut in eodē cōsidamus exēplo an homo sit idē quod animal rationale mortale, per p̄priū an homo sit id qd animal risibile, per descriptionē an homo sit qui in cælū uerticē rotūdūq̄ caput geminis utriq̄ auribus attollēs sub collo humeros brachiaq̄ demittēs geminis ambulat pedibus & cætera in hūc modū, diuisione ut an illa rhetorica sit quæ diuidit in demonstratiuū deliberatiuū & iudiciale genus, partitione ut an rhetorica illa quæ partit in uentionē dispositionē elocutionē memoriā & p̄nūciationē quæ quæstionū genera in ea etiā trāsferrī possūt quæ in causis uersant forēsibus: sed ne i hac re nimius existimer plura his nō adiciā, hoc ergo dicit Cicero cū qd sit quærit notio hoc est genus uel formæ explicāda est, etenim genere formæ & formis indiuidua notiora fiunt.

Topicorū

Cū autē q̄le sit q̄rit̄ q̄le qd̄ sit aut simpliciter q̄rit̄ aut cōpate ē q̄litas de summo genere ī finitāq̄ q̄stioe atq̄ ea qd̄ nō simplex: nā & q̄lis sit cuiusq̄ rei natura & q̄ forma q̄ritur an immortalis aīa an humana specie deus & de magnitudine ac numero quātus sol & an unus mundus q̄ oīa cōiectura qd̄ colligunt: q̄stionē tamē hēnt & in eo q̄lia sunt hęc in suasoriis hoc ē deliberatiui genere tractari solent ut definite q̄stionis exēplū demus si cęsar deliberet an britāniā īpugnet q̄ sit oceani natura: an britannia īsula natum ignorabatur quātum pateret quo numero militum aggrediēda ut ī cōsiliū ferēdum sit eidē q̄lirati succedunt faciēda & nō faciēda appetēda uītanda q̄ ī suasoriis maxie cadunt nec suasoriis tātum ueq̄: ē ī iudiciis sunt frequētia ac sola differentia q̄ ī sua-

Cum autem queritur quale quid sit aut simpliciter quæritur aut comparate: Simpliciter expetēda ne sit gloria. Comparete præponēda ne sit diuitiis gloria. Simplicium tria genera sunt de expetendo fugiendoq̄: de æquo & de iniquo: de honesto & turpi Comparisonum autem duo: unum de eodem & alio: alterum de maiore & minore. De expetendo & fugiendo huiusmodi. Si expetendæ diuitiæ fugiēda paupertas. De æquo & iniquo. æquū ne sit ulcisci a quocumq̄ iniuriā acceperis. De honesto & turpi. honestum ne sit pro patria mori. Ex altero autē genere quod erat bipartitum unum est de eodem & alio quid iter sit inter amicū & assentatorē: inter regem & tyrannū. Alterū de maiore & minore. ut si quærat̄ eloquētia ne pluris aut iuris ciuiliis scientia. De cognitiōis quæstionibus hactenus. Actiones reliquæ sunt quarum duo genera unum ad officium: alterq̄ ad motū aī uel gignendum uel sedandū: planeue tollendū. Ad officium sic: ut cum quæritur suscipiēdi ne sint liberi. Ad mouēdos aīos cum fiunt cohortationes ad defendendā remp. ad gloriā ad laudem quo ex genere sunt querelæ incitationes miserationesq̄ flebiles. Rursusq̄ oratio tum iracundiā restinguēs tum metum eripiens tum exultantem lætitiā comprimēs: tum ægritudinem abstergens. hęc cum ī propositis quæstionibus genera sint. eadem in cās trāsferuntur. loci autē qui ad quasq̄ quæstiones accommodati sunt deinceps est uidendum Oēs illi quidē ad plærasq̄: sed alii ad alias ut dixi aptiores. Ad cōiecturā igitur maxime apta quæ ex causis: quæ ex effectis: quæ ex coniunctis sumi possūt. Ad diffinitionē autē pertinet rō & sciētia

soriis de futuris ī iudiciis de factis agit. Item demonstratiue partis oīa sunt ī hoc statu ī quo factum ē cōstat q̄le sit factum q̄rit̄ lis oīs est aut de p̄mio aut de pœna aut de quantitate. hoc genus aut simplex aut cōpatū illic qd̄ æquū hic qd̄ æquius: aut qd̄ æquissimū sit excutitur cum de pœna iudiciū est a parte eius qui cām dicit: aut defensio est criminis aut imminutio aut excusatio aut ut putant alii deprecatio. hęc absoluta appellat̄ cōstitutio. sed est alterq̄ defensionis genus ī quo factū p̄ se īprobabile assumptis extisecus auxiliis tuemur id genus assūptiua dicit̄ cā cum dicit̄ occisus est sed latro: excæcatus sed raptor. Itaq̄ iquit cicero. cum autem q̄ritur q̄le quid sit aut simpliciter q̄ritur aut cōparate simpliciter expetēda ne sit gloria. nulli enī rei cōpatur & qualitas q̄ritur nō an sit uel quid sit ut ī cōiecturā aut diffinitionem cadit. sed q̄lis an sit eiusmodi ut a nobis sit expetēda. Cōpate p̄ponēda ne sit diuitiis gloria & hoc licet cōiectura cōiectura possumus tamē q̄litas q̄ritur enim uero cum q̄rimus an sit talis gloria ut sit p̄ponēda diuitiis de q̄litate q̄ritur & cōpate q̄ diuitiis comparatur. diuidit̄ ex-

de simplicia & ea q̄ cōpantur simplicia qd̄em ut de expetendo fugiendoq̄ q̄le id sit qd̄ expetendum & q̄le qd̄ fugiendū de æquo & iniquo q̄le sit qd̄ æquum uocamus & q̄le qd̄ iniquum noiāmus: Idem de honesto turpiq̄ intelligendū. cōparationum autē duo sunt genera. unū de eodem & alio ut quid differāt inter se amicus & assentator rex & tyrānus. alterq̄ de maiore & minore. ut si q̄ratur nū plus utilitatis eloquētia an iuris ciuiliis scientia afferat. q̄ quoniā alii cōferūtur cōpatiōi subiiciūtur. & licet hęc oīa cōiectura diffinitioneq̄ q̄lia sint colligamus. tamē quia nō an sint aut qd̄ sint q̄rimus: sed q̄lia sint scire cupimus ut spectātī unicuiq̄ p̄t̄ ē manifestū q̄lirati subiiciuntur. Actiones reliquæ sunt: quarum duo genera unum ad officium alterq̄ ad motū aī uel gignendū uel sedandū planeue tollendū diuiserat supra cice. ita q̄stionū genera ut alia cognitiōis alia actionis ē diceret. Cognitiōis genera clarissime cōpræhēdit. & singula lucida diuisiōe nūc actiōis q̄stiones ita diuidit ut alterā ad officium alterā ad motum aī attinēt dicat ad officium si cū q̄ritur suscipiēdi ne sint liberi. & n. quoniā oīs uirtutis laus ī actiōe cōsistit de uirtutibus uicisq̄ oīs q̄ officii ē q̄stio nascit̄. admouēdos aīos cohortatiōes ad rē pu. efferēda. nā & actiōis sunt: & mouēt aīos ut id faciāt oportet: ad uirtutē qd̄ attinēt. sed nō ut qd̄ p̄priū uirtutis sit q̄ ratur potiusq̄ qd̄ ex ea uirtutis actione eueniat. etenī uero laudē & gloriā consequimur q̄ uirtutes sunt p̄mia ī quo genere sunt q̄relæ uelut de his q̄ p̄ditū eāt rēpubli. icitatiōes de eis q̄ rei publicæ p̄futuræ sunt. miserationes siquid dāni sit uenturq̄ quibus rebus maxie prudēs & diserta dominaat̄ oratio. itaq̄ licet ī finit̄is q̄stioibus hęc q̄stionū qd̄ā sint genera auditori: eadē tamen in cās trāsferūtur ubi negotii p̄sonæq̄ cā tractat̄ ut supra abunde explicuimus accommodentur breuiter decurrit. Ad cōiecturā igitur maxime apta quæ ex causis q̄ ex effectis. nā aut cā effectu ut ignis fumo aut effectus cā ut fumus igne ē intelliguntur in coniectura. a coniunctis quoq̄ lo-

cus ut cū q̄ritur quid sit aut euenerit futurū sit cōiecturæ cōuenit etenim q̄ oibus locis coniecturæ excutitur ad
 diffinitionē p̄tinet. scia diffiniendi postq̄ qd sit scierimus p̄ximū ē ut qd id sit itelligamus. id aut diffinitione col-
 ligemus de q̄ abunde tractatū supra. Atq̄ huic generi finitimū ē illud qd appellari de eodē & de altero diximus
 qd genus forma qdā diffinitōis ē. supra post eā q̄stionē quā diffinitōe diximus explicari ostēdimus eā ēē q̄stio-
 nem q̄ ē cū q̄rit̄ q̄le quid sit eiusq̄ q̄stiois duas esse p̄tes. alterā qdē cū q̄s simpliciter. alterā cū cōparate q̄rit̄. cōpa-
 ratiois duas fecimus p̄tes: alterā cū de eodē & altero q̄rit̄: alterā cū q̄rit̄ de maiore & minore. de diffinitōe igitur
 tractās imiscet etiā q̄litas unā dūtaxat formā quā de eodem & altero diximus appellari. dicitq̄ eosdem locos cō-
 uenit hic formæ cōpationis cū
 q̄litas q̄rit̄ q̄ est cū de eodem &
 de altero q̄rit̄ ut diximus q̄ cō-
 ueniūt diffinitōi siq̄dem si q̄ra-
 tur idem ne sit p̄tinacia & pseue-
 rātia diffinitōibus iudicādū est
 p̄tinacia: ut uarro inquit osten-
 dit esse a p̄tendēdo i q̄ res sit ipo-
 sitū dicit cū demonstrātur i quo
 nō debet p̄tēdi & p̄tēditur. per-
 tinaciā ēē: quod in quo oportet
 manere si in eo p̄stat pseuerātia
 si hac uarronis diffinitōe qd i-
 terse differat p̄tinacia & pseuerā-
 tia apte cognoscitur. Nā si hāc
 rē illa seq̄tur. hāc aut nō seq̄tur. a
 cōsequenti dat exemplū si hanc
 rem illa sequitur ut si hō est ani-
 mal est. ātecedit. n. hō & seq̄tur
 animal. hāc aut nō seq̄tur ut si
 animal ē: hō est. nō. n. seq̄. ut si
 hō sit aīal sit cū multa p̄ter ho-
 minē sint aīalia: aut si huic res il-
 la antecedit. uelut si aīal ē substā-
 tia aīata sensibilis est huic nō an-
 tececit: ut si aīal ē plāta ē: aut si
 huic repugnat ut si est lux dies
 nō ē. illi nō repugnat ut dicas si
 lux ē dies ē. etenim si lux ē dies
 esse & nō ēē pōt. non ergo repu-
 gnāt aut si huic rei hāc ut si iter
 positio terre inter solē & lunā
 cā ē eclypseos illius alia cā ē ut q̄
 solares aut lunares radii non lu-
 ceāt nō q̄ppe qd intra nubes i su-
 blimeq̄ eleuatos uapores cōditi sint alia cā ē. Aut si uelut si cometes alia cā appareat q̄ ut ex alio stella sit q̄ eo
 modo licet raro appareat emicet. ex alio illud effectū ē ex alia cā ē ut in cælo galaxia colluceat quos locos in desi-
 nitā q̄stionē traducere haud difficile ē ex quouis hōz id de quo q̄rit̄ idem ne an aliud sit iueniri pōt sensus ē ex
 quolibet hōz locorū quos memorauimus id de quo erit q̄stio an sit idem qd aliq̄s dicat an qd uis aliud pote-
 rit inueniri. At tertiuū genus q̄stiois in quo q̄le sit q̄ritur in cōpatione ea cadūt q̄ paulo ante in cōpationis lo-
 co enumerata sunt. tertiuū fuit supra a cicerone interpretatū cognitōis genus & diuisū in id qd simpliciter q̄ritur
 & id qd cōpate. rurū qd cōpate in duas diuisū formas in id qd de eodē et altero diceretur cui diffinitōis locos
 aptos esse recensuimus: & id qd de maiore & minor q̄reret. cui nūc dicit cicerō locū esse accōmodatū quem su-
 pra inter artificiales ultimū tractauit. cōpatione ois est a maioribus minoribus & paribus. In illud aut genus in
 quo de expetendo fugiendoq̄ q̄rit̄ hāc est q̄litas huius p̄tis de q̄ simpliciter q̄ritur pars prima. hoc ergo dicit si
 de expetendo fugiendoq̄ q̄rit̄ adhibentur ea q̄ sunt aut aī aut corpis aut externa uel cōmoda uel incōmoda. aī
 ut scientiā. corpis ut robur. forma externa ut opes diuitiā q̄ cōmoda putāt. incōmoda his aduersa ut debilitas
 uel ægritudo deformitas uel mācū aliq̄d membrū mendicitas uel paupertas. cū igit̄ q̄ritur qd in rebus expeten-
 dū fugiendū ue sit: hāc p̄ferūtur q̄bus expetendū fugiendūq̄ esse aliq̄d ostenditur. Itemq̄ cū de honesto tur-
 piq̄ q̄ritur simpliciter intellectū q̄stiois hāc tertio loco fuit pars enumerata q̄ nūc in secūdo ponitur inqui-
 ens cū de honesto turpiq̄ q̄ritur ad animi bona aut mala ois oīo dirigēda ē: supra qd hāc cū bonis corporis ex-
 ternisq̄ cōmodi uel incōmodi afferre possēt. hic qd honestatis turpitudinisq̄ afferre possint exponitur. cū igit̄
 turpe aut honestū quicq̄ significare uolumus maxie animi p̄bamus bonis siquidem ne debilem esse aut pau-
 perem nemini turpe nisi animi uicio id obuenerit sicut ne honestum quidem aut robore corporis aut genere
 uel opibus alios excellere est nisi ad mentis cōmoda referri q̄ant. Cum autem de æquo & iniquo differitur
 æquitatis loci colliguntur. hīa causa & effectū loci esse uidentur sicut & memorati supra omnes in his formis
 diffiniendi. Atq̄ huic generi finitimū est illud quod appellari de
 eodē & de altero diximus. quod genus forma quædam est diffini-
 tionis. Si enī quærat̄ idem ne sit pertinacia & pseuerātia diffini-
 tiōibus iudicandum est. Loci autem conueniēt in eius generis diffi-
 nitione quæstioes cōsequētes antecedentes repugnātes. Adiuncti
 etiā duo quoq̄ qui sumunt̄ ex causis & ex effectis. nā si hanc rem
 illa sequitur: hanc autem non sequitur. aut si huic rei res illa ātece-
 dit huic nō antecedit: aut si huic repugnat illi non repugnat: aut si
 huic rei hec illius alia cā ē aut si ex alio hoc ex alio illud effectum
 est. Ex quouis hōz id de quo quærit̄ idē ne an illud sit iueniri pōt.
 Ad tertium genus quæstiones in quo quale sit quærit̄: in cōpatione
 ea cadunt quæ paulo ante in cōpationis loco enumerata sunt: In
 id autem genus in quo de expetendo fugiendoq̄ quæritur adhi-
 bent̄ ea quæ sunt aut animi aut corporis: aut externa uel cōmoda
 uel incōmoda. Itēq̄ cū de honesto turpiq̄ quæritur ad aī bona aut
 mala ois oratio dirigenda est: Cum autē de æquo & iniquo differi-
 tur æquitatis loci colliguntur: hī cernuntur bipartito & natura &
 instituto: natura partes hēt duas: tuitionē sui & ulciscendi ius. In-
 stitutio autē æquitatis tripartita est: Vna pars legitima est: altera cō-
 ueniens. tertia moris uetustatē cōfirmata. Atq̄ etiā rursus æquitas
 tripartita dicitur esse: Vna ad superos deos: altera ad manes: tertia
 ad homines p̄tinere. P̄ria pietas. sc̄da factitas: tertia iustitia aut æ-
 quitas noīat̄: De proposito satis multa. deiceps de causa pauciora
 dicenda sunt. Plæraq̄. n. sunt ei cum proposito cōmunia. Tria sunt

Topicor

eius q̄stiois quā simpliciter dici q̄litas eē diximus: hęc enī quā ultimā partē posuit supra secūdā i ordine fecit cuius locos eē alios dicit natura alios istituto, naturā rursum duas ptes habere tributionē sui & ulciscēdi. ius etenī natura poscit ut tribuamus unicuiq̄ qd suū ē. & si quis uim i ferre uoluerit ulcisci nobis licere natura iubēte com probamus p̄inde: ac si dicamus cām eē in natura ut id faciamus qd tacuit cicero, istituto autē ægtatis tripartita ē. una pars legitia ē q̄ lege sancit q̄ multoz opiniōe cōstitutā sūt, altera cōueniēs cū cōuentū fuerit ab aliq̄bus ut id obseruet, tertia moris uetustate cōfirmata cū ita oportere fieri arguimus qd uetusto id mor cōfirmatū sit atq̄ ēt ægtatis tripartita dicit eē, diuidit rursum ægtatis istitutionem trifarie ut una ad superos deos, altera ad

manes, tertia ad homines attine at, q̄ ad supos ingt pietas apellatur, piamus enī deū sacrificiis istituto: & ut angustius iquit pietas p̄pe cultus itelligi solet quē græci εὐσεβίαν uocant, uel dei cultū possumus dicere, secunda sãctitas quā cicero ad manes dicit attine, dicit autē apuleius & animas hoīum dæmonas eē: & ex hominibus fieri lares, si meriti boni sūt, lemures si mali sūt seu laruas, manes autē deos dicit si icertū ē bonoz, sanctū ē ut trebatius libro decio religionū refert interdū idē qd sacrum idē qd religiosū, interdū aliud hoc ē nec lacru nec religiosū ē ut nos puidi trepidare metu crinēq̄ flagratē excutes & sanctos restingues sōtibus ignis hic sãctos ac si sacros

igit genera cārū: iudicii, deliberationis, laudationis, quaz fines ipsi declarant quibus utendum locis sit. Nā iudicii finis est ius ex quo etiam nomen. Iuris autem partes tū expositio tum æquitas. Deliberandi finis utilitas cuius hęc partes quæ mō sunt expositæ rez expetendaz, laudatiōis finis honestas: de qua item est antedictum. Sed definitæ quæstiōes a suis quoq̄ locis quasi ppriis istituunt. Quæ i accusationem defensionemq̄ partitæ in quibus existunt hęc genera ut accusator personam arguat facti: defensor aliquid opponat de tribus: aut nō esse factum: aut si sit factū aliud eius facti nomē eē: aut iure eē factum. Itaq̄ aut inficialis aut coniecturalis prima appelletur, diffinitiuā altera, tertia quis sit molestum nomē hoc iuridicialis uocatur. Hęc cāz ppria argumenta ex his sumpta locis: quos exposuimus in præceptis oratoriis explicata sunt. Refutatio at accusationis in qua ē depulsio criminis quæ græce ita sit dicitur appelletur latine status in quo primum

accipiamus qd diuinitus contigerat, sicut ergo supis cultū ueteres adhibuere ita māibus mētis sinceritatem & imaculatā adhibebant cōtinetiā, sed hęc i aliud tēpus missa facio, indigēt, n. fortassis lōgiōr disputatiōe q̄ huic pposito haud quāq̄ cōuenit, tertia iustitia & ægtas noiatur tertiā ad homines attinere dicit eāq̄ uocari iustitiā & ægtatē, nā ita iustitiā diffinit plato. Δικαιοσύνη ομοιοία τῆς ψυχῆς προσαυτῆν καὶ εὐταξία τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν πρὸς ἀλλήλας τε καὶ πρὸς ἀλλήλας εἶς διαγόμεν τι κη τοῦ κατὰ εἶος ἐκαστοῦ εἶος καὶ ἡν οἰχων προαιρετικὸς εἰν τῶν φαίνωμενων αὐτῶν καὶ ὧν εἶος ἐν βίῳ νόμου ὑπῆκοος ἰσοτῆς κοινῶν κη εἶος ἡπρητι κηνομῶν æquum ita. Δικη ἀποφασισκυρι α περι α α φισβητο μενου πρῶ γ ῶ σ τ ο σ, si qd ergo pietas aut sanctitas aut iustitia uel ægtas poscat ob eas id fieri debere arguemus ut ex cā pbetur effectus, de pposito factis multa: deinceps de cā pauca dicēda sūt, plæraq̄, n. sunt ei cū pposito cōmunia, post traditā locoz cognitio nē cicero supra q̄stionē ita diuisit ut diceret alterā eē ifinitā: quā thesin græci: nri ppositū uocat, definitā alterā hęc hypothēsin græci, latini cām noiānt, cū igit de pposito ingt abūde tractauerimus: supest ut decā pauca referamus sigdē multa sūt i cā q̄ pposito cōueniūt ut nos ostendimus. Tria sunt igitur genera cāz ita p̄ene oēs cōueniūt iudicii deliberationis: laudationis, i. demonstrationis, hoz fines declarāt q̄bus iquit locis nobis sit utēdū, nā iudicialis generis finis ē ius: unde iudiciali nomē iditū, iuris aut ptes tū sunt expositæ cū ægtatis, diuisit, n. q̄ litatis q̄stionē i eā q̄ simpliciter & eā q̄ cōpate dicere, q̄ at simpliciter dicere, diuisit i id qd de experitēdo & fugiēdo, de honesto & turpi, de æquo & iniquo, unde tria hęc cāz genera descēdūt eorūq̄ materies & q̄ a sine unius cuiusq̄ dinoscit, iudicialis, n. generis finis ē ius, iuris aut partes exposuimus cū de ea q̄stioe q̄ d æquo & iniquo ē tractātes ei pprios locos subiecimus: qui i iudiciali genus trāsferri ēt possūt: hoc ē ad definitā q̄stionē eāq̄ in q̄ de iure q̄rit deliberādi finis utilitas generis deliberatiui finis ē utilitas de q̄ utilitate cū de expetēdi fugiēdiq̄ q̄stiois locis differuimus abūde diximus, laudatiōis finis honestas: de hoc quoq̄ supra dictū: ubi locos eius q̄stionis q̄ de honesto turpiq̄ fuit exposuimus: sed definitæ q̄stioes a suis quoq̄ locis q̄si ppriis istituūtur eruuntur ex ppriis locis definitæ q̄stioes: ut cū an factū sit qd factū aut q̄le sit q̄rit, Quæ i accusationē defensionēq̄ partitæ i q̄bus existūt hęc genera, licet, n. pprie i iudiciis accusat aliqd defēdereq̄ dicamur: tamē & cū suademus dissuademus: aut laudamus rep̄hēdimus: aut accusamus quodāmō: aut defēdimus, ut accusator psonā arguat facti defēsor aliqd opponat qd definitæ q̄stiois ppriū ē: aut nō eē factū arguit, unde cōiecturalis uel inficialis status nascit, inficialis ē cui ab ificiēdo nomē ē, cōiectura dicta ē a cōiectu, i. directōe qdā rōnis ad ueritatē, itaq̄ qa in ea de q̄stione accusator cōiectura reus ificiatiōe utitur ea noiā ei q̄stioni idita putauerūt, Aut si sit factū aliud eius facti nomē eē aut p hoc: quoniā diffinire qd nō sit oportet definitiuā nascitur cōstitutio, Aut iure eē factū hoc ē an sit iure an iniuria factū q̄ritur & iuridicialis quā græci Δικαιολογεῖον noiānt appellatur: sed id uerbū hęc rem pagz exprimef putat cicero sane ut supra quoq̄ diximus: tertia qd quoniā de facti q̄litate q̄ritur q̄litas generalis noiata ē, ea aut distributa ē i negocialē iuridicialēq̄, iuridicialis rursum i absolutā & assūptiuā: sed quoniā de definita qdōne loquitur i q̄ de rebus ipsis q̄ritur certis destinatisq̄ psonis qd iuridicialis ppriū ē: nā i negociali, quā græci πρῶ γ ῶ σ τ ο σ τ ἰ κ η ν uocat remoto psonaz cōplexu de rebus tātū q̄ritur q̄cquid ipse i primo rhe/

toricorū de inuētiōe dixerit iurisdicialē dixit appellari. Harū causarū ppria argumēta ex his supra locis quos
 exposuimus in pceptis oratoris explicata sūt: in secūdo. n. rhetoricæ artis libro singularū definitagz q̄stionū lo
 cos diligenter ē psecutus. Refutatio autē accusationis in qua ē depulsio criminis græce stasis dī. appellatur lati
 ne status i quo primū insistit q̄si ad repugnādū cōgressa defensio: quod cicero statū id qdē cōstitutionē uocat:
 alii q̄stionē: alii qd ex qōne appeat: alii caput. i. κεφαλαίον γενικῶς τῶν. ad qd referūtur oīa quoz appellatiōis
 uis eadē ē: statū qdā dixerūt primā cāz cōflictionē: sed nō ē status prima cōflictio fecisti nō feci: sed quod ex pri
 ma cōflictioe nascitur. i. genus qōnis fecisti: nō feci. an fecerit: hoc fecisti nō hoc feci: qd fecerit aut ēt si feci recte
 feci ex his apparet primū conie
 ctura secūdū finitione tertiū q̄li
 tate eē q̄rendū: prima erit qō cō
 iecturalis: secūda finitimi: tertia
 generalis status: sed cicero hic di
 cit statū eē i quo primō insistit
 q̄si ad repugnādū cōgressa defē
 sio: cui rei repugnat Cornelius
 celsus dicēs nō a depulsione su
 mi sed ab eo q̄ propositionē suā
 cōfirmer: sed celsū quintilianus
 multis rōnibus nō recte cēserē
 cōuincit. itaq̄ tutius ita nos de
 finire posse statū arbitratur: ut
 cū sint frequēter in cā diuersi q̄
 stionū status in eo credere statū
 cāz: qd eēt in ea potentissimū: &
 in quo res maxime uersaretur:
 id autē si qs generalē qōnē uel caput generale dixerit malit cum hoc mihi nō erit pugna nō magis q̄ si aliud adhuc
 quo idē intelligatur eius rei nomē iuenerit. Atq̄ in deliberatiōibus & laudatiōibus iudē existūt status subaudi
 q̄ in iudiciis existunt qd qdā negarunt: eteni status ad iudicialē tātū ptinet materiā putauerūt quoz incitiā ipa
 statuū tractatio ostēdit q̄ppe q̄ i oibus generibus eē facile inueniātur: idq̄ ostēdit cicero dicēs: nā & negātur sæ
 pe ea futura q̄ ab aliquo in snia dicta sunt fore si aut oīno fieri nō possint: aut si sine sūma difficultate non pos
 sint: in q̄ argumētatiōe status cōiecturalis existet cū sit genus deliberatiuū. Aut cū aliqd de utilitate qd delibe
 ratiuū generis ē finis: honestate autē demōstratiuū æq̄tate iudicialis sunt fines. Deq̄ his rebus q̄ his sunt contra
 riæ ut in cōmodo turpi iniquitate q̄ eisdē generibus ut prius ostensum ē subiiciunt: aut iuris: aut noīs de cōiectū
 rali dixit adiungit. iuris q̄ iurisdicialis q̄stionis hoc ē an iure factū sit status. nominis autē diffinitiuus. Quod
 idē cōtingit in laudationibus. in iudiciali eē status oēs cōsentiant i reliqs generibz aliq̄ negarunt in deliberatiuo
 mōstrarunt eē posse nunc qd in demōstratiuo quoz esse possint ostendit: nā aut negari inq̄ pōt qd laudat qd
 p̄sentis t̄pis est demōstratiuū q̄ generis & cōiecturalis status erit qō: aut nō eo noie q̄ status diffinitiuæ q̄stionis
 erit. Aut oīno nō esse laudabile qd nō recte nō iure factum sit q̄ status generalis esse q̄stionis facile depræhen
 ditur q̄bus inquit cicero generibus subaudi statuum cæsar nimis imprudenter usus est in eis libris quos anti
 catones inscripsit q̄ eos contra catonem uticensē scripserit qui tyrānidem effugiens mori melius q̄ seruire ar
 bitratus sit. Sed quæ ex statu contētio efficit eā græci κρινομενον uocat. mihi placet id quoniā qdē ad te scribo
 q̄ de reagis uocare. Inuentis q̄ supra memorauimus intuēdū deinceps hermagoræ uidetur qd sit: qō: rō: iudi
 catio: cōtinēs: qō latius intelligitur oīs de q̄ in utrāq̄ p̄tē uel in plures dici credibiliter pōt: dupliciter. n. accipiē
 da est: altero mō primā aduersarioz cōtentionem appellamus quo etiā minores oēs cōplectimur: diffusā. n. hēt
 qōnē: ut in cōiectura cœpit ne pecunias decius: in diffinitioe minuerit ne maiestātē norbanus. in æq̄tate iure ne
 occiderit opimus gracchū: hæc q̄ primā habent cōtentionē ex arguēdo & resistendo lata & fusa sunt: altero quo
 significamus summā illā in q̄ cā uertitur ex q̄ nascitur status. Theodorus illas capita uocat generalia sicut ex il
 lis pēdentes specialia & q̄stioes ex qōne nasci & spēm in spēs diuidi cōuenit. Rō qd oi τῶν uocat alii est ea q̄ res
 fertur a reo ad recusandū depellendi criminis cā: ut si Orestes accusetur matricidii: nisi dicat iur feci illa. n. patrem
 meū occiderat: nō habet defensionem q̄ sublata oīs cōtrouersia quoz sublata est. ergo eius cāz rō est q̄ illa aga
 ménona occiderat: hæc rō noiat nō qn ea q̄ cōtra rōnem defensionis asserūtur nō minus q̄ ipæ rōnes defensio
 nis rōnes appellari possint: sed distinguēdi grā id factū. Iudicatio qd græci κρινομενον uocat est ut Cicero in
 rhetoricis inq̄t q̄ ex ifirmatiōe & cōfirmatiōe rōnis nascit cōtrouersia ut si orestes dicat licuit mihi matrē meā
 occidere: illa. n. meū patrem occiderat: attamen inq̄t aduersarius abs te filio matrē necari nō oportuit: potuit. n.
 sine tuo scelere illius factū puniri. ex hac deductioe rōnis illa sūma nascit cōtrouersia quā iudicationem appel
 lamus: ibi ergo iudicatio ubi qō: nec ut si dicat Orestes occidit recte: nō recte an recte occiderit qō: tamen statū
 iudicatio cōtendit recte occidi quādo illa patrem meū occiderat: respondet sed nō iō tu m̄rem debuisti occide
 re an debuerit hæc iudicatio. Cōtinens. i. συνηγορον qd alii firmamentū uocat: est ut Cicero i rhetoricis inq̄t fir
 missima argumentatio defensoris & appositiuissime ad iudicationem: ut si uelit orestes dicere eiuſmodi animū
 m̄ris suæ fuisse in patrem suū in seipm ac sorores in regnū in famā generis & familiæ ut ab ea pœnas liberi sui
 potissimū peter debuerint: q̄busdā id uidet esse post qd nihil q̄rit q̄busdā. id qd ad iudicationem firmissimū af
 fert: sed qd diximus oē i ordinē digeramus utamurq̄ eodē quo oēs usi sūt exēplo. Orestes matrē occidit hæc ē
 cā q̄ i iudiciū defert hoc cōstat: an licuerit oresti m̄rem occidere qō generalis dicit se iuste fecisse status erit q̄li.

Topicorum

ratis quaestio specialis an iuste id fecerit: ratio quia clytaemnestra agamēnona maritum suum patrē orestis occi-
dit iudicatio an potuerit uel nocentē m̄sem a filio occidi: quod ad continens uel firmamentū attinet supra exē-
plum posuimus: sed breuius ueriusq; est quod dixerūt aliq; qui statum: & continens: & iudicationem idem esse
uoluerūt: idq; potiusq; quod hęc affectata subtilitas circa nomina rez; ambiciose laborat: simpliciusq; est & p̄ba-
bilis id facere q̄ per minutas rerū particulas rōnē docendi cōcedere: sed redeo ad ciceronis uerba, inquit enī, sed
q̄ statu cōtentio efficitur eam gr̄ci, κρινομενον uocant, mihi placet id quoniā q̄dem ad te scribo qua de re uo-
care, In his secū & cicero paulū dissentit, In rhetoricis, n. ubi hermagorā secutus inqt cōsiderato genere cause cō-

scribo qua de re agitur uocari. Quibus autem hoc qua de re agit
continetur: hęc cōtinentia uocent̄ quasi firmamēta defensionis: q̄
bus sublatis defensio nulla sit, sed quoniā lege firmius in cōtrouer-
siis disceptādis eē nihil debet dāda est opera ut legem adiutricem
& testē adhibeamus. In qua re alii quasi status existūt noui, sed ap-
pellantur legitimæ disceptatōes. Tū, n. defēdit̄ non id legē dicere
quod aduersarius uelit: sed aliud. Id aut̄ contingit cū scriptū ambi-
guū est: aut duæ sn̄iæ differētes accipi possunt. Tū opponitur scri-
pto uoluntas scriptoris ut quærat̄ uerba ne plus an sentētia uale-
re debeāt. Tū legi lex cōtraria assert̄ ista sunt tria genera que con-
trouersia ī oī scripto facere possunt. Ambiguū uel disceptātia scri-
pti: & uoluntas scripto cōtraria, iā hoc p̄spicuū est non magis ī le-

gnita cōstitutione cū simplex ne
an iuncta sit intellexeris: & scri-
pti an rōnis habeat: & cōtrouer-
sia uideris: deinceps erit uidēdū
q̄ q̄, q̄ rō, q̄ iudicatio, quod fir-
mamētū caulā sit, quæ oīa a cō-
stitutione proficiantur oportet
q̄ ea q̄ ex cōflictione caularū gi-
gnitur cōtrouersia hoc mō, non
iure fecisti, iure feci, carum hęc ē
cōflictio ī qua cōstitutio cōstat,
ex ea igit̄ nascit̄ cōtrouersia quā
q̄onem dicimus hoc modo, iu-
re ne fecerit rō ē ea q̄ cōtinet cau-
sam q̄ si sublata sit nihil in cā cō-
trouersia relinq̄tur hoc mō, ut
docēdi cā īfacili, & puulgato exē-
plo cōsistamus, orestes si accuse

tur m̄ficidii nisi dicat iure feci, illa, n. patrem meum occiderat non habet defensionem: qua sublata omnis cōtro-
uersia quoq; sublata ē: ergo ei causā rō est q̄ illa agamēnona occiderit iudicatio est q̄ ex infirmatiōe: & cōfirma-
tione rōnis nascit̄ cōtrouersia, nā sit nobis exposita ea rō quā paulo ante exposuimus, illa, n. meū inqt patrem oc-
ciderat, attamē inqt aduersarius abs te filio matrē necari nō oportuit: potuit, n. sine tuo scelere illius factū pani-
ri, ex hac deductiōe rōnis illa summa nascit̄ cōtrouersia quā iudicationē appellamus, ea est eiusmodi, rectum
ne fuerit ab oreste matrē occidi cū illa orestis patrem occidisset: firmamentū est firmissima argumentatio defē-
soris: & appositissime ad iudicationē, In partitionibus aut̄ inquit primus ille status habet rationē facti criminis
ipsa coniectura īficiationēq; facit: secūdus quod nō sit in re quod ab aduersario ponit̄ in uerbo tertius qui id re-
cte factū eē defendit quod sine ulla noīs cōtrouersia factū fatef, deinde unicuiq; rōni opponendū est ab accusa-
tore id quod si non eēt in accusatōe cā oīno eē nō posset: itaq; ea quæ sic referūtur cōtinentia carum uocētur q̄q;
non ea magis quæ cōtra rōnem defensionis asserunt̄ q̄ ipæ rationes defensionis continent causas: sed distingue
di gratia rationē appellamus eā que refertur a reo ad recusandū depellendi criminis cā: q̄ nisi esset quod defēde-
ret non h̄ret: firmamentū aut̄ appellamus q̄ contra ad labefactandū referē sine quo accusatio stare non potest
ex rationis aut̄ ex firmamenti cōflictione: & quasi concursu: quaestio q̄dē exorit̄ quā disceptationem uoco-
in qua qd̄ eueniat in iudiciū: & de quo disceptet̄ q̄ri solet: ex his, n. primum nobis licet uidere quod iudicationē
in rhetoricis nominauit hoc est κρινομενον, ut hic, trebatio qui erat iuris consultus alludens qua de re agit ap-
pellari: deinde ut in rhetoricis iudicationem eā esse dixerit q̄ ex rationis ea cōtrouersia nascit̄ qua īfirmatione
cōfirmatōeq; deducit̄: hęc aut̄ ex statu cōfectā cōtentionē iudicationē eē dixit, In partitionibus uero oratoriis
ut supra ostendimus firmamētū id quod opponit̄ defensionis quod ab accusatore cōtinēs quædā inferat̄ in reū
nō nominauit: hic aut̄ cōtinentia defensionē quibus sublatis defensio nulla sit: firmamentū appellauit: cū id rōnē
in partitionibus dici uoluerit: inqt, n. q̄bus autem qua de re agit̄ cōtinet̄: hoc est unde iudicatio descendit ea cō-
tinentia uocent̄ q̄ si firmamenta defensionis quibus sublatis defensio nulla sit, Sed quoniā lege firmius in cō-
trouersis disceptādis esse nihil debet danda est opera ut legem adiutricem & testem adhibeamus: in qua re alii
quasi status existunt noui quæ appellantur legitimæ disceptatōes q̄ tripartitam esse in oibus causis rationē no-
bis licet intelligere prima longe fortissima tuēdi ratio si negari p̄t, p̄xima si negari factū esse negetur: tertia q̄
recte factum defendit̄: q̄bus si deficiamus ultima quidē: & iam sola supereft salus aliquo iuris adiutorio elabē-
di a crimine, hęc q̄ tuor q̄ generales status uocātur in duo genera descēdūt rōnale: & legale: rōnale simplicius ē,
quia ipsius tantū naturæ cōtemplatione cōstat, itaq; in eo latis est ostendisse coniecturam finitionem, qualitatē
legalium plures sunt species, p̄pterea quod multæ sūt leges: & uarias habent formas: alia ē cuius uerbis utimur:
alia cuius uoluntate alias nobis cum ipsi nullam habemus adiungimus alias inter se cōparamus, alias in diuer-
sum interpretamur: sic nascuntur hęc uelut simulacra ex illis tribus propriam faciem ostendentia aut scripti
aut uoluntatis quæ sine dubio: aut qualitate aut cōiectura continentur: finitio quoq; utriq; generi quodq; re-
rum quodq; scripto cōtemplatione cōstat cōmunis est, hęc omnia licet in illos tres status ueniant tamen quia
habent aliquid uelut proprium permittitur ut legales status uel questionēs uel capita quædam minora nomi-
nentur dum sciamus nihil ne in his quidem præter tria quæ diximus quæri, Iam hoc p̄spicuū est nō ma-
gis in legibus q̄ in testamentis in stipulationibus in reliquis quæ ex scripto aguntur posse cōtrouersias eadē
existere, in omni enim scripto quæri ea quæ diximus possunt.

In libris explicantur subaudi ubi precepta tradunt oratoria. Nec solum perpetue actiones de quibus locuti sumus, sed et partes orationis de quibus iam sumus dicturi. Hisdem locis adiuuantur quibusdam sedibus, & principiis quibus consistunt & componuntur. Partim propriis ut alteri parti non conueniant. Partim conibus, qui omnibus in tali materia possint conuenire. Ut in principiis quibus: ut beniuoli, ut dociles, ut attentis sint quae audiatur efficiendum est propriis locis, beniuolentia, nam quattuor ex locis comparat ab nostra ab aduersario: a iudicium persona ab ipsa causa: docilitas duobus ex locis fit: si aperte: & breuiter summam causam exponemus hoc est in quo consistat controuersia, attentionem captabimus si demonstrabimus ea quae dicturi erimus magna noua incredibilia esse aut ad omnes aut ad eos qui audiunt: aut ad aliquos illustres homines: aut ad deum immortalem: aut ad summam, r. p. pertinere: & si pollicemur nos breuiter nram causam demonstraturos atque exponemus iudicationem: aut iudicationes si plures erunt: quae omnia qui de preceptis rhetoricis locuti sunt tractauerunt. Itemque narrationes ut ad suos fines spectent, i. ut planae sint ut breues ut euidenter ut credibiles ut moratae ut cum dignitate. Quae quaquam in tota oratione esse debent magis tamen sunt propria narrandi. quae autem consequitur narrationem fides ea persuadendo quoniam efficitur qui ad persuadendum loci maxime ualeant dictum est in his quibus de omni ratione dicendi. Peroratio autem & alia quaedam habet: & maxime amplificationem. Cuius effectus hic debet esse ut aut perturbentur animi aut tranquillentur. Et si ita iam affecti ante sunt ut augeat eorum motus aut sedet oratio. Huic generi in quo: & misericordia: & iracundia: & odium: & inuidia: & caetera. ea in affectione perturbantur: praepcepta suppeditantur: aliis in libris quos poteris mecum legere cum uoles. Ad id autem quod te uelle senseram cumulate satis factum esse debet uoluntati tuae. Nam ne praeterirem aliquid quod ad argumentum in omni ratione reperiendum pertinere plura quam a te considerata erant sum complexus, fecique quod saepe liberales uenditores solent, ut cum aedes fundumue uendiderint rutis caesis receptis: concedant tamen aliquid emptori quod ornandi causa apte & loco positum esse uideatur. Sic tibi nos ad id quod quasi mancipio dare debuimus ornamenta quaedam uoluimus non debita accedere. FINIS.

rum in omni ratione reperiendum pertinere cum coeperim inquit de sedibus loqui argumentorum idque tu quoque me poposceris non praeterirem quicquid quod ad hanc rem attineret. Fecique quod saepe liberales uenditores solent: ut cum aedes fundumue uendiderint rutis caesis receptis concedant: tamen aliquid emptori quod ornandi causa aptae: & loco positum esse uideatur. sic tibi nos ad id quod quasi mancipio dare debuimus ornamenta uolumus non debita accedere: elegantissimo exemplo peroratione Cicero concludit: hoc, n. dicit liberalium uenditorum est: ut cum fundum aut aedes uendiderint, & in uenditione sibi receperint ruta: & caesa concedant tamen aliquid emptori quod ornare aedes aut fundum quod emerit possit: idque praesertim si aperte: & suo loco positum uideatur: quo fit ut minus a bono uenditore abneget. sic nos cum reddidissimus tibi quod debuimus ornamenta adiecimus quaedam quae illis debita: & opportuna accessisse credidimus. Rutis & caesis receptis concedant aliquid emptori. Inquit, n. Vulpianus iuriscōsultus si ruta caesaque excipiantur in uenditione ea placuit esse ruta quae eruta sunt ut arena creta: & similia, caesa ea esse: ut arbores caesas: & carbones, & his similia. Gallus autem aquilius cuius mella refert opinionem rectae ait frustra in lege uenditionis de rutis: & caesis contineri: quia si non specialiter uenerint ad exhibendum de iis agi posse: neque enim magis de materia caesa aut de arena cauendum est uenditori quam de caeteris quae sunt pretiosiora: hinc dixit Cicero ruta: & caesa recepta a uenditore: quia licet aquilius gallus frustra in uenditione contineri existimet quippe quod si non specialiter uenerint possint redhiberi: cauendum tamen sit non tantum in pretiosis rebus: sed etiam leuioribus a uenditore. Sic tibi nos ad id quod quasi mancipio dare debuimus: siquidem & tu poposceras: & ego promiseram me traditurum tibi topicorum argumentorum rationes: itaque licet non omnino mancipio haberemus quippe quod laborem hunc potuimus subterfugere: tamen meo erga te amore quasi mancipio haec dare compellebamur: & ad illa exornanda alia adiecimus: licet non tantum ego ea promiserim: sed ne tu quidem poposceris idque fecimus ne huic rei conficienda quicquam admodum deesset: quo tanta res suis partibus absoluta uideretur.

Topicorum Ciceronis libellus cum commentario, a domino Georgio Valla placentino viro utique eloquentissimo: ac omnibus liberalibus artibus ornatissimo composito finit.

GEORGIUS Valla Placentinus Hermolao Barbaro Veneto peritissimo Patricio Sal. P. D.

Latonis liber qui timæus uel de natura iscribit: in quo more modoq; platonico per dialogū loq; iducunt Socrates: timæus: hermocrates: critias doctissimoz; oīum consensu Hermolae Barba- re abstrusus atq; reconditus non iniuria haberi solet: & perinde perq; paucissimis iisdēq; doctissi- mis dūtaxat obuius & apertus est: dum arithmeticas similitudines perscrutādā reꝝ naturā ac- commodat. dum musicas proportionēs cum naturā uiribus confert: dum geometricas figuras inuestigat quā naturā reꝝ fere affici uideantur atq; comparari: dum astroꝝ motus & animaz formas seu entelechias molitur

Uta sunt a nobis in academicis nostris conscripta contra physicos: & sæpe. P. ni- gidio carneadeo more ac modo disputa- ta. fuit. n. uir ille tum cæteris artibus quæ quidem dignæ libero essent: ornatus oī- bus. tum acer inuestigator: & diligēs ea- rum rerum quæ a natura inuolutæ uidē- tur: denique sic iudico post illos nobiles pythagoreos: quorum doctrina extincta est quodāmodo Cū aliquot sæcula i Ita-

lia Siciliaq; uiguisse hunc extitisse qui illa renouaret: qui cū me in- ciliciā pficiscētē ephesi expectauisset Romā ex legatiōe ipse de- scendens: uenissetq; eodem mytilenis mei salutādi uisendiq; causa cratippus peripatheticoz; omnium: quos quidē ego audiuerim: fa- cile princeps. perlibenter & nigidium uidi: & cratippum cognoui.

indagare: hæc & id genus alia ibi memorādo ad naturalem illam iustitiam siue æquitatem rettulit leges ponendo: uiuendiq; for- mulas sciscendo: ubi timæus lo- crus: ut nostri numerosi illius py- thagoræ numeros disciplinam/ que secutus hæc longa disputa- tione psecutus est: ut cum mul- ta ultro citroq; inter illos sermo- cinando iactata forent: tandem timæus numinis prius ope iuo- cata de ortu animæ dicere ordia- tur: de cæli elementorumq; har- monia: & creatione differat: de fi- xis: de errātibz stellis earumq; motibus: de cælo ut ex ea qua & elementa constare uideri uolue- rit materia: de quatuor aialium generibus hoc est cælestibus: uo- latilibus: natatilibus: & terrestri-

bus de ortu generis humani cor hominum sapientes alii & alii insipientes: de uisu: de imaginibus quæ in specu- lis. & huiusmodi corporibus referantur: de silua: de tempore: de corporum diuersis humōribz: de corporis sen- sibus: de colorum uarietate & mutatione: de principio uitalis essentia: de anima & partibus eius & locis: de cor- poris membris & artubz: de ægritudine corporis: de ægritudine animæ: de remedio utriusq;: de uniuerso mū- do: & quæ mundus complectatur: de diuina potestate ita concludens *οδεδ κοσμος ουτως ωον ορατον τα ορα- τα περι εχον εικων του ποιητου θεου αις θητος μεγαισος και κρισος και λισος τε και τελεωτατος γεγδεν εις ουρανοσ οδε μονογενησ ων.* Cum igitur huiusce operis platonici Cicero eam solum partem latinam sibi faciendam esse censuerit: quæ a mundi genitura ad eum usque locum porrigitur qui de uisu tractatus est: ita la- tinam fecit ut suū maluerit iudicium q̄ digesti a Platone operis ordinem sequi: quippe qui non nulla interce- pit quod proposito ei quadrare: ac conducere minime uiderentur: hunc porro locum tatum modo uertit quod potissimum intellectu nedum tractatu multo difficillimus sit perideque uideri nobis possit Cicero ad res mul- ta offusas caligine: & ad doctrinæ mirificæ sensus latine enodandos explicandosque suam experiri uoluisse elo- quentiā: non minusq; ex æschynis & demosthenis quas in seinuicem habuerunt oratores illi isignes capitalibus orationibus. nā & eas latinas fecit ostendere nobis quod nam demū id loquendi genus apud latinos foret quod a græcis atticū diceretur. Proinde hoc tam reconditū Ciceronis opus tēpoz; iniuria: & librarioz; incuria prius mē- dosissimū & aliquot in locis præpostere digestū diligentia q̄tulacūq; in me fuit ac labore recognitum correctūq; & deniq; interpretatū: non doctrinā unde longe absum ostentandi: sed lucubratiūculis meis te æquissimum & doctissimū iudicē adhibendi causa tibi mancipandū uouendūq; duxi quo faulstū sibi ex præclarissimo nomine tuo sumat auspiciū: quod ut in ciuitate lōge excellētissima genere præstantissimū est: opibus lautissimū: maiore laudibus insigne: more elegantissimoz; norma singulare reꝝ usu sollers. & nos te lenem te benignum te mētis acie uelocem in omni dicendi genere facundum esse cognoscimus stilo sensibus acutis crebꝝ: grauem iucundū: uerbis pprium: significantem: emēdatum: ornatum: doctum in utraq; lingua & deniq; in omni disciplinaz; ge- nere præcellentem: ita ab his tot tantisq; uirtutibus ad hunc laborem meum laudem aliquā deriuare posse mi- hi uisus sum si tuæ acerrimi iudicii subiceretur incudi. Vale.

Georgii Valle uiri eloquētissimi ac omnibus liberalibus artibus ornatissimi In Marci Tullii Ciceronis libꝝ de

uniuersitate commentarium ad Hermolaum Barbarum Venetum peritissimum patricium. Uta sūt a nobis in academicis nr̄is cōscripta & ce. Terentio Varrone: & Pōponio attico p dialogū cōtra eos q reꝝ naturā cās nō satis pbabiliter attigerāt: differēte. Disputata. i. i utraq; partē pposi- ta qōne copiose & acute diferra: ut ipse disputasse dī carneades: q ut alias sæpe ita romæ legatus au- diēte cēsorio Catone nō minoribus uerbis cōtra iustitiā fert differuisse: q̄ pridie p iustitia dixerat. Inuolute uidēt. q̄ ipa reꝝ natura texisset aut q̄ reꝝ natura paulo abstrusior uideret. pythagore os. scia noie isignes oībz mathematicis disciplinis a pythagora eruditos. Exticta ē. quoniā pauci Cice. tpe mathe- maticis disciplinis ingeniū suū excoluerūt. In italia ubi diu pythagoras numæ Pōpiliū docuit tpibus. Cratippus

cui Ciceronis filius athenis operam dedit. Consumpsimus ad hunc usque locum Ciceronis sensus quidē sunt, quæ uero sequuntur oia timæi sunt locri apud Platonē differētis quæ Cicero ipse latina fecit. Habet ortū, sane quod Cicero neque habet ortū: chalcidius: quod timæi magnā partē in latinū uertit traducit carēs generatione quod ad uerbū cōuersum est, nā Plato γενεσιν Δε inquit ουκ εχον, Augustinus genesin latine tū ortū tū natiuitatē uocat in prædicatione libro, generatio autē ut Plato diffinit est motus ad id quod futurū est eētiae alterius in alterā trāsmutationis accessus, nō igitur habet ortū quod semper fuit, hoc autē præcipuū & peculiare diuina hēt eētia: quæ rebus ortū dedit ut cū ipso æterna fuerit sapiētia, semper autē, est quæ apud ipsum nulla præteriti aut futuri tēporis dimēlio est: tēps, nā sidgez tēperie & modo dictū: sed tantū æui infinita series sane quod Cicero inquit & quod gignat nec unquā sit chalcidius uertit, quod itē quod gignit necē semper, fidelius ergo & aptius Cicero, nā inquit Plato και τι το γινωμενον μεν αιον δε ουδαιροτα, quod ut uerbum uerbo reddā & quod gignat inquit quod semper nec unquā sit quozq; alterz quod ortu: caret, Intelligētia, hoc est quod nil fere aliud est quā intelligētia: & rō nec mutatur ut deus & prius diuina in hoīe uestigia ueritas & ueritatis species ut itellectus mēs rō & cætera huiusmodi quæ in deo quod pfectissima ut nihil pfectius possit excogitari, in hoīe autē hoz quædā dūtaxat sūt simulacra, unde & humana ortū hēt sapiētia, Alterz quod, chalcidius autē inquit, porro alterz opinione cū irrōnali sensu opinabile ppter ea quod icertū nascens & occidēs: neque unquā existēdi cōditione cōstanti & rata pseuerās, illud autē alterz quod affert opinione: sensus rōnis expers, Plato inquit το Δου Δοξη μεταιθασεωσ αλογου, quod chalcidius ad uerbū trāstulit iquies, alterz opinione cū irrōnali sensu, distinguēdū igitur illud est Ciceronis ut nō sit affert opinionē sensus: sed expers sensus rōnalis: & rōnis expers: quod est opinabile, sensus rōnis est quo rōne nitimur, rōnis expers quo opinione ad credēdū iducimur: ut uidēdo: audiēdo: odorādo & reliqs sensibus patiēdo quod quod: ut si perticæ partē in aquā demergas: uisu p̄uasus credas obtortā: aliquatōz crassiorē quæ sub aqua quā ea quæ extra aquā emineat, at rōne oēm dubitationis nebulā excutiēs: quod ueget sit discernes, ita quod quod genitū est labile, caducū: moribūdū eē necesse est ut quæ mūdo cōtinent oia in materia formaq; cōplexa, ideo subiūgit quod totū opinabile est gignit & iterit nomē quod nactū fuerat amittit, Nec unquā uere potē eē, hoc autē dicit, tā continuus est rez lapsus ut unū & idē diu pmanere nō possit frustreturq; opinione gigni necesse est, Cās Aristoteles oēs quod drifarie partitus est, in materialē: formalē: finalē: agētē: quibus Plato adiecit exēplare atq; istrumētale, sine his causis aut hāz aliquibus gigni quod nō potē: quod obrē & chalcidius quod a Cicerone p̄termisū est subnectit, nihil, n, sit cuius ortū nō legitima cā & rō pcedat quod Plato inquit παντι γαρ αδυνατον χωρισ αιτιου γενεσιν σχειν, quod, C, subiectū uisum est efficiat necesse est: ordo uerborz est, quocirca necesse est opus ad quod sibi pponit exēpla p̄clarz efficiat is quod aliquod munus efficere molit si ituebit eā spēm quæ semper eadē ē: sed quod Cicero spēm inquit Plato τῆν ιδεῖν και δυναμιν dixit, i, spēm & uim cōsequitur, quē locū chalcidius: ita uertit, at uero ad natiuū respiciēs generatūq; cōtemplās: minime decoz, Plato autē sic ουδαιρισ το γεγονοσ γενητωσ παρα Δειγυατι προσχωμενοσ ου καλον, idē ergo dicit quod, C, Omne igitur cælū, cælū Aristotelis testimonio in libro quod de cælo & mundo iscribit, dicit tū globus ultimus, tū etiā oēs una globi: & æther & ipse aer noiatur, Lucretius quæ generant in hoc cælo qui dicit aer: cælū Varro quod sit sideribus sculptū & mūdū a globoz motu dictū purat, Plinius uero: nā quē κοσμον inquit græci noiē ornāmēti appellauerūt eū & quod chalcidius inquit corporeus: sed corporeū dicimus quod de corpore aliquo factū est ut ferreum lignēū & similia, corporatū uero quod habeat corpus ut tunicatū armatū: uestitū: loriatū: quod tunicā: arma uestē: lorica habeat, talia quæ corpus hēt, sensū mouēt, tāgere, n, & tāgi nisi corpus nulla potē res inquit Lucretius, oia autē talia sēsū mouēt hoc inquit Plato παντα δε τα τοι αυ τα αιθητα, neoterici apud Aristotelē semper αιθητων sensible, Lucre, autē sēsibile uertit, cōsidūt, i, opinatōe cōsidūt, Plato dicit Δοξη περιληπτικα quod significat opinioe cōpræhēsa sūt, quæ ortū, ea quozq; labi quo ad itereant diximus idcirco ulla teneri cognitione nō posse, Nihil autē gigni, hoc ultimū chalcidius uertit iuētū ipossibile digne p̄fari, ubi iquit Plato και ευροντα εις παντασ αδυνατογ λεγειν ad uer

De uniuersitate

bū igit̄ tranſtulit chalcidius alibi quoq; plato θεου. inquit εὑρεῖν μὲν οὐρανόθεν νοησάει δὲ ἀδύνατον. i. deum qdē iueniſſe haud facile ē. itellexiſſe at̄ ipoffibile. & rurſū alibi, ἀρρητόν ακοκτωνομοσον uocat. i. didictū & inoſa bilē. Rurſus igit̄ ſpēm æternitatis imitari maluit. hoc plato ita expreſſit. Δηλον ὡς πρὸς το αἰδιον εβλεπεν hoc ē nō dubiū qn æternū reſpexerit p̄ſtātius. neq; eius ædificatore p̄ſtātius hoc plato inqt. ολαρισοσ των αι τρων. i. hic uero optimus cāge. Aeternū eē. ſimulacrū æternū eē alicuius æterni plato inqt. αι κονα τινος ειγαι. hoc ē ſimulacrū alicuius eſſe ergo ſicut ſupra in mutabili æternitate. ita hic mūdū æternū eē addidit cicero: ut ex æterno qd̄ apud ſolū deū fuit. hūc quoq; genitū eē æternū uoluerit. Difficillimū: hoc calcidius fidelius trāſ-

tis iuenire difficile & cū iam inuenerit iudicari in uulguſ nephas. rurſus igitur uidēdū ille fabricator tāni operis utrū ſit imitatus exēplar. id ne qd̄ ſemp unū & idē: ut ſui ſimile. an id qd̄ generatū ortū q; dicimus. At qui ſi pulcher eſt hic mūdus ſi probus eius artifex: profecto ſpeciem æternitatis imitari maluit. ſin ſecus quod ne qui dem dictu ſas eſt generatū exemplū ē pro æterno ſecutus: nō igit̄ dubiū quin æternitatē maluerit exequi: quādo quidē neq; mūdo q̄cquā pulchrius neq; eius ædificatore p̄ſtātius. ſi ergo generatus ad id eſt effectus: qd̄ ratione ſcientiaq; cōprehendat̄: atq; imutabili æternitate cōtineat̄. ex quo efficit̄ ut ſit neceſſe hūc quē cernimus mūdū ſimulacrū æternū eē alicuius æterni. difficillimū at̄ ē in omni iquiſitione oratiōis exordiū. de his igit̄ quæ diximus hæc ſit prima diſtinctio in oī oratiōe cū his rebus de qbus uidet̄ explicata cognitio. Itaq; cum de re ſtabili & imutabili diſputat̄ oratio talis ſit qualis ſit illa quæ neq; redargui neq; cōuinci pōt. Cū autē ingreſſa eſt immutata: & effecta ſimulacra bene agi putat ſi ſimilitudinē ueri cōſequat̄. quātū eni ad id qd̄ ortū eſt æternitas ualet tātū ad fidē ueritas. quocirca ſi forte de deorū natura ortuq; mūdi diſſerētes mius qd̄ habemus aio cōſeq̄mur. ut tota dilucide & plane oratio exornata ſibi cōſtet & ex omni parte ſecū ipla cōſentiat. haud ſane erit mirū cōtētiq; eſſe debetis ſi pbabilia dicēt̄. æquū ē eni meminiſſe & me qui diſſerā hominē eē & uos q̄ iudicatis ut ſi pbabilia dicēt̄ nil ultra regratis. Queramus igit̄ cām quæ eū ipulerit qui hæc machinatus ſit ut originē rerū & molitionē nouā quæreret p̄bitatē uidelicet p̄ſtabat. Probus autē inuidet̄ nemini. Itaque omnia ſibi ſimilia generauit hæc nimirum gignēdi mūdi cauſa iuſtiſſima. Nā cum cōſtituiſſet deus bonis omnibus explere mundum mali nihil admiscere quo ad natura pateretur. quicquid erat quod ī cernēdi ſenſum caderet id ſibi aſſumpſit. nō trāquillum & quietū: ſed immoderate agitatū & fluctuās. Ideoq; ex inordinato in ordinē adduxit. hoc enī iudicabat eē p̄ſtātius. Fas at̄ nec eſt nec unquā fuit q̄cquā niſi pulcherrimū facere eum

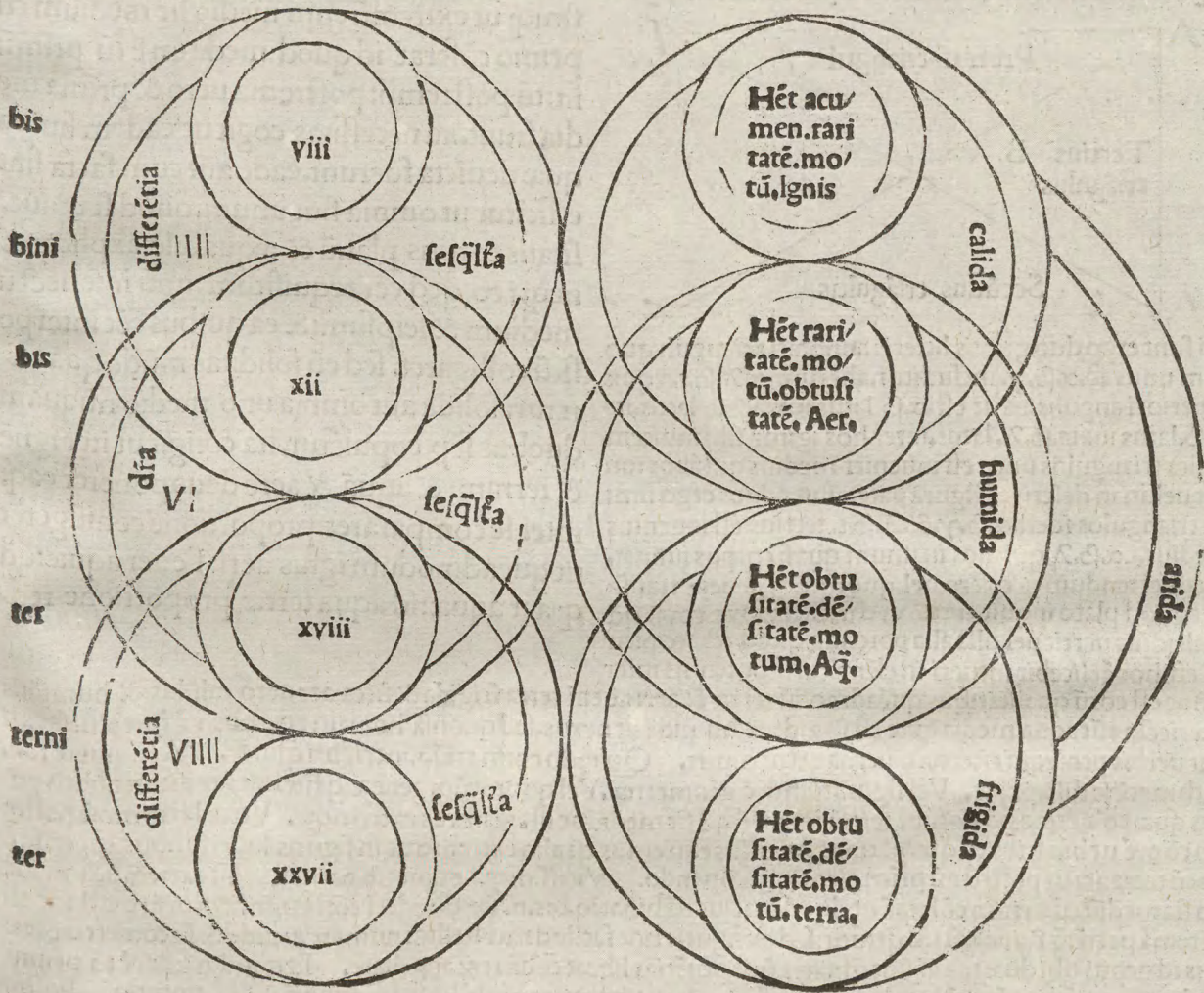
fert ingens: & quoniā rōnē originis explicat̄ nō eſt factu facile diſtinguēdæ ſūt imaginis exēpli q; naturæ ſed ī eūdem tamē ſenſū recidūt. nā hoc dicit̄ ioire in grēda quo pacto ſumamus exordiū difficillimū dictū ē: atq; d̄ mūdo quē nullū ortū habet̄ diximus & de eo q̄ genitus ſit loq̄mur: ut cuiuſmōi ſit hic fuerit exordiēdū. ergo huius p̄cipiū orōnis difficillimū ē iueniſ. De his igit̄. i. nihil ad dubitādū reliquat̄: ſit explicata cognitio in ofone his accōmodata reb; de qbus oborta inqt̄ qd̄ ē. Itaq; hoc ſeq̄ apd̄ platonē. τουτου Δει μηδεν ελλειπειν. hoc ē huius p̄mitter̄ nihil oportet. Ingreſſū ē. i. initiū ſūpſit. Immutata. ſūt et̄ q̄ nō imutata: ſed imitata hoc ē q̄ imitādo effingit̄ legat̄: eſſe facta aut̄ q̄ genita. Quātū. n. ad id. color ē ſimiliter definēs: ſed plato inquit. οτι πρὸς γενεσιν ουσια τουτο πρὸς τισιν αληθεια. qd̄ ad uerbū ē q̄tū ad generationē eſſentia tātū ad fidē ueritas. cicero igit̄ uti dicēdo ornatū retineret platōis æternitatē p̄ eſſentia poſuit: niſi eſſentia dicere forte utpote minus uſitatū recuſarit. Idē tamen ē ſenſus. nā & diuina eſſētia: ut hoc nos utamur uerbo: qd̄ aliqd̄ ab æternitate hoc ergo dicit̄ q̄tū ad id qd̄ ortū ē: ualet. i. momēti hēt̄ æternitas. hoc eſt diuina eſſentia: tātū ad fidē. ut ira nobis p̄ſuadeamus ueritas: quā nos argumentis uerisq; rōnib; d̄mōſtremus. Quocirca. de quo diſſerēt̄ aius ē. Cōſeq̄mur. p̄bat̄ poſſumus. Ut tota. ut niſi ſit niſi indubitātū. Ex oī. hic nō nihil cicero in

latinū trāſſerre noluit qd̄ plato ſocratē cū timæo ſermocinatē loq̄ ſinxit. Molitionē. i. conatū. Nouā. q̄ nūq; fuerit: aut̄ incredibilem & inuſitatā. Probitatis. plato. αγαθοσην. qd̄ ē p̄buſerat. Itaq; plato aut̄ inqt̄. τουτην δε γωνεστωσ και κοσμου μαλιαντισ αρχην κυριωτατην παρανδρων φρονιμων ασοδεχομενοσ ορθοτατα ασοδεχοιταν. ad uerbū at̄. hoc dicit̄ hoc aut̄ ortus eſt mundi ſane ſi q; p̄cipiū maxie p̄cipiū apud prudētes uiros ſuſcipiat̄ reſtiſſime ſuſcepit. Tātū cōſtituiſſet. i. uoluiſſet. nā ita inqt̄ plato. βουληθεισ γαρ θεοσ. qd̄ eſt. uolens enim deus. Quo ad natura pateretur calcidius tranſfert prout eorū quæ natura fert reliquit̄ pro paginem. plato tamen. καταδυναμιν. inquit. i. pro uiribus. hoc ergo dicit̄ pro ui naturæ illius qd̄ genuit̄ nil at̄ tulit̄ mali: ſed inſcito: & ſtulto hominum uſu multa mala obuenerūt. nā ſicut natura ignem ferrūq; largita ē mortalib; quo eorū cōmodo uſui eſſēt ita cæca cupiditas illo qd̄ ad hominū cædes: hoc uero ad domoꝝ tēplo rū ciuitatūq; uſurpauit̄ incēdia. ex quo licet̄ itueri illā minie uerū eē qd̄ nō nulli aſſerūt̄ binas hōi naturas deſi

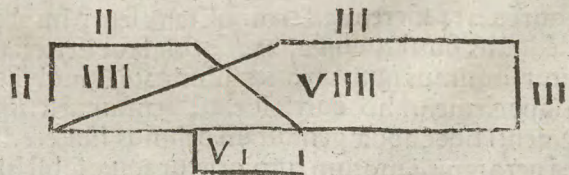
tribuisse malā & bonā: aut quoad natura pateret. si qua alicui mala adeo genita uideat nō sunt huiusmōi ut ea natura nō patiat: ac uim ipsos ferat, sicut oī ueneno adhibuit natura remediū oī hūanā cupiditati acerrimā ratiōis obiicē opposuit: q̄ licet mala appellemus necessaria tamē aliq̄ de cā natura p̄genuit. Quicqd erat & c. hoc s̄q̄ simulacrū q̄ mūdus appellat̄ oē qd̄ uisu cerni posset sibi asciuit, assumpsit a deo sibi accipiēs uēdicauit. Nō trāq̄llū & c. uertigine sine ullo mō: ac sine circūactu fluctuās dum hęc generat illa corrūpit nobis certi nihil p̄mittēs. Ideoq̄ & c. cū esset chaos. i. omniū cōfusio elementoz ea discreuit librata suo p̄dere ī mediū terra ut pote elementoz oīum fāce: & ceteris ut leuioribus, ita a medio lōgius abeūribus. Hoc enī qd̄ singula p se plus uitiū rebus gignēdis possēt suggerē. Fas aut̄ & c. hoc plato ita exp̄ssit λογισμῶν οὐκ εὐρισκῶν ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ὁρατῶν οὐκ ἀνοητῶν τοῦ γούρου ἔχοντος ὅλον ὅλου καλὶ ὄν ἐσῆσαι ποτεργῶν. i. reputans hęc igit̄ secū repiebat ex his quæ natura spectari possēt nullū stolidū totū opus ī toto pulchrius eo qd̄ haberet itelligētiā. Cū rōnē igitur habuisset. i. cū rōne p̄p̄dit̄ set & ē ordo ac s̄sus cū rōnē igit̄ habuisset repiebat nihil eē eoz subaudiq̄ genuisset p̄stātius ī toto generē itelligēte iter oīa q̄ iteligerēt q̄ natura itelligēs: sed his adiūgit plato qd̄ a cice. p̄termis̄ sū iuenio νοῦν ἀπὸ χωριστοῦ ψυχῆς ἀλυτῶν παραγενεθαι. i. itelligētiā porro sine aīa aduenire fuit ip̄ossibile. Pulcherrimū: plato addit ἐστὶν ὁριστὸν qd̄ est optimū. Sūt. n. oīa & c. siue corpus siue aīam inspicias. Huius & c. subaudiēdū mūdi. In singulis. in eadē spē q̄ sint. Cuius animātis. Cernūt. nā oīa nō possūt oculis cerni aīalia. hoc plato ita exprimit ταῦτα δὲ νοῦτα ἴσα πάντα κεῖνο ἐνεσῶντων περὶ λαβῶν ἔχει καθάπερ ὁ δὲ κοσμοῦ ἡμῶν ὅσατε ἀλλὰ ἄρα μὲν ἡμῶν ἐστὶν ὁρατὰ. i. nā in tellectilia aīalia oīa illud ī se abiēs hēt sicut hicce mūdus nos & q̄cūq̄ alia pecora cōstituit uisibilia. Aīantes. ut āgeli & demōes. Cōplexu & c. i. rōnē & itelligētiā quā hō hēt. Aspectabile. mūdū q̄ spectari posset. Recte & c. hoc ēt q̄rit aristoteles sed ēt illd̄ sit ne hic ī finitus & idē suis finibus terminatus. Ad exēplū. subaudi alterius. Alius & c. Si duos sint mūdi. Cuius & c. i. āgeli alterius mūdi. Cælūq̄ hoc. qd̄ ituemur. Simulacrū. quoniā sicut ultimū oīa aīaliū cōplectit̄ genera: & sua q̄ sup̄iora sūt: & q̄ ī hoc cælo. Nō p̄ximi. q̄ ad hoc p̄ximū sup̄na tātū cōplectit̄ q̄ ī ip̄o sita sūt. Absoluto. cui nihil ad modū desit. Unigenū. unigenū plato. νοῦνο γεννη. igit̄ qd̄ uerbū de xp̄o locuti unigenitū trāsserūt. sed ego tamē reor unigenā tā platonē hic q̄ ciceronē significat̄ uoluisse unum cuncta gignentem. Nihil porro hoc plato ita. χωρὶς θεῦ τετυρόσ οὐδε γὰρ ποτε ὁρατῶν γενοῖτο quod calcidius uertit sine igni porro nihil uisibile sentit̄. est ergo sensus nisi ignis cōposito corp̄i āmīscēat nihil ē qd̄ cerni possit. nā cū sint tria q̄ se nobis suggerāt ut aliqd̄ cernamus: oculi radius lux q̄ tenebras offusas oculis fugat. & qd̄ cernit tā oculi radius q̄ lux aerē ap̄iēs igni cōstāt. Analogia & c. cū ātea ap̄d latios analogia nomē latinū inq̄t nō habuerit uocemus nos uerbū nouātes cōpationē uel p̄portionē. Quoniā. n. & c. sed hōge

De uniuersitate

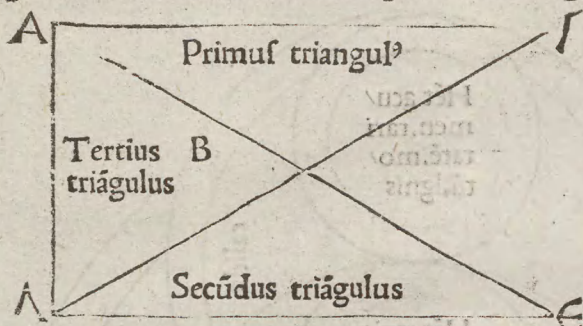
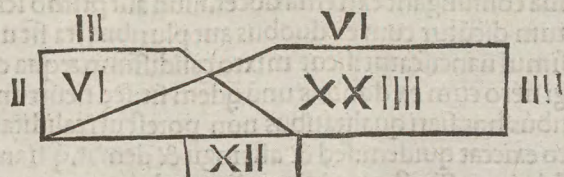
uerboꝝ sensum tētemus si possimus apire aliquāto obscuriorem q̄ ut paucis cōcludi uerbis possit, postea q̄ igit̄ elemētōꝝ ortū docuit reliquum est ut iuncturæ ipsōꝝ: ac mediōꝝ: cām apiat, nec mō hec, sed et alia quo pacto sua coniungant extrema docet, illud aut̄ primo sciendū aliud esse miseri aliud coniungi elementa, miseri enī tum dicūtur cum ex duobus aut pluribus ita fit unū ut neutrum deinde suum teneat nomē: sed utrūq̄ aliud simul nanciscatur: sicut mixto calidissimo æqua cum frigidissimo proportione: fit ex utroq̄ tepidum: Cōiungi uero cum ex duobus unū qdem fit: sed neutrum tamen suum nomen amittit si quidem in contrarium agētibz hoc fieri qualitatibus non potest uti caliditas & frigiditas: exiccat enim & cōsumit caliditas, frigiditas uero exiccat quidem: sed & alstringit & densat, q̄ si ambo sine medio iungatur: ab altero alterum attrahi atq̄ dissolui necesse est, quod si medium ad alterum magis propendat quod propenderit in alterum recideat necesse est: at si medium ad utroq̄ æq̄ declinet uim utriusq̄ extremi cōseruabit indissolubile ut in subiecta figura facile dat̄ itelligi sicut & q̄libz iungātur p̄portioibus, quē ad modū cubici numeri qui duobus mediis proportionalibus reuiciuntur ut quadrata uno tantum ligantur medio proportionali,

Atq̄ est uideri ubi unū satis sit mediū: & ubi duo esse media necesse sit q̄ extrema seruent incorrupta, docet igitur plato epipedis hoc est planis figuris: quæ longitudinem: & latitudinem quidem habent sed crassitudinem nullam in eis unum satis esse mediū, at perfectis corporibus: quod lōgitudine: latitudine: & crassitudine cōstent necessario bina media accedere ac de planis figuris q̄ uno contentæ sunt medio inquit, quando enim triū uel numerorum & quæ sequuntur, prima igitur est arithmetica probatio quā nos ut magis pateat figuris describamus duabus quidem extremis & media illis cognata qua iungi extrema colligamus hoc pacto habeat latus unum binarium: alterum similiter binarium, hoc supputatum quaternarium cōstituet, bis enim bini quatuor, altera extremitas trinarium, & supernum latus pariter trinarium hoc supputatum conficit nouem, ter enim terni nouem conficiunt, in altero utroq̄ latus ē pariter q̄ conficit, in altero utroq̄ dispar disparēq̄ cōficit numerum, horum mediū est senarius qui neq̄ utraq̄ parte par neque impar est, bis si quidem tres se

nariū conficiunt qui utrāq; uincit extremitatē eadēq; inter se sesquialtera pportione distent. nā qualis pportio nonarii ad senarium est talis & senarii ad quaternarium. & rursus hoc pacto sit in altero latere binarius & superne trinarius hoc supputatū conficit senarium i altero extremo q̄ternarius. supne autē senarius hoc supputatū conficit uinginti quattuor. tā enī quater sex uiginti quattuor cōficit q̄ bis ter cōficiūt sex. medietas autē q̄ est i duo decim his ita adhæret extremis ut sit cognata cū ipsis. tā enī binarius cū senario q̄ q̄ternarius cū trinario q̄ ambo extrema sunt duodecim conficiunt. quod ipsoꝝ mediū est. e diuerso bis sex q̄ singula in singulis sunt extremis duodecim faciūt supputata. at quod in arithmetica ostēdimus idē & i geometria nobis licet itueri. i triangularib; ergo formis huiusmōdi medium īspiciamus hac figura

Hi sunt ergo duo græcis litteris annotati trianguli quorum unus ab. α. β. γ. includitur. alterum. α. δ. β. ε. æquis superiori angulis. nā ut est. α. β. latus iuxta. β. ε. latus. ita γ. β. latus iuxta. β. δ. latus. inter hos igitur sibi inuicem æq̄les triangulos unus est inueniri medius qui abos iungat ueluti in descripta figura patet. inter duos ergo similes triangulos id est. α. β. γ. & δ. β. ε. tertius est inuentus medius. i. α. β. δ. qui illos in unum quasi corpus iungat. at aduertendum q̄ cicero uel quorūcūq; genēꝝ transfert quod plato inquit. εἰ τε Δυοῦ αἰθερῶν οὐτις ὁμοῦν. q̄ chalcidius uertit uel ulla alia potentia: quod ita accipien dū est. hoc ēt licebit intueri in elemētōrū potentiis inter se hoc est eorū qualitātibus quēadmodū terræ & aeris. ē enī terra frigida & sicca: aer uero calidus & humidus interiecta autē aqua media quæ est frigida & humida fit nexus. sed quoniā hoc iam apertius est q̄ ut pluribus liceat uerbis prosequi ciceronis uerba excutiamus. Quando enim triū. i. in triplici q̄litate. Vel numerorū. i. arithmeticae disciplinae. Vel figurarū. hoc ē geometriae. Vel quorūcūq; genēꝝ: q̄ his sint similia: ut duob; positis quæ cohærere nō possint tertiū iueniat q̄ sit mediū ac illoꝝ nexus extremorū. Vt ueluti primū. postremo cōpet ut binarius cū q̄ternario: triangulus extremus cū alio extremo ut in figuris superioribus expressū ē aer cū terra: ita ut postremū priō retrorsum cōpando. Vicissimq; i. e. diuerso pariter. Vt extremū. cum medio sic mediū cū primo cōferat ut duodenarius cū binario. bis. n. sex duodeci cōstituunt. & rursū bis duodeci extremā partē: q̄ fuit uiginti & q̄ttuor: sed ex figuris hoc facile datur itelligi numerorū idē & i geometria & ceteris id genus ubi duæ tantū sint q̄litates siue potētias libeat q̄sdā reꝝ appellare. Id quod mediū ē tū primū sit tū postremū: hoc ē quādo tale mediū a sūmo & rursus ab imo nihil distert: quoniā eadē ē pportio. Postrema uero & prima media fiunt: q̄ppe q̄ nihil iter se differre demonstrētur loces ut uelis. Ita necessitas cogit. ut eadē sint ea q̄ deuincta fuerūt hoc ē sit ut ex oibus una & eadē fiat materia: ac rōne uinciat pportioneq; cōstet. Quod si. sensus ē: si corpus rei uniuersæ hoc ē mundi longitudinē: & latitudinē solas habuisset ut mathematica habēt figurā: soliditatē uero nullā: neq; eēt requisitū q̄ hoc ē neq; ad hæc pficiēda q̄q; deficeret unū cōiētū fuisset ut supra ostēdimus medio q̄ extrema uinciens unū faceret. Sed cū. q̄ ad pfectionē mūdi pfecta quoq; opus eēt forma: nā idcirco pfecta corpis ē forma q̄ oēm dimēsiōnē. lōgitudinē. latitudinē & soliditatē complectat. Vt iter ignē & terrā. pter multas ignis ac terræ sicut & reliquorū elemētōꝝ pprietates illæ sunt p̄cipue: ignis qdē acumen: acutus enī & penetrās ē: deinde mollis. facile enī cedit subtilitate sua: tum mobilis: semp. n. in motu ē: terra autē retusa: & corpulēta: & semp. n. immobilis: quēadmodū igit iter hæc duo solida corpora: ea ē quā ostēdimus similitudo: ita alia duo solida ut interiecta illis cōtinuū efficiant corpus demonstrādū pariter ē. si duas igitur sumimus ignis uirtutes subtilitatē & mobilitatē: unā uero terræ: hoc ē: ut ita loquar obrusitatē secundi ab igne elementi hoc ē aeris iueniat genitura. est siquidē aer obtusus: subtilis mobilis: rursus si secundi a terra elementi hoc ē aquæ genituram uelimus īspicere duas sumamus terræ q̄litates obrusitatē & corpulentiam: unā uero ignis. i. motum tum orietur aquæ substātia q̄ est obtusa: corpulēta mobilis. Itaq; iter ignē & terram: aer & aq̄ de extremorum cōcretionē nascētur ex q̄bus mundi continuatio constat. Proportione igitur geome

uel numerorū uel figurarū: uel quorūcūq; genēꝝ cōtigit ut qd sit uti primū postreō pportione ita ut postremum primo compet uicissimq; ut extremū cum medio sic mediū cū primo cōferat id quod mediū ē tū primū sit tū postremū: postrema uero & prima media fiunt. ita necessitas cogit ut eadem sint ea quæ deuincta fuerunt. eadē autē cum facta sint efficitur ut omnia sint unum. quod si uniuersitatis corpus planū & æquabile explicaret neq; i eo q̄cūq; eēt requisitum: unū interiectū mediū & seipsum: & ea quibus eēt interpositū colligaret. sed cū soliditas mūdo quæretur: solida autē omnia uno medio nūquam duobus sēp copulētur. ita cōtigit ut iter ignē & terram: & aquā & aerē deus poneret eaq; inter se compararet: pportione coniūgeret ut quēadmodum ignis aeris: sic aer aquæ: qd q; aer aquæ: id aqua terræ pportione red-

De uniuersitate

trica ita conseruantur. nam ut ignis aduersus aera ita aer aduersū aquā: & deniq; aqua aduersum terrā: retrorsū q; ut terra aduersū aquā: ita aqua aduersū aerē: & aer aduersū ignē. Cōiunctione. uinculo alterius cū altero.

Cælū. ita ad motū est genitū legitur & aptū. id est concinnū. Vt sub. unde & tris habuit dimensiōes. Rebus. i. elementis. Numero q̄ tuor. nam si aquā inter ignem: & terram tantū iecisset: propēsior certe ad terram aqua futura erat. q̄ ad ignem nec atq; satis fuisse dixeris. nam cum ipforum contraria uis in tribus sit qualitibus necesse fuit medium ab altero unam. ab altero autem. duas accipere q̄litates: quod si ita sit p̄pensius erit ad alterum. sed ne qdē illud dixerimus: ut ab utroq; duas sibi assumat: quando qdē ita q̄litatibus extrema supabit.

deret. qua ex coniunctione cælum ita actum est ut sub aspectum & tactum cadat. Itaq; & ob eam causā & ab iis rebus numero quatuor mundi est corpus effectum ea cōstructum proportione quā dixi: ex quo ipse se cōcordi quadā amicitia & caritate cōplectit atq; ita apte cohæret ut nequeat dissolui ullo modo nisi ab eodem a quo est ligatus: ear; at quattuor rerum quas supra dixi sic in omni mundo omnes partes collocatæ sunt ut nulla pars ullius generis excederet extra. atque in hoc uniuerso inessent genera illa uniuersa. Id ob eas cās primū ut mūdus aiatus possit ex p̄fectis ptibus eē p̄fectus. deinde ut unus eēt nulla pte unde gigneret relictā: postremo ne quis morbus eum possit aut senectus affligere: ois. n. coagmentatio corporis uel calore uel frigore: uel aliqua impulsione uehementi labefactatur & frangitur & ad morbos senectutemq; cōpellitur. hanc igitur habuit rōnem effector mundi molitorq; deus ut unum opus totum atq; p̄fectum ex omnibus totis atq; p̄fectis absolueretur quod omni morbo senioe careret. formam autē & maxime sibi cognatam & decoram dedit. a quo enim animante omnes reliquos contineri uellet animantes: hunc ea forma figurauit qua una omnes reliquæ formæ concluduntur & globosus est fabricatus quod sphaeroides græci uocāt: cuius omnis extremitas paribus a medio radiis attingatur: id itaq; ita tornauit ut nihil effici possit rotundius: nihil ut asperitatis haberet: nihil offensiōis: nihil inclusum angulis: nihil anfractibus: nihil eminēs: nihil lacunosū: omnesque partes simillimæ omnium quoad eius præstabat iudicio: similitudinis dissimilitudo. omni autem totam figuram mundi leuitate circūdedit. nec enī oculis egebat quia nihil extra quod cerni posset relictū erat: nec auribus quia ne quod audiretur qdē

eo nāq; pacto ad se utrūq; extremū trahēs posset aliquando oīa corrūpere qd ne fieret recte iqt.

Ex quo una ps est ut idcirco.

Mūdo. i. oī mūdi pte. Oēs ptes .i. ut nihil mūdū p̄sus egredere ref ubi plato. inqt μεροσ ουδεν ουδενος ουδεν υναμιυ εξωθεν υπολιπρω hoc ē pte nullam ullius neq; uī extra reliquēs. Relicta extra mūdū nihil relicto unde gigni mūdus posset. Postremo. sensus est. oīa p̄ter mūdum corpa: aut frigida: aut calida sūt: nulla tamē frigoris aut caloris i pulsiōe extrinsecus mūdo accedente: uel genus alio quouis: ut mūdo ægritudinē possint i ferre p̄tere aliet fluidū corpus sit nō tamē extrorsū: sed itrorrsū fluit: ut oibus intra mūdū regestis ex uniuerso nihil amittat. qd cum oīs iteritus ex uehementi aliquo accessu: aut recessu corporis eueniat & cū hor; nihil isit mūdo superest ut mūdū æternū eē fateamur ne id quidē iuria: nā cū oīa q̄ sūt uel dei sint opa uel naturæ uel naturā imitātis humani artificii: & tā naturæ: q̄ humani artificii crebra fiat mutatio: ortūq; hēat quē ipsi uideamus ac perinde itereāt: par ēt uidetur ne mūdus p̄fectissimū: & absolutissimum opus exitio ullo terminet quando ab eo factus quē: ut ipse ait plato humanæ linguæ p̄mere sit nefas: cuius ēt origo intelli

gētia nulla cōpræhēdi possit sola q̄ ab eo facta cernunt cōiectura itelligi uideant: quē ēt cū ipso æternū deo suis se credere sit nefas. Sphaeroides. sphaera. græci: latini globū uocāt: sphaeroides autē globosū. globosus autē fabricatus subaudi mūdus aut fabricatus ē deus mūdū globosū. nā utroq; mō legit: q̄a & fabrico & fabricor ut assentio & assentior & multa huiusmodi alia dicunt i eadē significatōe. Cuius. q̄ forma oīum maxime capax ē. Anfractibus. anfractū inqt uarro ē flexū ab origine duplici dictū ab ambitu & frāgēdo ab eo leges iubēt indirecto. p. pedū. viii. ē in anfractū. i. in flexu: cellus quoq; cōtra inqt illd cōmodū accessisse ei cui debebat qd p̄ duas ptes uīa ire agere possit bisq; octonos i porrectū & tenos denos i anfractū. Lacunosū. cauū in lacus morē. Quoad. quousq;. Eius. dei. Præstabat. melius erat & expediebat. Iudicio. uolūtate duce q̄ in ipso deo sūmū iudiciū atq; cōsiliū ē. Similitudis: cū oīa sint i mūdo similia ortu iteritu: & ceteris huiusmodi qd tamē ē qd magis uariū possit excogitari: ut ēt hęc dissimilitudo p̄portionū q̄litate alligēf adeo: ut atq; altero ita idigeat: ut p̄sus nihil frustra nihil ociosū: qn̄ imo opportunissimū uideri possit. Iure iqt ari. foret natura ex cōtrariis cōsonū qdā face re gaudet nō ex similib; sicut marē cū sœmia copulauit: ita cætera p̄ cōtraria nō p̄ similia. sed ut ars quoq; naturā imitata: nā pictura uariis distincta colorib; rez naturas exprimit & imagines representat. musica uero acutos & graues lōgos & breues sonos cōmiscēs i diuersis unā pficit harmoniā. ita grāmatica ex uocalibus: & cōsonatib; mixtū qdā faciēs totā artē ex eis cōstituit: ita i cæteris itelligendū dat. addit quoq; idē aristo. ferūt autē & sculpto rē phidiā mineruā q̄ i atheniēsi arce fuit ita cōparasse ut in eius scuti medio suā faciē connexuerit qdā occulta & mira arte ut si q; uellet eā auferre necessario totā eēt statuā labefacturus atq; cōfusurus. talē gerit deus ad mū

di cōpagem omniū regē harmoniā & salutē: ut si uel exigua ps labefactet totū labi & corrūpi necesse sit. **Leu**
 tatis. i. plana ac minime scabra figura. Neq; uero. cū intra se cūcta cōcluderet. Motū. n. sane motuū duo omni
 no sūt genera: alterq; qdē animæ: alterq; uero corporis: animæ aut quo aliā mouet: aut ab alio mouet aut seipam
 mouet: & aliud possit mouere: in qbus generib; sūt uires animæ siue ad uirtutes siue ad effectus siue ad aliquē
 corporis motū: sed de motu corporis hic loq;: corporis igr motus qdrifariæ diuidunt: alii. n. q̄litas sunt: alii
 q̄ritatis: alii substātiæ: alii uero loci: q̄litas qdē sunt cōmutatio & sepatio: q̄ritatis uero clementū: & diminutio
 substātiæ aut generatio & corruptio. at loci motus septē sūt spēs: surū: deorsū: dextrorsū. sinistrorsū: ante: pone
 & deniq; circū. Mentē. quam
 plato uouit. uocat. Atq; intelli
 gentiā quā nominat plato. φρο
 νησις. i. prudētiā. Cohiberet. i.
 icluderet. Maxima. q̄a mundo
 nihil maius. Itaq; una. q̄a simul
 rotus mouet. Cōuersiōe. q̄a nū
 q̄ cedit loco motusq; idē ille de
 mū ē eritq; q̄ ante fuit. Circū se.
 q̄a nec intra nec extra se q̄c̄ ad
 modū ē. Sex at. subaudiēdū lo
 ci quos memorauimus. Rōne.
 ab omni animaduersiōe & cogi
 tatōe fecit immunē: rōne. n. bo
 na a malis discernimus sicut ea
 mēte cernimus. His qbus perfi
 cīt p̄tib; sed uerior ē lectio is.
 Deo futuro. i. diuinitatē habi
 uero q̄ mūdū fingebat. Leuem.
 minime scabrū. Effingit. cōpo
 nit. Et undiq; qd̄ plato inq; κ
 ι ο μ α λ λ ο ν π ρ ο τ η ρ χ η τ ε κ α ι ε κ α ε
 ο σ ο υ ι σ ο ν. qd̄ ad uerbū signifi
 cat: & qd̄ ualde undiq; & ex me
 dio æq̄bile: Et a medio: ubi pla
 inq; κ α ι ο λ ο ν κ α ι τ ε λ ε ο υ κ τ ε λ ε
 ω ν σ ω μ α τ ω ν σ ω μ α ε π ο ι η σ ε ν. i.
 & totū & p̄fectū ex p̄fectis cor
 poribus corpus fecit. Animū. i.
 spiritū rebus insitū eē uoluit eis
 augiēdis molliendis mouēdisq;
 omnibus sed non æq̄liter: unde
 & Virgilius. Principio cælū ac
 terras cāposq; liquētes. Lucētē
 q; globum lunæ titaniq; astra.
 Spūs intus alit: totaq; infusa p
 artus. Mēs agitat molem & ma
 gno se corpore miscet. Inde ho
 minū pecudumq; genus uitæq;
 uolātum. Et q̄ marmoreo fert
 mōstra sub æquore pōtus. In
 gens ē ollis uigor: & cælestis ori
 go. Seminibus q̄tū nō noxia corpa tardāt. Terreniq; hebetāt artus moribūdaq; mēbra. Quidā uero ex xp̄ia
 nis hunc spūm scūm eē dixerūt. qd̄ neutiq; credēdū est. Eū. subaudi animū. Soliuago. p se & iolo circūuagante.
 Propter uirtutē. i. uī q̄ corpibus ab aīa tribuit. Notus ē. mūdus inq; se nouit qd̄ nulla i eo sit ps extraria. Mi
 nori. i. corpi. Maiorē. i. aīam. Materia. materiā dicit quā plato ο υ σ ι α ν uocat. latinog; uero alii substātiā: alii eēn
 tiā uocant. Indiuidua. non ut corpus qd̄ in semp diuisibilia secari pōt. Vniūsmodi: nūq; n. senescit: aut immu
 tatur. Sed ex ea. naturā in duo secat mēbra: & ex iis duobus facit dei iussu tertiū naturæ genus: q; eē mediū posi
 tū inter utrunq; sit naturæ genus indiuiduū & diuiduū. Sed quoniā a ueteribus q̄sitū ē q̄ nā sit ea apud platonē
 eēntia: quā indiuiduā & rurū quā diuiduā uocat. id nos quoq; decet q̄rere. primū igr illos minime pbauerim q
 tertiū eēntiæ genus p eo qd̄ ē trifariæ diuisū: ut humanā animā dent intelligi: q̄ tris habet uires rōnē: irā: cupidī
 tatē. Indignissimū. n. sit eloquētissimo uiro hāc tribuere infantia: & grauissimo uiro hāc puerilē sententiā dare.
 melius igr exponamus sicut & acutius qdā dixit cūcta naturæ supposita uel eadē uel diuersa eē: eadē qdē gene
 re: sed diuersa spē: hō. n. uerbi cā & equus genere idē sunt q̄a uterq; ē animal: spē uero diuersa: rōnalis sī qdē hō:
 & irrationalis equus est: ita ergo platonē locutū accipiunt ut essentiā mediā hoc est indiuiduū uocet ut socratem &

De uniuersitate

platonem quod tertium genus uideri uult ex indiuidua eentia & ultima specie q̄ diuidi nō pōt: & diuidua hoc est ex genere qd̄ diuidit̄ in spēs: alii spēm intelligibiles mūdi ad cuius similitudinem formas mēte cōceptas ad cor pora trāstulit indiuiduā essentiā mundi nominauisse putauerunt: diuiduam uero siluā quæ uelut exordium & fons est corporum: ut tertium illud mixtū essentiæ genus esse intelligendū cēseāt q̄ effecta sint nō mūdus mō: sed oīa quæ mūdus cōplectit̄ corpa: ut sit idea qd̄ indiuidua: silua uero diuidua: & qd̄ ex utroq; cōstat mixtū: alii poro indiuiduā dixisse platonē putāt eentia: eminetiore animā quæ minime corpi obnoxia eē possit: & cuius puritas corporis nulla possit labe uiolari: diuiduā uero essentiā illā dicere animā: quæ nō cūctis mō aialibus: sed etiā

re. ea cum tria sumpisset in unam speciem temperauit natura que illa quam diximus uel cum eadem coniunxit fugientem. & eius co-
pulationis alienam permiscens cum materia cum & ex tribus effe-
cisset unum id ipsum in ea quæ decuit membra partitus est. iā par-
tes singulas ex eodem: & ex altero. & ex materia temperauit fuit
autem talis illa partitio unam principio partem detraxit ex toto.

herbis: & arboribus uitalē uigo-
rem præbet: & ex his duabus cō-
flatū tertium est aiæ genus qd̄ rō-
nale noiā: q; rōnis: & intelligen-
tiæ disciplinarūq; omniū sit ca-
pax: ut tāti opis tanq̄ absolute di-
gesti admiradā itelligens rōnem
tantū ueneraret auctore cui sa-
ne ultimæ magis accedo sniæ:
nā nisi illa duo sint, unde tertium

genus nascat̄ nec aīa erit ulla: nec ullū eē uide ri pōt corpus si recte q̄ superius diximus inspiciamus. In corpa. i. q; p corpus nō animalū mō sed ēt cæteroz uigeret. Cōiunxit fugiētē. i. q; corpa uigere facit q̄ facillime corrū-
pi possunt. uel fugiētē qd̄ nihil magis cōtrariū sit q̄ rō & rōne carēs: aut certe fugiētē diuersā dicit ab hoc huma-
no corpe cū ad diuinitatē aciē attollit imaq; cōsiderat. qd̄ mētis est ppriū. cū materia qd̄ plato inqt̄ μετὰ τὰς
οὐσίαις. i. cū eentia. Ex eodē. ex rōnali aīa. Ex altero. ex sensibili. Fuit aut̄. postea q̄ docuit ex qbus sit excogita-
ta aīa p tribus: eiusdē nūc uiriū formā tāq̄ i speculo exprimit simulacra: deūq; ait illam aīa cōstare naturā uiribus
q̄si mēbris septē uoluisse qbus oīum numeroz deputat aptitudinē in figurā huiusmodi expressam.

quæ in extremo apice unitatē hēt in altero latere trinariū i altero binariū
numez unitati subiectū sub trinario nouē: sub binario q̄tuor & rursum
sub nouē uiginti & septē sub quatuor uero octo: ad cuius uim ac potesta-
tē exprimēdā primo nobis uidef̄ iuestigādū cur aīe uires ad numeros ac-
cōmodauit Pla. Deinde cur hos: nec alios: aut plures: aut pauciores: postre-
mo q̄re hac potissimū figura cōcluserit: ad numeros igr̄ animam reuocauit
quo p̄fectionē ipius nobis ostēderet: quādoq; dē numero in reb; humanis
nihil p̄fectionē excogitari posse uir: q̄ppe qd̄ mathematicæ oēs sciæ numez
fontē ad cōsumationē suā sibi fere assumāt: & q; numerus in īfinitū p̄cur-
rat ac nō uno mō addito augeat̄: sed ut cūq; ad sūmā excreuerit multitudi-
nē: nō solū duplicari: uerū ēt īfinities multiplicari possint: hinc adductus ē
pythagoras: ut p̄fectissima q; numero deputauerit: quē secutus timæus
locrus q; eius fuit discipulus apud platonē hūc de aīa differēdi seq̄ modū. Illud igr̄ primū nobis licet intueri q;
sicut corpus aīalū sicut & cætera p̄fecta & absoluta corpa tris hēt dimēsiōes: lōgitudinē: latitudinē: & solidita-
tē: ita aīam quā uitali uigore p̄ ipm̄ oīfariā penetrare oportuit: lōgitudini: latitudini: & soliditati uires par fuit
similes habuisse: siq; dē paria parib; necesse fuit cōiūgi. In sūmo igr̄ uertice unitas ē posita quoniā nūeroz apex
ē singularitas. & in geometria sine ullis p̄trib; nota ē qd̄ p̄ctū uocāt. hac igr̄ nulla aptior fuit figura in q̄ singula-
ritas cacumini sup̄posita sūmitatē atq; arcē obtinere cōsiderat̄: nā sicut ex unitate numerus īfinitū p̄fluit. ita
& ex una aīa uires īfinitæ tanq̄ ex largo amne riuu erūpūt: aut qd̄ deū regē oīum exprimat opificē q̄ ut unitas in
suo semp̄ iure statuq; pleuerat unus semp̄: ac semp̄ imutabilis cū cæteri īminutionē: aut auctiōnē numeri patiā
tur ipa semp̄ eadē ē singularitas: ita aīa. itaq; & regē opifex deus nullo t̄p̄is spacio senescit aut immutat̄: sed idem
semp̄ supra q̄ excogitari possit fœlicitate absolutissimus: at quoniā corpa destinata fuit aīa ab indiuidua singu-
laritate exordiū trahēs p̄ lineā & sup̄ficiē ad soliditatē. i. ad p̄fectū usq; corpus penetrauit. ut tā p̄ solida q̄ tenuia
mūdi sēnsibilis corpa penetrarit. Vnitati altera in pte binariū supposuit numez: q; numerus lineā siue lōgitudinē
exprimit: siq; dem ex duplicato p̄cto nascit̄ lineā sub binario numero ē q̄ternarius eadē nāq; rōne lineā duplū
sup̄ficiē hoc ē latitudinē cū lōgitudine facit: q̄ternario octonariū supposuit: quoniā ut bis q̄tuor octo ita dupla
sup̄ficies corpus gignit qd̄ diuisū ē p̄ lōgū latū: & solidū: q; ut tris hēt dimēsiōes ita hic numerus ab unitate: ut
dictū p̄fluit: bis. n. duo bis octo est: eadē est rō triplicitatis in altero numeri genere: primus. n. ab unitate p̄flūēs
ipar numerus ē trinus q̄ ut superior multiplicatus hoc ē ut bina bis q̄tuor sūt: ita trina ter nouē: & sicut bis duo
bis octo ita ter tria ter uiginti & septē sūt. p̄ q̄s dimēsiōes aīæ forma put cū corpe cōiūgit̄ exp̄sse sūt secūdū rōnē
igr̄ geometricā qd̄ octo aduersus q̄tuor ualeat: hoc q̄tuor aduersus duo & duo aduersus unū & rursum qd̄ ualeat
uiginti & septē numerus aduersus nouē: hoc nouē aduersus tria & tria aduersus unū: sed hic quæri nimis pōt:
primū qd̄ cū id ps altera significasse potuerit cur duos fecerit de re eadē limites: sc̄do at̄ loco cur in hūc hoc est
septenariū numez figurā cōcluserit: qbus ita occurrēdū ē q̄onibus. q; unā & eadē aīam diuisibile qd̄ uirib; eēn-
tia uero indiuisibile p̄ imparē & parē exp̄ssit numez & rursum diuisibile ut eadē animā corpa in lōgū latū: & p̄-
fūdū mouere posse significaret p̄ lineas sup̄ficies & solida a pari & impari cōposita figura dem̄fauit: & ē alia rō qd̄
in hoc numero p̄portōes cōtinent q̄ oēm musices reddūt cōsonantiā. In altero siq; dē limite dupla p̄portio ē quæ
diapason ī canēdo uocitat̄. ut sūt duo aduersus unū: in altero aut̄ tripla quæ est diapason & diapēte in canēdo ut

sūt tria aduersus unum: quaternarius uero ad unitatem quadrupla est pportio quæ disdiapason est in canedo: trinarium at ad binarium sescupla ē siue sesquialtera pportio quæ ē in canedo diapete qternarius ad trinarium qui epitritus aliquādo noīat sesquialtera ē pportio qd trinum hēat totū numez & tertiā eius pte ea in canedo diatessa ron appellat. nouē ad octo sesquioctaua q̄ tonus dr: i canedo hæc ē septenarii numeri rō q̄ forma aiām plato ex pssit: sed & alia eiūsdē p̄prietat ē nūeri et cōsiderāda quā ceteri minime numeri sortiti sūt: qd̄ itra dēc oēs alii numeri p̄ti alios pariāt: p̄ti ab aliis pariant. solus septenarius neq̄ aliū gignat neq̄ ab alio gignat. q̄ de cā a ueteribz ē etiā minerua cognomiatus q̄ ut illa sine p̄p̄petua fuit uirgo: ita hic numerus: & neminē p̄creet & a nemine p̄creet: naturalis etiā ip̄rimis h̄r

qd̄ multa quæ naturæ lege p̄ueniūt hoc numero cōp̄rahēdi dinoscant: nā ad hoies q̄ nascatur uim huius numeri p̄tinere aiūt: qd̄ cū mulieris genitale semen i/missū receptū ē primis septē diebus conglobet̄ coagulet̄ q̄ fiat q̄ idoneū ad figurā capiēdam: dei/

de q̄rta hebdomade qd̄ eius fœ/

tus futurz ē caput: & sp̄ina q̄ i dorso ē informē: septima aut̄ fere hebdomade totus hō in utero absoluat: septi/

mani quoq̄ humani p̄tus uitā ferūt ante quē nullus & neq̄dē octomēsiū: deidē septimo mēse dētes agunt: & se/

ptimo anno decidunt sc̄da hebdomas hoc ē q̄rtusdecimus ānus utriq̄ sexui pubertatē affert alteri qd̄ gignēdi:

alteri uero pariendi t̄ps: & genuinos fere emittit dentes: tertia hebdomade adolescens lanuginem barbæ in ge/

nis effundit: q̄rta hebdomade q̄ est anno octauo supra uigēsimū naturæ humanæ excrementa cōsistunt: q̄nta

iuenilem absoluūt ætatē. primæ corpis ptes septem, caput, collū, pectus: duo pedes, duæ manus. iestina septē

stomachus: cor: pulmo: iecur: lien: renes duo, uenas quoq̄ in hoibus uel potius arterias musico numero septe/

nario moueri aiūt: qd̄ illi appellant *ἡνυ Διὰ ἑπταπρῶν σὺν φωνίαν*, quæ i q̄ternarii numeri collatōe fit, discrimi/

na etiā periculoz in morbis maiore ui fieri putāt in diebus q̄ cōficiunt̄ ex numero septenario eosq̄ dies criticos

appellāt: sensuū p̄teia q̄ i capite sunt septem meatus: lunæ crescentis & decrescentis mutatio cōcludi q̄terna fe/

re hebdomade dinoscit̄ septentriōis stellæ septem i septem mensibz sūt egnoctia & solstitia. uergiliæ septē sunt

fuculæ toridē q̄q̄ iter quosdā cōtrouersia ē: erraticæ stellæ septem q̄ iter se musico etiā distāt modulamine: post

annoz septem milia aduentus iudicii dei ac domini nr̄i augustino dicēte futurus credit̄: & hoc numero animā

corpuzq̄ cōp̄rahēdi asserit. corpus qd̄ pp̄ q̄tuor elementa & q̄tuor q̄litates: siccā, humidā, calidā, frigidā. ūde

& q̄tuor āni t̄pa: ad aiām uero trinarium deputari numez ob tris uirtutes qbz i primis deo cōiūgimur: & ip̄m di/

ligere: ut inq̄t augustinus cōpellimur: ut uero alii pp̄ rōnalē p̄tem & irascibilem & cōcupiscibilem q̄ de pte irrō/

nali nascunt̄ ptes: qn̄ & ptolemæus in tertio harmonicō de pte irrōnali septem oriri uirtutes ostendit de irasci/

bili qdem q̄tuor clāmentia: i trepidatōem: fortitudinem toleratiā: de cōcupiscibili porro tres. tēperatiā: cōtinē/

tiā: uerēcūdiā iuxta diapete: & diatessaron cōsonatiā: de pte quoq̄ rōnali septē: acūmē: docilitatē: sagacitatē: cōsi/

liū: sapiām: prudētiā: expiētiā: motus quoq̄ loci corpis sūt septē: ut sup̄ius ostendimus cōditōes & p̄sonæ i re pu/

blica a ueteribz septem sūt fere enumeratæ: p̄cipēs & subditi: parentes: & filii: nobiles: ignobiles: siue genere ob/

scuri: senes: iuuenes: domini: serui: meliores: deteriores: prudentes: stolidi: religiosi: ip̄ii: siue p̄fani, septem uocis

mutatōes: acuta: grauis: flexa: crassa: lenis: lōga: breuis. erophilus hoium iestinū ait lōgū esse ulnas uigiti: & unā

q̄ sūt tres hebdomades. septē sūt q̄ uidemus: corpus: iteruallū: figura: magnitudo: color: motus: status hebdoma/

das quoq̄ ex iteruallis & sinibz cōstat: fines sigdē ac termini q̄tuor p̄ctus: linea: sup̄ficies: crassitudo, interualla

uero lōgitudō: latitudo: p̄fūditas: sua quoq̄ cuiuslibet circuli diameter supra triplā pportōem septenarii nume/

ri cū circūferētia hēt circuli ut archimedes & eius iterps eutotius ascalonites docet. His itaq̄ rōnibus satis p̄ba/

tū arbitror cur his usus sit nūeris, aut pauciores ad uires aiē exprimēdas collegerit: qd̄ uero reliquū ē

ut hac potius figura q̄ alia aiām cōp̄rahēdi duxerit quīs ex his q̄ iā dicta satis palā eē uideat̄ illd̄ tamē addā p̄ api/

cē unitate cōp̄rahēsiū idiuisibile aiæ eēntiā significare uoluisse: p̄ duos utriq̄ porrectos limites uires eiūsdē diui/

duas: sed eo pacto: ut quodā ordine atq̄ harmonia sibi uicē respōdeat̄. itaq̄ igit̄ unā principio p̄te hoc ē unitatem.

Detrahit ex toto ex eo mixto, qd̄ supra memorauimus. Duplā, hoc ē duo q̄ sub uno posita sunt. Primæ tri/

pla, tria. n. aduersū duo sesquialtera: ut iā dictū pportōe: p̄cellūt: cōstāt sigdē tria ex duobus: & uno qd̄ duoz dimi/

dia ps ē. Primæ tripla unitati q̄ primo loco posita, Dupla eēt: q̄a bis duo cōstituūt q̄tuor. Tertiæ tripla, i. nouē

ter sigdē tria sūt nouē. Octuplā primæ: q̄ septē excessit primam, i. numerus octo q̄ ultimus in eo limite fuit ad

unitatē referē octupla pportōe. Antecederet primæ: hoc est ad unitatem q̄ fuit apex referē uigēsimā & septia

pportōe: q̄ numerus: ut iā ostēdimus octonario i eadē forma par ē. Eēt bina media: supra ai uires nūerali ap/

rissima figura cōplexus ē: hic uero musico eā cōstare modulamine atq̄ argute docet: ut. n. musica istra ad modū

latū eliciēdū cōponētes iter binos chordaz extremaz limites leuissimi qd̄ hypatēhypatō uel ut alii p̄slābano/

menos: grauissimi uero netehypbolāō alias iternectūt medias dispi strepitu tinnituz chordas: ut ip̄æ qd̄ me/

diæ sint acutiores primo limite: grauiores at̄ ultimo atq̄ ita a grauissimo sono ad postremū cōcentū pectinis: &

digitoz pulsū sine ullo hiatu medio decurrat ita deus mūdi aiām modulatu exactissimæq̄ harmoniæ norma

cōponēs a timæo apud platonē inducīt sex q̄ iā significauimus interualla duplicis & triplicis q̄tatis: q̄ latitudi/

nem & soliditatē animæ exprimāt in corpe singula binis stipās medietatibus q̄z ex duobz medietatibus altera

minorē limitē excedat tertia eius pte: maiorē at̄ limite inferior eadē tertia pte. sed quo hoc aptius sit figura est

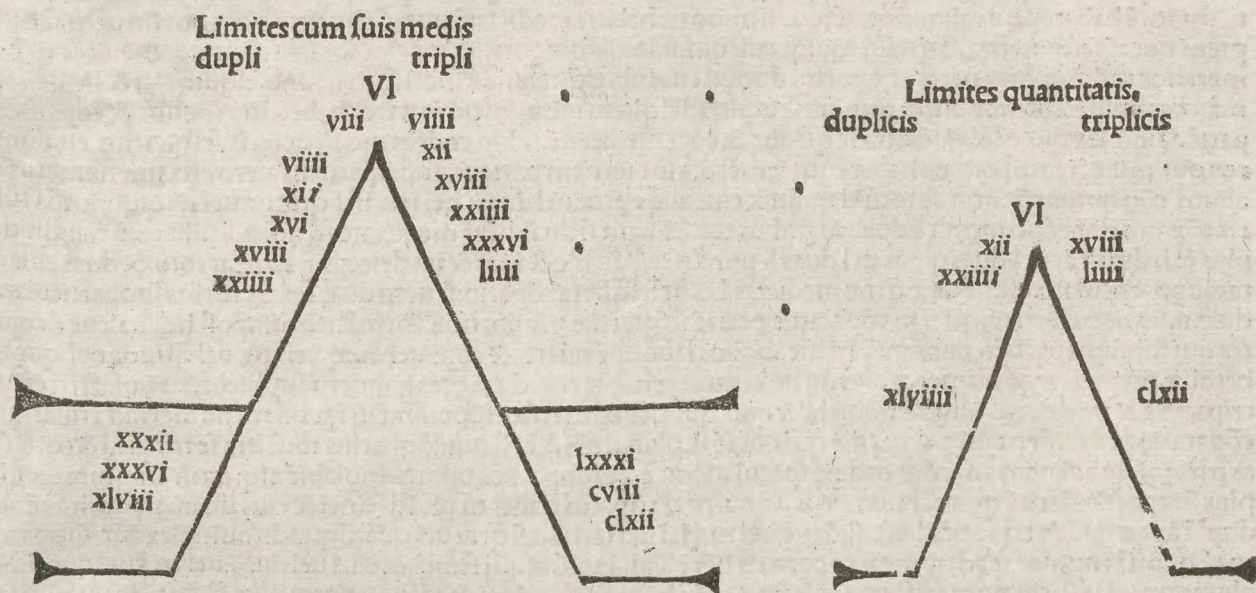
Secundam autem primæ partis duplam. Deinde tertiam quæ eēt secundæ sesquialtera primæ tripla. Deinde quartam quæ secundæ dupla esset. quātam inde quæ tertiæ tripla. tum sextam octuplam primæ. postremo septimam quæ septem & uiginti partibus antecederet primæ. Deinde instituit dupla & tripla interualla explere partes rursus ex toto desecans quas interuallis ita locabat: ut in sin-

tu futuz ē caput: & sp̄ina q̄ i dorso ē informē: septima aut̄ fere hebdomade totus hō in utero absoluat: septi/ mani quoq̄ humani p̄tus uitā ferūt ante quē nullus & neq̄dē octomēsiū: deidē septimo mēse dētes agunt: & se/ ptimo anno decidunt sc̄da hebdomas hoc ē q̄rtusdecimus ānus utriq̄ sexui pubertatē affert alteri qd̄ gignēdi: alteri uero pariendi t̄ps: & genuinos fere emittit dentes: tertia hebdomade adolescens lanuginem barbæ in ge/ nis effundit: q̄rta hebdomade q̄ est anno octauo supra uigēsimū naturæ humanæ excrementa cōsistunt: q̄nta iuenilem absoluūt ætatē. primæ corpis ptes septem, caput, collū, pectus: duo pedes, duæ manus. iestina septē stomachus: cor: pulmo: iecur: lien: renes duo, uenas quoq̄ in hoibus uel potius arterias musico numero septe/ nario moueri aiūt: qd̄ illi appellant *ἡνυ Διὰ ἑπταπρῶν σὺν φωνίαν*, quæ i q̄ternarii numeri collatōe fit, discrimi/ na etiā periculoz in morbis maiore ui fieri putāt in diebus q̄ cōficiunt̄ ex numero septenario eosq̄ dies criticos appellāt: sensuū p̄teia q̄ i capite sunt septem meatus: lunæ crescentis & decrescentis mutatio cōcludi q̄terna fe/ re hebdomade dinoscit̄ septentriōis stellæ septem i septem mensibz sūt egnoctia & solstitia. uergiliæ septē sunt fuculæ toridē q̄q̄ iter quosdā cōtrouersia ē: erraticæ stellæ septem q̄ iter se musico etiā distāt modulamine: post annoz septem milia aduentus iudicii dei ac domini nr̄i augustino dicēte futurus credit̄: & hoc numero animā corpuzq̄ cōp̄rahēdi asserit. corpus qd̄ pp̄ q̄tuor elementa & q̄tuor q̄litates: siccā, humidā, calidā, frigidā. ūde & q̄tuor āni t̄pa: ad aiām uero trinarium deputari numez ob tris uirtutes qbz i primis deo cōiūgimur: & ip̄m di/ ligere: ut inq̄t augustinus cōpellimur: ut uero alii pp̄ rōnalē p̄tem & irascibilem & cōcupiscibilem q̄ de pte irrō/ nali nascunt̄ ptes: qn̄ & ptolemæus in tertio harmonicō de pte irrōnali septem oriri uirtutes ostendit de irasci/ bili qdem q̄tuor clāmentia: i trepidatōem: fortitudinem toleratiā: de cōcupiscibili porro tres. tēperatiā: cōtinē/ tiā: uerēcūdiā iuxta diapete: & diatessaron cōsonatiā: de pte quoq̄ rōnali septē: acūmē: docilitatē: sagacitatē: cōsi/ liū: sapiām: prudētiā: expiētiā: motus quoq̄ loci corpis sūt septē: ut sup̄ius ostendimus cōditōes & p̄sonæ i re pu/ blica a ueteribz septem sūt fere enumeratæ: p̄cipēs & subditi: parentes: & filii: nobiles: ignobiles: siue genere ob/ scuri: senes: iuuenes: domini: serui: meliores: deteriores: prudentes: stolidi: religiosi: ip̄ii: siue p̄fani, septem uocis mutatōes: acuta: grauis: flexa: crassa: lenis: lōga: breuis. erophilus hoium iestinū ait lōgū esse ulnas uigiti: & unā q̄ sūt tres hebdomades. septē sūt q̄ uidemus: corpus: iteruallū: figura: magnitudo: color: motus: status hebdoma/ das quoq̄ ex iteruallis & sinibz cōstat: fines sigdē ac termini q̄tuor p̄ctus: linea: sup̄ficies: crassitudo, interualla uero lōgitudō: latitudo: p̄fūditas: sua quoq̄ cuiuslibet circuli diameter supra triplā pportōem septenarii nume/ ri cū circūferētia hēt circuli ut archimedes & eius iterps eutotius ascalonites docet. His itaq̄ rōnibus satis p̄ba/ tū arbitror cur his usus sit nūeris, aut pauciores ad uires aiē exprimēdas collegerit: qd̄ uero reliquū ē ut hac potius figura q̄ alia aiām cōp̄rahēdi duxerit quīs ex his q̄ iā dicta satis palā eē uideat̄ illd̄ tamē addā p̄ api/ cē unitate cōp̄rahēsiū idiuisibile aiæ eēntiā significare uoluisse: p̄ duos utriq̄ porrectos limites uires eiūsdē diui/ duas: sed eo pacto: ut quodā ordine atq̄ harmonia sibi uicē respōdeat̄. itaq̄ igit̄ unā principio p̄te hoc ē unitatem.

Detrahit ex toto ex eo mixto, qd̄ supra memorauimus. Duplā, hoc ē duo q̄ sub uno posita sunt. Primæ tri/ pla, tria. n. aduersū duo sesquialtera: ut iā dictū pportōe: p̄cellūt: cōstāt sigdē tria ex duobus: & uno qd̄ duoz dimi/ dia ps ē. Primæ tripla unitati q̄ primo loco posita, Dupla eēt: q̄a bis duo cōstituūt q̄tuor. Tertiæ tripla, i. nouē ter sigdē tria sūt nouē. Octuplā primæ: q̄ septē excessit primam, i. numerus octo q̄ ultimus in eo limite fuit ad unitatē referē octupla pportōe. Antecederet primæ: hoc est ad unitatem q̄ fuit apex referē uigēsimā & septia pportōe: q̄ numerus: ut iā ostēdimus octonario i eadē forma par ē. Eēt bina media: supra ai uires nūerali ap/ rissima figura cōplexus ē: hic uero musico eā cōstare modulamine atq̄ argute docet: ut. n. musica istra ad modū latū eliciēdū cōponētes iter binos chordaz extremaz limites leuissimi qd̄ hypatēhypatō uel ut alii p̄slābano/ menos: grauissimi uero netehypbolāō alias iternectūt medias dispi strepitu tinnituz chordas: ut ip̄æ qd̄ me/ diæ sint acutiores primo limite: grauiores at̄ ultimo atq̄ ita a grauissimo sono ad postremū cōcentū pectinis: & digitoz pulsū sine ullo hiatu medio decurrat ita deus mūdi aiām modulatu exactissimæq̄ harmoniæ norma cōponēs a timæo apud platonē inducīt sex q̄ iā significauimus interualla duplicis & triplicis q̄tatis: q̄ latitudi/ nem & soliditatē animæ exprimāt in corpe singula binis stipās medietatibus q̄z ex duobz medietatibus altera minorē limitē excedat tertia eius pte: maiorē at̄ limite inferior eadē tertia pte. sed quo hoc aptius sit figura est

De uniuersitate

describendam simile quidem superiori sed numeris differens quoque interualla bina contineant media: ut ostendat intra dupla duas contineri proportiones sesquialteram & sesquiterciam. Intra triplam uero duplam & sesquialteram quæ cum superiore figura claudi non potuerit hæc excogitata est.

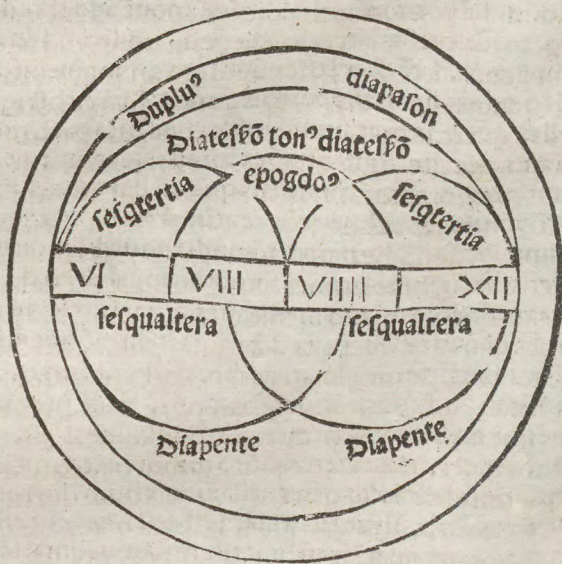
gulis essent bina media. uix enim audeo dicere medietates quæ græci messotetas appellat. sed quasi ita dixerim ita intelligatur. erit. n. planius earum alteram eadem parte præstantem extremis eadēque superatam alteram pari numero præstantem extremis alteram:

Sex igitur & duodecim secundum duplicis quantitatis rationem binos efficiunt limites inter quos duæ inferunt medietates: una quidem octoarii numeri. altera uero nouenarii: nam octo: numerus aduersum sex limitem comparatus præcedit eum

tertia eiusdem senarii limitis portio. i. duobus: Ipse autem superat tertiam portio duodecim limitis. i. quattuor: Ita una medietas octo numeri quota parte superat senarium limitem tanta superat a duodecim limite rursus nouem medietas altera superat sex limitem trina quantitate & præcedit a duodecim limite æque tribus: non iniuria: octo. n. aduersum sex comparata epitrita proportio superat: æque duodecim limes aduersum nouem ex medietatibus prædictis una epitritus quoque inuenit: continet. n. totum nouem & eius tertiam partem. Cæteræ duæ medietatum interuallum epogdou est: quod Cicero sesquioctauum uocat: nouem. n. numerus totum octo continet: & eius octauam portionem. i. unum. hoc pacto duæ medietates superant limites: & a limitibus superant: duplicis numeri: eadē hæc ratio in triplicibus numeris inuenit. sex. n. limes unus distans a decem & octo altero limite interuallum quod iteriacet triplicum est demonstrat sunt porro hic duæ medietates una in nouem: altera in duodecim numeris: nouem quod medietas aduersum sex limitem comparata sesquialtero superat: habet. n. totum sex & eiusdem dimidia portionem. i. tria: eadēque. i. nouem aduersum decem: & octo limitem comparata duplo superat. bis si quod nouem decem & octo sunt: rursus altera medietas. i. duodecim si aduersum sex limitem comparat duplo præcedit: sin uero aduersum alium quod maior est. i. decem & octo sex numero minor inuenit: & denique ne in singulis limitibus exponendis nimis sim: de ipsis quoque eadem ratio proportio est excutienda: ex his igitur traditum ut opinor est cur dixerit instituit dupla: & tripla interualla explere: utpote nimium hiantia sed quo pacto expleuerit docet: partes. n. igitur rursus ex toto desecans: quod plato & kai ait. i. illic cicero interpretat ex toto. recte autem partes desecans: partes quod uniuersæ mixtionis est ex toto ut ex numeris quos memorauimus: ita deus quo ad harmoniam aia componeret interuallis ita locabat ita loco suo distribuere atque componebat. Vt in singulis essent bina media quæ eo pacto quod diximus concinnantia: & nexum toti accommodaret animæ: ut de numeri proportione iam diximus. Hoc dicit græci ab eo quod est messos messotes cuius genitiuus est messotetis faciunt: itidem latine eam secuti analogiam ab eo quod est pius pietas dixerunt quod cum ipse quoque græcum messotetas uolens exprimere a medio medietates dixerit nouas uerbum haud scio latinitas mihi an non sit concessura quod facile dederit grammatica: sed quasi ita dixerit: ita intelligat hoc est quod si minus usu permissum sit intelligat me idem significare uoluisse & uerecunde me illo uti uerbo. Erit. n. planius. i. si bina media ita locaueris aptius erit. Eaque subaudi medietatum. alteram quod duæ sint: ut ostendimus. Eadē parte eadem numeri proportio imo & eodē numero. Præstantem extremis siue minores illi numeri sint dupli. siue tripli. Eadēque subaudi parte. Superat alteram medietatem a maiore extremitate. Pari numero quoto minorē extremitatē excedebat. Præstantem extremis usus plurali est ut dupla: & tripla simul det intelligi interualla: ut ois huius loci obscuritas amoueat primo proportio spēs deinde quæ restat patefaciemus. Quæ igitur ad aliquid est quantitas ois aut est æqualis aut maior aut minor: æqualis quod ut binarius cum binario: maior ut trinarius cum binario: minor ut binarius trinario comparatus. sed quoniam de proportioibus pauca dicturi sumus: arithmetis: geometricis: & harmonicis: ut ad presentem pertinet locum de maiori: minori que in æqualitate aliquas cursim attingemus. Maioris igitur in æqualitatis quoque sunt partes: una. n. uocat multiplex: alia supparticularis: tertia superpartiens: quarta multiplex supparticularis: quinta multiplex superpartiens: his totidem minoris in æqualitatis alia sunt

oppositæ: sola subppositiõe adiecta ab illis differetes: una siquidẽ submultiplex: altera subsuperparticularis: ter-
 tia subsuppartiens: q̄rta multiplex subsuperparticularis: q̄nta subsuppartiens. Multiplex at̄ numerus ẽ qui cū alio
 cõparatus crescit in infinitũ unitatẽ excedens ac reliquẽs: ut duplus triplus quadruplus. Huic cõtrarius submul-
 tiplex a quo subduplus subtripus & quæ possis addere: supparticularis uero est qui ad altez cõparatus in se to-
 tũ minore habet & eius aliquã partẽ: qui si minoris habeat medietatẽ uocat̄ sesq̄ltera p̄portio: si uero tertiam
 ptem uocat̄ sesquitercia, si q̄rtã: sesquiq̄rta: si quintã: sesquiq̄nta. & sic deinceps in infinitũ: & maiores qdẽ nu-
 meri hoc mō: minores uero ut p̄portio duo ad tria subsesq̄ltera: ide subsesq̄tercia, subsesquiq̄rta: & sic deiceps:
 maiores numeri dicunt̄ duces minores comites: sesq̄ltera igr̄ p̄portio ẽ ut tres habet̄ itra se duos & eoz̄ mediã
 partẽ. i. unũ: sex quoq̄ cõtinẽt̄ itra se q̄ttuor & eoz̄ medietatẽ. i. duo eodẽq̄ mō in cæteris: sesq̄tercius est nume-
 rus qui minori comparatus habet eum semel & eius tertiam partem. superpartiens uero est cum numerus ad
 alium cõparatus eũ intra se totũ claudit: & eius aliq̄s ptes: uel duas: uel tres uel q̄ttuor uel quotquot ip̄a tulerit
 cõpatio q̄ affectio incipit a duabus p̄tibus tertiis: nam si duas hẽat medietates q̄ intra se illũ totũ claudit du-
 plus ẽ: habebit at̄ uel duas q̄ntas uel duas septimas uel duas octauas & ita deiceps: si eũ hẽat totũ: & duas eius q̄r-
 tas supparticularis est: nã duæ q̄rtæ medietas ẽ & fit sesq̄ltera cõpatio: si uero duas sextas rursus supparticularis:
 duæ. n. sextæ ps tertiam ẽ, qd̄ si in cõparatõe ponat̄ sesq̄terciæ p̄portiois formã habebit, post hos nascunt̄ comi-
 tes qui subsuperpartientes uocant̄. hi aut̄ ab alio claudunt̄ nũero: & eoz̄ uel duæ uel tres uel q̄ttuor uel quotli-
 bet aliæ partes: si ergo numerus aliũ intra se numez̄ habẽs eius duas ptes habuerit supbiparties noiat̄ si tres sup-
 triparties & ita deiceps fingere nobis licet noia quoties oẽs a tribz̄ disponunt̄: si igr̄ q̄narij numeri ad trinarium
 cõparatio noiat̄ erit supparties ille qui uocat̄ supbiparties, hẽt si quidẽ q̄narij totũ itra se trinarium & eoz̄ du-
 as partes. i. duo: si uero ad sc̄dm ordinẽ speculatio referat̄ supparties p̄portio noiat̄ atq̄ ita in infinitum: multi-
 plex supparticularis ẽ quoties numerus ad numez̄ cõparatus habet eũ plusq̄ semel & eius unam ptem hoc ẽ aut
 duplũ aut triplũ aut quoties libet aliq̄ pte uel mediã uel tertiam uel q̄rtã uel quãcũq̄ aliã: multiplex aut̄ supparti-
 ens ẽ quoties numerus ad numez̄ cõparatus hẽt i se aliũ totũ plusq̄ semel: & eius uel duas: uel tres uel quotlibet
 plures p̄tulas sc̄dm numeri suppartietis figurã: i hoc nō erũt duæ medietates neq̄ duæ q̄rtæ neq̄ duæ sextæ:
 sed duæ tertiæ uel duæ q̄ntæ uel duæ septimæ: sc̄dm priorẽ similit̄ cõseq̄ntiã. Itẽ p̄portionũ alia qdẽ coniuncta
 uel cõtinua, alia uero disiuncta s̄r. Cõiuncta ẽ quãdo bis idẽ numerus repetit̄, ut cū dicimus quo numerus q̄ttuor
 tria eo tria excedit duo, bis. n. tria repit̄ ita i alijs nũeris: ut quo excedit octo sex eo sex q̄ttuor, disiuncta at̄ quoties
 id nō fit ut quo numerus octo excedit sex eo q̄ttuor duo excedit: & q̄ a sexdecim ad octo: eadẽ a q̄ttuor ad duo p̄-
 portio est. in dupla. n. p̄portõe altez̄ uterq̄ excedit utcũq̄ nō eadem q̄ntas. Arithmetica igr̄ p̄portio: quæ tri-
 bus limitibz̄ uel pluribz̄ cõtinue positis q̄to q̄li at̄ i æq̄les sibi uicem sint ut octo septem sex uel q̄ttuor tria duo.
 unitate. n. alter altez̄ excedit: & rursus q̄ p̄portõe octo sex eadem sex q̄ttuor excedit, binario. n. supat̄. eadẽ ergo
 ẽ q̄ntas. at̄ q̄ntas diuersa: nã octo ad sex sesq̄tercia p̄portio ẽ, sex uero ad q̄ttuor sesq̄ltera, porro q̄ttuor ad tria sesq̄-
 tercia p̄portõe distat̄, nã tria & eius tertiam pte cõtinet̄: tria at̄ ad duo sesq̄ltera, claudit nãq̄ trinarium binariũ & eius
 medietatẽ. Geometrica uero p̄portio q̄ p̄prie p̄portio noiat̄, est quando tribz̄ aut pluribz̄ limitibus positis q̄lis
 maximus ad mediũ uel eũ q̄ seq̄ talis & mediũ uel q̄ seq̄ ut uerbi cã nouem sex q̄ttuor i his ut primus limes
 nouẽ ad eũ q̄ sub ip̄o. i. sex ita sex sc̄ds limes ad tertium hoc ẽ q̄ttuor: eadẽ. n. est p̄portio. i. sesq̄ltera est eadẽ qdẽ p̄-
 portio media: sed tamẽ q̄ntas diuersa itidẽ sexdecim: duodecim: nouẽ: est. n. sesq̄tercia p̄portio i utroz̄ ita in cæteris.
 Harmonica at̄ p̄portio est q̄ neq̄ eisdẽ d̄rntis nec æq̄s p̄portioibz̄ cõstituit̄: ut tres q̄ttuor sex. uel duo. tres: sex. se-
 narius. n. quaternariũ sua tertia pte supat̄. i. duobz̄, quaternarius uero ternariũ sua quarta pte. i. uno. & senarius
 ternariũ sua medietate. i. tribz̄, ternarius uero binariũ sua p-
 te tertia. i. unitate excedit. quare i his neq̄ eadẽ est p̄portio
 limitũ: neq̄ eadẽ sũt d̄rntis. his igr̄ ita expositis apertiora iã
 cicerõs uerba futura arbitror qui iquit. Sesq̄lteris at̄ iter
 uallis & sesq̄tertiis & sesquioctauis sũptis. nã regula & fere
 maxima ẽ quoties duo ita colligant̄ nũeri: ut alter sesq̄ter-
 tius sit: alter uero sesquialter illi ad se uicẽ illati sesquioctauũ
 includũt ut exẽplicã octo ad sex & nouẽ ad duodecim cõpati
 sesq̄terciã p̄portionẽ reddũt: & diatessarõ cõsonariã: sex ue-
 ro ad nouẽ uel octo ad duodecim cõpati reddũt sesq̄lterã p̄-
 portionẽ & diapẽte efficiũt symphoniam, sicut duodecim ad se-
 nariũ duplicẽ p̄portionẽ & diapason symphoniam, octo aut̄
 ad nouẽ q̄ media sũt sesquioctauũ q̄ in musico modulamine
 tonus uocat̄ q̄ oĩum sonus ẽ minimus: ut i hac figura sub-
 iecta cerni p̄õr. uide mãifestũ ẽ iter diatessarõ & diapẽte cõ-
 sonarias tonũ d̄rntis ẽ sicut iter sesq̄terciã & sesq̄lterã p̄por-
 tionẽ sola ẽ epogdois. i. sesquioctaua d̄rntis. & rursũ sint limi-
 tes numeri uiginti q̄ttuor & q̄triginta octo. media uero tri-
 ginta duo & triginta sex, triginta sex ad uiginti quatuor sesqui-
 tercia est p̄portio. quattoraginta & octo ad triginta duo sesqui-
 qualtera, triginta sex uero aduersũ triginta duo sesquiocta-
 ua. continet. n. totũ triginta duo & octauam eius partem
 quæ est quattuor idẽ in cæteris q̄ sunt in eodẽ genere ẽ intelligẽdũ. hoc ergo dicit sesquialteris iteruallis: & ses-
 q̄tertiis: & sesquioctauis sũptis. i. hac inuẽta hoz̄ numeroz̄ culpa. Ex his colligatiõibus. i. epogdois.

Proportiones & cõsonantie

Ex his colligatiõibus. i. epogdois.

De uniuersitate

Et primis interuallis: quod Plato inquit $\tau\omicron\iota\sigma\ \tau\iota\omicron\iota\sigma\ \pi\rho\omicron\sigma\epsilon\sigma\ \Delta\iota\omicron\varsigma\alpha\sigma\epsilon\sigma$ in quod est in primis interuallis hoc est epogdois quod
 i sesquitercia & sesquialtera includunt. prima ergo interualla uocat quae priore figura descripta sunt in quibus sesquialtera & sesquitercia
 tertii fuerunt numeri. nam in ea quae secundo loco posita est epogdoi nasci inueniuntur. Sesquioctauo interuallo sesquitercia
 oia explebat. quonia in omni sesquialtero sesquitercia ratio continet sesquitercia
 tertia inquit oia non sesquialtera explebat. hoc ergo dicit explebat deus dum ad harmoniam componit aiam illa sesquitercia ne
 nimiū hiarēt sesquioctauo interuallo nihil aliud significās quod quae uis sesquitercia duas sesquioctauas continet & plus
 ut iterius ostēdet. sesquitercia igitur oia merito inquit explebat cum in sesquialtero sesquitercia numerus continet quippe quod
 sesquitercia sit uno tono: eademque
 ratio sit in duplici & triplici quantitate
 iureque prima siquidem consonantia
 quae appellat diatessaron in epi-
 trito modo posita est. at quonia
 epitritus hoc est sesquitercia non

alrerā pari numero supatā: sesquialteris aut interuallis & sesquitercia &
 sesquioctauis sumptis ex his colligatoibus & primis interuallis sesquiocta-
 uo interuallo sesquitercia oia explebat cum particulā singulorum relinqueret:

solū ex duobus epogdois constat: sed etiā ex aliq̄to amplius. sicut diatessaron non ex solis duobus tonis constat: sed
 ex hemitonio huius quoque habet rationē inquit. Cū particulā singulorum relinqueret. hanc ipsā hemitonii rationē ha-
 bet: sed subiūgit. Eius autē particulā &c. ad hūc p̄quā difficilē excutiendū sensum simulque ut ois obscuritas legē-
 ribus magis obuia sit. tē ipsam aliq̄to aliter aggrediar necesse est. Quēadmodū igitur ois orōnis partes quae pri-
 mū tenēt locū sūt uerba & noīa. hae uero partes sūt syllabae: syllabae uero līrae: quae figura elemētōrum uis expri-
 mis. sūt. n. elemēta ip̄a p̄nūciationes līrae & ip̄is porro līris ad p̄fectā puenit orōne ita in canora uoce: quae a grae-
 cis emmele dī est uox modis numerisq̄ cōposita. p̄cipales autē eius partes sunt quae a musicis sistematā noīant:
 ea uero cōstāt ex quodā p̄nūciatōis tractū quod uocat diatēma. diatēmatō porro ip̄orum partes sūt phthōgi quae n̄ris
 dicuntur soni quae sūt prima cātus fundamēta & singulorum numerorum singuli sūt phthōgi de quibus in musicis nostris
 huberius. Ceterum in sonis differētia est pur aut remittitur: aut intēdunt chordae. acuti siquidem soni uehēmētius &
 citius percusso aere excitantur. grauiōres autē quotiēs leniōres & tardiores erūt pulsus: & accētus quodē sūt ex acri inci-
 tatoque pulsu: succētus uero leni & tardiore: ex accētibus porro & succētibus uariata rōne musices gignit cātilena
 quae symphonia noīat. prima igitur symphonia in quatuor primis modulis inuenit quae diatessaron dī. secūda uero
 quae ex quocumque primis modulis cōstāt diapēte cognominata est: quibus cōpositis nascit ea cātilena quae epogdous &
 diapason uocat. praeterea epogdous quae ueteres musici octo solis chordis utebatur quae princeps hypatēhypaton
 quae grauissimū aedit sonū. ultima uero nete hypbolaxōn acutū qui duo diuersi soni habēt iter se miro quodā ge-
 nere cōcētū: & cōsonantiā. post autē aucta est musice chordis i utraq̄ p̄te assūptis pluribus. priores tamē sympho-
 niae suū nomē obtinuerūt. ex his autē quae addeban̄ cōpositionis nomē tenuere. ut diapasson addita sibi ea quae
 diatessaron dī & rursum addita alia quae diapēte duplicis nomē est assecuta. dī diapasson. n. uocata est. hos autē conti-
 nētes sibi iuicē sonos primus dī notasse pythagoras & intellexisse aliq̄ cū numeris hēre affinitatē: p̄de diatessaron
 cātilenā eā dixit hēre rationē quā in numeris habet epitritus. rursum diapēte rationē eius hēre quantitatē quae in nu-
 meris hemolia est. hoc sesquialtera. diapasson uero uim obtinere duplicis quantitatē. denique epogdō eā uim in nu-
 meris hēre quā tonus habeat in musica. sed totū ip̄m partiti sunt musici in duo inaequalia. nam in duo aequalia diui-
 di nō potuit quod duas dieses & cōma cōtineat. in duo igitur inaequalia diuidit in maius quodē hemitonium quae etiā
 apotome dicit. & minus quod ueteres modo desin modo limā uocat: quae a quibusdā hae etiā distinguunt. hae igitur
 ad limā hoc hemitonium minus est quod ait hanc habere rationē quā habēt numeri inter se cōparati ducētū quinquaginta
 ginta sex aduersum ducētos quadraginta tres quod ut liqueat explicare conabimur. quod si statim a p̄cipio quae rat
 quae cur hos Plato maluerit numeros adducere ut in eis minus hemitonium ostēderet & ut sesquialtera p̄portio ex
 duobus cōstet epogdois & ex hac p̄portione: sciat tales oportuisse dari numeros qui & sesquialteras & sesquiocta-
 uas p̄portiones cōtinerēt & collati quātū ad epitritū absoluendū duobus deesset epogdois ostēderēt. atqui ante hos
 nulli ad modū sunt tales. nō igitur alienū. quae his potius numeris id putauerit demonstrādū. quod ut magis elucescat
 sumo eū qui ante oēs numeros ex tribus partibus cōstāt. i. trinariū hūc octies sibi cōplico & nascit uiginti quatuor
 numerus. hoc ip̄o uiginti quatuor octies supputato orit̄ is numerus quē quærimus cētū nonaginta duo. huius tertia
 pars est sexaginta quatuor. dimidia uero nonaginta sex: sed quae epogdoi rationē excutimus assumo aliū limitē ab eo du-
 plicē quae tertiū & octaginta quatuor cōficir: hūc igitur dicimus numere ducenta quinquaginta sex sesquitercia esse eius nu-
 meri: quae supra cōstitui mus. i. centū nonaginta duo. habet siquidem hūc ip̄m numere centum nonaginta: & tertiā
 partē eius sexaginta quatuor cuius limitis centū nonaginta duorum epogdous numerus est ducenti sexdecim. ha-
 bet. n. in se totū centū nonaginta duo: & eius octauā partē uiginti quatuor. huius ipsius ducentorum sexdecim nu-
 meri epogdous est ducētū quadraginta tres cōtinet ducētos sexdecim & eorum partē octauā. i. uiginti septē. hi ergo
 primi numeri sunt in quorum alterum hoc est ducētesimo quadagesimo tertio duo claudunt epogdoi. altero autē. i.
 ducētesimo quinquagesimo sexto epitritus ex quibus ostēditur quanto epitritus duos excedat epogdous. nam cū
 una sesquitercia a centū nonaginta duobus ad ducenta sexaginta sex usque producat: & duae sesquioctauae ducen-
 ta quadraginta tria non excedant superest ut una sesquitercia duos excedat sesquioctauos numero trium supra
 decem. a ducentis enim quadraginta tribus ad ducenta quinquaginta sex tredecim numerus superest qui hemi-
 tonium minus conficit. sed inuestigemus quae nam sit inter ducentos quinquaginta sex & ducentos quadragin-
 ta tres numeros p̄portio ut in qua proportione hoc hemitonium sit possimus promere. quidam autē esse supra
 tresdecim partiens ducentasimas quadagesimas tertiās. alii uero musici intra sesquidecimam octauam & ses-
 quidecimam nonam ut in musicis Boetius quas nunc referre necesse non est demonstrationibus ostendit. ex
 positum igitur est ut opinor cur dixerit sesquitercia omnia explebat cum particulam singulorum relinqueret.

Eius autem particulae intervallo relicto, subaudi hemitonii. Habebat numerus ad numerum epiritus ad duos epogdoos. Eandem proportionem cooperationemque, quoniam sunt & supra hunc in tali forma & alii numeri. In extremis, hoc est cum nulla ab epogdois ad epiritum alia praeterquam hemitonii superest proportio, haec nimis disputatio personae conveniens est, apud Platonem enim ut supra diximus haec timaeus differit qui pythagorica disciplina eruditus domesticis utitur argumentis quo animae naturam doceat numeris & musicae congruere, subiungit autem Cicero. Atque ita permixtum illud ex quo exequi coeperat & omne consumpserat quod Plato iquit και δη και το μίχρον ερον ταυτα κατατεμνεν οντως ηδη παντα αναλωκει, quem locum chalcidius aperto sic sensu uertit, etiam

omne fere comixtum illud genus essentiae consumptum erat huiusmodi sectionibus partium: hic ergo horum uerborum sensus est permixtum illud sicut supra ostendimus essentiae genus. Ex quo exequi, per quo exequebatur si modo in codice menda non sit quam esse puto: sensus tamen ut nullus uiolentur, quo reliquum inquit ex his caesuris obsolueret.

Etiam omne consumpserat absoluerat consummaverat, ex his datur nobis intelligi & colligi animam omnium rerum habere scientiam & perinde ex omnibus con-

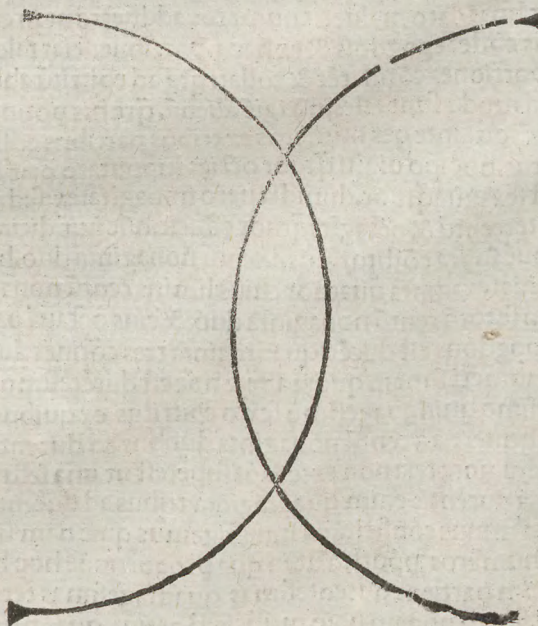
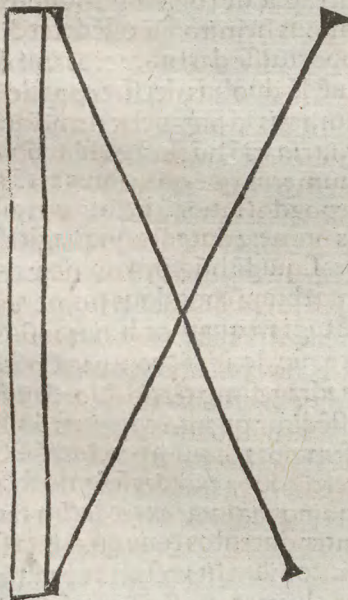
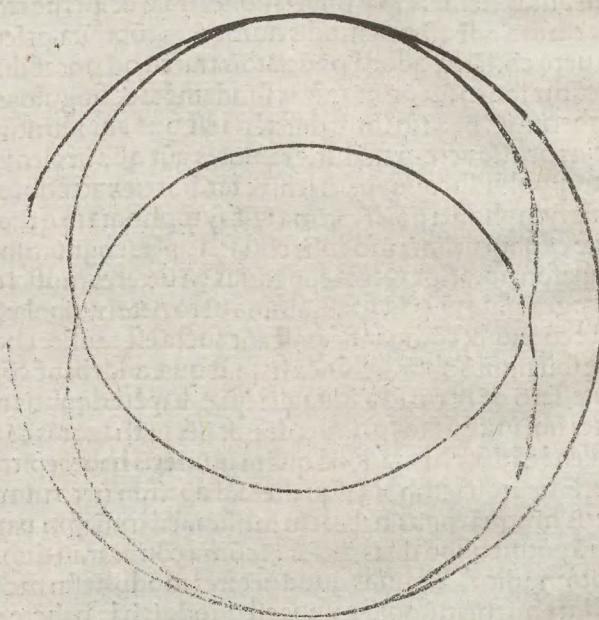
flatam in initis quo ipsorum initiorum & quae initia sequerentur perita esset a cunctis in rebus iudicium ferret, & denique eam ex his compositam uirtutibus dixit ac diuisit in partes secundum quasdam geometricas: arithmeticas: & musicas rationes, nunc uero inquit Hanc igitur &c, posteaquam causam & modum excogitationis animae supra ostendit, hic quo nam pacto mundo coniuncta sit & quid in excellentiori eius parte hoc est caelo perficiat sub quadam expositionis nube ostendit dicens cum omne fere comixtum illud genus essentiae eo quo diximus modo compegisset non materiam aut corpus.

Diffidit inquit deus omnem coniunctionem duplicem in longitudinem diffidit id est quam in duas in longum compositas partes diuisit quem locum apertius uertit chalcidius, inquit enim, hanc igitur constitutionem deustum seriem in longum scidit & ex una duas fecit hoc est animam unam fecit duplicem quod duorum motuum eam uoluerit in caelestibus causam esse per quam in longum animae productionem compulsam & effusam per corpus coniunctionem uoluit intelligi, sectionem uero in duo geminos sibi iuicem diuersos motus, i.

aplani globi & planetarum, medietateque &c, q, ex subiectis figuris licet nobis intueri

Hoc igitur dicit duobus quasi limitibus longitudinem quam diximus expressit, deinde duas ita lineas produxit ut altera alteram intersectaret in modum, X, litterae graecae, postea singula ita inflexit capita ut binos circulos conficeret ut tamen altero maior sit alter, denique tertium effecit orbem qui ambos includere, id est igitur quod inquit mediaeque accommodas media quasi decussauit ubi Plato iquit, μεσην προς μεσηνεκα τερα αλ

Eius autem particulae intervallo relicto habebat numerus ad numerum eadem proportionem cooperationemque in extremis quam habent, cc. lvi. cum cc. xliii. atque ita permixtum illud ex quo exequi etiam omne consumpserat: haec igitur omnem coniunctionem duplicem in longitudinem diffidit mediaeque accommodans mediam quasi decussauit, deinde in orbem torsit

De uniuersitate

Ἀλλὰ οἱ οἰον χι πρόσβολων κατεκαυψαν quod chalcidius uertit eamq; mediam medio in speciem. & græcæ
 lra coartauit: curuauitq; in orbem quo ad coiret iter se capita: hoc ergo dicit duplicē illā cōiūctionē ita cōposuit ut
 altera linea: alterā interfecās. & græcā lram pficeret: incuruauitq; quoad capita cōiungerent ut duo æq; les fierent
 circuli ex qbus duos in diuersū eūtes in cælo motus significat quos alio orbe inclusit. quo plani circularē motū
 notat cuius orbiculata citatio semp eadē est & ne locū qdem ullū desiderās: extra cōsueti orbis semitā p̄ minores
 motū planetaz. p̄ obliq; uero partiū obliquū quo ad zonā quā icolumus spectat motū nō aplani mō: sed etiā pla
 netaz. Mediæq; accōmodās mediā. i. p̄ mediū alterius alterā iecit ex quo motū nobis significat planetaz. p̄ me
 diū suū orbem agi sub aplani or
 bis medio. Quali decussauit qđ
 Plato inqt. κατεκαυψεν. hoc est
 iflexit a decutio ne an a decudo
 frequēs uerbū decusso hoc est p̄
 mediū iacēs ad sua iflexit capita.
 ide uictruuius in libris de archi/
 tectura ex his duobus inquit si/
 gnis circino decussatim describē
 dū & per decussationē & mediū
 cētaz. linea pducēda ad extremū.
 nā decussis a decē & asse cōponit
 sicut tressis: unde illd̄ hic dama

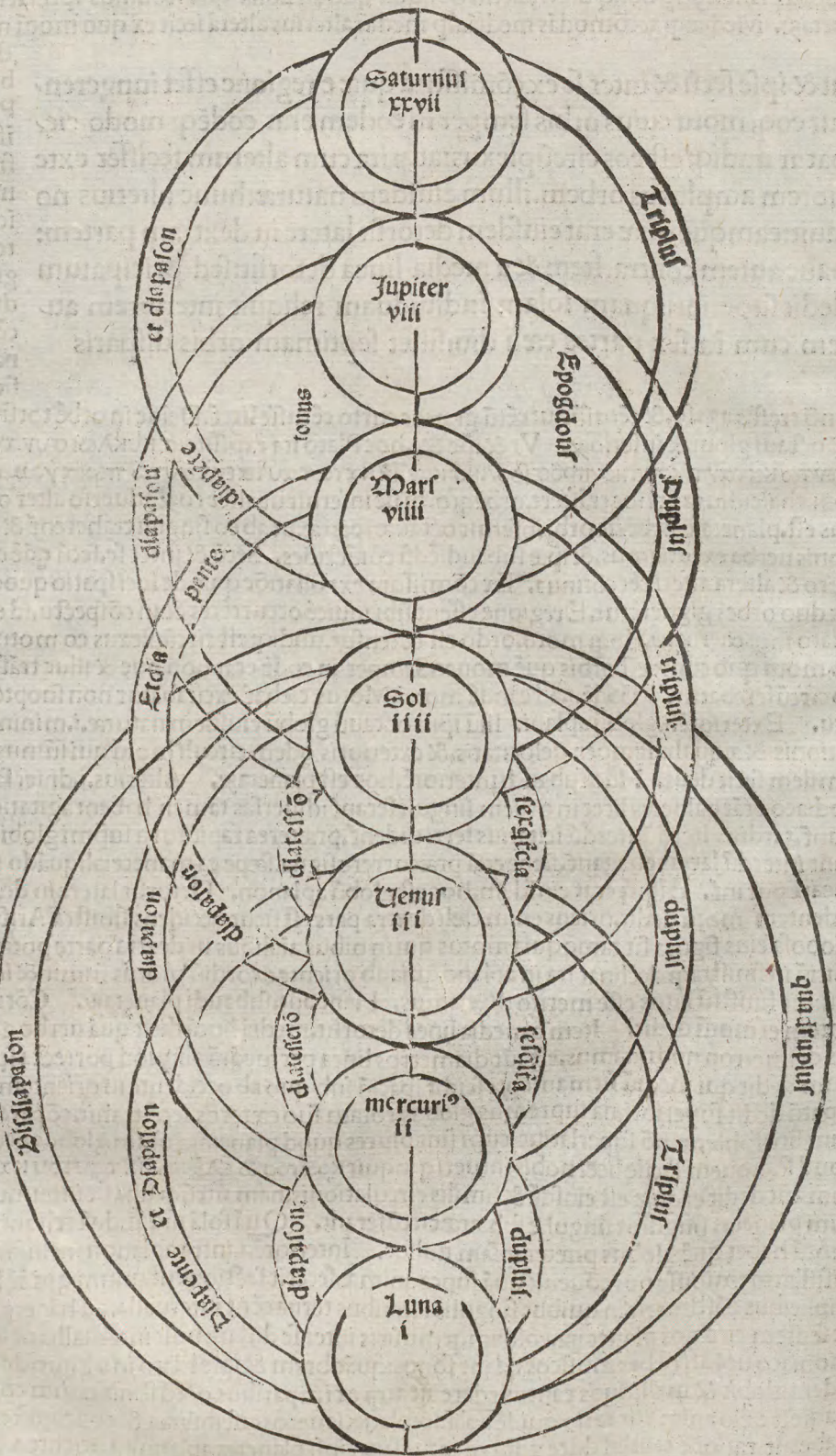
ut & ipse secū & inter se ex cōmissura quæ e regione esset iungeren
 tur eoq; motu cuius orbis semper in eodem erat eodēq; modo cie
 batur undiq; est eos circūplexus: atq; ita cum alterum fecisset exte
 riorem amplexus orbem. illum eiusdem naturæ: hunc alterius no
 tauit: eamque quæ erat eiusdem detorsit latere in dextram partem:
 hanc autem contra. Item & a media linea detorsit: sed p̄icipatum
 dedit superiori: quam solam indiuiduam reliquit interiorem au
 tem cum in sex partes cæli diuisisset septimam orbis disparis

diū suū orbem agi sub aplani or
 bis medio. Quali decussauit qđ
 Plato inqt. κατεκαυψεν. hoc est
 iflexit a decutio ne an a decudo
 frequēs uerbū decusso hoc est p̄
 mediū iacēs ad sua iflexit capita.
 ide uictruuius in libris de archi/
 tectura ex his duobus inquit si/
 gnis circino decussatim describē
 dū & per decussationē & mediū
 cētaz. linea pducēda ad extremū.
 nā decussis a decē & asse cōponit
 sicut tressis: unde illd̄ hic dama

ē nō tressis agaso. & cētuffis. ut cētū græcos curto cētuffe licef. Deide in orbē torsit. cuiusmodi sūt utriq; motus
 & octauū globi & inferiorz. Ut & ipse & c. hoc Plato ita exp̄ssit εἰς κυκλωῖ συναψασ̄ αὐταῖσ̄ τε καὶ ἀλλήλαι
 σεντῶ καταντίκρυπτος πρόσβολησ̄ καὶ τὰ κατὰ ταῦτα εν ταῦτῶ περιαγομην κινησ̄ εἰ περιεαυτησ̄ ελα
 βει. chalcidius aut hoc trāsfert. orbēq; orbi sic inseruit ut alter eoz aduerso alter obliquo circuitu rotarent. sen
 sus est. planetaz orbē sic orbi inseruit octauæ spæræ: ut ab eo singuli traherent & unō motu illius oēs. sed Cice
 ronius uerba excutiamus. & ipæ subaudiēdū cōiūctiōes. Secū & inter se. secū qđ capitibus in orbē iūctis. Inter se
 uero & altera alteri eēt cōtinua. Ex cōmissura ex collatiōe quæ de loci spatio quod geminæ occupauerant lineæ
 ut duo orbem gignerēt. E regione essent sibi inuicē occurrētes & in cōspectu. id enim e regione significat quod
 Plato inqt. ἀντίκρυ. Eoz motū. ordo est & sensus. undiq; est circūplexus eo motu ut anima circūferatur undiq;
 eo motu quo cuius est orbis quē mouet. Semper in eodē erat non huc & illuc trāsferebat: sed eodē semper in lo
 co circūferebatur. Eodē. i. ad eandē moētā. Motus ciebat excitabatur non suo pte ipulso: sed superioris cæli. ra
 ptu. Exteriorē. i. globū aplani. Illū ipm octauū globū eiusdem naturæ. i. minime uarie: sed eiusdem semp ro
 tationis & æqualis semper uelocitatis. & exterioris qdem circuli motū qui sūmus in aplani globo quē semp sibi
 similem fecit deus. Hūc. subaudi interiorē. hoc est planetaz. Alterius. i. diuersæ naturæ notauit. nam qui sub
 zodiaco erāt palnetes licet in orbem singuli ferant: diuersas tamen habent agitationes: dū aut eleuātur aut depo
 nunt. tardius iterdū: iterdū icitarius ferri uident. præterea rapiūtur a sup̄mi globi motu ut tamē renitant ut pos
 sunt interdū latius euagant. sæpe etiā præcurrere signa. sæpe ea manere: aliquādo subsistere. nōnunq; retrorsum
 meare putant. Eāq; q̄ erat eiusdem. hoc est globū aplanon. Detorsit latere in dextrā partem. i. ab oriente ad oc
 cidentem motū dedit. oriens enim cæli dextra pars est sicut occidens sinistra Aristotelis etiā testimonio. nā licet
 globosa eius figura sit tamē quia motus qui in oibus aialibus in dextra parte potior uiget ac etiā illinc sumit fere
 intū in sinistraq; declinat ita in aplano quia ab oriente exordiū motus sumit & in occidente terminat illic dex
 trū: hic sinistrū latus esse merito dixerimus. Hanc aut. subaudi planetaz. Cōtra. i. e. cōtrario occidente in ori
 entem ei motū dedit. Item a media linea detorsit. mediā lineā dicit quā uerbo græco iam pro recepto eo uten
 tes diametron nominamus. est aut diametros linea per mediū aliquod porrecta spatiū: sed hic zodiacū intelligen
 dum dedit qui mediū firmamenti scidit spaciū sub quo ab occidente in orientem planetæ decurrūt. Sed prin
 cipatū dedit superiori. nā sup̄remus globus rotatu suo cæteros secū trahit. cōparatiuo aut usus est quasi duæ tan
 tum sint spæræ: nō superlatiuo cum sint plures quod planetaz oīum globos pro uno acceperit quod aut ita sit
 apud Platonem facile licet nobis intueri q̄ inquit κροτος δ̄ εδωκεν τῆ ταυτου και ουδιον περι φορα. i. principa
 tum aut dedit ei quæ est eiusdē & similis circulationis. nam utcūq; una sit innumerabiles tamen circūagit stellas
 cum planetas singulos singulæ spæræ circūferant. Quā solā indiuiduā reliquit. quia hūc aplanon peculiarem
 motū habet quē globus præter ipsam nullus. Interiorē. i. intra aplanon inclusam. Cum in sex partes cæli di
 uisisset. meminisse nos cōuenit quā supra animæ fecerit sectionē ut unum quidē latus ex duplicibus: altez uero
 triplicibus cōstituerit in quibus singulis lateribus terna eēt interualla. ad hāc ergo similitudinē depinxit animā
 ac septem circulos planetaz. eodēq; mulcis inter se distare uult interuallis ut secundū pythagorā motu har
 moniaco uoluti orbem musicos edant sonos: quāobrem & ipse Plato in ultimo de republica libro sirenas singulis
 sidere globis & mellifluos cantus edere ait atq; ex imparibus octo sonis unum concordem sonū excitari. similis
 itaq; est cælo anima ut ratio quidē aplano: planetis uero irascibilitas & concupiscentia: quæ utcūq; motum suū
 habeant ratione tamen duce gubernantur sicut ipsi planetes aplano ab oriente ad occidentē quotquot eunt die
 bus rapiūtur: sed ipsas iam planetarum quas ait sectiones & musicas rationes meriamur. unam igitur portio
 nem: & eam quidem minimam sumimus a terra ad lunam. cuius duplicem secūdam a luna ad mercurium quæ
 est diapasson: a quo ad Venerem sesquialteram quæ in musica est diapente. a Venere ad solem sesquitercia qui &
 diatessarion. post quem mars qui ad uenerem triplam. habet proportionem. id est diapasson & diapente post

martem iuppiter qui ad solem est duplus id est diapasson, ultimus saturnus qui ad martem est triplus, i. diapente & diapasson, a uenere porro ad lunam tripla proportio, i. diapente & diapasson, a sole aut ad lunam dis diapasson quæ est proportio quadrupla, a mercurio ad solem diapasson, a sole ad iouem dupla est proportio hoc est diapasson, a marte ad iouem dupla est epogdous, ultimus saturnus septem & uiginti partium sectionem habet, atque septem sunt planetæ & luna minima habet portionem hoc est nullam habere potest sectionem, ergo sex omnino sunt planetarum sectiones quæ ut aptius intelligatur figura hæc ipsam re exprimamus quo planarum, proportionibus ad consonantiam quæ inter se iunctæ habent omnibus uel est imperitis innotescat, Duplo & triplo intervallo moueri iussit quod ex figura facile est uideri.

Contrariis iter se cursibus quodam hunc locum ita accipiunt ut omnes planetas contra firmamenti uolutionem ab occidente in orientem uerti significari uoluerit: sed tamen non dixisset iter se, alii uero quod iporum sit planetarum diuersa contrariarumque conuersio iisdem cursibus sibi obuios efficiat: quod motus eccentrici uel est epicycli ab instituto naturalium cursu eorum remora ri uideantur inessum cuius sane accedimus. Eorum autem triu fecit pares celeritates, sol siquidem & mercurius & uenus pari fere celeritate omnes per uno anno cursus suos conficiunt. Sed quatuor & iter se dispares & dissimiles triu reliquorum: nam sub anno continuo saturnus trigesimo anno ad sedem suam regreditur principia: sub quo iuppiter, xii. circuli sui cursum annis absoluit: sub ioue mars binis fere annis in circulo conuertitur: luna uero quod omnium ultima est: proxima autem nobis uicenis ac septenis diebus ac diei parte tertia eadem peragitur spatia quæ superiores, atque Plato subiicit: quod Cicero uertere neglexit εν λογω δεφερομενουσ quod chalcidius uertit: sed cum ratione motu hoc est utrumque diuersi essent motus contrariarumque agitationes planetarum ratione tamen omnia sunt consummata. Aium, cum immortalis & rationis participet creature aiam: ob hoc proxima deo quod ratione & intelligentia utatur quod ex dei in hominem summo descenderit beneficio. Tamen denique hoc dicit, aiam mundi deus ita genuit: ut ei omne corporeum subiceret ut id intra conpesceret ac a medio ipsius orsa ad extremas usque partes circumfundere: ut intra atque extra uitali uigore foueri corpus ostendat: quod autem a medio effusa circumquaque dicatur aia quodam ita accipiunt non ut a totius corporis medietate quasi a centro ad omnes circumferentias porrectis æquilibus lineis: sed ex ea parte uitalium membrorum: quæ intra ipsum corpus undique concluditur: quæque in toto corpore precipitum tenet: non igitur a medio corporis quæ terra est: sed a sole quæ aia est uigor uim suam per uniuersum corpus circumfundit: si quod immobilis terra: sol uero in motu semper est: sicut nostris in corporibus ueterem medietas immobilis semper est: cor autem semper in motu: ideoque solem cordis uicem obtinere: sic quoque animæ

pus ostendat: quod autem a medio effusa circumquaque dicatur aia quodam ita accipiunt non ut a totius corporis medietate quasi a centro ad omnes circumferentias porrectis æquilibus lineis: sed ex ea parte uitalium membrorum: quæ intra ipsum corpus undique concluditur: quæque in toto corpore precipitum tenet: non igitur a medio corporis quæ terra est: sed a sole quæ aia est uigor uim suam per uniuersum corpus circumfundit: si quod immobilis terra: sol uero in motu semper est: sicut nostris in corporibus ueterem medietas immobilis semper est: cor autem semper in motu: ideoque solem cordis uicem obtinere: sic quoque animæ

De uniuersitate

nostræ motibus obsequitur corpus ut illi omnis mundus. Tum deniq; omne quod erat concretum atq; corporeū, atq; p. i. positū, nā qđ Plato inq; $\sigma\omega\mu\alpha\tau\omicron\varsigma\ \Delta\epsilon\omicron\varsigma$ id trāssert Cicero cōcretū atq; corporeū, qđ figura sæpe utimur ut cū uno uerbo aliqd plane patet: & minus apte exp̄ssisse uideamur: aliud subdamus: quo magis id innotescat. Substernebat, subiiciebat, Interiusq; faciebat, ut in toto corpore aia emereret. Mediæ mediū accōmodans copulabat hoc Plato inq; $\kappa\alpha\iota\ \mu\epsilon\sigma\theta\iota\ \mu\epsilon\sigma\eta\ \xi\upsilon\nu\omicron\gamma\alpha\gamma\omega\nu\ \pi\rho\sigma\eta\rho\mu\omicron\tau\tau\epsilon\eta$ qđ chalcidius ita uertit mediūq; ap̄plicās mediæ modulamine apto iugabat. Mediæ igit aia mediū corpus accōmodās, i. cū harmonia qđā cōponēs. Sic aius a medio p̄fectus a sole: uel luna sūmā uim motus ostēdēs. Extremitatē cæli octauū & nonū glōbū si mō aliq; sit nonus. Suprema regione, qđ cæli extremitas ē.

duplo & triplo interuallo moueri iussit contrariis inter se cursibus. eorū aut̄ trium fecit pares celeritates: sed quatuor & iter se dispares & dissimiles triū reliquorū. animū igit cum ille p̄creator mūdi deus ex sua mēte & diuinitate genuisset, tū deniq; omne quod erat cōcretū atq; corporeū substernebat animo iteriusq; faciebat atq; ita mediæ mediū accōmodās copulabat: sic animus a medio p̄fectus extremitatē cæli a suprema regione rotūdo ambitu circūiecit sese. qđ ipse uersans diuinæ sempiternæ sapiētisq; uitæ iduxit exordiū & corpus qđ cæli spectabile effectū est: aius aut̄ oculorū effugit obtutū, est aut̄ aius ex oibus rōnis contentionsq; harmonia ut græce sempiternæ rex & sub itelligētiā cadētū. cōpos & particeps quo nihil ab optimo & præstātissimo genitore melius p̄creatū: quippe qui ex eadē uictus alteraq; natura adiūcta materia tēperatiōe triū partiū p̄portione cōpacta se ipse conuersans cū materiā mutabilē arripuisset & cū rursus diuinā atq; simplicē per quā oīs mouet: discernitq; quid sit eiusdē generis, & quid alterius & cætera diiudicat quid cuiq; rei sit maxime aptū quid quoq; loco aut modo aut tēpore cōtingat: quæq; distinctio sit iter ea quæ gignātur: & ea quæ sunt semp̄ eadē, ratio aut̄ uera quæ uersat̄ in his quæ sunt semp̄ eadē & in his quæ mutant̄ cū in eodē & in altero mouent̄ ipsa p̄ sese & sine

Rotūdo ambitu circūiecit, in ambitū rotūdū uolui fecit. Se/se, aium. Diuinus, quē e mente diuina fluxisse supra ipse p̄fatus est. Sēpiternæ sapiētisq; uitæ iduxit exordiū. Plato aut̄ inq; $\Delta\epsilon\iota\ \alpha\nu\ \alpha\rho\chi\eta\nu\ \eta\rho\epsilon\alpha\tau\omicron\ \alpha\pi\alpha\nu\varsigma\omicron\upsilon\ \kappa\alpha\iota\ \epsilon\upsilon\phi\rho\nu\omicron\delta\omicron\ \beta\iota\omicron\upsilon\ \pi\rho\sigma\ \tau\omicron\eta\ \xi\upsilon\mu\prime\ \pi\alpha\nu\tau\alpha\ \chi\rho\nu\omicron\nu\ \epsilon\upsilon$ ad uerbū licet nobis ita efferre: diuinū exordiū cœpit indefessæ: ac sapiētis uitæ i omne tempus: ut melior sit lectio diuinæ qđ diuinus: ut sit diuinæ uitæ quam diuina anima cōplexa est. Sempiternæ quæ nunq; ut brutorū animalū intermorit̄. Sapiētisq; uitæ, quæ nullo mō trāsmutat̄, nā ea demū sapiētia ē: ut stoicis & pipatheticis placet quæ imutabilia diuināq; cōiectat. Spectabile, qđ aspectari & cerni oculis possit cum aius ipse oculorū fugiat uisū. Est aut̄ unus ex oibus, hic aius. Rōnis cōtentiōisq; harmoniā ut græce i. rōnalis & irrōnalis aia partis: unde nascunt̄ affectus ut græco

utamur uerbo harmonia: quoniā latinū nullū uerbū illi satis respōdet: est sane harmonia apra & cōcina p̄tiū iter se ad totius absolutionē relatio. Plato autē hoc ita effert, $\lambda\omicron\gamma\iota\sigma\ \mu\omicron\upsilon\ \Delta\epsilon\upsilon\ \mu\epsilon\tau\epsilon\chi\omicron\nu\sigma\alpha\ \kappa\alpha\iota\ \alpha\rho\mu\omicron\nu\iota\sigma\alpha$, i. rōnis aut̄ & harmoniæ p̄iceps Cicero unus ex oibus inq; qđ aius cætera facile excellat quæ & rōne & harmonia cōstare dep̄hēdant̄, ex idiuidua, n. & diuidua substātia cōstare qđā harmonia dixit. Sub itelligētiā cadētū, qđ Plato inq; $\nu\omicron\eta\ \tau\omicron\nu\iota$, ut nūc loq; mur itelligibiliū cōpos & p̄iceps qđ Plato uno ait uerbo $\mu\epsilon\tau\epsilon\chi\omicron\nu\sigma\alpha$ hoc est p̄iceps uel cōpos, sed utq; maioris exp̄ssionis cā ponere maluit Cicero. Quippe qđ ex eadē uictus alteraq; natura adiūcta materia: supra motū aia p̄ corpus ostēdit, hic motū quo ipa secū mouet docet: & totidē genera rex cognoscere quot ipa cōponat. Ex eadē, quæ idiuidua & immobilis sup̄ius a nobis dicta, Alteraq; natura, quæ diuidua & mutabilis. Adiūcta materia, qđ Plato inq; $\epsilon\kappa\ \tau\epsilon\omicron\nu\sigma\iota\alpha\sigma$, quā alii eēntiā uocat̄ alii substātia, ex his aut̄ tribus cōstare aiam iō dicit qđ similia nō nisi a similibus cognoscant̄: aiamq; rex similitudines atq; dissimilitudines boni maliq; iō naturā tenere qđ ex horū p̄portioibus: medietatibus sexies ut ostēdimus scissis mūdani corporis immortalibusq; uiculis diuerso uariorū mō coeūtibus uictus aius merito sciat oia ac suapte natura: diuina humanaq; bona & mala cōiectura & itelligētia conseq̄tur in qđ empedocles quoq; fuit snia cū inq; $\gamma\alpha\iota\eta\ \mu\epsilon\nu\ \gamma\alpha\rho\ \gamma\alpha\iota\alpha\eta\ \omicron\pi\omega\omega\alpha\ \mu\epsilon\upsilon\ \nu\Delta\ \alpha\tau\iota\ \Delta\upsilon\ \Delta\omega\rho\ \alpha\iota\ \theta\epsilon\rho\iota\ \Delta\alpha\iota\ \theta\epsilon\rho\alpha\ \Delta\iota\omicron\nu\ \alpha\tau\alpha\rho\ \pi\upsilon\rho\iota\ \pi\upsilon\rho\alpha\iota\ \Delta\eta\lambda\omicron\nu\ \varsigma\omicron\rho\gamma\eta\nu\ \Delta\epsilon\ \varsigma\omicron\rho\gamma\eta\nu\ \nu\epsilon\iota\ \kappa\omicron\sigma\ \Delta\epsilon\ \tau\epsilon\ \nu\epsilon\iota\kappa\epsilon\iota\ \lambda\upsilon\gamma\rho\delta$. Tēperatiōe triū partiū tribus cōplexis & cōtētis p̄tibus, ita Horatius. Tēperat archilochi musā pede mascula sapho. proportiōe cōpacta qđ Plato inq; $\kappa\alpha\iota\ \alpha\nu\alpha\lambda\omicron\gamma\omicron\nu\ \mu\epsilon\rho\iota\ \theta\epsilon\iota\sigma\alpha\ \kappa\alpha\iota\ \xi\upsilon\nu\ \Delta\epsilon\theta\epsilon\iota\sigma\alpha$, i. p̄portioe scissa atq; cōpacta duplis, n. & triplis iteruallis scissa p̄portio eadē mediis deuicta est. Seipse cōuersans circūuoluēs seip̄m metis oia. Cū materiā mutabilē arripuisset, nā uarias semp̄ formas subit in nouasq; p̄mutat. Et cū rursus diuiduū atq; simplicē, subaudiēdū arripuisset est $\alpha\pi\kappa\omicron\kappa\omicron\iota\omicron\nu\omicron\ \delta\iota\kappa\tau\acute{\iota}$. Ois mouet, mētis acie oia lustrat ut ip̄m nihil mūdānū lateat. Quid sit eiusdē generis, i. cōsistēs ac imutabile: unde & animi sapiētia. Et qđ alterius, i. mutabile & uariū: unde prudētia. Et cætera diiudicat, uirtutes & uitia & huiusmodi alia diiudicat iudicio discernit. Quid cuiq; rei sit maxime aptū quæ oia præstat prudētia. Quæq; distinctio sit inter ea quæ gignant̄ & ea quæ sunt semp̄ eadē. Inter ea quæ nascunt̄ & occidūt uel manu fiūt & extinguunt̄: & quæ interitū nullū admittūt quæ dōcētē sapiētia aius oia cognoscit. Rō aut̄ uero, nō opinionis. Et in his quæ mutant̄, opiniones dicit. Cū in eodē in aplano. In altero, i. in planetis quariū sūt. Ipse p̄ se se, nullo adiuuante mouet. Et sine ullo sono quod Plato inq; $\alpha\upsilon\epsilon\nu\ \phi\rho\omicron\gamma\gamma\omicron\upsilon\ \kappa\alpha\iota\ \eta\chi\eta\sigma$, i. sine sono & fragore ideo adiecit ullo sub quo fragorē quoq; cōp̄prehendit: ideo aut̄ sine ullo sono quod ratio motus in intimis mentis resideat penetrabilibus: uox autem ipsa cū corpore intereat.

Cum eandē partem attingit qua sensus cieri potest, hoc Plato ait, οτιεν δην περι το αιδητον γιγνεται, i. cum circa sensibile gignit hoc est cū motus circa sensus sit, opinio igitur quæ mutabilis ut ipsi sunt planetes: ac aliquādo fallit. Orbis illius, generis alterius a plano dicitur: ac p hoc aia diuinā partē. Immutatus & rectus, utpote cognitionē a diuinitate: quā possidet gignēs. Oia aīo mētīq; denūciat, aīum & mētē p eodē accipit lucretiano more q̄ inqt: primū animū dico mētē quē sæpe uocamus, interpretat. n. animū & mētē qd̄ plato ψυχήν dixit, i. aīa. licet Augustinus in libro quē de spiritu & aīa inscripsit animū a mētē distinguat ut animū substantiā ipsā uocet intelligētiā: mētē uero q̄si animi acie. Aīo mētīq; denūciat diuinitas i becilliori aīa parti aperit inde inqt opiniones firmæ ueræq; gignuntur, omittit

qd̄ Plato inquit πιστοι, i. fideles: hoc dicit si semp eadē intelligibi lēq; naturā suspexerit tum eius motus similis motui illius globi q̄ a plano uocat hoc est sine errore circūactus: uerā firmā & fidelē ex diuino genere tum mētī gignit cognitionē, hūc locū sequit apud Platonē de æuo τρεψ̄ διάputatio quā Cicero in latinū cōuertere forte negligēs ad aliū inferiorē transcēdit locū ita ut duos ipse iſerat uersus: quo seq̄ntia antecēdētibus cōcine annectat in quies, cū autē in illis rebus uenit quæ manētēs semper eadē hoc est in a plano. Nō sensus, sed i relligētia cōtinet qd̄ aīo tribuit ipsa diuinitas. Ita uim suā natura cōuertit ut mutabilia & incerta sub a plano collocaret: quæ sensus mouēt: & uariis motib; eēt

obnoxia. Ut terrā lunæ cursus p xime ambiret, sane planetarū ordinē nō uno mō, oēs posuere, nā pythagoreorū qd̄ ita collocarūt ut p ximū terrā globū lunæ ut cæteri fecerūt: sed post illū mercurii: tertio loco luciferi: q̄rto solis, inde martis: sexto iouis: ultimū aplanis uicinū stellis saturni, qd̄ sub a plano saturni sidus gelidæ: ac rigētis naturæ primo collocarūt: sed multo illo inferiorē iouis circū: tertiu martis: ideoq; huius ardore nimio & rigore saturni interiectū ambobus ex utroq; tēperari iouē salutarēq; fieri inde solis meatū eē: iſra solē ambire ingens ueneris sidus appellatū, itaq; & uaria appellatiōe uocatū est: alii, i. iunonis: alii iſidis alii mētīs deū appellauere, p ximū illi mercurii sidus a q̄busdā apollinis dictū, oīum uero nouissimū sidus terris familiarissimū lunæ, Aristoteles autē in eo quē de mūdo inscripsit libro quē apuleius primo, postea Boetius latinū fecit inqt, septē uero deorū noībus illustres totidē orbibus affixæ sūt & gradati sibi met suplatæ ut superiore inferior sit maior ac uicissim mutuis adhæsiōibus nexæ cōplexu illius cōtinet quæ nō erraticæ sūt: hic phænonis qd̄ Boetius lucētis trāsfert globus quē saturnū appellamus: post quē phaethōtis: secūdus est quē iouē dicimus: & loco tertio pyroētis ut Boetius uertit igniti quē multi Herculis: plures martis stellā uocat, hāc sequit stibō: quē qd̄ apollinis cæteri mercurii, ut autē Boetius trāsfert sacz mercurii nuncupat, q̄ntus phosphorus ut Boetius lucifer iunonia imo ueneris stella cēset: deinde solis orbis: & ultima oīum luna. Sacta mercurii stella, qd̄ Plato enūciat και τον ιεροεργου λεγομεν, i. qd̄ mercurii sacz dicimus. Cursū habēt solis celeritate parē, nā ut supra memorauimus annuo spatio cursū oēs hi tres p xime memorati planetæ pficiūt suū. Sed uim quādā cōtrariā sūt q̄ hūc locū ita accipiat qd̄ cū sol ab oriēte ad occidētē semp ferat sicut totus mouet mūdus cursū dū tamē suū anni spatio pagat: cuius cursus reuolutio cōtraria est mūdi reuolutiōi: lucifer uero & mercurius cōtrarios semp motus mūdi motui habeāt, alii autē qd̄ in his stellis cōtrariā uim eē putēt: qd̄ solis pcessū cōpræhēdūt mercurius & lucifer & iterdū eos remorātes sol cōpræhēdat cū & ortus & occasus effulsiones & umbrationes mō mane: mō uespere patiant mō pēutes mō relictī: ut solē semp comitent unde & iure inqt eaq; cōuersatiōe quā inter se habēt lucifer mercurius sol. Alii, subaudi ab his tribus. Alios, subaudi ex inde ut supra diximus. Quando igitur, hoc dicit, quoniā in unoquoq; siderū aptus & decēs ei motus cōparatus est. In qcq; eorū, in quolibet eorū siderū quæ septē sub a plano eē diximus. Cursū decoz est adeptū, hic uerbū adeptū est impersonale oportet accipe. Ex q̄bus erat motus t̄pis cōfigurandus, i. unde t̄pis motū metimur: unde & apud nos traxisse nomē Varro existimauit, nā cū chryſippus: antipater: aristophanes: apollodorus & multi p̄terea alii dixerint mūdi in partes aliquot: motū diuisum: ac in partibus solis lunæq; cōsiderari: ab eorū tenore tēperato t̄pis dici putat. Collocatisq; corporibus, datiu casus sūt accipiēda. Vinculis aīalibus, ablatiu sūt, hoc ergo dicit cū corpora collocata eēt globoz uitales inde nexus accēfere: stellas autē ipsas aīales factas eē docet. Cū aīantia orta sūt, eaq; i perio parere didicerūt, hoc dicit, cū planetæ in globis sūt suis collocati nō solū anima: uitaq; ut omnis ipse mūdus frui cōperūt: sed etiā rōne: q̄ pōt. n. rōne carēs quæ iubeant cognoscere. Tūc ex alterius naturæ motiōe qd̄ sit alterius: & qd̄ eiusdē motus sæpe iā dictū est ergo alterius motione, i. planetarū. Trāuersa in eiusdē naturæ motum, i. obliquū cursum aduersum a plano

De uniuersitate

facientia: nā ab occidente in oriētē cōmeant: cōtra aplani cursum: & in obliquū ipsius rapiētis in occidentē glo-
bi. Incurrētia i eaꝝ hærentia atq; ipedita: aggerit uerba cicero ad explicādā magis sniam: icurrentia igr. i. con-
tra aplani motū euntia. In ea. cōtra aplanon. Hærentia. tardiora ppter motū in aduersū effecta. Atq; ipē-
dita. idē dicit sigdē a superiore facile ē quod itroclusū ē ipediti: Cū alia maiore lustrarent orbem: alia minore.
uelocius. n. dimensū pagunt spaciū quæ minore globo deferūtur: tardius uero quæ maiore. Motu unius eius
demꝝ naturæ hoc ē aplani. Quæ uelocissime mouebant ea celeritate uinci a tardioribus. & cū superabāt su-
perari uidebant sane cū planetæ corpa interiora sint: & ab exteriore: ut sæpe iā diximus a plano rapiātur i mo-

motum incurrētia in eaꝝ hærentia atq; impedita cū alia maiore
lustrarēt orbē: alia minore tardiusq; maiore celeriusq; minore mo-
tu unius eiusdēq; naturæ q̄ uelocissime mouebant ea celeritate ui-
ci a tardioribus: & cū supabāt supari uidebant: oīs. n. orbis eorꝝ q̄ si
facilitatis i flexiōe uertebat: quā bifariā contrarie similis pcedentia
efficiebāt. ut qd eēt tardissimū id pximū fieret celerrimo. atq; ut eēt
mēsurā quædā euidēs quæ in istis octo cursibus celeritates tardita-
tesque declararet. deus ipse solem quasi lumen accendit: ad secun-
dum supra terram ambitum ut quam maxime cælum oībus collu-
ceret. animātesq; qbusuis esset doceri ab eodē motu: & ab eo quod
simile esset numerorum naturam uimq; cognoscerent. Nox igitur
& dies ad hunc modum & ob has generata causas unum circuitū
orbis efficit sapientissimum: atq; optimum: mensis autem quādo
luna lustro suo cursu solem consecuta ē. ānus ubi sol suū totū cōfe-
cit & peragrauit orbē. Cæterorum autem siderum ambitus igno-
rantes homines præter admodum paucos neq; nomen appellant:

tū cōtrariū cōphēla seq & rur-
sū ipm seqntē cōpræhēdere atq;
supare uident: superiorē planetē:
cū ergo dicit: alia maiore lustra-
rēt orbē plāetas dat itelligi. Lu-
strarēt. circuiret. Alia miorē. i. fe-
riores planetas dicit. Motu uni-
us eiusdēq; naturæ. oēs piter ab
aplāo rapti: aut unius eiusdēq;
naturæ cōtra signa aplani. Quæ
uelocissime mouebant: ut luna.

Ea celeritate uinci a tardioribꝝ
ut a saturno q̄ oīum planetarū
tardissimus ē. Et cū supabāt: ut
pote suos citius pagēt i cursus si-
cut luna q̄ duodecies singulis an-
nis solē cōpræhēdit. Supari ui-
debant ab aplano: aut certe supa-
ri uidebant: qd uelociore supē-
rēt tardiores: idē trāseūtes ab eis
quos superarūt cōpræhēdi uideēt:
nā cū luna uerbi cā cursu solē ali-
quo i signo trāsit supat: rursū cū

pgredit fugere & ab eo supari q̄ rō i cæteris quoꝝ astris ē: quoꝝ disparē cursus. Oīs. n. orbis eorꝝ q̄ si facilitatē i
flexione uertebat: qd plato ελικx. i. idoneū ut fleētāf. In flexiōe igr. sunt duo uerba & hypodiasiole distinguē
da: ut. sit sēsus. dū fleētāf uel iter fleētēdū: est ergo sēsus. sol exēpli cā pōne quotquot eunt dies unā cōficit flexio-
nē: quoniā cū ortu suo erūpit terrā ambiēs: nō ex eodē quo pridie aut postridie ortu supra nīm euadit hemispe-
riū: sed nouos semp facit: ergo nouas reditegrat flexiōes a cācro ad capricornū: uel a capricorno ad cācrū: idē cæ-
teri faciūt planetæ. hoc ergo dicit motū quē planetæ suū i fleētēdo facile habēt: utpote naturalē uertit aplanos i
cōtrariū nouos quotidie gyros reditegrās. uide & subdit. Quā bifariā. i. i duas pres oriētē & occidētē. Cōtrariæ
simul pcedētia: uno sigdē tpe motibꝝ mouent cōtrariis: ut i oriētē motu suo iuehant: ad occidētē uero rapiant.

Ut qd eēt tardissimū. suopte cursu. Id pximū fieret celerrimo: motu aplāi. Atq; ut eēt mēsurā: subaudiēdū
cæli. Euidēs. apta. Quæ i istis octo cursibus. septē planetæ: & aplāi. Solē q̄ si lumē accēdit. hoc dicit tū pp mul-
tas uariasq; cās: tū ut tātāz regē ieffabilis pulchritudo nulla obscuritate tegeret solē i scdo a terra globo colloca-
uit & q̄ si lumē accēdit: quo luminis ui fugeret qd oia mūdi corpa & colores ostēderet. Cælū. mūdus. Oibus
colluceret. luminis solaris claritate splēdesceret. Aiantibꝝ qbusuis. q̄ uim ad capeffendā disciplinā aliquā habe-
rent. Numerorꝝ naturā uicꝝ cognoscerēt. quā uī i tēporū spaciis hērent nūeri q̄bꝝ dieꝝ & noctiū uices: & mēsis
genitura cognosceret: & ānū cū sol ad diē uide exiuit reuertet nūero dieꝝ. ccclxv. & pte q̄ rta. uide factū: ut a doctis
simis uiris: & motū cælestiū sollertia exercitatissimis dies intercallaris gigni tellectus sit. ut ex q̄ rta illa portōe q̄ r-
to quoꝝ āno i unū collecta diei noctisq; spaciū absolui sētiret. Nox igr & dies ad hūc modū. & ob has generata
cās unū circuitū orbē efficit sapientissimū atq; optimū hūc locū pla. ita exp̄ssit. ΝΥΞΕΝ ΟΥΝ ΗΜΕΡΟΤΕ ΥΕΥ ΟΥΕΝ ΟΥ/
ΤΩΣ ΚΑΙ ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ Η ΤΗΣ ΜΙΑΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΙ. ΜΟ ΤΑΤΗΣ ΚΥΚΛΗΣΕΩΣ ΠΕΡΙΟΔΟΣ. qd ad uerbū ualet. nox igr dieꝝq;
generatus ad hūc modū & ob hæc: q̄ unius & prudētissimæ circuitōis ē orbis. sēsus at ē accenso solis lumine ex
octauī globi cursu nox dieꝝq; ortus ē: ut ipso sup terrā iuecto: dies: eodē sub terra latitāte nox gigneret. Sapiētis-
simū. i. maximā hoībz sapiām ipartiētē: aut puidētissime factū: nā pla. prudētissimū ut opior dixit qd rerū hūa-
narꝝ: q̄ q̄ itereūt idagatrix prudētia sit: nō dubiū igr uideri par ē p prudētissimo sapiētissimū: ut alias sæpe: posu-
isse Cic. Atq; optimū. hoc addit Cic. explicatōis cā. i. hoībz cōmodissimū. Mēsis. at subaudiēdū gēitus. Quā-
do luna lustro suo. i. circuitu. nā ē ubi lustꝝ noīef tps qnquēnale a luēdo. i. soluēdo qd qnto quoꝝ āno uectiga-
lia & lustro tributa p cēsores soluebāt: ut apd ouidiū illd Tps ad hoc lustris bis iā mihi qnq; pactis. Oē fuit mufæ
carmē ierme mæ: lustꝝ lupanar Plau. i. asina. Liberis lustris studet. Lustꝝ cubile feraz. Vir. Cū uitā i siluis iter
deserta feraz: lustra domosq; traho. Suo cursu. solē cōsecuta ē tātū itra mēse ābitū: q̄ tū sol uno āno circuit. An-
nus. subaudiēdū generatus. Suū. ubi signa duodeci oīa circuit. Cæterorꝝ at siderꝝ. pter solē & lunā planetarū.
Præter admodū paucos: q̄ sūt eruditi. Neq; nomē appellāt: ut. n. dies ab octauī globi motu: a luna mēsis: qd græ-
ce ΔΗΥΗ luna dicat. ānus uero a solis circuitu gignit: idq; ab oībz itelligit. ita nescit aut nomē nō hē triū annorū
spaciū a marte: neq; xii. a ioue: neq; xxx. a saturno: nā cæteri plāetæ hoc ē mercurius & uēus solis ppecurū hēnt

Neque inter se quantum ab altero alter planetes distet. Itaque ut paucis absoluam, Quod rite dicitur tempus, quod ex astrologorum motu metimur: siquidem ævum quod principio caret & semper it appellamus. Multitudine infinita, hoc plato ΠΛΗΘΕΙΣ ΕΙΝΑΙ, inquit αὐτὰρχατο, quod est multitudine inexcogitabili, ergo multitudine infinita, i. quæ nunquam satis percipi potest quæ quoque loco sint sidera uno in tempore aut diuerso collocata. Varietate admirabili admirabiliter habentes varietate: quod plato inquit ΠΕΠΟΙΚΙΛΙΜΕΝΟΣ ΔΕ ΘΕΟΥ ΜΟΡΦΩΣ, i. uariatos aut mirifice. Perfectoque numero temporis cum si sidera omnia suos cursus absoluerit. Absolutum perfectumque annum, improprie ut nunc loquimur: annum dixit: cum omnia sidera rati non errantia: quæ errantia ad ea redeunt loca: unde primum moueri coeperunt: quod temporis spatium sunt quod dicat annorum milia quindecim: sunt qui dicat septem.

Octo ambitus septem planetarum: & aplani. Ad idem caput reuertuntur unde primum motum dedit deus. Permensus est, id est absolutuit. Idem & semper sui similis orbis sunt qui hoc ita accipiunt: ut annus ab anno: mensis a mense, & a die dies non differt si modo cursum spectes: ita nec reparatum totius cæli cursum a priore forte differente: quidam uero idem & semper sui similis orbis in quo nihil interibit omnia consistent desinent fieri rege ortus & interitus: & labores humani nullum ortum sint habituri: aut finem in quo beata tum denique bonorum uita affutura, cui certe sententiæ magis accedo: quod hæc pythagorica opinio ab ægyptiis sumpta uideatur: & hermes in eadem fuisse sententia deprehendatur. Has igitur ob causas ut temporum

neque inter se numero cometiuntur, itaque nesciunt hos siderum errores id ipsum esse quod rite dicitur tempus: multitudine infinita: uarietate admirabili præditos. attamen illud prospici & intelligi potest absoluto profectoque numero temporis absolutum perfectumque annum tunc compleri: denique cum se octo ambitus cœlestis suis cursibus ad idem caput rettulerunt, cumque eos per mensus est idem & semper sui similis orbis, has igitur ob causas nata astra sunt: quæ per cælum penetrantia solstitiali se & brumali ratione conuerterent ut hocce animal quod uidemus esse illi animali quod sentimus ad æternitatis imitationem simillimum: & cætera quidem usque ad temporis ortum impressa ab illis quæ imitabatur effinxerat: sed quia nondum omne animal in mundo incluserat ex ea parte deficiebat ad propositum exemplar imaginis similitudo, quot igitur & quales animalium formas mens in specie rege ituens poterat cernere totidem & tales in hoc mundo secum cogitauit efficere, erant autem animantium genera quatuor quorum unum diuinum atque cæleste, alterum pennigerum & aeriū: tertium terrestre, quartum diuinæ aiationis.

dimensione cœtarum rerum genituram & iteritum exhiberent. Quæ per cælum penetrantia, ergo planetæ,

Solstitiali se & brumali ratione conuerterent, sane cum solis cursus binæ sint conuersiones quæ græci tropas uocant a cancro ad capricornum, & a capricorno ad cancerum iuniores philosophi utique solstitii nomen indiderunt: ut altere capricorni: altere canceri solstitiū uocauerit: quod in utroque signo sol consistere uideatur: & deinde retrorsum uertatur: quod autem solstitiū quod est canceri æstiuum: capricorni uero brumale nominauerunt sed ueteres solstitiū cum sol a cancro redit cum non adicitur quale sit fere uocant, ut Ioue, octogesima uidit solstitia, Hora, facit quod pœnula solstitio, Virgilius, humida solstitia atque hyemes optate serenas agricolæ: nam inuenias etiam cum adicitur brumale solis in capricorno solstitiū dici: ut apud columellam sextodecimo calendæ ianuarii sol in capricornum transitum facit brumale solstitium: ut hipparco placet. Cum de altero solstitio idem dixerit, sexto calendæ iulias solstitiū nec usque æstiuū sicut iuniores adiecit: quod ne apud alium quod est latine loquar me legisse recolo: non ergo alienum quod quæ arbitretur: quod Cicero apud platonem tropas, i. conuersiones uerterit: ita ut dicat solstitiali & brumali ratione conuerterent per solstitialē quod est æstiuā, per brumalē uero: quod per hiemē sit: astrologorum conuersionē nominasse solstitiali se: & brumali ratione conuerterent: alia temporum ratione demonstrat.

Ut hocce animal, demonstratis sensu platonis exprimit potiusque uerba quæ ait ἰσοτόδε, Esse illi animal quod sentimus, in mundo quod supra in dei mente tantum fuisse significauit, sentimus igitur, i. ratione cognoscimus, nam inquit plato, τὸ Δεὸν καὶ ἰσοτόδε, quod est absoluto ad intelligentia conprehensio animal, Ad æternitatis imitationem, hoc plato expressit temporis ortum impressa ab illis quæ imitabatur effinxerat: supra de causis mundum generandi: & de eius creatione: de mundi anima & uariis ipsius motibus: hic uero animalium species omnium dinumerat cælestium: & elementariorum inquit: & cætera quidem, ordo autem est, effinxerat quidem cætera usque ad temporis ortum sensus est, nihil in mundo erat: quod desideraretur: quod usque ad temporis ortum peruenire oportuerit: & quæ cum genita erant illius æterni mundi cuius sæpe meminimus gerebant imaginem: & cætera quidem usque ad temporis ortum quæ uniuersum corpus in primis componebant, Impressa, mundo infixæ uisibili ex eo qui sola cognosci intelligentia potest, Ab illis, ab eis mundi partibus tantum intellectis, Quæ imitabatur, similitudine exprimebat, Effinxerat, formauerat: ut spectari cernique posset, Ex ea parte deficiebat, quod in eo priore mundo cuncta concluderat: in hoc autem nullum adhuc genitum esset animal, Ad propositum exemplar: ut cuncta quæ in exemplari fuerant complecteretur, Imaginis, prioris mundi, Similitudo, ex eo educta, Cogitauit, uoluit deus ubi plato inquit, Διόνοσθηεν Δειν καὶ τὸ Δεὸν χεῖν, id est cognouit oportere: & hocce completum, Vnum diuinum atque cæleste: ut sidera angeli, Alterum pennigerum, & aeriū: ut uolucres, tertium terrestre, at plato inquit Ἰπὶ τῆς Δεῦρον εἰδος, id est tertium aquaticum genus.

De uniuersitate

Quartum diuine animationis: sed plato inquit. *περον δε και χερσ' αιδυ τετορτου* quod est: pedestre autē: ac terreste: quartū postea rediens plato ad id genus: quod in distributione ipsa primum fecerat, inquit *του μεν ουυ βειου την πλεισθηνη δεον εκ πυροσ απηρξατο*, hoc ē diuini igit primā spēm ex igne fecit: licet itaq; nobis cōiectare ciceronē: ut qdā alia ita hūc locū uertere in latinū neglexisse: nisi librariorū tamē culpa p̄termisū uideat.

Diuinæ animatiōis plurimā qd' apud platonē ē: quoniā ea species ē numerosa. Maxime spēm faciebat, quā plato hic Cic. spēm, i. topicis uero formā uertere maluit: cū sit idea diuina i rez oium dñtia cognitio: & rerum creādayz generale signaculū: sed nō uidef̄ icōgruū ne soli nos tātā rē definire uelle uideamur apd̄ apuleiū sup̄ hac

maxime speciē faciebat ex igne ita ut splēdidissimus eēt: & aspectu pulcherrimus. cumq; similem uniuersitatis natura efficere uellet ad uolubilitatem rotundauit comiteq; eum sapientia quā optimā mētis effecit: circūq; cælum æqliter distribuit: ut hac uarietate distictū bene græci cosmō: nos lucētē mūdū noiāremus. dedit at̄ dñis duo genera motus: unum qd' semp eēt in eodē æque et idem in oibus atq; uno modo celaret. alterū qd' antemouit in quā partē a cōuersione eiusdem et similis pelleretur. quinq; autem reliquis motibus orbem eum esse uoluit expertem immobilem & stantē ex quo genere ea sunt sidera quæ infixā cælo nō mouentur loco: quæ sunt animantia: eaque diuina ob eamque causam suis sedibus ihærent

re hic uerba referre: q̄ hoc pacto hēnt. neq; platonī placet artificū eē ideas ut puta scuti aut lyra: neq; eoz q̄ sūt p̄ter naturā: ut febris & bilis: neq; singularium ut platonis & aristotelis: nec minutissimaz rez ut situs & festuca: neq; ad aliquid ut maioris & excellentis: sunt, n. ideaz itelligentiæ æterni dei: & res p̄fecta. & rursum sint ideaz p̄bat. mūdus nō est casu factus: sed a quodā: nec hoc solū: sed ad qddā: id uero ad qd' factū ē: quid nam aliq' ē q̄ idea? q̄re sūt igit̄ ideaz. Licet aut̄ nobis intueri p̄ spē ideā poni. i. p̄ ea natura q̄ a rebus cunctis res singu-

las discerni distinguq; facit. Faciebat ex igne: existimarunt enim multi igneas esse animas quod cum corpus destituāt omnis calor extinguat: sed ea animæ qualitas nō substātia est nō nulli hoc ad sidera tātū referūt: ut sequetia satis uerba ostēdunt ueq; ne id quidē fere admittitur. Cumq; similem uniuersitatis naturā efficere uellet, ut ubique ueniret: neq; aliq' i pte impugnaret & oblectaret. Ad uolubilitatē rotundauit: rotundā ei formam dedit q̄ circū terrā ferret̄ immobilem. Comiteq; eum sapientia q̄ optimā mētis effecit: ut cuncta deus sapientia sua cōposuerit. plato tamē *φρονησιν* inquit, quod significat prudentiā. Optimā mētis, i. electissimā intelligentiæ: aut quæ nisi optima nō excogitaret. Circūq; cælum æqliter distribuit. Cælum undique æque circumdedit. Ut hac uarietate distictū bene græci cosmō nos lucētē mūdū noiāremus, hoc plato inq; *κοσμον αληθινον αὐτοσ πεποικιλμενον ειναι καθολον*, i. mūdū uerū sibi uariatū eē omnifariā κοσμο aut̄ orno & splēdidum reddo significat. hæc igit̄ platonis uerba cicero satis existimauit trāsferre lucētē mundum: & nos a p̄fecta absolutaq; elegātia mūdū: cælū qdem haud dubie cælati argumēto diximus: ut iterptaf. M. Varro. Dedit aut̄ diuinis, subaudiēdu m̄ aialibus. Vnū quod semp esset i eodē, hoc plato ait *την μεν εν ταυτα κατα ταυτα περιπον αυτων αι τα αυτα αυτων δι ανο ουμενω*, i. ut uerbū uerbo ip̄tius reddamus, unū qdē in eodē per eadē de its ip̄is semp eadē sibi fētiēre, sēsus at̄ ē cū duos diuinis animantibus motus dederit. hūc qdem dedit quocirca se tātū circūageret q̄ deliberatiuo aie motui similis eēnt, hoc ergo dicit unū qd' semp esset in eodē æq;: ut nulla p̄ motu a cæteris differret. Et idem in oibus: ut omnes circūferrent. Atq; uno modo celaret undiq; se uno eo motu circūambiens se contegeret: hoc est sollertia ingenti circūqua q; lustraret, alterum quod ante mouit, hoc plato ita expressit *την δεισ το προθενυπο της ταυτου και ομοίου περιφορας κρατομενων*, id est alterum uero in aduersum ab eodem: & simili circūactione contentum, sensus uero est, alterum autem est genus: quo aplanas stellas ab oriente ad occidentem rapit inquiens alterum quod ante mouit hoc est ab oriente: ut prouidentia rerum futurarum moueri uideantur, quærit autem aristoteles in secundo de cælo & mundo utrum in cælo sit dextrum & sinistrum: ante & pone, ante igitur in cælo est ab oriente sicut ex eo est dextrum: quod octauus globus qui cæteros suo motu mouet ab oriente in occidentem uergit, itaq; & occidens erit pone: sicut & cæli sinistrum est. In quam partem: anteriore. A cōuersione, id est motu circūferendi. Eiusdem & similis aplanas nam ut supra sæpe diximus eiusdem is dicitur motus qui in a plano est similis: utpote nullam inter mouendū habens differentiam. Pelleretur, motu excitaretur. Quinque autem reliquis motibus qui sunt loci p̄ter circulem: & ante & pone motū ueluti abunde supra attigimus. Orbem eum, id est aplanon. Immobilem subaudi esse uoluit a cæteris motibus. Et stantem, ut nec ipse se moueret, nec ab alio moueretur, & emphase os gratia immobilem & stantem dixit aut stantem eminentem: sed subdit plato: quod a cicero p̄termisū est, *ινα οτι βαλιστα αυτων εκασον γενοιτο οσ αρισον*, quod chalcidius ita uertit, ut uterque circulus esset i optimo beatissimoq; agitationis statu, sed ad uerbum ita exprimi potest, quo maxime ipsorum utrunq; esset efficitur q̄ optimum, in his enim quāta sit absolutio & consumatio facile nobis licet intueri. Ex quo genere, i quo motuam genere. Ea sunt sidera quæ infixā cælo non mouentur loco, plato autem ita reliquit *εησδηθησ αι τι ασ γεγονεν οσ απλανη των ασρων ζωσθεισ οντα και αι δια και κατα ταυτα εν ταυτωσ σφερουμενα αι μεν εν, id est ex qua sane causa fuerunt quæcunq; non errantia alia animantia diuina: quæ & æterna sunt: & per eadem in se redeuntia semper manent. Quæ infixā cælo non mouentur, loco, in octauo globo defixa: nō ut platonetaz p̄ orbis suos uagatur. Ob eaque cām, quia aiantia diuina sunt, inhærent, manēt infixā suis i orbibus.*

Quæ autem uaga. i. planetæ septē. Mutabili rōne labunt: ut tpe multifarie nobis metiant. Iā uero terram altricē nram hūc locū pla. ita effert. $\gamma\eta\nu\ \delta\epsilon\ \pi\rho\ \phi\omicron\nu\ \mu\epsilon\nu\ \eta\mu\epsilon\tau\epsilon\rho\nu\ \epsilon\iota\lambda\omicron\mu\epsilon\nu\eta\nu\ \delta\epsilon\ \tau\eta\nu\ \pi\epsilon\rho\iota\ \tau\omicron\nu\ \delta\iota\alpha\ \pi\alpha\nu\tau\omicron\sigma\ \pi\omicron\lambda\omicron\nu\ \tau\epsilon\tau\alpha\mu\epsilon\nu\omicron\nu$. qd' ad uerbū ē. terrā uero altricē qdem nram. Cōprehensā ab circū q̄q̄ explicato polo. Iam uero terrā altricē nram. post cæli motus. iō de terra statim loq̄ ut eā primū ortā ostēdat ad quā pōderosa cūcta deferant. sicut leuissima q̄q̄ in cælū se tollūt. Quæ trāsietto axe. i. mūdi cardine diametron itra polos ambos trās aliquē semp terræ locū immutāte. itaq̄ terra im mobilis facta: utpote mūdi mediū qd' cētron uocat: aut certe factū est ne uagaret quo ut ip̄e ait cūcta sustineret: ē at axis lignū circū qd' uehiculoḡ rotæ uolunt a cuius similitudine cæli axis nominatur sup quo gemini circum cæli globos oēs uertūt. id etiā græci. unde nostrū inclinatū est uerbum $\epsilon\phi\omicron\nu\alpha$ uocat. Diei noctisq̄ effectricē. iō hoc dicit qd' sol orbem terræ lustrās supne euectus diē adducat: & ad occasū spectantiū uergēs iferne subiectus: quoniā terra solis radiis obstat: & ūbra sua cūcta obregat caliginēq̄ obruat: noctē dicat efficere. Eandē custodē antiquissimā deoḡ uoluit eē. plato autē primā & antiquissimā ait. nā post chaos: uel cū primū genitā hylen quā siluā dicimus: & aliquādo ip̄e quoq̄ cetero materiā uocat prima emicuit se terra phibet: ueluti i libro qui de genitura deoḡ iscribit̄ putat Hesiodus. Eoḡ qui itra cælū

gignerent q̄ cæli ābitu cōtegerent: nō q̄ in globis aut cōsistūt. aut plane pferūtur. Fulsiōes aut deoḡ. qd' plato inq̄t $\chi\omicron\rho\sigma\iota\alpha\ \delta\epsilon\ \tau\omicron\upsilon\tau\omega\nu\ \alpha\upsilon\tau\omega\nu$. hoc ē choreas aut hoḡ ip̄oḡ. ē aut lōgum hipbatō. ē si qdē ordo. frustra suscipiat̄ labor earū reḡ posito sub oculis simulacro. si uerbis explicare cōuenit fulsiōes: & q̄ sequūt. sēsus at ē. q̄ sint uarii siderū status: ut in āgulos: aut triāgulos deductos. aut cū diu cōsistere uideēt & retrorsū ire: & cū fulgere: & rursū se occultare: aut cū icitato cursu ferri aut cū i oriēte: aut cū i occidēte uident̄ & appeāt: aut cū portēdere aliq̄ d̄ spiciant̄ uel huiusmodi aliud frustra suscipiē labor quādo eoḡ motus ab oculis remoti sunt disputātis. p̄trea hęc ad astronomū relegāda potiusq̄ a philosopho tractāda sūt. Fulsiōes a fulgeo q̄s plato choreas uocat: qd' modulātū. & cōsonū cōficiant cursū: & toto cælo colluceāt. Et inter ip̄os cōcursiōes qd' inq̄t. $\kappa\alpha\iota\ \pi\alpha\rho\beta\omicron\lambda\alpha\sigma\ \alpha\lambda\lambda\eta\lambda\omega\nu$. i. s̄idēz comitatus: sicut iuxta solē semp mercurius & lucifer. Conuersiōes quoq̄. i. circuitus quos astrologi qdā regradatōes uocat. Antecessiōes cur alii alios planetā p̄currāt. Curq̄ inter se pene contingāt: cōtingere uideant̄ cū tantū distēt. Qui p̄pe. i. q̄si. Cōtraria regiōe: aut penes quos aut unū labunt: stellarū sane duplex ē copula. altera qdē cū q̄ cædat̄ stellæ uel coeant eaz̄ coetus significatio cōsiderat̄. altera uero copula p̄ diametron cū cōtraria regiōe distātes stellæ utriusq̄ medietatē recta linea connectit alterius. quos defectus qdā qdā obstacula uocat qd' nobis i cælū suspiciētibus: inferioris obiectu supior stella tegat̄. Aut pone quos. p̄ aliquos

Quiq̄ t̄pibus a nostro aspectu oblitescant. hoc dicit ianis ē labor differere cur aliq̄ quādo stellæ lateāt quæ cū rursū emicuerūt metus plar̄isq̄ icutiāt. has stellæ cometas dici opinor. q̄q̄ aristoteles & plar̄isq̄ alii uapores in unū coactos glutinosos: ac leues ad ignis usq̄ regionē leuatos ibidēq̄ incēlos stellæ faciē p̄bere existimāt idq̄ tā diu quoad illi fuerit uapores absūpti. Sūt q̄ stellā hāc astrocinō uocēt. quæ cū semel apparuerit: q̄ter lōgo aliq̄to iteruallo spectat̄ nō tamē eisdē i locis: nēpe in cælo oli nūq̄ antea uisa emicuit stella q̄ chaldeoḡ uiris sapientissimis christi & piter dei in terris ortū cōmōstraret: quo mūera nō ut puero blādiētia sed deo cōueniētia offerret

Rursūq̄ emerfi errorē icutiāt. qd' spectātibus e mari stellæ in cælū ad nos emergere uideant̄ sūt q̄ legāt horrore incutiāt. i. moētū neqd̄ mali portendāt. itaq̄ plato ēr̄ addit. $\sigma\alpha\upsilon\epsilon\iota\alpha$. hoc ē signa ut ostēta eē p̄pe uideāt. Rationis exptibus soli inquit metuēt qui rōnes nō tenēt astrologas. ūde illd̄ dat̄ nobis intelligi nō stellæ quidē facere q̄ eueniāt: sed futura q̄si signis quibusdā p̄nūciare: ut steliaḡ nō sit metuēdus aduētus potiusq̄ cauēdū siqd̄ mali caligine oculis nris obiecta futurū minus p̄uideat̄. Si uerbis ordo ē frustra suscipiat̄ labor nullo eaz̄ rerū posito sub oculis simulacro si uerbis explicare cōuenit. sēsus ē. si de hoḡ deoḡ motibus facere uerba cōueniat cū cerni oculis nullo mō possit frustra id faciēdi sumē labor. Si explicare uerbis cōuenit. qd' si cōuenit nobis p̄pe qui nō de astrologia: sed philosophia disputamus. Habeāt hūc terminū. i. hactenus dixisse satis sit. Reliquorū aut quos græci dæmonas appellāt. dæmon latine sciēs dicit̄. $\alpha\ \delta\alpha\iota\mu\omicron\nu$. quod scio & intelligo significat deriuatū. Nostri ut opinor laris: si mō hoc recte cōuersū uideri pōt. non absurdū mihi uideēt apuleii de deo socratos: quorum dæmon bonus id est animus uirtute perfectus est: quem nostra lingua ut ego it̄p̄retor haud scio an bene certe quidem meo piculo poteris gen iū uocare: quoniā is deus q̄ est animus sui cuiusq̄ quis sit immortalis tamen quodā mō cū homine gignit̄: ut hęc preces q̄bus geniū p̄camur ad conjunctionem nostram. nec

De uniuersitate

desunt qui uideantur mihi obtestari corpus atque animum duos nobis comprehendentes: quorum comunio & copulatio sumus & secundo signatu species daemonum sit animus humanus exurus, & liber stipendiis uitæ corpore suo abiuratus. hunc uetere latina lingua reperio lemure dictitatu. ex his ergo lemurebus qui posterioze suorum cura sortitus pacato & geto numine domum possidet lar dicif familiaris. q uero propter aduersa uitæ merita nullis bonis sedibus i terra uagatõe: cæu quodã exilio punif inane terriculamentu bonis hoibus. Cæteze noxiu malis hunc plærigz laruo phibent. cū uero icertū est q cuiqz eoz sortio euenerit utrū lar sit an larua no mine manē deū nominat: & honoris grā dei uocabulū additū ē. merito igi inqt Cic. si mō hoc recte cōuersū ui-

& nosse & nunciare ortum eorum maius est quam ut profiteri scribere nos audeamus. Credendum nimirum est ueteribus: & priscis ut aiunt uiris: qui se de progenie deorum esse dicebant. itaque eoz uocabula nobis prodiderunt. nosse autem generatores suos optime poterant: ac difficillime factum est a diis ortis fidem non habere quāquam nec argumentis nec rationibus certis eorum oratio confirmetur: sed quia de suis rebus notis uidentur loqui ueteri legi moriqz parendum est. Sic igitur ut ab his est traditum horum deo

deri pōt cū distiguēdū eē uideaf bōus ne an malus aut neuter sit.

Et nosse & nūciare ortū eorū maius ē q̄ ut p̄stiteri scribere nos audeamus. naturæ inqt dæmo nū p̄ferre rōnem maioris ē laboris q̄ ut mens ferre humana pos sit. non aut qd̄ a philosophis alie na sit disputatio: sed qd̄ huius modi exquisitio aliq̄to sit altior q̄ quæ de reze natura disputat: si cut nobis q̄ reze naturā scrutari: & hūana cōiectare p̄posuimus.

Credendū nimirū ē ueteribus: & priscis ut aiūt uiris q se de p̄genie deorū eē dicebāt. idē hic uidef plato siue potius timæus: qd̄ apuleius sensisset hoium aias dæmonas eē q̄ rō ois paulo pluribus ē explicāda. nā cū mundi loz cū aiante desertū eē nullū credere æquum sit. & cæli globis stellæ tum fixæ tū errātes cōcessæ sint: ut nullus sit si ne aiante globus & terris alia: alia uero aqs tributa sint aialia: ut ea p̄petuo icolant elemēta quoad natura ipa p̄a ris. ita q̄ in harmoniæ modū mediū occupēt spaciū ne qd̄quā ab aiantibus inane eēt necessario creata uideri pos sant. Cū igi cæleste illud genus fuerit rōnale i mortale: nullis obnoxiū affectibus. i terris uero irrōnale: & rōna le qd̄ sed & mortale & affectibz agitatū hō: par ēt fuit cū natura nulla unq̄ extrema sine medio faciat. i his quo q̄ mediū aliqd̄ iueniri qd̄ & naturæ cælestis & terrenæ nō esset exps. quodq̄ i mortale qd̄ eēt. sed p̄turbatōibz obnoxiū. cuius modi dæmonū natura esse perhibetur. itaqz ut diuina illa cæli numina ad dei optimi maximi nu tū: ueneratiōe summa & acerrima itelligētia moueri credimus: ut rebus diuinis obsequiū suggerūt. ita dei ius su humanis rebus opitulans: quā obrem utcūqz poetice plautus sinxerit. non tamen apud ipsum absurde arctū rus in fabula quæ rudens inscribitur inquit.

Nomen arcturo est mihi.

Noctu sum in cælo clarus atqz inter deos
Et inter mortales ambulo interdus
Et alia signa de cælo ad terram occidunt.
Qui est i perator diuū: atqz hominum iupiter
Is nos pergentis aliū alia disperat
Qui facta hominum: mores. pietatem & fidem
Noscamus ut quēqz adiuuat opulētia
Qui falsas lētis falsis testimoniis.

Petunt quiqz in iure abiurant pecuniā
Eorum referimus nomina: excripta ad iouem
Quotidie ille scit quis hic quærat malum
Qui hic litem adipisci postulant periurio
Mali res falsas qui impetrant apud iudicem
Iterum ille eam rem iudicatam iudicat
Maiore multa mulctat: quā litem auferunt
Bonos in aliis tabulis excriptos habet

Recte i aliis inqt tabulis hēt exscriptos: si qdē q̄ usui nobis sint iterptātes: & dō p̄ces n̄as cōmīscētes: & hoibz dei uolūtate significātes ad nos postea opē diuinā p̄ferūt. quā obrē & dicti angeli sūt: iter quos sūt & mali dæmo nes ætherii: & aërii: quoz corpa ut prisci uoluere nec tātū ignis habēt ut sint p̄spicua. nec tātū terræ: ut eoz q̄at rāgi soliditas: idissolubile tamē h̄re cōpagē cōcesserūt. quos hāc n̄am icolere regionē certū ē. q̄ a græcis αλυσ. qd̄ sit caligine obsita appellata ē. iō augustinus i psalmoz cōmētario inqt: Dracones & oēs abyssii: abyssii p̄fundi tates aquarū sunt. maria oia uolubilis iste aer ad abyssū p̄tinet: ubi nubes: ubi uis uēti: ubi tēpestates. ubi pluuia: coruscationes: tonitrua. niues. & q̄ qd̄ uult deus sup terrā fieri. & subiūgit paulo post. p̄pterea ad ista caliginosa loca. ad hūc aērē tanq̄ ad carcerē dānatus ē diabolus de appatu supioz āgeloz. huiusmodi igi dæmones in di uersas uerfi figurās sæpe scælez & impietatis sūt ultores. iuxta diuinæ iustitiæ sãctionē. & ultro plærūqz ēt ledūt. rāgunē. n. ut qd̄a putāt. terrena libidine ex terræ uicinitate hāc quā & nos siluā iduti: qd̄ tamē nequaquē ueze uide tur cū semp i mutatõe crebra sit: d̄m oēs at sint i mortales. multi uero existimauef i proboz hoium aias dæmo nas eē. qd̄ minime plato ip̄e uoluit q̄ppe q̄ i illa sua republica: tyrānoz aias post mortē uoluit cruciari. qd̄ nisi a dæmonibz fieri nō pōt. hic uero t̄iæo disputate q̄ pythagoreus fuit pythagoræ seq̄ sniam cū inqt credēdū nimirū ē ueteribz & priscis ut aiūt uiris. i. q̄ i prioribus uixere sæculis q se de p̄genie deorū eē dicebāt: pastores certe illi: & ignati sine ullo humanitatis studio qd̄ q̄ ueze deū ignorarēt: q̄ uqz cōmoda & suauia erāt p̄ diis coluere. hinc saturnus: pallas ceres bacchus: & cæteri. post uero poetæ humanis affectibz blādiētes ip̄s ip̄os uere noia. & dei no me ididerūt: usqz a deo ut hoium illecebris turpissimisqz flagitiis deoz noia tribuerint: hinc uenus: quā circūuo lat iocus & cupido ueneris uterqz filius q̄ postea opinio in reliqs p̄ter admodū paucos erroris qd̄a nebula & sa crilega ac nefāda creuit ignorātia. Quāqz nec argumētis. rōnibz q̄ rei dubiæ fidē facerēt. Nec rōnibz certis. i. de monstratiōibus. sed q̄ de suis rebz notis uident loq. subaudiēdū ueteres. Veteri legi moriqz parēdū ē. i. credēdū quod prisci illi maiores nostri sanxerunt. Salaciam a salo hoc est mari dictam: quam græci rethim uocant. Ex his phorcyn. phoreys & phorcyn dicitur. unde phorcynidos ora medusæ apud lucanum.

Opem hanc græci rhean uocant. Ut utamur ueteri uerbo *psapia*: ita enim ueteres sunt locuti ueluti etiam Quintilianus ait, ut *p* progenie *psapiam* dixerit, uerecunde itaq; eo uti sic cicerone iquiens ut utamur ueteri uerbo. Palam ostendunt, ut latere nō possint. Quam, i. quantū ipsi uolūt nihil ultra capiētes, hic plato quo reinouitate a fastidio lectionis regū obscurissimaz, quæ antecesserunt leuet auditorē: & nihilominus cām suā *ps*sequatur & explicet regū omnium creatorem ad numina quæ creatat oīa facit cōcionātem hoc pacto. Attēdite, attenti auscultate. Nō sunt indissoluta, i. dissoluta me possūt. Oē colligatū: subaudi a me. Solui pōt, subaudra me & ab alio nemine. Haud quaquā boni est, ad bonū minime p̄tinet. Ne unq̄ tamē, i. nec ob hoc tamen unq̄ tria genera, aëria aquatilia, terrestria.

Absolutio, i. mūdi fabrica cōposita. Non tenebit si quæ restant prætermisero. Ex eodem mūdo. Nequid absit eorū quæ a me ipso affecta sint. Deorū uitam possint adæquare, ex hominibus diu effici possint. Ut deorū immortalium quasi gētiles esse debeāt ut de genere deorū futuris sint, q̄ aut proprie gētiles appellent i cicerōis topicis ipso cicerone differēte exposuimus. Iure & lege, in aliquibus aut codicibus ē naturæ lege, apud platonē aut, αἰ ΔΙΚΗ, i. æternō iure. Initium status tradet a me ut consistant nec moriant ipse efficiā: uos autē mortalia quæcunq; ipso comitabuntur præstabit. Ad id qd̄ erit immortale, quod ipse uobis custodiendū tradidero. Partem atexitote mortale: ut ex gemina componatur substantia immortalis quidē a me tradita mortali uero a uobis. Quos & uiuos alatis nutriatis donec uiuant.

Cōsumptos, morte præuētos. Sinu recipiatis, a terra qd̄ corpus excipit, aīa uero definitū locū nō hēt nisi dei iussu: Deinde ad ipatorē reuertitur, hoc plato ita exprimit, καὶ πάλιν ἐπι τοῦ προτεροῦ κρατήρα, chalcidius uero trāsiert rursus cratera pponit, ex quo appet uerbi ambiguitatē effecisse ut cicerone & chalcidius iter se dissentirēt: nā cū dicat, græci κρατήρα sicut πρᾶκτηρα nō paterā mō significātes: sed ἐπι patorē Cī, ipatorē uertit, ipatorē

ut reor mūdi aīam accipiēs: qd̄ oīb; ipet aīalib; aut globū aplanō cuius motu cæteri ab oriēte i occidentē uertūt, sed p̄ trāslationē uerbi platonē locutū certū est ac potius chalcidius q̄ paterā uoluit itelligi accedo: utq; accedā platonis etiam quæ sequuntur uerba com monent, inquit enim, ἐν ὧ τὴν τοῦ πάντος ψυχῆν κερᾶννισέωσι γέν. idest in quo uniuersæ naturæ animam temperans permiscebat, cratera igitur dicit priorem, ut autem cicerone transfert superiorē aīæ mixturā cuius primum fecit mentiōem, at ideo pateram uocauerit, quod cum a græcis κρατήρ ἀπο τοῦ κίρνωσθαι, idest a miscendo: ita eam animam ex duplici constare natura uoluerit: quæ eiusdē & quæ diuersi, idest indiuiduæ diuiduæq; substantiæ. Cæterum quodam in codice non imperatorem: sed temperationem a cicerone translatum cratera inueni: quam ciceronis fuisse non dubito sententiam & eam esse ueram lectionem ex his quæ dicta sunt cuius uel apertissimum esse potest. Omnem animam uniuersæ naturæ temperans permiscebat: ut non eius esset synceræ puritatis cuius erat primum: non enim anima quod tam candida & omni labe carens sit tot siluæ uiciis hæere unquam potuisset: aut cum tam fragilibus corporis sensibus congruere. Superisq; mixturis reliquas fundens æquabat, hoc plato ita expressit. Τα τῶν προθεν ὑπολοιπῶν κατὰ χεῖρο, i. his quæ prius reliqua perfundebat ut sit sensus: reliquas partes quæ hominem absoluant perfundebat his quas in diis esse supra docuimus. Reliquas, subaudi mixturas. Aequabat pro ut ipsa erant

De uniuersitate

animalia temperabat, ac moderabatur. Non ita in corrupta, id est non ea puritate prædita quandoquidem in his animis qui mortalibus hærent corporibus non tam pura ratio sinceræq; intelligētia est sicut i cælestibus æque immortalibus, sed tū ira tū libidine: aliove aliquo affectu ita cōmouent: ut rō ipsa ab animi pturbationibus obrui uideat. Vt ea quæ semp idē, i. cælestes animæ quæ a nullo cōmouent affectu. A diis, ab angelis. Secundū sumebat, qd angeloz secūdo loco supra hoīem sūt animæ cōstitutæ. Atq; tertiu, ab aīa mūdi quæ tertiu supra hoīem locū obtinet, apud Platonē tamē illud a diis qd ponit Cicero nusq; est: ut aliter horz uerboz etiā possimus sensum accipere, mixta, n. natura ut supra diximus in lōgū primo secat: ut lineæ figurā hñe uideat secūdum eius

semper idem: sed a diis secundum sumebat: atque tertium: toto igitur omnino constituto sideribus parem numerum distribuit animorum: & singulos adiunxit ad singula atq; ita quasi in curz uniuersitatis imposuit commonstrauitque leges fatales: ac necessarias: & ostendit primum ortū unum fore omnibus: eūq; moderatū atq; constantem: nec ab ullo iminui, confatis autē & quasi sparsis animis fore uti certis interuallis oriret animal quod esset ad cultum deoz aptissimum, sed cum duplex eēt natura generis humani sic res habebant ut præstātius genus esset eorum qui essent futuri uiri, cum autem animis corpora cum necessitate miscuisset: cūq; ad corpora necessitate accessio fieret tū abscessio necesse erat sensū existere unū cōmunēq; oīum uehemētiore motu excitato coniunctoq; naturæ, deinde uoluptate & molestia mixtum amorem post iram & metū

aīæ ac globi naturā: quæ eiusdē dī unde diuina oīa intelligentes sapiētes euadere dicunt, alterius uero naturæ pars sexies diuisa ē secundū irrōnalē planetaz motū musicis: arithmetis: geometricisq; medietatibus exculptū: quo motu aīæ uirtus dat intelligētia quæ dī opinio unde nasci prudētia cōstat, hac, n. nascentia: eadēq; occidētia metiri dicimur ex his duabus igit partibus intelligibilis sensibilisq; aīæ ē substantia: ut hūc ita locū accipere cōueniat. Secundū sumebat, i. opinionē quæ supra corruptionē secūdas atq; tertiu, i. intelligētiā quæ tertias tenet partes. Toto igit oīno cōstituto, cum totū in mundo absoluisset, Sideribus

parē aīoz totidē inqt aīaz genera quot & stellaz fecit. Atq; ita, quasi in curz uniuersitatis iposuit cōmonstrauitq; leges fatales: ac necessarias: In uehicularum inquit iposuit: ut oēm mūdi naturā cōsideraret quæq; puidētia diuina eēt cōstitutā. Leges fatales ac necessarias, quæ fatoz necessitate cōpellerēt & fieri aliqua cogerēt, ex quo dat intelligi citra dei auxiliū ipsā nihil posse aīam sentire: aut intelligere qd diuinū sit. Leges fatales ac necessarias, sane hic tria spectare oportet qd in deo qd in nobis: & qd ex deo in nos descēdat, Ideo igit puidētia est, in nobis aut parēdi: & nō parēdi deo quædā libertas: qd aut ab ipō deo uel ob benefacta præmio: uel ob delicta aiaduersione, in nos descēdit fatū, at cū ferme edictū & legē imposuerit deus si hoc fecerit sequitur illud, ac aliud sit lex aliud qd legē sequit, illud plane: qn statuit deus, lex dicit fati: ac necessitatis, quod aut legē sequit fatū siue necessitatis dici debet, Cōmonstrauit igit inquit leges fatales ac necessarias sua cuiusq; duce cōsciētia nequid intēperanter, nequid iniuste ageret: quod si semel atq; itez humana quadā ibecillitate laberet: ut etiā ratione duce exurgeret plæzq; ignoscere deū cōsuesse, quin etiā quo magis aucta est humana ibecillitas eo ipensissime magis diuinam creuisse misericordiā credi par est, sin aut in uitioz gurgite ac coeno deuoluti sensus nunq; exurgāt fore ut anima merita poena torqat ppetua, sicut igit qui cicerculæ semētē fecit piperis messem nō expectat, ita qui nil peccauit nil etiā metuit: sed tuta fore sperat omnia, at qui deliquit per singula horaz momēta sua ipm territāte, ac ob cōmissa flagitia iudiciū ferētē sibi cōsciētia poenas ante oculos uersari putat: scite igit inquit cōmonstrauit leges fatales ac necessarias: sane cū de fato multoz uariæ fuerint sentētia plura hic disputare omisimus: qd in Ciceronis libro de fato quos edidimus cōmētarios uetoz de fato sentētias referferimus. Et ostēdit primū ortū & c. quoniam ortus animæ aliquot concessit aīalibus ait primū quidē ortū esse eiusmodi: ut nulla uitii labe teneat ut una omnibus ad sibi uēdicandā uirtutē cōcesserit deus facultatē quā ab alio quopiā imminui noluerit. Cōfatis autē & qsi sparsis animis, i. cū animas seminasset & sparsisset & singulis stellas suas tradidisset. Vti certis interuallis, hoc dicit cū animas sparsisset uoluit certis tēpoz interuallis: quoniā ex hominibus alii nascunt alii quotidie intereūt, nasci hominē qui ad colendū in hac mūdi inferna parte aptus deū nosset: ac ueneraret: qd cæteris mortalibus facere animalibus posse cōcessum nō est: quæ nimiz ut deū nō nouerūt ita nihil delinquūt. Sed cū duplex maris & foeminæ futuri uiri unde uirilis oris sexus. Miscuisset, melius aut legit inferuisset, i. cum ita aīos corporibus infixisset sicut in frugū seminibus illud mediū germen infixū est quo exēpto reliquū corpus nihil quignere. Cū necessitate, i. fato ut rā diu in corpore permaneret qd diu fati iuberet necessitas quæ aut a nobis aut extrinsecus ut iā dictū est uenit, at qui corpus hoc in torrētis morē pcpitis labit quippe qd multi ex eo sūt meatus p quos humor spūsque efferunt, meatus itaq; egerēdi p mō atq; magnitudine eoz natura fabricauit ut supflui humores cibi potusq; abiiciant: & aduersū egestionis nimiz detrimēta repararet fomenta tū cibo tū circūfusi aeris respiratiōe, ideo subiūgit, cūq; ad corpora necessitate accessio fieret tū abscessio alēdo corpus & noxia reiciēdo. Necesse erat, uita, n. aīalibus sine corporis sensu nimiz eē nulla pōt: quē cū uita simul admittūt & morientia cū uita quoq; amittūt. Cōiūctoq; naturæ, nā quid eē cōiūctius naturæ pōt illo sensus motu qui uitæ necessaria oīa cōquirat? Vehemētiore motu, maiore affectu & animi pturbationē excitata ex corporis aīq; cōiūctiōe a corpore exordiū capiēs aliquādo in ipō quoq; cōcludit dū leuis molliter ipm palpat corpus at uehemētiore ad rōnē usq; penetrat corpus uiolētius qtiēdo. Cōiūctoq; naturæ offensa siquidē natura ad irā aut illecta ad cur

piditate uahementem comouetur. ob hoc subdit. Deinde uoluptatem &c. ex corporis inquit cum anima conuentione sensus: & sensu porrho uahementiore uoluptas: cum corporis ritillatiōi ad delectationē cōsentit aia: qd si atrocitate aliqua sensus exaspabit: sensumq; aia cōsequitur a Cicerone molestia a quibusdā: ægritonia: a nonnullis dolor uocat iter utq; uero affectū amorē porrho collocat: qd corpori cōseruādo uahementer pfit tā uoluptate quā molestia e diuerso corpus affligētibus. Post. i. deide. Irā & metū subaudi existere. Irā qdē quotiēs barbaro quodā mētis ardore aia cōmouet aduersus quēpiā. metū uero ubi corporis famæ periculum iminere credat: aut qd simile aia acriter ne id eueniat ulla cautiōis salubritate euitare posse minime cōfidit. Et reliquos motus

& cetera pturbatiōes quæ aut superiores sequuntur aut illis sūt contrariæ: de quibus abūde alibi disseruimus. Rōne rexit, in meditullio. n. rō posita est: ut corporis affectus aut abiciat: sed et que rōne: aut admittat: atq; intendat natura uel consuetudine uitiosa succedēte. Iuste uixerit. is recte inqt uixerit qui cohibuerit affectus. Deditit sū miserit: subiecerit. Iniuste. subaudi uixerit.

Curriculum uiuēdi. spatium uitæ a natura cōcessū. Quo cum aptus fuerit cum quo animi q̄litate cōiunctus fuerit & est pythagoricum non platonici dogma: ut iā a nobis sæpe dictū: ut aias dicat in cælu reuerti ad sidera quibus cum habuere similitudinē. cæterum nō Plato mō ac Socrates: Dionysiusq; academiæ p̄cipuus autor: sed cū & pleriq; alii tū Albertus alemanus in tertio de diuinatione somniōz in ea fuere snia: ut dicerēt aias in mūdū descendisse a similibus sibi stellis trahētes nobi

litate ac secūdū stellaz differētiā iter se iuicē humanis aīs itelligētia: & iudicii fuisse uarietates aiazq; somnia a dæmonibus: uisiones uero ab angelis quos deos uocat ad hoīes puenire. Immoderate & itēperate. p hāc sane uirtutē oēs nos accipe oportet. Cōuersionē. motū itelligētis aia uocat: eiusdē uero & unius simul inatā & ititā cū cōstituit aia aliqd ut itelligat: hæ & n. uirtutes rōnalis aia sūt. cōuersionē uero uocat qd a sensibus irrōnabilibus ad rōnē se trāsserat itultatēq; cohibeat affectus unde uirtus nascit. Eiusdē & unius. quoniā cū una rō sit in diuersū a uariis trahit animi q̄litate atq; adeo cupiditate unius. i. simul hoc est qd Plato inqt ομοιοῦ. i. similitis. Quod tū eueniet. ut melior euadat. Cum illā. subaudi affectiōē. i. habitū ut Plato inqt habitus spēm.

Ex igne. ex his. n. q̄r uor elemētis uitia gignunt oia quæ labes cū ad aium usq; penetravit mētēq; itedit diuturno inqt tpe abolēda est. id est qd Virgilius inqt. Donec lōga dies pfecto tpe orbe cōcretā exem it labē. puzq; religt: Aetheriū sensum: atq; aurai simplicis ignē. Turbulēta. sine cōsilio. Et rōnis exptē. pecudibus cōsimilem.

Depulerit ad postremū rōne duce superabit. Ad primā. quā a natura aius iduerat. Quod cū ita. hoc Plato inqt Διόσεσ. μὲν θεῶσ Δε πᾶντων αὐτοῖσ τὰ ὑπὲρ τῶσ θεῶσ ἐπιτετα εἰρηκακίᾶσ ἐκασῶν ἀναίτιοσ. quē locū chalcidius ita uertit: quibus cūctis fataliū legū pmulgationibus in istū modū patefactis & expositis nequa penes se deinceps ex reticētia noxæ resideret autoritas: sensus est. Leges tulit: ac dedit animis neq; in ipm deide culpa reitice/ret si qd forte fraudis & uitii euenisset. significat aut uitii nō ex decreto: ac dei uolūtate hoibus puenire: sed ipoz sua culpa condēnari. Designasset. i. fatoz leges tulisset. Se exēpto. qd ipē nō eēt in causa deus. Fraudis aut uitii. i. si qd pœna dignū cōmisset aut in aliquod uitii incurrisset aia. fraudē. n. pœnā dixerūt ueteres. Vlpianus de edilitio ædicto excipit etiā ille qui capitalē fraudē admisit. capitalē fraudē admittere est tale aliqd delinquere ppter quod capite puniēdus sit. Vereres enim fraudē p pœna ponere solebāt. Omnē culpā causamq; cōmissi sceleris. Posuisset. in illo qui deliqueret collocasset. Aliosq; in terra. hoc dicit posteaq; leges animis fatales dedit. quo diximus pacto ipas q̄i sœminauit: alias qdē in terra alias in lunari globo. alias in aliis quæ sūt ad tēporis ut iā dictū significationē q̄i notæ in cælo a deo cōstitutæ ut in sole cæterisq; sideribus. Post aut sationē. postq; ita aias p mūdū sparserat. Diis ut ita dicā iunioribus hoc est stellis cōcessit. ut humana possent corpora effingere eo pacto ut nihil qd ad uicturā ptinere uideret substātiā desideraret. Quātūq; eēt. primo. n. appetitus trādi debuit q diuidit in irā & cupiditate sine quibus mortalis animantis corpus gubernari nō posse uidet. Item neq; artes aut iueniri aut augeri quæ ad uictū sunt necessariū accōmodatæ. id est qd ait & quæ sequētia eēt. Perit ueherēt. in corpora inducerēt. Et absoluerēt. utq; corpora his quidē perficerēt rebus: an illa ipsa quæcūq; iduissent. Deinde huic aiantī. i. homini. Principē se ducēq; præberet sidus. unde in corpus descēderat mortale.

& reliquos motus animi cōmites superiorum & his etiam contrarios dissidentes quos qui ratione rexit iuste uixerit: qui autem his se dedit iniuste: atq; ille qui recte & honeste curriculum uiuēdi a natura datum cōfecerit: ad illud altum quo cum aptus fuerit reuertetur: qui autem imoderate & intemperate uixerit eum secūdus ortus in figuram muliebrem transferet: & si ne tum quidem finem uitiorum faciet: grauius etiam iactabitur: & in suis moribus simillimas figuras pecudum & ferarum transferetur neq; malorū terminū prius aspiciet q̄ illā sequi cœperit cōuersionē: quā habebit in se eiusdē & unius simul innatā & ititā quod tū eueniet cū illā quæ ex igne. aere: aqua: atq; terra turbulētā: & rōnis exptē itederit: deniq; rōne depulerit & ad primā atq; optimā affectiōē animi puenit.

Quod cū ita designasset se si qd postea fraudis aut uitii euenisset exēpto oēm culpam cāmq; posuisset: aliosq; in terra: alios in luna: alios in reliquas mūdī partes quæ sunt ad spatioz tpe significationē notæ cōstitutæ spargēs quasi serebat. post aut sationē eā diis: ut ita dicā: iunioribus pmisit ut corpora mortalia effingerēt q̄tūq; eēt reliquū ex humano aīo quod debet accedere id oē & quæ sequētia eēt pinueherēt & absoluerēt: deide huic aiantī p̄cipēq; se ducēq;

De uniuersitate

Vitamque eius, i. eum filii loco tutaretur. Pulcherrime regeret & gubernaret, illo appetitu & ratione quæque ei præbuerat deus. Nisi quatenus ipse, aius. Beneficiis, his naturæ commodis ut sunt appetitus. Sua culpa, in aliquo uitæ dedecus præberet: ac cum tamen ad bonum quod ad malum se possit ob cōcessum ei uiuendi arbitriū: flectere blandimenta & falsa potius quam uera promittentia cōsectaret. Atque is quod dicitur, at deus inquit is quod omnia creauit in sua imobilis sententia permanebat. Parētis, dei. Hūc, subaudi ordinē. Immortale principium, animū. Mortalis aiantis, i. hoīs. Imitātes, illi quos supra deos in unoquoque sidere collocatos dixit. Particulas ignis, nra nepe corpora ex quatuor notis principis quæ elementa uocamus cōstare satis liquet: nam cum sit quiddam in his cōtiguū idemque solidū: quod sine terrena soliditate esse

præberet uitamque eius pulcherrime regeret & gubernaret nisi quatenus ipse beneficiis sua culpa sibi aliquod miseriam quæreret atque is quod quod cuncta cōposuit cōstāter in suo manebit statu: quæ autem erant ab eo creati cum parētis ordinē cognouissent hunc sequebantur. itaque cum accepissent immortale principium mortalis aiantis imitātes genitorē & effectorem sui particulas ignis & terræ & aquæ & aeris a mundo quas rursus redderēt mutuabantur: easque iter se copulabantur: haud iisdem uiculis quibus ipsi erant colligati, sed talibus quæ cerni non possent propter paruitatem hæretibus crebris quasi cuneolis iniectis unum efficiēbant ex omnibus corpus, itaque in eo influente atque effluente animi diuini ambitu illigabatur. itaque illi in flumine imersi neque tenebant neque tenebantur: sed uimagna eum cōferebant & conferebant: ita totum aial mouebatur illud quod dicitur: sed imoderate & fortuito: ut sex motibus uæheret: nam & ante & pone: ad læuam & ad dextram & sursum & deorsum: modo huc modo illuc. Sed si in splendore cōsedit: tum uel eadem species uel interdum imutata redditur cum ignis oculorum cum eo igne: qui est ob os offusus se confundit & contundit, dextra autem uidetur quæ læua sunt

non potest: porro cum sine calido: quod proprium ignis est uiuere nulla quæ aians: nec itidem sine spiritu ac aere pro corpus labi continuo sanguis possit: & denique cum sanguis & alii humores pro totum corpus inundet ut corpus alatur: quod ex ui aqua ut manifeste deprehenditur exordium habent: non dubium quoniam in humano corpore ignis: aquæ & terræ particulae esse cernantur. Haud iisdem uinculis, quibus ipsi erant colligati: quod Plato effert οὐτοῖσ' αὐτοῖσ' οἷσ' αὐτοῖσ' ξυυει χοντὸ δεσμοῖσ'. i. non insolubilibus quibus ipsi uinciebatur nexibus. aius siquidem celestium & quod quod in ipsis est corporis si modo aliquid est corpus insolubili a deo est uinculo cōpositum. Hæretibus, dēsis & spisse coeuitibus. Quasi cuneolis, i. corpusculorum iniectio: ne: ut Diodorus uel similitum iter se astrictione: ut anaxagoras uel eorum multiforimi & uaria implicatione ut democritus: & speusippus:

uel tum discordia: tum cōcordia ut empedocles: ex quibus unum inquit efficiēbant: ex omnibus corpus efficiēbant subaudi cælestes. Atque in eo, subaudi corpe. Influente atque effluente, nam ut uita subleuetur fomēta cibi & potus in corpus ingerere fuit necesse: quæ pro corpus fluunt: & rursus calore cōcoquente corporis absumentur substantia: ut dicatur effluere: aut ideo effluit quod superflua e corpore emittat. Animi diuini, quod Plato αθανάτου inquit, ψυχῆσ', i. immortalis animæ. Ambitum illigabat, i. corpus aium undique uallans: sed quoniam plurali numero Plato utitur, ut dicat περιόδοισ', i. ambitus. sicut quos ambitus animi duos accipiat: & eos quod dicitur itelligentia atque opinionem: quæ sunt aia actiōes. Illigabatur, cōtinebatur. Itaque illi, subaudi dēdū cuneoli & quasi clauis. In flumine, ubi Plato etiam multum dicit ut sit in multum flumine, flumē syluam suam materiā uocat quod in fluminis more nullo stet: & incerta instabilis quæ nunquam fluere desinat. In flumē igitur, i. ad corpus cōficiendum huiusmodi labile materiā in fluminis more neque uniuersum tenet quo fluat neque a materie ipsi quoque teneri quoniam in diuersum eūtes decedat, aut certe neque tenet aiam: ut corpori perpetuo hæreat: neque ipsa a corpore semper cohibet. Sed uimagna eum, subaudi ambitum. Cōferebant & cōferebantur, cōferebantur quod ad uitia adducebantur nimia corporis cogente indigentia: cōferebant uero ad uitæ salubritatem euehebatur quod aia pro prium munus esse uideatur, hoc tamen utrumque sine ui esse non potuit: quoniam nec sua aia uoluntate in uitia recidit: & labuntur: nec corporibus placet naturalis sibi rei ferre egestatem: utpote quæ dissoluat & afflicteret corpus: quod obrem ita inquit totum aial: mouebatur illud quod dicitur sede moderate & fortuito nimis: quod potest mouere quod sine eo quod mouet: aut quod mouet sine eo quod mouet, atque mouet aia: mouet autem corpus, utrumque igitur adesse oportuit. Sed imoderate, & fortuito: nam cum aius pura fere sit itelligentia: dum cogitat quæ cum ratione fieri: administrarique possint: eam huiusmodi motus uexat: quominus id ualeat efficere: ac deum in primis cōtemplari, imoderate autem tum primū nascētibz infatibus in quibus puerilis illa simplicitas rationis ex parte sine modo ullo mouet: & ut casus tulerit non ratione duce. Ita ut sex motibus uæheret, agere aia sensu: ac cum quatuor cōtrariis elementorum qualitatibus cōponatur aial illis agit pro omnes motus propter quod eum quod circum notat. Itaque mobilior puerilis aia ut stulti: & ingentior ob rōnalē mētis ibecillitatem: deinde ob alia quæ se sibi oblata ipsam agit corpus. Mō huc modo illuc, Plato autem inquit καὶ παντὶ κατὰ τοῦσ' εἴ το ποιοσ' πλανωμενασ' πορῆσ'. hoc est & omnifaria pro omnia sex loca uaga ageret. Sed si in splendore cōsedit: tum uel eadem species uel interdum imutata redditur, a superiore loco ad hūc transitum facit Cicero relinquens in medio quædam a Platone disputata: tum de uisu: tum etiam de somnis fatentis habes ut opinor si possit ostendere mundi in homine perfectionem & quæ uis sit philosophiæ in qua præbada totius suæ disputatiōis pro oratione cōclusit, at quo superiora cōsequētibz non salebrose cōiungant unum inserit uersiculū ingens: sed si in splendore cōsedit: tum uel eadem species, uel interdum imutata redditur, hoc dicit: si in aqua: aut speculo alioque corpore pro spicuo imago cōsedit: aliquando eadem species exprimitur: aliquando autem imutat: quando autem id eueniat docet ingens, cum ignis oculorum cum eo igni quod est ob os offusus se confundit & contundit omne nepe luminosum ad naturam igneam proxime accedit, ad cuiusque uero rei uideatam speciem tria sunt necessaria, idoneum ad cernendum oculi lumē: rei uideatam color sese oculo

obiiciens. & aeris splendor. hoc ergo dicit inmutata tum demum spes oculis reddi in speculis cum ignis ex oculo emicans se confundit cum eo igni & lumine: quod e speculo effundit ita ut in trasuersu eat: siquidem in varias confecta formas specula: uarias & diuersas edunt spes: nam ubi speculum dimidiari globi uel nauiculæ habeat effigie: uel quo quo modo ut speculi plana & leuigata illa spes ita exurgat: ut surgentem alteram spectet tum altera imaginem suscipit alterius ita lumine confundens: atque contundens: ut quæ dextra sint læua uideantur. Quia contrariis partibus. quoniam quæ dextra pars est in læuam surgit & læua porrigit in dextram. Respondet autem. at cum lumina luminibus conuersa fuerit ut altere alteri opponat & occurrat: tum læua læuis inquit & dextra dextris respondet. Cum ea iter se non cohærescunt. hoc est non se aduersæ: sed in trasuersu spectant.

Id fit. hoc est id in causa est. Cum speculorum læuitas. i. pars illa perspicua & reze formas referens hic & illinc exurgit idem læua in dextram & dextra in læuam transit. Supina etiam hora cernuntur depulsione. hoc dicit speculum si ita aduersum nos opponet: ut exurgentiū laterum: altere supine: & altere inferne sese tollat: ut alterius altere laterus spectet imagines: supinas inquit refert imagines: directus. n. uisus ad speculi supina supinam cernit spem ad inferiorē partē demitti.

Depulsione igitur luminum. cum a se depellere susceptum uidetur lumen. Quæ subaudi depulsio. Reddit. refert respicit. Quæ sunt superiora. quæ natura profert superiora nobis ipsa offerentibus.

Atque hæc omnia. quoniam cum de uisus uisus loquitur quod sensus est acerrimus corporis nobis appellauit ut modo ignem: modo lumen uocarit ne quis putet substantiam corpoream aut

hos sensus animæ non corporis esse: dum inquit. Atque hæc omnia. subaudi quæ de uisu primum. Adiuuat causas. i. omnia gignentis dei actibus se suggerunt. Reze causas. i. mundi opera. Quibus utitur ministeris deus. quibus sensibus deus utitur se ad culturam diuinam suggerentibus. hoc. n. deus ad animam quam creauit ad intelligentiam reze omnium usus est ministerio: ut uisum ei prestaret quo plura longæ pulcherrima cognosceret corporis ita mole ligata. Cum optimi spem quoad fieri potest effecit. animas inquit mortales quod possibile fuit: ut efficeret perfectum spem absoluit ut in ea nihil omnino animæ desideraret ut in res suas apiret. Sed æstimat plerique non hæc adiuuatio carum. sed multi inquit putant non esse conuictas cum anima uiuendi causas adiuuatio carum quæ animam adiuuet utpote ipsius animæ causæ. Sed has ipsas esse omnium causas quæ uim habent frigoris & caloris: concretiois & liquoris. hoc dicit. sunt quæ existimant nihil corpore esse uacuum. nihil quoque incorporeum esse cui corpus obtemperet: hoc est nullam in natura reze esse animam atque intelligentiam. ideo has ipsas esse causas omnium. i. omnia prestare. omnia sentire quæ elementa nominamus. Frigoris. ut aqua & terra. Caloris. ut ignis & aer. Concretiois. i. astrictiois. ut terra & ignis.

Et liquoris. i. quæ uim habeat effusionis. nam inquit Plato. Διόχροντος. sicut aer & aqua siquidem aer ut aqua humectus quæ uim aliquando contraria pro corpore quietate habet ut ignis. nam quo calore durefcit limus: eodem liquescit cæra. Certe autem omnia intelligentia atque ratione. hæc uero elementa nullam prudentiam atque rationem admittunt. Quæ intelligentia & ratio.

Nisi in animo. in hominis aut sublimioris animantis mente esse non potest. Animus autem. sensum omnem effugit oculorum. i. nullo modo cerni spectarique potest. Necessè est. intelligentis sapientisque naturæ primas causas congrere: hoc dicit quod sapientia amator fuerit dabit operam ut primas naturæ causas primam cognitionem assequatur. deinde reliquis: primas sane causas consilium & intelligentiam dicit quibus animus rationem accipit: ac intelligere potest omnia. Deinde secundas causas earum reze quæ necessario mouent alias ipse ab aliis mouentur irrationalis animæ partem dicit in quibus sunt motus gerunt tum in iram: tum in cupiditatem: nam cum ratio & intelligentia seipsam moueat ira certe: ac cupiditas & mouent corpus & ipsa ab irrationali quantum appetitu. a ratione uero gubernantur & confirmantur. hos igitur inquit quod sapientia exhibere uoluerit amator animæ motus considerabit. i. intelligentia & affectus: ac cum de his tractandum fuerit naturalē seruabit ordinem: ut primo loco de anima differat: deinde de corpore idem motus si ratione duce regitur ordine carere non poterit: sin minus hoc est si temere & ut casus tulerit inconstanter & perturbate agat necessè est. itaque & de ea parte quæ naturæ ipsius ordine longæ excellentissima esse uidetur primo est disputaturus. Mouent alias. ut elementa quibus corpus constat. Ab aliis mouentur. ab effectibus. n. mouentur sensus. Separari. cum de altero disputauerimus de altero inde differamus. Pulcherrimam reze atque optimam: quod. n. pulchrius aut melius dici potest: eo quod consilio & ratione gubernatur. Vacantes prudentia. i. affectibus. Inconstantia perturbataque efficiunt. nam quod inconstanter & perturbate uideri potest eo quod sine consilio furore quodam iræ aut cupidinis commouetur. Deinceps explicet. hic a nobis inquit quæ sit uisus utilitas in sequentibus tradet. De uniuersitate. de uniuersa reze natura:

De uniuersitate

de mūdo: sub oculoꝝ aspectū: cadere potuissent hoc est ne igenio quidē humano utcūq; acerrimo cōsiderari potuissent nisi uisus ea sibi oīa obtulisset. Tū mēsiū. q̄s luna fere cōficit cōuersiones. Annorūq; cōuersiones. a solis ambitu q̄ planetæ ad eūdē semp locū cōuertunt. Machinatae sūt. Platonis uerbo usus est: sed iā apud latinos

loꝝ qdē causis ut hērent eā uim quā nūc habēt satis ferme eē dictū puto: maxima autē eorū utilitas donata humano generi deorū munere deiceps explicet. rez. n. optimarū cognitiōes nobis oculi attulerūt. nā hāc quæ est habita de uniuersitate oīo a nobis haud unq̄ eēt iuēta: si neq; sidera: neq; sol: neq; cælū sub oculoꝝ aspectū cadere potuissent. nūc uero dies noctesq; oculis cognita: tū mensiū: annorūq; cōuersiones ad numeꝝ machinatae sunt & spatiū t̄pis dimēsa sūt & ad quæstionē totius naturæ ipulerūt: q̄bus ex rebus philosophiā adepti sumus. quo bono nullū optabilius: nullū præstātius neq; datū est mortaliū generi deorū cōcessu: neq; munere dabitur.

recepto, Machinatae. i. excogitatae. Et spatiū t̄pis. i. reliquorū siderū cōuersiones nobis eēt t̄pis spatia. dimēsa sūt: ut supius ostēdū est.

Et ad quōnē. cōmouerūt inq̄t ut uniuersitatis naturā q̄reremus: ut cū tā multa facile cerneremus & causæ eorū nōdū aptæ eēt eas iuestigaremus. Philosophiā. i. rez. oīum sciētiam quā ueteres multis mōis diuiserūt. Quo bono. subaudi phīæ ait nihil p̄stātius nihil cōmodius a deo datū humano generi eē aut spari i potestē datū iri. FINIS.

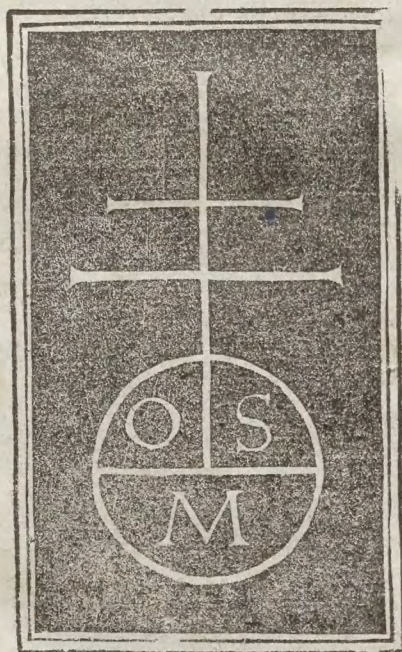

D hūc usq; locū uir lōge pitissime Hermolae Barbare q̄tum ad nos puenerit e timæo Platonis euertit in latinū Cicero: sed credere etiā par est hāc de uniuersitate timæi apud Platonē ip̄m trāsferre disputationē dūtaxat uoluisse: qd̄ multa unde Plato dialogū ichoauit parui fecerit utpote puulgata. hūc uero locū latinū facere uoluisse: quo in dicēdo fieret explicatio: quādoq; res difficiles & abstrusas: cuiusmodi totus hic ferme locus est uerbis cōseq̄ posse: q̄tā dicēdi uim q̄tāq; cōpiā in uerbis cōparet ip̄e satis in oratore: & q̄ de arte dicēdi nobis p̄cepta reliqrūt nō iniuria p̄uadere conatisunt: siq; dē hūc potissimū & igenii uires & eloquētiā alicuius nobis licet itueri: quod cū facere Cicero aggressus sit: satis habuit: locū per quā obscurū & reconditū e græco eloquentissimo nec sentētiis nec uerbis per uulgato in latinū conuertere: utcūq; multa sint quæ uerbis latinis exprimi non potuisse uisa sint: deniq; cum de una hac re excellentissima & ipsius eloquentia digna disputaſſe sibi uisus sit in philosophiæ laudibus: quæ hāc cognitionem præstiterit omnem quam cœperat disputationem concinnissime conclusit.

Ciceronis libellus de uniuersitate cū suo cōmētario a clarissimo uiro domino Georgio Valla Placētino cōposito: diligentissime p̄ Bonetū Locatellū Venetiis ip̄pressus est. xvii. kalēdas augusti. M. cccclxxxii. Cui pecunias cæteraq; huic operi necessaria suggessit nobilis uir. D. Octauianus Scotus ciuis Modoetiēsis cuius caracter hic est.

Registrum

<p>a In hoc uolumine Victoris pifani eloquentiæ</p> <p>b ant̄ necesse tio quid in ad diu: & ad</p> <p>c chynes arbitrabat̄ quit: quod cæsar̄is p̄tes</p> <p>d si ut sit apte merosū: id sermone. Ita</p> <p>e Ad magnificum etiā angelis sui morbi</p> <p>f repugnātibus sextus maximus dentē loqui</p>	<p>g Georgius ualla ga dialectica tum si quas</p> <p>h modo abalienatio ut supra iure postliminio</p> <p>i syllogismus qd̄ parentū lūtate habēt</p> <p>k Cum aut̄ eius quōnis tatis quæstio</p> <p>l trica ita platonē quod tertiū describendum simile</p> <p>m facientia: nam ab Quartum diuine desunt qui uideantur</p> <p style="text-align: center;">FINIS</p>
---	--

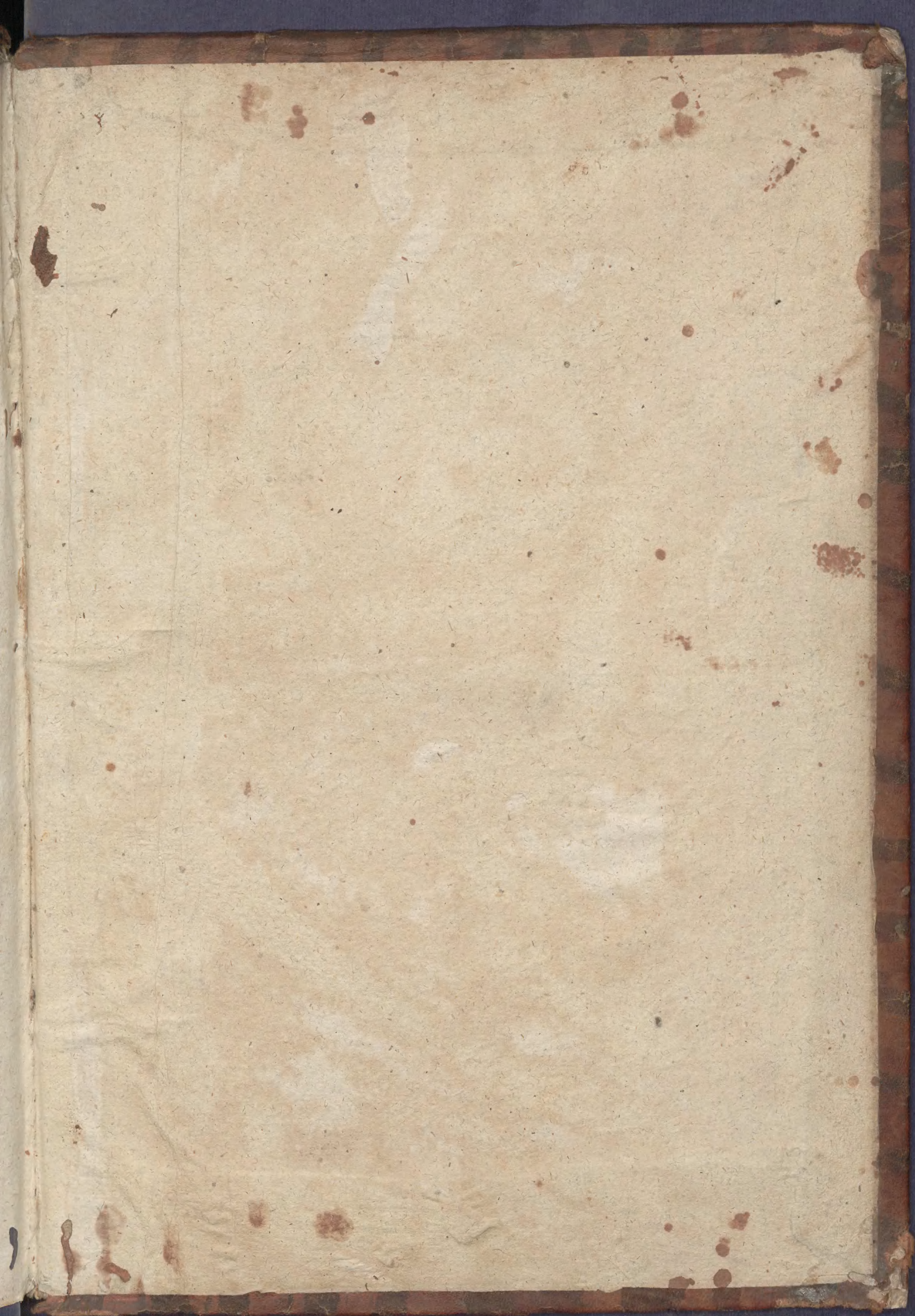
Faint, mostly illegible text in the upper half of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Faint text lines located below the circular stamp.

Vertical text columns on the right side of the page, likely a list or index, with some words appearing to be in a non-Latin script.

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU

Inc. 134 Q^o

INKUNABULY